AANHOUDEND DIENSTBAAR

Onderzoek naar sturing en inzet van Ondersteuningsgroepen en Aanhoudings- en Ondersteuningsteams voor de politietaak

Jaap Timmer
Joey Wolsink
Juno van Esseveldt
Christa Dinnissen

Beke reeks

AANHOUDEND DIENSTBAAR

AANHOUDEND DIENSTBAAR

Onderzoek naar sturing en inzet van Ondersteuningsgroepen en Aanhoudings- en Ondersteuningsteams voor de politietaak

Jaap Timmer
Joey Wolsink
Juno van Esseveldt
Christa Dinnissen

Beke reeks

Colofon

In opdracht van
Ministerie van Justitie en Veiligheid, Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum

Auteurs
Jaap Timmer, Joey Wolsink, Juno van Esseveldt en Christa Dinnissen

Opmaak
Marcel Grotens

Omslagfoto
AOT werkt op hoogte bij aanhouding in woning, 2024
Foto: ANP / Hollandse Hoogte / Laurens Niezen

Aanhoudend dienstbaar

Onderzoek naar sturing en inzet van Ondersteuningsgroepen en Aanhoudings- en Ondersteuningsteams voor de politietaak

ISBN
978-94-92255-69-3

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het WODC. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het onderzoek berust bij de auteurs. De inhoud vormt niet per definitie een weergave van het standpunt van het WODC.

© 2025, Ministerie van Justitie en Veiligheid, WODC. Auteursrechten voorbehouden. Voor deze publicatie is licentie verleend aan de Vrije Universiteit Amsterdam en Bureau Beke.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

No part of this publication may be reproduced in any form by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Alle rapporten van Bureau Beke zijn gratis te downloaden via bureaubeke.nl

Voorwoord

Voor u ligt een studie naar twee verschillende onderdelen van de Nederlandse politie die vooral tot taak hebben het in groepsverband aanhouden van verdachten onder omstandigheden met risico's die voor agenten in de basispolitiezorg (BPZ) te hoog worden geacht. Het gaat om de Ondersteuningsgroepen (OG's) van de regionale politie-eenheden en om de Aanhoudings- en Ondersteuningsteams (AOT's) van de Dienst Speciale Interventies (DSI) van de Landelijke Eenheid Opsporing en Interventies (LO). De OG's bestaan uit medewerkers uit de BPZ met een aanvullende opleiding die dit werk doen als neventaak. De voltijd geweldspecialisten van de AOT's verrichten aanhoudingen onder levensbedreigende omstandigheden.

Het benemen van iemands vrijheid vormt een serieuze inbreuk op zijn of haar grondrechten. Elke aanhouding – door welke ambtenaar van de politie dan ook - vergt daarom een goede voorbereiding en een professionele aanpak. Als aan die aanhouding verhoogde risico's kleven of mogelijk zelfs levensbedreigende omstandigheden kunnen ontstaan, betekent dit voor OG's en AOT's dat de aanhouding een planmatige aanpak ter beheersing van gevaar en geweld en ter voorkoming van escalatie en onnodige inbreuken op grondrechten vergt. Immers, de veiligheid van het uitvoerende personeel, van verdachten en van derden is een grote verantwoordelijkheid. Zowel de besluitvorming over als de voorbereiding en de uitvoering van dergelijk politieoptreden vergen een voortdurende afweging van de proportionaliteit en de subsidiariteit van het inzetten van (geweld)bevoegdheden en van (geweld)middelen.

Het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) heeft dit onderzoek geïnitieerd. Het doel van dit onderzoek is om een beeld te krijgen van de aantallen en de aard van de inzetten van deze politieonderdelen. Daarnaast wil het ministerie van JenV ook meer weten van de achtergronden en

de omstandigheden van die inzetten, van de praktijk van de besluitvorming daaromtrent en van de vraagstukken die spelen rond de OG's en de AOT's. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) heeft dit onderzoek gegund aan de Vrije Universiteit Amsterdam en Bureau Beke.

Om overeenkomsten en verschillen in kaart te brengen, is een oriënterende focusgroep georganiseerd, is een deskresearch uitgevoerd, zijn data van aanhoudingsinzetten door AOT's en OG's geanalyseerd, hebben politie- en Openbaar Ministerie-medewerkers vragenlijsten ingevuld, zijn tientallen experts geïnterviewd, zijn diverse AOT- en OG-inzetten geobserveerd en is een afrondende focusgroep georganiseerd. Alle verzamelde informatie is nauwkeurig en in onderlinge samenhang geanalyseerd, met inachtneming van de vereiste vertrouwelijkheid en van alle afspraken met en voorwaarden van het ministerie van JenV, het OM en het WODC. Wij bedanken de honderden toegewijde medewerkers van de politie, het OM, de Koninklijke Marechaussee (KMar) en de rechterlijke macht die in enigerlei vorm een zeer waardevolle bijdrage hebben geleverd aan dit onderzoek.

Een bijzonder woord van dank verdient de begeleidingscommissie voor de stimulans en ondersteuning gedurende het onderzoek en de reflectie op de deelresultaten en het uiteindelijke onderzoeksrapport. De begeleidingscommissie bestond uit: em. Prof. dr. Piet van Reenen (voorzitter), dr. Lianne Kleijer-Kool, prof. mr. Joep Lindeman, dr. Joery Matthys, mr. Maarten Pronk en drs. Olivier Hendriks.

De onderzoekers,
Amsterdam/Arnhem, 2025

Inhoudsopgave

Voorwoord 5

Inhoudsopgave 7

Samenvatting 11

1 Inleiding 34

1.1 Aanleiding voor het onderzoek 34
1.1.1 Historische context van AOT's 35
1.1.2 Historische context van OG's 37
1.2 Doel van dit onderzoek 38
1.3 Hoofdvraag, onderzoeksvragen en deelvragen 41
1.4 Methoden van onderzoek 43
1.4.1 Oriënterende focusgroep 43
1.4.2 Deskresearch 44
1.4.3 Analyse datasets 46
1.4.4 Vragenlijsten onder politie- en OM-functionarissen 48
1.4.5 Interviews 53
1.4.6 Observaties 54
1.4.7 Blik over de grens 55
1.4.8 Afrondende focusgroep 57
1.5 Leeswijzer 57

2 Aanvraag en besluitvorming 59

2.1 Juridische kaders 59
2.1.1 OG 59
2.1.2 AOT 60

2.2 Inzetcriteria 62
2.2.1 OG 62
2.2.2 AOT 64
2.3 Perspectieven op inzetcriteria 66
2.3.1 OG 66
2.3.2 AOT 68
2.3.3 Visie OM 70
2.3.4 Discussie over inzetcriteria 71
2.4 Redenen voor inzet OG of AOT 73
2.4.1 OG 73
2.4.2 AOT 77
2.4.3 Combinatie tussen reden van inzet en gevaarclassificatie 82
2.4.4 Discussie over voorinformatie 85
2.5 Inzetbeslissing 86
2.5.1 OG 86
2.5.2 AOT 90
2.6 Deelconclusie 98

3 OG's, AOT's en hun inzetten 103

3.1 Werkgebieden en personele bezetting 103
3.1.1 OG 103
3.1.2 AOT 105
3.2 Aantal inzetten en aanhoudingen 107
3.2.1 OG 108
3.2.2 AOT 112
3.3 Discussie over aantallen inzetten 116
3.4 Deelconclusie 119

4 Aard van de inzetten 123

4.1 Taken 123
4.1.1 OG 124
4.1.2 AOT 126
4.2 Procedures en werkwijzen 128
4.2.1 OG 128
4.2.2 AOT 131
4.3 Afwegingen voor procedures en werkwijzen 135
4.4 Belang van lokale bekendheid 137
4.5 Spanningsveld tussen basisteam en OG 138
4.6 Deelconclusie 140

5 Opleiding en training **143**

5.1 Aard van de opleiding en training 143
5.1.1 OG 143
5.1.2 AOT 147
5.2 Kansen voor verbetering van de opleiding en training 151
5.3 Deelconclusie 152

6 Bewapening en uitrusting **154**

6.1 Bewapening 154
6.2 Wensen voor bewapening 155
6.3 Uitrusting 159
6.4 Wensen voor uitrusting 161
6.5 Deelconclusie 164

7 Evaluatie en beoordeling **167**

7.1 Evaluatie van besluitvorming 168
7.2 Wensen wat betreft besluitvorming 169
7.3 Evaluaties van werkwijzen 171
7.4 Evaluaties van inzetten 172
7.5 Klachten over OG- en AOT-inzetten 173
7.5.1 OG 174
7.5.2 AOT 175
7.6 Oordelen van rechters over inbreuken op grondrechten 180
7.6.1 2008 181
7.6.2 2019 181
7.6.3 2020 181
7.6.4 2023 183
7.6.5 Rechter-commissaris 184
7.7 Deelconclusie 185

8 Conclusie **190**

8.1 Inzetbesluiten 192
8.1.1 Juridisch kader 192
8.1.2 Inzetcriteria en besluitvorming 193
8.1.3 Verantwoording 194
8.1.4 Toezicht 194
8.1.5 Aanbevelingen 195
8.2 Inzetten OG's en AOT's 195
8.2.1 Aard en omvang 195

8.2.2 Verklaringen voor verschillen 196
8.2.3 Aanbeveling 197
8.3 Taken 197
8.3.1 OG 197
8.3.2 AOT 198
8.3.3 Aanbevelingen 199
8.4 Opleiding en training 200
8.4.1 OG 200
8.4.2 AOT 200
8.4.3 Aanbeveling 201
8.5 Bewapening en uitrusting 201
8.5.1 OG 201
8.5.2 AOT 201
8.5.3 Aanbeveling 203
8.6 Inzetbesluiten 203
8.6.1 Lering 203
8.6.2 Klachtrecht 203
8.6.3 Strafrecht 204
8.6.4 Bevoegdheid, verantwoordelijkheid en verantwoording 205
8.6.5 Aanbevelingen 206

Geraadpleegde bronnen **208**

Bijlagen

Bijlage 1 – Lijst van begrippen en afkortingen 216
Bijlage 2 – Blik over de grens 221
Bijlage 3 – Vragenlijst politie 231
Bijlage 4 – Vragenlijst OM 239
Bijlage 5 – Interviewleidraden 244
Bijlage 6 – Gespecificeerde reden voor OG-inzetten (n=433) 250
Bijlage 7 – Gespecificeerde reden voor AOT-inzetten (n=462) 252
Bijlage 8 – Onderzoeksteam 254

Samenvatting

Inleiding

Voor politiewerk onder levensbedreigende omstandigheden beschikt het Nederlandse politiebestel over zes zogeheten Aanhoudings- en Ondersteuningsteams (AOT's) bij de politie en één bij de Koninklijke Marechaussee (KMar). Voor aanhoudingen met een verhoogd risico beschikken politie-eenheden over 11 zogeheten Ondersteuningsgroepen (OG's).

Als het gaat om het aanhouden van verdachten en de risico's die daaraan verbonden kunnen zijn, kent het politiebestel verschillende lagen:

- Basispolitiezorg (BPZ) en de recherche;
- Ondersteuningsgroepen (OG's);
- Aanhoudings- en Ondersteuningsteams (AOT's);
- Drie bijzondere bijstandseenheden onder leiding van de Dienst Speciale Interventies (DSI). Dat zijn de Afdeling Interventie (AI), de Afdeling Expertise en Operationele Ondersteuning (precisieschutters) en eventueel het M-squadron, de eenheid voor het nabij gevecht van het Korps Mariniers.

Dit onderzoek gaat over de OG's en de AOT's.

De OG's (inclusief eerdere benamingen) bestaan intussen ruim 30 jaar. De AOT's gingen (toen onder andere benamingen) ruim 50 jaar geleden van start. In die halve eeuw is er veel goed gegaan, maar er waren en zijn ook zorgen. Anno 2025 is er onduidelijkheid en discussie over de verschillen en overeenkomsten tussen OG's en AOT's, zowel wat betreft hun taken, werkwijzen en verschijningsvorm, als wat betreft de verantwoordelijkheid

(bevoegd gezag) en verantwoording voor hun optreden. Ook zijn er zorgen, onduidelijkheden en discussies over de kwaliteit van de beschikbare informatie voor en over uit te voeren en uitgevoerde inzetten, inclusief de afstemming en communicatie tussen OG's en AOT's.

Het doel van dit onderzoek is inzicht geven in de verschillen en overeenkomsten tussen OG's en AOT's, in de aard van het werk dat zij doen en hoeveel en waarom, en in de besluitvorming voorafgaand aan deze inzetten. Deze samenvatting geeft thematisch de hoofdlijnen van de onderzoekbevindingen en conclusies weer, met aan het einde een aantal daarop gebaseerde aanbevelingen.

Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

> *Wat zijn de positie en betekenis van de OG's en AOT's binnen de politietaak en hoe verlopen de onderlinge afstemming, sturing en toetsing van de werkzaamheden van deze teams?*

Deze hoofdvraag is onderverdeeld in vier onderzoeksvragen:

1. Hoe worden besluiten genomen over de inzet van OG's en AOT's bij aanhoudingen?
2. Hoe vaak en voor welke taken zijn de OG's en AOT's in 2023 ingezet?
3. Wat zijn de werkwijzen van OG's en AOT's bij het verrichten van aanhoudingen?
4. Hoe zijn OG's en AOT's toegerust om aanhoudingen te verrichten?

Dit onderzoek is uitgevoerd door middel van een mix van onderzoeksmethoden bestaande uit:

- Een oriënterende focusgroep met zeven ervaren experts uit het veld. Daarbij ging het om leidinggevende politieambtenaren van de DSI, de AOT's, de OG's, het hoofd van een van de diensten regionale recherche en een senior beleidsadviseur van de staf van de korpsleiding van de politie;

- Een deskresearch bestaande uit meerdere onderdelen, namelijk een literatuurstudie van wetenschappelijke literatuur en beleidsdocumenten, een analyse van mediaberichten, een analyse van rechtszaken en een analyse van klachten en klachtdossiers die op de website van de Nationale ombudsman (no) staan;
- Een kwantitatieve analyse van databestanden over OG- en AOT-inzetten. Voor het databestand over OG-inzetten geldt dat in totaal 433 inzetten zijn geanalyseerd die in 2023 door 5 OG's zijn uitgevoerd. Het databestand over de AOT-inzetten heeft ook betrekking op het jaar 2023 en omvat 1.929 inzetten;
- Vragenlijsten onder relevante functionarissen van de politie en het Openbaar Ministerie (OM). Vanuit de politieorganisatie hebben 509 personen de vragenlijst volledig ingevuld en vanuit het OM 19 personen;
- (Groeps-)interviews met 66 relevante politie- en OM-functionarissen;
- Observaties bij OG- en AOT-inzetten;
- Een verkenning van de situatie op dit vlak bij de politie in België en Duitsland door middel van een bronnen- en literatuurstudie en twee interviews met relevante politiefunctionarissen;
- Een afrondende focusgroep met dezelfde experts als in de oriënterende focusgroep.

Het rapport is ingedeeld naar de belangrijkste thema's die voortvloeien uit bovenstaande opzet, namelijk:

- Aanvraag en besluitvorming;
- OG's, AOT's en hun inzetten;
- Aard van de inzetten;
- Opleiding en training;
- Bewapening en uitrusting;
- Evaluatie en beoordeling.

In deze samenvatting hanteren we dezelfde indeling.

Aanvraag en besluitvorming

Juridisch kader

Voor de inzet van AOT's gelden naast de Politiewet 2012 ook de Ambtsinstructie voor de politie, de KMar en andere opsporingsambtenaren (verder: Ambtsinstructie), het Besluit Beheer Politie (BBP) en aanvullende regelgeving. Artikel 6 van de Ambtsinstructie schrijft voor dat de politie een AOT uitsluitend inzet met toestemming van het bevoegd gezag. Dat is voor taken voor rechtshandhaving de hoofdofficier van justitie (HOvJ) en voor taken in de openbare orde en hulpverlening de burgemeester (art 11 Politiewet 2012). Bij dat laatste gaat het doorgaans om een interventie bij een suïcidepoging of een persoon met onbegrepen gedrag die levensbedreigende omstandigheden veroorzaakt. De Circulaire Aanhoudings- en ondersteuningseenheden (AOE'en) uit 2009 schrijft onder 4 voor dat het AOT "uitsluitend tot taak heeft op te treden indien redelijkerwijs mag worden aangenomen dat levensbedreigende omstandigheden tegen de politie of anderen dreigen". Onder 5 zegt de Circulaire AOE'en daarbij: "Gelet op de situaties waarin wordt opgetreden en de wijze waarop een AOE opereert, zal veelal sprake zijn van een ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. De inzet kan dan ook worden beschouwd als het toepassen van een zwaar geweldmiddel, waarvoor toestemming van het bevoegd gezag nodig is conform artikel 6, eerste lid, van de Ambtsinstructie voor de politie, de Marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar". Onder 7 bepaalt de Circulaire AOE'en dat: "Aangezien de toestemming tot inzet van een AOE een zwaarwegende beslissing is, die verstrekkende gevolgen kan hebben, dient in beginsel de hoofdofficier van justitie, onder wiens gezag het opsporingsonderzoek plaatsvindt deze toestemming te verlenen. (…)." Naast aanhoudingen onder levensbedreigende omstandigheden vallen daar ook de andere hooggespecialiseerde werkzaamheden onder als (tactisch) duiken, werken op hoogte en heimelijk optreden onder meer ten behoeve van opsporing en handhaving en in opdracht van het bevoegd gezag. Vanwege de indringende en doortastende procedures die het AOT doorgaans hanteert en de inbreuken die die opleveren op grondrechten van personen verplicht de Circulaire AOE'en de politie om voor de

inzet van een AOT toestemming te vragen aan de Hoofdofficier (HOvJ) van Justitie of maximaal twee plaatsvervangers.

Voor de inzet van OG's geldt geen formele regelgeving. Interne beleidsdocumenten spreken onder meer over het verrichten van complexe aanhoudingen met een voorzienbaar verhoogd veiligheidsrisico die niet voldoen aan het inzetcriterium van het AOT, maar die te complex of te risicovol zijn voor de BPZ. De bovengrens van de OG is gelijk aan de ondergrens van het AOT. Daarnaast kan de OG worden ingezet voor collegiale ondersteuning aan andere politieonderdelen voor zover die past binnen de vaardigheden en de expertise van de OG. Daarbij vindt men het belangrijk dat de OG zich bewust is van de grenzen van het geweldspectrum waarbinnen zij opereert. De toestemming om een OG in te zetten, beleggen de interne beleidsdocumenten bij het sectorhoofd. Dat wil zeggen het hoofd van een district of dienst in een politie-eenheid en bij afwezigheid de Hoofdofficier van Dienst politie (HOvD), die de verantwoordelijkheid heeft over de lopende operatie in dat district. In de toestemmingsprocedures is opgenomen dat elke inzet van een OG ter zake een risicovolle aanhouding vooraf wordt getoetst door de leiding van het AOT. Anders dan de wet- en regelgeving voor de AOT's zijn de politie-interne documenten over de OG's niet kenbaar voor de burger, voor de advocatuur en voor het OM en de rechter.

Inzetcriteria en besluitvorming

Bij zowel AOT-inzetten als bij OG-inzetten vindt de besluitvorming plaats op basis van de beschikbare informatie uit de politiesystemen over de betrokken personen en plaatsen en uit het lopende onderzoek of de lopende operatie. Bij geplande acties vinden de informatie-uitwisseling en besluitvorming plaats in de voorbereiding. Bij ad hoc aanhoudingen gaat dat doorgaans telefonisch. De inzetcriteria dienen daarbij ook als leidraad.

Volgens veel respondenten uit de politieorganisatie en het OM voldoen de AOT-inzetcriteria, maar zijn zij nog wel te smal geformuleerd. Volgens deze respondenten zou het AOT flexibeler en eventueel ook preventief inzetbaar moeten zijn op basis van een goede risicotaxatie om op maat de inzichten en de vaardigheden van de AOT's beter te kunnen benutten voor de veiligheid van politiemensen, verdachten en de omgeving.

Veel politie- en OM-respondenten vinden de OG-inzetcriteria minder duidelijk en minder goed geregeld. Sommige respondenten missen daarin de beperkte beschikbaarheid en belastbaarheid van het personeel in de noodhulp. Anderen missen de factor snelheid door aangeleerde en getrainde procedures als vereiste voor een optreden, bijvoorbeeld om te voorkomen dat er bewijs wegraakt; in toenemende mate ook digitaal bewijs. Weer anderen vinden dat het inzetcriterium voor de OG scherper moet worden geformuleerd, omdat naar hun mening een groot deel van de aanhoudingen die OG's doen goed door leden van het basisteam kunnen worden gedaan.

In ruim de helft van de OG-aanhoudingen gaat het om verdenkingen van gewelddelicten of drugsdelicten. Veelvoorkomende gevaarclassificaties van OG-verdachten zijn verzet- of geweldpleger, wapengevaarlijk en vluchtgevaarlijk.

De verdenkingen bij de AOT-verdachten betreffen ook gewelddelicten, maar daarnaast vooral delicten gerelateerd aan de Wet wapens en munitie. De gevaarclassificatie van AOT-verdachten is aanmerkelijk vaker "vuurwapengevaarlijk".

Behoorlijk wat respondenten pleiten ervoor om de aandacht meer te richten op de beste oplossing in elke casus op basis van goede informatie. Verscheidene respondenten uit verschillende functiecategorieën vinden dat de politiegegevens waarmee meestal wordt gewerkt te vaak achterhaald en onbetrouwbaar zijn. Parallel daaraan vinden veel respondenten dat de besluitvorming binnen de politieorganisatie over OG-inzetten beter, duidelijker en vlotter kan.

Zowel OG-ers als AOT-ers vinden dat (plaatsvervangende) HOvJ's en recherche-officieren van justitie (ROvJ's) te weinig kennis van, inzicht in en ervaring met de OG's en AOT's hebben en dat dit niet bijdraagt aan de juiste besluitvorming.

Tegelijkertijd vindt de helft van de (plaatsvervangend) HOvJ's en ROvJ's dat de beslissing over OG-inzetten bij hen zou moeten liggen. Een groep rechters-commissarissen is dit men hen eens. Dit gezien de grote gelijkenis van OG-aanhoudingsprocedures met die van de AOT's en daarmee de gestapelde inbreuken op grondrechten van verdachten en andere bewoners en de impact op de omgeving met AOT-procedures. Andere OM-ers vinden dat de politie per politie-eenheid één intakeloket voor inzetten van de OG en AOT zou moeten inrichten, dat eenduidig en transparant inzetbeslissin-

gen voorbereidt en indien nodig voor toestemming voorlegt aan de HOvJ of een van de gemandateerden. Zo'n regionaal intakeloket zou een verbreede, regionale variant kunnen zijn op een eerder voorstel tot een landelijke intake van AOT-aanvragen.

Verantwoording

Voor de inzet van de doorgaans indringende werkwijzen van de AOT's ter aanhouding geldt formele wet- en regelgeving. Deze regelgeving schrijft voor dat alleen de HOvJ mag beslissen over de inzet van een AOT. De eerste zin in de Circulaire AOE's luidt: "Deze circulaire voorziet in een beleidsregel voor registratie van de inzet van aanhoudings- en ondersteuningseenheden (...), alsmede in het niveau waarop de toestemming voor de inzet binnen het Openbaar Ministerie dient te worden verleend." Ook stelt de Circulaire AOE's: "Wie de toestemming heeft verleend, zal tot uitdrukking dienen te komen in de registratie die door het parket wordt gevoerd." De titel van de bijlage bij de Circulaire AOE's luidt: "Bijlage Registratieformulier toestemming inzet aanhoudings- en ondersteuningseenheid." Dit onderzoek stelt vast dat geen van de 12 parketten de AOT-inzetten waar men onder verantwoordelijkheid van de HOvJ toestemming aan heeft verleend registreert. De interne richtlijnen met betrekking tot de inzet van OG's schrijven voor: "Ondersteuningsgroepen rapporteren op uniforme wijze over de inzetten die hebben plaatsgevonden." Dit onderzoek laat zien dat die landelijk uniforme administratie er niet is.

Blik over de grens

Een blik over de grens laat zien dat ook in België en Duitsland de politie onder omstandigheden behoefte heeft aan een voorziening tussen de BPZ enerzijds en de geweldspecialisten van de AOT anderzijds. Maar anders dan in Nederland zijn zowel de evenknie van de OG als de evenknie van het AOT ingekaderd door kenbare wet- en regelgeving en door formele besluitvorming waarover de politie via registratie verantwoording aflegt. In België heeft een deel van de lokale politiezones een bijstandsgroep met agenten die dat als neventaak doen. De Duitse politie beschikt in elke deelstaat over voltijdse parate groepen voor de handhaving van de openbare orde die ook beschikbaar zijn voor justitiële inzetten met een verhoogd risico en voor regulier politiewerk.

België laat met het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (Comité P) zien dat toezicht op de uitvoering van de politietaak doeltreffend is. Toezicht op de sturing, uitvoering en verantwoording is juist van groot belang als het gaat om het in gesloten verband en op indringende wijze gebruiken van bevoegdheden die inbreuk maken op grondrechten van burgers, zoals de OG's en de AOT's dat in voorkomende gevallen doen.

Aanbevelingen

1. Het verdient aanbeveling om wet- en regelgeving te maken voor de inzet van OG's.
2. Het verdient aanbeveling om een landelijke OG-administratie door te voeren.
3. Het verdient aanbeveling dat het OM de toestemmingen tot inzet AOT gaat registreren.
4. Het verdient aanbeveling om formeel en onafhankelijk toezicht te organiseren voor de inzet van (geweld)bevoegdheden bij bijzondere aanhoudingen.
5. Het verdient aanbeveling om per politie-eenheid één intakeloket in te richten voor inzetten van de OG en het AOT dat inzetbeslissingen voorbereidt en voor toestemming voorlegt aan de HOvJ of een van de gemandateerden.

OG's, AOT's en hun inzetten

Aantallen medewerkers

In het jaar 2023 telden de OG's in totaal 479 medewerkers van wie 389 (81%) in neventaak naast een reguliere politiefunctie, meestal in een van de 167 basisteams die Nederland telt. De politie-eenheden zijn vrij in het bepalen van het aantal OG-medewerkers Alleen de eenheid Rotterdam heeft een voltijd OG; het Team Parate Eenheid (TPE). Het TPE is 16/7 primair beschikbaar voor taken in de handhaving van de openbare orde en daarnaast voor de ondersteuning van de basisteams. De deeltijd OG's tellen gemiddeld 39 medewerkers, variërend van 16 tot 80.

In 2000 telden de zes politie-AOT's en het AOT van de KMar 113 medewerkers. In 2023 is dit aantal gegroeid naar 230 medewerkers. Gemiddeld

is dat ongeveer 32 medewerkers per AOT. De werkgebieden van de zes politie-AOT's stammen nog uit de jaren 1990 en deels van daarvoor. De werkgebieden van de AOT's verschillen sterk van omvang. De drie teams van de Afdeling Interventie van de DSI zijn ook beperkt beschikbaar voor AOT-taken.

Aantal inzetten

In 2023 verrichten de politie en de KMar in totaal 132.580 aanhoudingen, op én buiten heterdaad. Het gros van alle aanhoudingen wordt verricht door de BPZ en de recherche. De OG's en de AOT's nemen daarin maar enkele procenten voor hun rekening.

De OG's telden in 2023 3.728 inzetten. Daarvan neemt het voltijdse TPE in Rotterdam bijna de helft voor zijn rekening. Hoewel het de bedoeling is dat de OG's op uniforme wijze rapporteren over hun inzetten, gebeurt dit niet. Er is nog geen eenduidig landelijke administratie van OG-inzetten. Daarom is het niet mogelijk om een nauwkeurig overzicht te geven van de verschillende soorten inzetten die de OG's uitvoeren. De meest toegankelijke en onderling vergelijkbare OG-administraties laten zien dat van de OG-inzetten ongeveer 60 procent is ter aanhouding van een of meer verdachten. Dat komt landelijk neer op ongeveer 2.200 OG-inzetten ter aanhouding in 2023. Ongeveer 1 procent van de OG-inzetten betreft het tijdelijk bewaken van locaties of het begeleiden van bedreigde personen. De overige inzetten (ongeveer 39%) betreffen ondersteuning, zoals het verbreken van toegangsdeuren van panden ter aanhouding of ter doorzoeking door andere politieonderdelen, het veilig stellen van panden en/of van bewijsmateriaal, het beveiligen van doorzoekingen of het afschermen van de toepassing van bijzondere opsporingsbevoegdheden zoals het plaatsen van peilbakens.

De AOT's administreren hun inzetten in een standaard format van de DSI-staf. Deze inzetregistraties sturen zij geregeld naar de staf van de DSI. De DSI administreert al die inzetten en gegevens centraal. De AOT's hebben in 2023 1.929 inzetten uitgevoerd. Daarvan waren er 1.503 (78%) ter aanhouding van in totaal 1.803 verdachten. De Randstad is hierin een *hot spot*. In vergelijking met het jaar 2000 zijn dat bijna 1,5 keer zoveel aangehouden verdachten met twee keer zoveel AOT-ers. Meer AOT-personeel was

onder meer nodig om de overuren te beteugelen. Daarnaast is een belangrijke verandering geweest dat de AOT's sinds een kleine tien jaar zogeheten Rapid Response Teams (RRT)-diensten draaien. Tijdens deze RRT-diensten is een kleine groep AOT-ers bewapend en uitgerust om als eerste het hoofd te bieden aan (dreigende) terreur en grof geweld, maar daarnaast ook beschikbaar bij voorkomende AOT-werkzaamheden onder potentieel levensbedreigende omstandigheden en anderszins gespecialiseerde ondersteuning van de BPZ. Naast de inzetten ter aanhouding bestaat bijna een vijfde van de AOT-inzetten uit ondersteuning. Het gaat dan om hooggespecialiseerde werkzaamheden zoals duiken ten behoeve van een opsporingsonderzoek, een inkijkoperatie ten behoeve van een opsporingsonderzoek, werken op hoogte en heimelijk optreden. Een klein deel van de AOT-inzetten behelst als taak bewaken en beveiligen, zoals de beveiliging van een gedetineerdentransport, de beveiliging van een transport van een beveiligd persoon of de afscherming van een heimelijke operatie van bijvoorbeeld een infiltrant.

Ontwikkeling in aantallen inzetten

Hoewel het aantal AOT-inzetten al decennia relatief stabiel is, blijkt het aantal OG-inzetten ter aanhouding ongeveer te zijn verdubbeld in vergelijking met het jaar 2000. Dit terwijl in dezelfde periode de (geweld gerelateerde) criminaliteit sterk is afgenomen en het totaal aantal door de politie aangehouden verdachten meer dan gehalveerd is. In de interviews worden voornamelijk twee redenen genoemd voor de toename van het aantal OG-inzetten ter aanhouding:

- De samenleving is verhard en de gevaarzetting is over het algemeen toegenomen. Hierdoor is het werkaanbod toegenomen. Op basis van de inzetcriteria betreft dit vaak AOT-inzetten. Echter, de AOT's kunnen het werkaanbod niet aan, waardoor de OG's dergelijke inzetten oppakken.
- De BPZ wordt kwalitatief onvoldoende opgeleid en getraind. Daarom is de BPZ steeds minder in staat om op te treden in gevaarlijke situaties. Met andere woorden: de BPZ wordt steeds meer handelingsverlegen waardoor er sneller om een OG wordt gevraagd.

De acht geïnterviewde eenheidsleidingen zijn het echter niet eens met de laatstgenoemde reden. Volgens hen is de BPZ in het algemeen prima in staat om de juiste inschattingen te maken hoe te handelen.

Aanbeveling

6. Het verdient aanbeveling om nader onderzoek te doen naar de noodzaak om bepaalde aanhoudingen te laten uitvoeren door een OG in plaats van door de BPZ.

Aard van de inzetten

Taken OG

De taken voor de OG's zijn niet beschreven in wet- en regelgeving, maar staan in niet-gepubliceerde interne documenten. In dit onderzoek zijn acht taken waargenomen:

1. In groepsverband verrichten van (complexe) aanhoudingen (met verhoogd risico);
2. Ondersteunen van de BPZ en van de recherche;
3. Andersoortige ondersteuning, zoals van een AOT of de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB). Bij het ondersteunen van een AOT-operatie gaat het bijvoorbeeld om het verkennen of afzetten of afschermen van de plaats waar de AOT-inzet gaat plaatsvinden;
4. Taken binnen Bewaken en Beveiligen, bijvoorbeeld door tijdelijk bedreigde personen te begeleiden;
5. Volgen en lokaliseren van verdachten, bijvoorbeeld door bakens te plaatsen;
6. Reconstructie- en rechtbankondersteuning;
7. Het onder controle brengen van een verward en/of kwetsbaar persoon met onbegrepen gedrag;
8. Zorgen dat tijdens een politieactie bewijs niet wordt weggemaakt, bijvoorbeeld door te voorkomen dat verdachten gegevensdragers afsluiten of (forensische) opsporingswerkzaamheden afschermen. Ook het bemachtigen van bewijs en afschermen van pseudokopen behoort tot het takenpakket van OG's.

Taken AOT

Artikel 12 van het BBP regelt dat de DSl van de Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO) AOT's in stand houdt voor het uitvoeren van vier categorieën taken onder levensbedreigende omstandigheden, te weten:

1. Verrichten van planmatige aanhoudingen;
2. Bewaken en beveiligen van politie-infiltranten;
3. Assisteren bij het bewaken en beveiligen van het transport van getuigen, verdachten of gedetineerden;
4. Assisteren bij het bewaken en beveiligen van objecten en andere werkzaamheden waarvoor toestemming is verkregen van het bevoegd gezag.

Informatiebasis van inzetbeslissingen

Kijkend naar de aanhoudingen van verdachten door AOT's zijn geweldsdelicten relatief vaker de reden dan voor de OG's geldt, namelijk in bijna de helft van de inzetten. Daarnaast is de categorie "Wapens en munitie'' in bijna een derde van de inzetten ter aanhouding de reden, dus ook aanzienlijk vaker dan voor OG's. Ingezoomd op de taak van OG's om verdachten aan te houden, blijkt de achterliggende reden in de meeste gevallen (met 33%) een geweldsdelict te zijn. In nog geen tien procent van de OG-inzetten ter aanhouding is de categorie "Wapens en munitie'' de aanleiding. Onder de 14 procent van de OG-inzetten die als "Overig'' bestempeld is, vallen zeer uiteenlopende werkzaamheden waaronder inzetten op verwarde personen.

Procedures en werkwijzen

De procedures en werkwijzen van OG's onderscheiden zich van het reguliere politieoptreden door het systematische, meer doortastende en vooral groepsgewijze en planmatige karakter ervan. Ook zijn de OG's beter opgeleid dan reguliere agenten wat betreft gevaarzetting, complexiteit en/of techniek of tactiek. De procedures en werkwijzen van OG's komen deels voort uit die van de Aanhoudingseenheid (AE) van de Mobiele Eenheid (ME), van de verkenningseenheid (VE) van de ME en van de AOT's. De OG's verrichten zogeheten woningprocedures, fysieke procedures te voet en autoprocedures.

AOT-inzetten ter aanhouding betreffen doorgaans verdachten van ernstige misdrijven door wie er levensbedreigende omstandigheden kunnen ontstaan. Tijdens de inzet is het daarom van belang dat de aan te houden verdachten geen gelegenheid krijgen om een bedreiging te vormen voor het politiepersoneel of anderen. Hiervoor maken AOT's een plan. Dit uit zich in verschillende procedures met specifieke aanhoudingstechnieken en -tactieken. De AOT's kennen vijf kernprocedures: de woningprocedure (53%), de fysieke procedure te voet (11%), de autoprocedure (11%), gestoordenprocedure (onder controle brengen van verwarde personen, 7%), en overige procedure waaronder bijvoorbeeld horeca (19%).

In de interviews zijn zorgen geuit over het takenpakket van OG's, omdat het steeds meer is gaan lijken op het takenpakket van AOT's. Ook procedures en werkwijzen van OG's zijn steeds meer gaan lijken op die van AOT's.

Spanningsveld tussen basisteams en OG's

Binnen de meeste politie-eenheden loopt er een discussie over de organisatie van de OG binnen de eenheid. In een aantal gevallen voelen basisteams de ad hoc inzetten van de OG als een aanslag op hun rooster en beschikbaarheid van het toch al schaarse personeel voor het reguliere politiewerk. Om dit te voorkomen, roostert men in een aantal eenheden OG-ers voor één van de vier weken in voor alleen OG-werk en OG-trainingen. Maar soms loopt men er tegenaan dat agenten hun OG-overuren alsnog in mindering brengen op hun BPZ-uren en daardoor voor hun hoofdtaak toch nog minder beschikbaar zijn. De organisatorische inbedding van en de bedrijfsvoering rond de OG's is dus nog een vraagstuk.

Aanbevelingen

7. Het verdient aanbeveling om te onderzoeken of de OG-taken en -werkzaamheden zijn onder te brengen in combinatie met de paraatheid van de kwaliteitsgroepen ME en AE die in elke eenheid en elke dienst toch al is georganiseerd.
8. Het verdient aanbeveling om de kennis en inzichten met betrekking tot optreden in het bijzijn van kinderen grondig te borgen in de organisatie en het optreden van OG's en AOT's.

Opleiding en training

OG's

De voorgangers van de OG's waren AE's met extra training in Vaardigheden Aanhouden in Groepsverband (AE-VAG's). De harmonisatie heeft deze in totaal ongeveer 40 AE-VAG's gereorganiseerd naar 11 OG's in de politie-eenheden. Sinds 2016 voorziet de Politieacademie in een gecertificeerde OG-opleiding. Agenten kunnen solliciteren naar een neventaak functie bij de OG. De nieuwe OG-opleiding duurt zes weken (210 studiebelastinguren) en vormt het belangrijkste bestanddeel van de werkwijze. De opleiding kent drie leeropdrachten: verkenning, aanhouding pand en aanhouding voertuig. Aan het einde van de opleiding volgt een gecertificeerd examen in de vorm van een zogeheten optreden praktijkinzet. Het volgen van de basisopleiding is een voorwaarde om te worden toegelaten als OG-lid.

De OG-trainingen organiseren de OG's samen met het lokale politietrainingscentrum. Het is de bedoeling dat dat per OG-er optelt tot ongeveer drie maal de richtlijn van 32 uur per jaar voor de BPZ, dus 96 uren per jaar. De meeste OG-leden halen die 96 uren nog niet. Veel OG-respondenten zouden graag eigen trainingsinstructeurs willen, zodat de OG's minder afhankelijk zijn van de beperkte capaciteit van de Integrale Beroepsvaardigheden Training (IBT)-centra.

AOT's

Alleen politieambtenaren met minimaal twee jaar ervaring binnen de BPZ kunnen solliciteren op een functie bij een AOT. Deze ervaring is belangrijk, zodat er mensen met basispolitieprofessionaliteit in de opleiding komen. Op de sollicitatie volgt een speciale psychische en fysieke selectie. Wanneer een persoon door deze strenge selectie komt, volgt een opleiding van 1.050 studiebelastingsuren verzorgd door de Politieacademie in samenwerking met de trainingsafdeling van de DSI. De AOT-opleiding kent drie modules: (1) voorbereiding aanhouding & ondersteuning, (2) uitvoering aanhouding & ondersteuning en (3) werken op hoogte. De belangrijkste onderdelen zijn de proceduretrainingen, inzicht en kennis krijgen over bevoegdheden en het volgen van de vuurwapenopleiding. Daarbij krijgen de cursisten extra scholing op het gebied van praktisch, ethische en juridische onderdelen van geweldgebruik en gevaarbeheersing. Een vast onderdeel van de AOT-

opleiding is ook de scholing tot *medic*, om snel eerste hulp te geven aan collega's, verdachten of anderen die gewond raken tijdens een inzet. De Politieacademie geeft de AOT-opleiding twee keer per jaar. Per lichting halen tussen de 5 en 15 AOT-ers hun diploma. Deze AOT-ers worden daarna voltijds aangesteld.

Wanneer de AOT-opleiding is afgerond, blijft het trainen en actualiseren van de handelingen van een AOT belangrijk. Dit wordt dan ook regelmatig gedaan onder leiding van een instructeur. Daarnaast worden alle tien AOT-bevoegde teams binnen de DSI en de BSB KMar twee maal per jaar uitgeroosterd voor inzetten om een hele week met het hele team te trainen onder begeleiding van docenten van de trainingsafdeling van de DSI. Ook hebben alle AOT-bevoegde teams een week om zelf in te vullen, geheel zonder werk en piket. Tot slot trainen alle AOT-ers binnen eigen gelederen minstens één keer in de week de procedures en trainen ze op de schietbaan. Daarvoor heeft elk team eigen vuurwapeninstructeurs.

Aanbevelingen

9. Het verdient aanbeveling om te onderzoeken of en hoe de AE-opleiding en de OG-opleiding zijn te integreren.
10. Het verdient aanbeveling om de OG- en de AOT-opleiding zodanig in te richten dat het voor OG-ers gemakkelijker is om over stappen naar het AOT of om agenten die de AOT-opleiding zonder diploma beëindigen te laten overstappen naar de OG-opleiding.

Bewapening en uitrusting

Bewapening van OG's

Voor de OG-ers geldt dat ze over dezelfde bewapening beschikken als agenten in de BPZ. Concreet beschikken ze over een bus pepperspray, een uitschuifbare wapenstok en een pistool Walther P99 QNL met twee maal 15 patronen type Ruag Action NL 9x19mm. De OG-er is niet bewapend met een stroomstootwapen, waar de agent in de BPZ dat wel is. In de vragenlijst en interviews is veelvuldig aangegeven dat de bewapening van OG-ers niet volstaat. Men ervaart een gat in de bewapening. Een meerderheid van

de OG-ers vindt het onterecht dat het ministerie van Justitie & Veiligheid het stroomstootwapen niet aan hen heeft toegekend. Hiermee zouden ze beter en meer proportioneel en subsidiair kunnen optreden als het eventueel aankomt op geweldgebruik.

Andere vormen van bewapening die zijn geopperd in de vragenlijst en interviews zijn de *bean bag* (een niet-letaal projectiel verschoten met een *shotgun*), een langer vuurwapen (bv. een pistoolmitrailleur), een lamp-laser richtmiddel op de Walter P99 QNL en een elektrische wapenstok. Veel AOT-respondenten en eenheidsleidingen zijn van mening dat deze vormen van bewapening niet bij OG's horen. Indien zich casus voordoen waar dergelijke bewapening noodzakelijk is, zijn dit gezien het AOT-inzetcriterium casus voor AOT's.

Bewapening van AOT's

AOT-ers zijn wezenlijk anders bewapend dan BPZ-agenten en OG-ers. Elke AOT-er beschikt over een stroomstootwapen en over een pistool Glock 17C met verscheidene reserve patroonhouders gevuld met de patroon Ruag Action NL 9x19mm. Daarnaast beschikt elke AOT-er over een semiautomatisch schoudervuurwapen kaliber 7,62, ook met diverse patroonhouders. Elk AOT beschikt verder over rook- en lawaaigranaten, *shot guns* voor het verschieten van zogeheten *bean bags*, 40mm granaatwerpers voor het verschieten van traangasgranaten, explosieven om toegangsdeuren en puien mee te verbreken en over een speciaal geselecteerde en getrainde AOT-hond. In de vragenlijst en interviews is vrijwel iedereen van mening dat de bewapening van AOT's volstaat. Degenen die wel vinden dat AOT's aanvullend bewapend moeten worden, noemen daarbij minder letale geweldmiddelen zoals een 40 mm granaatwerper waarmee ter afleiding projectielen kunnen worden verschoten of ook minder letale projectielen.

Uitrusting van OG's

Wat betreft de uitrusting zou het zo moeten zijn dat alle OG's over dezelfde uitrusting beschikken, gelijkend op de uitrusting van de BPZ. Echter, uit de interviews blijkt dat dit niet het geval is. Alle politie-eenheden hebben namelijk hun eigen budget, waardoor sommige OG's wel over de gelden beschikken die nodig zijn om bepaalde uitrusting te bekostigen en andere OG's niet. Verscheidene OG-respondenten vinden dat de uitrusting van de

OG's landelijk bepaald moet gaan worden. Dit maakt mede dat in de vragenlijst niet meer dan 39 procent van de OG-respondenten van mening is dat de uitrusting volstaat. De meesten zeggen vooral een kogelwerende helm te missen. Andere wensen zijn het verbeteren van het wagenpark (zowel in kwantiteit als kwaliteit), betere en veiligere kleding, handschoenen en broeken en betere gehoorbescherming.

In de interviews zeggen veel respondenten dat de onwetende burger geen verschil ziet in de uitrusting van OG's en AOT's en de uitstraling daarvan. Het enige verschil dat zij misschien zien, is de kleur van de uitrusting. Geopperd wordt om de uitrusting en de verschijningsvorm van de OG's meer passend te maken bij de taak- en doelstelling van de inzet, waarbij het meer neigt naar "BPZ-plus", ook wel "versterkt blauw" genoemd, dan naar "AOT-min".

Uitrusting van AOT's

Net zoals voor de bewapening geldt, zijn de AOT's ook anders uitgerust dan de OG's. Elk AOT-er beschikt over verschillende kogel- en steekwerende vesten en een grijze kogelwerende helm met kogelwerend vizier, met geluiddemping en met een speciale spreek-luister-garnituur. Verder heeft elke AOT-er uiteenlopende speciale (grijze) kledingstukken en een speciale portofoon. Elke AOT-er heeft verder een kap om verdachten mee te kunnen blinderen en ook een korenblauwe baret om zich op straat tijdens bijvoorbeeld een interventie te voet of een autoprocedure gemakkelijk voor verdachten en omstanders in één oogopslag herkenbaar te maken als politieambtenaar.

Als team beschikt elk AOT over verschillende maten kogelwerende schilden, transparante lexaanschilden, diverse deurverbrekingsmiddelen (zowel mechanisch als hydraulische en ook explosieven) en technische (verkennings-)middelen om een inzet veilig te kunnen voorbereiden. Daarnaast zijn er onder meer klimmiddelen voor het veilig werken op hoogte, duikuitrustingen voor zoeken onder water en tactisch duiken. Als het nodig is, kan de Afdeling Expertise & Operationele Ondersteuning (EA&OO) van de DSI een AOT met nog meer expertise en middelen ondersteunen.

Vrijwel alle AOT-respondenten vinden dat de AOT-uitrusting volstaat.

Aanbeveling

11. Het verdient aanbeveling om te overwegen om het stroomstootwapen ook toe te kennen voor de werkzaamheden van de OG's.

Evaluatie en beoordeling

Administratie en evaluatie van inzetten

De besluitvorming rond de inzetten van OG's en AOT's wordt niet of nauwelijks inhoudelijk vastgelegd en ook niet per inzet steeds door alle betrokkenen tussen aanvraag en inzet nabesproken of geëvalueerd. Wat betreft de inzetten van de OG's verschilt dat tussen de politie-eenheden. In de ene regionale politie-eenheid brengt de OG een jaarverslag uit en bespreekt dit met de eenheidsleiding. Andere eenheden doen dit niet of nauwelijks. Wat betreft de inzetten van de AOT's bespreekt de teamleider AOT eens per jaar de inzetten met de eenheidsleidingen van zijn werkgebied en daarnaast ook met de HOvJ's en ROvJ's van zijn werkgebied. Over de daaruit te trekken lering worden afspraken gemaakt.

Het landelijk overleg van OG-coördinatoren bespreekt regelmatig de lering die is te trekken uit de ervaringen in het land. Daaruit kunnen in overleg met de docenten van de OG-opleiding en met de betrokken IBT-docenten veranderingen worden afgeleid voor de werkwijzen en trainingen.

De DSI ontvangt en administreert alle inzetverslagen en inzetgegevens van alle AOT's. Het hoofd van de afdeling AOT haalt samen met de teamleiders en de procedurecommissie leerpunten uit de inzetgegevens en inzetevaluaties en gebruiken die informatie voor eventuele aanpassingen en doorontwikkelingen van de aan te leren en te trainen procedures.

Klachtrecht

Klachten over inzetten van de OG's en AOT's lijken er niet veel te zijn. Af en toe behandelt de Nationale ombudsman (No) een klacht over een vermeend AOT-optreden, maar dan blijkt dat soms bij nader inzien te gaan over een inzet van de OG. Klachten die bij de No terechtkomen, worden weliswaar geregeld (geheel of gedeeltelijk) ongegrond verklaard. Daarbij beoordeelt

de No het beklaagde handelen als wel, niet of gedeeltelijk "behoorlijk bestuur". De No komt ook af en toe met een aanbeveling. Zo adviseerde de No om de manier waarop de AOT's meestal al rekening houden met de (mogelijke) aanwezigheid van minderjarige kinderen formeel vast te leggen en ook vast te leggen dat het AOT bij de uitvoering van de planmatige aanhouding een afweging moet maken tussen de veiligheidsbelangen van het AOT en de opdracht tot het verrichten van de aanhouding enerzijds en anderzijds de belangen van de kinderen (No 2017/137).

De No beoordeelt in verscheidene klachtrapporten het feit dat de zaaksofficier van justitie de toestemming tot inzet AOT en de redenen daarvoor niet schriftelijk had vastgelegd als niet behoorlijk.

Strafrecht

De rechter besteedt in rechtszaken tegen aangehouden verdachten in voorkomende gevallen aandacht aan de inzet en het optreden van een OG of een AOT en de toestemming daartoe of juist het ontbreken van die toestemming. Uit verscheidene rechterlijke uitspraken blijkt dat er frequent verwarring bestaat bij verdachten en advocaten, maar ook zelfs bij zaaksofficieren van justitie of de verdachte door een OG of een AOT is aangehouden. Dit komt doordat OG's op grotendeels dezelfde wijze optreden als AOT's en er voor de leek ook hetzelfde uit zien.

In minstens één geval (2020) beoordeelt de rechter de instap door een OG door de gehanteerde werkwijze als een instap door het AOT. Dat daarvoor de toestemming door een HOvJ ontbreekt, beoordeelt die rechter als een onherstelbaar vormverzuim.

In minstens drie zaken beoordeelt de rechter het ontbreken van een schriftelijke beslissing tot inzet van een AOT door een HOvJ zoals voorgeschreven in de Circulaire AOE'en als een onherstelbaar vormverzuim. De rechter vindt ook dat de zaaksofficier van justitie een dergelijke toestemming door de HOvJ moet kunnen overleggen. Ook de geïnterviewde rechters-commissarissen (RC's) pleiten ervoor dat de OG-inzetten net als de AOT-inzetten onder de verantwoordelijkheid van de HOvJ komen te vallen en dus vooraf worden getoetst, ook op de impact.

Aanbeveling

12. Het verdient aanbeveling om de wet- en regelgeving met betrekking tot de OG's en AOT's te actualiseren en te harmoniseren, zodat alle richtlijnen duidelijk en kenbaar zijn en dat zowel de regels als de administratie voldoen aan het vereiste "Geen bevoegdheid zonder verantwoordelijkheid, geen verantwoordelijkheid zonder verantwoording".

Beschouwing

De (geweld)criminaliteit in Nederland is sinds de eeuwwisseling ontegenzeggelijk fors gedaald. Ook het totaal aantal aanhoudingen door de politie is gehalveerd: van 327.970 aanhoudingen in 2005 via 274.680 aanhoudingen in 2010 tot de 132.580 in 2023. In dat licht bezien is het opmerkelijk dat het aantal aanhoudingen door de OG's in de afgelopen 25 jaar naar schatting is verdubbeld en het aantal aanhoudingen door de AOT's ongeveer stabiel is gebleven. Dat laatste is wellicht te verklaren uit het feit dat de rol van de zware en georganiseerde criminaliteit in het geheel van de criminaliteit is gegroeid. Daarnaast is binnen die criminele kringen ook de (onderlinge) gewelddadigheid onmiskenbaar verhevigd én zetten politie en justitie de laatste jaren extra in op de bestrijding van de zware en georganiseerde criminaliteit. De groei van het aantal (complexe) aanhoudingen met verhoogd risico door de OG's is niet gemakkelijk te verklaren tegen de geschetste achtergrond. Mogelijk is de verklaring voor deze stijgingen deels te zoeken in de toegenomen complexiteit van het politiewerk, ook in de BPZ, deels gerelateerd aan de drugscriminaliteit. De laatste jaren uit zich dat bijvoorbeeld in de behoefte om in politieonderzoeken en in aanhoudingen (digitaal) bewijsmateriaal veilig te stellen door middel van snel, gepland en goed gecoördineerd optreden. Dit vergt snelheid en accuratesse van handelen en daar is strak optreden in groepsverband voor nodig.

De positie en de rol van de OG's in de politieorganisatie en vooral wat betreft (complexe) aanhoudingen met een verhoogd risico vormen een ongeregeld heden. De OG is volgens een besluit van de korpsleiding een losse organisatievorm binnen de teams Crisis- en Conflictbeheersing (CCB). Maar anders dan de wettelijk geregelde kwaliteitsgroepen ME en

AE is de OG niet ingebed in wet- of regelgeving, niet wat betreft de taak, niet wat betreft de toerusting en al helemaal niet wat betreft inzetcriteria, bevoegdheden en beslissingsverantwoordelijkheid. Daar komt bij dat de procedures en werkwijzen van OG's voldoen aan de omschrijving in de Circulaire AOE'en van gecombineerde inbreuken op grondrechten. Dergelijke procedures en werkwijzen zijn de reden dat voor inzetten van AOT's toestemming van de HOvJ verplicht is. De rechter en de No hebben dit ook al meermalen geconstateerd, zonder dat dit bij politie, OM en ministerie van JenV tot enige actie heeft geleid. Dergelijke inzetten van OG's bevinden zich in een rechts-, gezags- en toezichtvacuüm.

Zoals eerder geconstateerd hebben de OG's geen uniforme inzetadministratie. Dat laat onverlet dat een aantal OG's wel hun administratie goed en toegankelijk op orde heeft. Daar blijkt dan in een aantal gevallen uit dat de OG-leiding in voorkomende gevallen zelf ook kritisch kijkt naar inzetaanvragen en ook geregeld aanvragen terugverwijst naar de BPZ of de recherche.

Het argument van de minder vaardige agenten in de BPZ is een echo van de redenen waarmee ruim 30 jaar geleden de OG's werden opgericht. Sindsdien heeft de wetgever evenwel het vereiste van geoefendheid ingevoerd in de Ambtsinstructie en zijn de basisopleiding en -training (IBT) juist uitgebreid en geïntensiveerd.

De OG's hebben sinds de harmonisatie een eenduidige en gezamenlijke opleiding en wat meer houvast in de uitvoering. Maar een eigen wettelijke grondslag hebben de OG's niet en daarmee hebben zij ook een veel minder duidelijk bestuurlijk-juridisch kader. Het beheer van de OG's is belegd bij de eenheden, maar door het ontbreken van een duidelijke positie en kader is er onder meer geen eenduidige administratie en verantwoording van de werkzaamheden. Mede daardoor verschillen de OG's onderling nog in de taakstelling. Verduidelijking van de rol en verbetering van positie van de OG's kan hun betekenis vergroten als zij meer worden gepositioneerd in het verlengde van, ten behoeve van en samen met de BPZ. Meer als BPZ-plus en minder als AOT-min en ook meer als kennis- en ervaringscentrum voor de BPZ.

De harmonisatie van de OG's heeft onder meer gebracht dat de Politieacademie weer één gezamenlijke OG-opleiding verzorgt. Die geeft landelijke uniformiteit en kwaliteit en stemt tot tevredenheid onder de

betrokkenen. Omdat de meeste eenheidsleidingen de OG organisatorisch en wat betreft personeel willen blijven combineren met de AE, leeft daar ook de wens om de AE-opleiding en de OG-opleiding te integreren.

Nu de OG-opleiding terug is bij de Politieacademie en ook in hetzelfde team is ondergebracht als de AOT-opleiding ligt de weg open om de twee opleidingen modulair met elkaar in verbinding te brengen. Dan kunnen OG-ers – als zij door de AOT-selectie komen – wellicht met een of enkele opleidingsmodules tot AOT-er worden opgeleid.

De AOT's hebben sinds eind jaren 1960 een vaste rol en positie in het hoogste segment van het geweldbereik van de Nederlandse politie. De rol van de AOT's is wettelijk vastgelegd en de verantwoordelijkheid daarvoor is hoog weggelegd, namelijk bij de HOvJ. Sinds de AOT's organisatorisch zijn ondergebracht bij en worden beheerd door de DSI zijn opleiding, training, toerusting, sturing, toetsing en verantwoording eenduidig, overzichtelijk en betrouwbaar georganiseerd.

De AOT-opleiding van de Politieacademie en de AOT-training van de DSI zijn pittig, maar stemmen tot tevredenheid bij de betrokkenen van politie en justitie. De AOT-opleiding en -training vormen de spil van de AOT's en van de landelijke uniformiteit en kwaliteit van optreden in zeer gevaarlijke situaties.

De verplichte inzetafstemming tussen de OG's en de AOT's verloopt goed volgens de betrokkenen. Dat neemt niet weg dat enkele OG's wel selectief zijn in de inzetten die zij wel of niet spiegelen met het AOT. Volgens de eigen interne regels van de politie is dat niet de bedoeling. Verder verloopt de samenwerking, afstemming en informatie over de werkzaamheden tussen de operationeel en tactisch leidinggevenden van de OG's en AOT's in het algemeen goed en collegiaal. Dat neemt niet weg dat er tussen OG's en AOT's op een aantal aspecten van het werk verschillen van inzicht zijn.

Onafhankelijk toezicht op de sturing, uitvoering en verantwoording is wat betreft alle politiebevoegdheden van groot belang, maar zeker als het gaat om het in gesloten verband en op indringende wijze gebruiken van bevoegdheden die inbreuk maken op grondrechten van burgers, zoals de OG's en de AOT's dat in voorkomende gevallen doen.

Dit onderzoek laat zien dat het ontbreekt aan een voldoende duidelijke en kenbare bestuurlijk-juridische inbedding van de OG's door middel van wet- en regelgeving. Dit knelt mede omdat een deel van de inzetten en werkwijzen van de OG's voldoen aan de omschrijving van de Circulaire AOE namelijk dat: "(...) zal veelal sprake zijn van een ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. De inzet kan dan ook worden beschouwd als het toepassen van een zwaar geweldmiddel, waarvoor toestemming van het bevoegd gezag nodig is conform artikel 6, eerste lid, van de Ambtsinstructie voor de politie, de Marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar". En omdat de beslissing daarover "een zwaarwegende beslissing is, die verstrekkende gevolgen kan hebben, dient in beginsel de hoofdofficier van justitie, onder wiens gezag het opsporingsonderzoek plaatsvindt deze toestemming te verlenen." De bestaande praktijk van de inzetten van OG's voldoet door dit juridisch vacuüm niet aan de trits van Van Traa: "Geen bevoegdheid zonder verantwoordelijkheid, geen verantwoordelijkheid zonder verantwoording".

Dit onderzoek laat verder zien dat de wet- en regelgeving met betrekking tot de inzet van AOT's niet bij de tijd is en dat daarnaast het OM in weerwil van de voorschriften geen registratie bijhoudt van de beslissingen tot inzet van AOT's.

Dat dit onderzoek nu deze tekortkomingen laat zien, betekent ook dat toezicht tekortschiet op het in gesloten verband en op indringende wijze gebruiken van bevoegdheden die inbreuk maken op grondrechten van burgers, zoals de OG's en de AOT's dat in voorkomende gevallen doen. Dat er ondanks de gebrekkige wet- en regelgeving en het gebrekkige toezicht de OG's en de AOT's doorgaans hun taken beheerst en met goed resultaat uitvoeren, pleit voor de professionaliteit van de operationeel leidinggevenden én van het uitvoerende personeel.

1 Inleiding

Voor politiewerk onder levensbedreigende omstandigheden beschikt het Nederlandse politiebestel over zes zogeheten Aanhoudings- en Ondersteuningsteams (AOT's) bij de politie en één bij de Koninklijke Marechaussee (KMar) (art. 11, Besluit Beheer Politie). Voor aanhoudingen met een verhoogd risico beschikken de eenheden van de politie over 11 zogeheten Ondersteuningsgroepen (OG's).

In dit hoofdstuk staan we eerst stil bij de aanleiding voor dit onderzoek (paragraaf 1.1). In deze paragraaf beschrijven we de historische context waarbinnen de AOT's en OG's zijn ontstaan en zich hebben ontwikkeld. Daarna formuleren we in paragraaf 1.2 het vraagstuk dat anno 2025 aan de orde was, resulterend in de doelstelling voor onderhavig onderzoek. In paragraaf 1.3 zetten we de onderzoeksvragen en deelvragen uiteen. Daarna schetsen we de onderzoeksmethoden die we hebben gebruikt (paragraaf 1.4). Hoofdstuk 1 besluit in paragraaf 1.5 met een leeswijzer, waarin we uiteenzetten welke thema's centraal staan in de hoofdstukken 2 tot en met 8.

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Als het gaat om het aanhouden van verdachten binnen de politietaak zijn er wat betreft de complexiteit en gevaarzetting in het politiebestel verschillende lagen te onderscheiden:

- De basispolitiezorg (BPZ) en de recherche;
- OG's in aanvulling op of in plaats van de BPZ;
- AOT's;

- De bijzondere bijstandseenheden vallend onder de verantwoordelijkheid van de Afdeling Interventie (AI) en de Afdeling Expertise en Operationele Ondersteuning (precisieschutters) van de Dienst Speciale Interventies (DSI) en eventueel het M-squadron, de eenheid voor het nabij gevecht van het Korps Mariniers (zie Timmer, 2018).

Figuur 1.1 toont het Nederlandse stelsel van speciale eenheden voor de politietaak. De focus in dit onderzoek ligt op de AOT's en OG's. De volgende subparagrafen schetsen de historische context van de AOT's en OG's.

Figuur 1.1 Het stelsel van speciale eenheden voor de politietaak

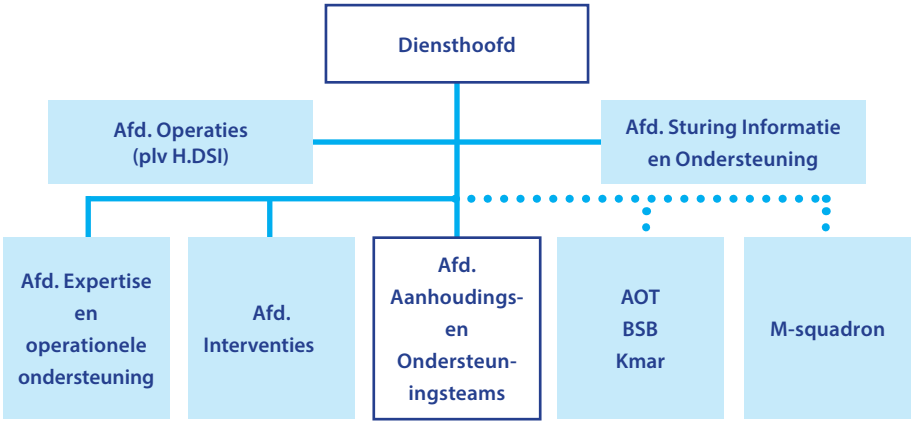

Bron: In het Veld 2021:55.

1.1.1 Historische context van AOT's

Eind jaren 1960 ontstond bij de Nederlandse politie behoefte aan groepen die in staat waren om de gewelddadiger wordende criminaliteit het hoofd te bieden. Begin 1969 richtte het district Den Haag van de Rijkspolitie een "arrestatiegroep" op (Timmer e.a., 1996; Timmer, 2005). Eind 1969 ging bij de gemeentepolitie Arnhem de Groep Bijzondere Opdrachten (GBO) van start. Bij diverse districten van de Rijkspolitie ontstonden vervolgens ook "arrestatiegroepen" (Timmer e.a., 1996; Timmer, 2005). Vanaf 1 april 1973 kregen die groepen bij de Rijkspolitie het label "arrestatieteam" (AT). In 1978 begon bij de Rijkspolitie de eerste opleiding voor AT's. In 1979 wezen de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken bij de Rijkspolitie

vier AT's aan en zes bij de gemeentepolitie in grote steden (Timmer e.a., 1996; Timmer, 2005). Rijks- en gemeentepolitie hadden elk een eigen AT-opleiding. De bijbehorende regelgeving bepaalde dat de AT's *uitsluitend* konden worden ingezet voor de aanhouding van vuurwapengevaarlijke verdachten en alleen met toestemming van de hoofdofficier van justitie (HOvJ) (Timmer e.a., 1996).

In 1975 richtte de KMar de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) op, primair voor het beveiligen van voornamelijk hooggeplaatste militairen en andere personen tegen wie er een dreiging was (Timmer e.a., 1996; Timmer, 2005, Timmer & Van Horn 2022). In 1976 werd de BSB met 24 man operationeel. Die eersten werden opgeleid bij de GSG-9 in West-Duitsland.

Na de reorganisatie van de Nederlandse politie in 1994 zijn de vier voltijds AT's van de Rijkspolitie en de zes (deels deeltijd) AT's van de gemeentepolitie gaandeweg gereorganiseerd in zes voltijds interregionale AT's van de politie met één gezamenlijke opleiding vanaf 1993. In de regelgeving werden zij daarna aangeduid als Aanhoudings- en Ondersteuningseenheden (AOE). Intussen waren de AOE-en namelijk ook verscheidene andere hooggespecialiseerde ondersteuningstaken gaan uitvoeren, die in de wet- en regelgeving en in de naamgeving tot uitdrukking moesten komen. Het ging onder meer om duiken ten behoeve van opsporingsonderzoeken, bijvoorbeeld voor het zoeken naar bewijs. Daarnaast konden de duikers van de AOE-en ook tactisch duiken. Dat deden zij met duikapparatuur waarmee zij onzichtbaar locaties konden naderen. De AOE-en waren ook specialisten in het werken op hoogte, zoals abseilen van panden bij interventies of het veilig naar beneden halen van mensen van daken, van bruggen of uit hoogspanningsmasten. Al deze hooggespecialiseerde ondersteuningswerkzaamheden behoren nog steeds tot het takenpakket.

In 1994 kreeg het "arrestatieteam" van de BSB KMar ook de officiële status van AOE (Timmer e.a., 1996; Timmer, 2005; Timmer, 2010). De AOE-en zijn rond 2005 georganiseerd in zes regionale AOE-en en de zevende AOE van de BSB van de KMar. Vanaf die tijd laat de BSB KMar de AOE-ers ook opleiden aan de Politieacademie (Rippens et al., 2011).

Met de komst van de Nationale Politie in 2013 werden de zes decentrale AOE-en van de politie officieel aangeduid als AOT's (Besluit Beheer Politie). Zij werden onderdeel van de DSI en vallen daar nu onder de Afdeling AOT.

Het AOT van de BSB KMar neemt volwaardig deel aan de verdeling van werkzaamheden voor de politietaak in geheel Nederland. De Afdeling Interventie (AI) van de DSI, bestaande uit drie teams, is als Bijzondere Bijstandseenheid de primaire antiterreureenheid voor de Nederlandse politietaak. De AI is zonder de bijzondere middelen en bewapening voor de antiterreurtaak ook inzetbaar voor reguliere AOT-inzetten voor de Landelijke Recherche en is daarmee feitelijk het achtste AOT van de politie (*Regeling DSI*).

1.1.2 Historische context van OG's

In de loop van de jaren 1980 richtten verscheidene politiekorpsen of onderdelen daarvan voor het meer risicovolle politiewerk een of meer speciale groepen op (Timmer 2005: 361 e.v.). De achtergrond was vaak dat men vond dat er een gat viel tussen de vaardigheden, uitrusting en werkwijzen van de BPZ enerzijds en die van het toen nog AT anderzijds. Dat had er onder meer mee te maken dat in elk geval het beeld was dat het AT alleen kwam voorrijden voor vuurwapengevaarlijke verdachten en niet voor "lichtere" aanhoudingen. Men sprak en spreekt in dit verband wel over een "grijs gebied", een categorie politiewerk waarin wet- en regelgeving, basisopleiding en -training, organisatie en financiering niet voorzien (Timmer 2005: 361 e.v.).

In 1989 gaf de gemeentepolitie Tilburg aan behoefte te hebben aan een groep extra getrainde politieambtenaren voor het doen van "risicovolle aanhoudingen" (Timmer, 2005: 362). Het toenmalige Politie Instituut voor Openbare orde en Veiligheid (PIOV), nu Politieacademie, ontwikkelde op verzoek van de gemeentepolitie Tilburg een opleiding op maat voor deze groep. Dat werd de eenmalige opleiding Extra Vaardigheden in verband met Aanhoudingen (EVA). Deze Tilburgse politiegroep heette daarna ook EVA. Naar aanleiding van de publiciteit daaromheen klopten ook andere politiekorpsen bij het PIOV aan voor een dergelijk curriculum. Zo ontstond in 1991 de drieweekse opleiding Vaardigheden Aanhouden in Groepsverband (VAG). Pleidooien en zelfs concrete initiatieven om de VAG-opleiding ofwel toe te voegen aan de basispolitieopleiding (Timmer, 2005) ofwel verplicht te maken voor al het executieve politiepersoneel (voormalige politieregio Hollands Midden) zijn vergeefs geweest.

In diverse voormalige regiokorpsen of districten daarbinnen ontstonden VAG-groepen van agenten die als neventaak aanhoudingen met een verhoogd risico verrichtten. Meestal werden (en worden) de VAG-groepen geformeerd uit leden van de Aanhoudingseenheid (AE) van de Mobiele Eenheid (ME). Soms verwees men als onderbouwing van de oprichting van een VAG-groep naar de aanbeveling van de Commissie Heijder om te overwegen dat "multifunctionele teams zonder bijzondere bewapening of uitrusting worden ingesteld voor bijzondere taken. De commissie dacht aan een ontwikkeling vanuit – en de mogelijk afzonderlijke inzet van – de aanhoudingseenheid van de ME" (Commissie Heijder, 1987: 62). Medio jaren 1990 is het concept Integrale Beroepsvaardigheden (IBT) bij de politie ingevoerd. Het doel was om politiemensen vaardiger én geoefend te maken en te houden (art. 4 onderdeel b Ambtsinstructie voor de politie, Koninklijke Marechaussee en andere opsporingsambtenaren; verder: Ambtsinstructie). Het is opmerkelijk dat toen niet de wenselijkheid en toegevoegde waarde van de VAG-groepen ten opzichte van de BPZ zijn heroverwogen (Beljon 1994, Timmer e.a. 1996:53).

Mede naar aanleiding van het rapport *Risicovolle aanhoudingen. Wie doet ze?* van de Inspectie Veiligheid en Justitie (Inspectie VenJ) uit 2012 heeft de politieleiding in 2016 besloten om de ongeveer 40 groepen die onder allerlei benamingen en gedaanten aanhoudingen met verhoogd risico verrichtten, te harmoniseren tot OG's (Inspectie VenJ, 2012). Dat proces heeft gaandeweg vastere vormen aangenomen. De OG's zijn nu een informele organisatievorm binnen het team Crisis- en Conflictbeheersing van elke politie-eenheid, waar de eerder genoemde ME en AE onderdelen van zijn. Tot slot is in de afgelopen jaren op verschillende vlakken meer samenwerking ontstaan tussen de OG's en de AOT's, ook door sturing daarop vanuit de eenheidsleidingen (Inspectie VenJ, 2012).

1.2 Doel van dit onderzoek

De AOT's en hun voorgangers gingen ruim 50 jaar geleden al van start. De OG's en hun voorgangers bestaan intussen ruim 30 jaar. In die halve eeuw is er veel goed gegaan, maar waren er soms ook zorgen (Timmer, 2005; Inspectie V&J, 2012). Zo is er verscheidene malen onduidelijkheid en discussie geweest over de verschillen en overeenkomsten tussen OG's en AOT's

met betrekking tot de besluitvorming tot inzet van een OG dan wel AOT, hun status, aansturing, bevoegdheden, werkwijzen en toerusting. Er waren ook indicaties dat er ongewenste (escalatie)risico's waren ontstaan voor verdachten en andere burgers, maar ook voor OG-personeel. Dit alles bleek onder meer uit klachtrapportages en analyses van de Nationale ombudsman (No), uit wetenschappelijk onderzoek (Timmer, 2005: 288 e.v.) en uit onderzoek van de Inspectie Veiligheid en Justitie (Inspectie VenJ, 2012). Hieronder worden enkele zorgen, onduidelijkheden en discussies genoemd:

- **Besluitvorming** – Een veelgestelde vraag was op grond van welke informatie en welke criteria wie waarom koos voor de inzet van welke eenheid. Een andere vraag die veel voorkwam, was in hoeverre dit onderling werd afgestemd en in hoeverre dit eenduidig gebeurde in het hele land. Daaruit zijn op regionaal niveau afspraken gemaakt om met de leiding van het AOT vooraf af te stemmen over de eventuele inzet van een OG ter aanhouding van een verdachte.
- **Werkwijzen en toerusting** – De Inspectie VenJ constateerde in 2012 dat de werkwijzen van de OG's voor aanhoudingen met een hoog veiligheidsrisico vergelijkbaar waren met die van AOT's (Inspectie VenJ, 2012). Een voorbeeld hiervan was het blinderen van verdachten door OG's. Uit het eerdergenoemde onderzoek van Timmer (2005) bleek dat OG's soms gebruikmaakten van verschillende manieren om een verdachte te blinderen, bijvoorbeeld met een kussensloop of trui. De jaren voorafgaande aan 2005 was het blinderen van verdachten alleen impliciet voorbehouden aan de AOT's, maar die grens vervaagde kennelijk. Het blinderen van verdachten was namelijk nergens in wet- en regelgeving vastgelegd, waardoor het formeel niet was voorbehouden aan de AOT's. Ook de No heeft daar in de loop der jaren verscheidene malen op gewezen. In 2000 heeft de minister van BZK de korpsleidingen in een brief (EA20-00/U93521) gevraagd om de grens tussen het optreden van een AOT en een OG niet te laten vervagen in de verschillende eenheden (11 december 2000). Hiermee bedoelde de minister dat het niet de bedoeling was dat een OG zich zou bedienen van dezelfde tactieken en technieken die exclusief waren toegekend aan een AOT, onder meer via de de Circulaire Aanhoudings- en ondersteuningseenheden (AOE'en). Waar het toen ging om procedures, technieken en tactieken, was voor

de AOT overigens weinig formeel geregeld (Timmer, 2005). Naast dat de werkwijze van OG's en AOT's op elkaar gingen lijken, leken de OG's qua toerusting ook op AOT's. Deze punten zorgden ervoor dat er soms onenigheid ontstond tussen de OG's en de AOT's. De OG's stelden echter deze werkwijzen en toerusting nodig te hebben om veiligheidsrisico's op de juiste wijze te kunnen mitigeren. De AOT's stelden dat wanneer dergelijke werkwijzen en toerusting nodig waren, de omstandigheden klaarblijkelijk levensbedreigend waren en de desbetreffende opdracht dus niet bij een OG maar bij een AOT thuishoorde.

- **Informatie-uitwisseling tussen OG's en AOT's** – De Inspectie VenJ constateerde in 2012 ook dat er voor samenwerking tussen de AOT's en OG's geen landelijke overlegstructuur was waar informatie uitgewisseld kon worden. Tussen de verschillende regio's vond wel informatie-uitwisseling plaats, maar dit was sterk afhankelijk van het persoonlijke netwerk van werknemers.

Met het oog op het voorgaande wil het Directoraat-Generaal Politie en Veiligheidsregio's (DGPenV) van het ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ) graag inzicht krijgen in de overeenkomsten en verschillen tussen OG's en AOT's met betrekking tot een aantal facetten van de uitvoering en de sturing van hun werkzaamheden. Dan gaat het voornamelijk om:

- de aanvragen voor inzetten,
- de aantallen inzetten,
- de aard van de inzetten,
- de taakvelden waarvoor die inzetten worden uitgevoerd,
- de overwegingen waarom,
- de besluitvorming daartoe,
- de sturing daarvan,
- de werkwijzen waarmee de inzetten worden uitgevoerd,
- de eventuele gevolgen van die inzetten,
- en de evaluaties en de toetsing van verrichte inzetten ter aanhouding door de OG's en de AOT's in de politietaak.

Daarnaast wil het ministerie van J&V meer inzicht hebben in de overeenkomsten en verschillen tussen de OG's en de AOT's wat betreft de oplei-

ding, training, bewapening en uitrusting. Het doel van dit onderzoek – uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam en Bureau Beke – is deze inzichten te verwerven en te analyseren.

De doelgroep van dit onderzoek is groter dan alleen het ministerie van J&V. Dit onderzoek is zodanig ingericht, uitgevoerd en opgeschreven dat het ook bruikbare inzichten oplevert voor politie, OM, KMar en andere organisaties in het veld van handhaving en veiligheid.

1.3 Hoofdvraag, onderzoeksvragen en deelvragen

Het bovengenoemde onderzoeksdoel leidt de volgende hoofdvraag:

> *Wat zijn de positie en betekenis van de OG's en AOT's binnen de politietaak en hoe verlopen de onderlinge afstemming, sturing en toetsing van de werkzaamheden van deze teams?*

Deze hoofdvraag is onderverdeeld in vier onderzoekvragen:

1. Hoe worden besluiten genomen over de inzet van OG's en AOT's bij aanhoudingen?
2. Hoe vaak en voor welke taken zijn de OG's en AOT's in 2023 ingezet?
3. Wat zijn de werkwijzen van OG's en AOT's bij het verrichten van aanhoudingen?
4. Hoe zijn OG's en AOT's toegerust om aanhoudingen te verrichten?

Om de hoofdvraag en onderzoeksvragen goed te kunnen beantwoorden, zijn 23 deelvragen opgesteld:

a. Hoe, door wie en bij wie, hoe vaak en voor welke taken of doelen is de inzet van OG's en AOT's aangevraagd?
b. Hoe vaak en voor welke taken of doelen zijn OG's en AOT's ingezet?
c. Wat zijn de aard en de mate van de risico's die bij deze inzetten vooraf werden verondersteld aanwezig te zijn of aanwezig waren?
d. In hoeverre zijn er opvallende regionale verschillen van het werkaanbod tussen OG's en AOT's? Zo ja, wat zijn mogelijke verklaringen voor deze regionale verschillen?

e. In hoeverre zien betrokkenen ontwikkelingen in de aard of omvang van het werkaanbod voor OG's en AOT's?
f. In hoeverre is er sprake van een grijs gebied wat betreft de keuze voor een OG- of een AOT-inzet? Indien daar sprake van is: In hoeverre vinden betrokkenen dat problematisch?
g. Welke eisen worden gesteld aan de leden van de teams?
h. Welke (specialistische) opleiding en training hebben leden van OG's en AOT's genoten?
i. Op basis van welke juridische grondslag opereren de teams?
j. Welke uitrusting gebruiken de teams?
k. In hoeverre vinden leden van OG's en AOT's dat de toerusting volstaat? Welke kansen zien leden van OG's en AOT's om de toerusting van de teams te optimaliseren?
l. Wie neemt/nemen de beslissing over de inzet van een OG of een AOT en waarom?
m. Hoe wordt deze beslissing genomen? Welke afwegingen en eventuele criteria spelen daarbij een rol? In hoeverre worden deze criteria landelijk eenduidig geïnterpreteerd en gehanteerd?
n. In hoeverre is er sprake van een grijs gebied voor wat betreft de keuze voor een OG of een AOT? Indien daar sprake van is: in hoeverre vinden betrokkenen dat problematisch?
o. In hoeverre lukt het om aan de hand van voorinformatie het risico van een aanhouding langs de gestelde criteria te beoordelen?
p. In hoeverre worden beslissingen over de inzet van OG's en AOT's vastgelegd?
q. In hoeverre worden de besluiten tot inzet achteraf geëvalueerd? Zo ja, in hoeverre leiden de uitkomsten van deze evaluaties tot veranderingen in besluitvorming of werkwijzen?
r. Hoe komen OG's en AOT's tot een voorgenomen werkwijze om een aanhouding te verrichten? Welke factoren spelen daarbij een rol?
s. In hoeverre worden (beslissingen over) werkwijzen gedocumenteerd en geëvalueerd?

t. Welke (categorieën van) werkwijzen worden gebruikt? In hoeverre gaan bepaalde werkwijzen gepaard met een inbreuk op de grondrechten van de aan te houden persoon of andere burgers, zoals huisgenoten of omstanders? Op welke grondrechten wordt inbreuk gemaakt en in welke mate?
u. In hoeverre worden de grondrechten van de aan te houden persoon en eventuele derden (waaronder soms minderjarigen) meegewogen bij het bepalen van deze werkwijze?
v. In hoeverre zijn er de afgelopen vijf jaar klachten geweest over het optreden bij aanhoudingen met een verhoogd risico? Wat was de aard van deze klachten? In hoeverre zijn deze klachten wel of niet gegrond verklaard?
w. In hoeverre hebben rechters geoordeeld dat het optreden bij een geplande aanhouding met een verhoogd risico samen is gegaan met een disproportionele dan wel niet gerechtvaardigde inbreuk op de grondrechten van de aangehouden persoon of eventuele derden?

Aan de hand van de antwoorden op deze 23 deelvragen worden - met behulp van de onderzoeksmethoden die in paragraaf 1.4 uiteengezet worden - de vier onderzoeksvragen beantwoord.

1.4 Methoden van onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd door middel van een zogeheten *mixed-method* benadering (Van Thiel 2015: 72). In het vervolg worden de onderzoeksactiviteiten één voor één toegelicht.

1.4.1 Oriënterende focusgroep

Dit onderzoek is gestart met een oriënterende bijeenkomst van de onderzoekers met zeven ervaren experts uit het veld. Daarbij ging het om leidinggevende politieambtenaren van de DSI, de AOT's, de OG's, het hoofd van een van de diensten regionale recherche en een senior beleidsadviseur van de staf van de korpsleiding van de politie. Doel van deze fysieke bijeenkomst op de Vrije Universiteit Amsterdam was om te verkennen wat in

het veld de vraag- en discussiepunten zijn waar dit onderzoek rekening mee moet houden en aandacht aan moet besteden. Daarnaast hebben zij meegedacht met de onderzoekers waar en hoe zij het beste de juiste informatie zouden kunnen vinden. Deze oriënterende bijeenkomst is voorbereid en geleid met behulp van de methode focusgroep (Van Thiel 2015: 117-118). Daarbij bestond de leidraad van het gesprek uit de hoofdvraag, onderzoeks- en deelvragen van dit onderzoek.

1.4.2 Deskresearch

De deskresearch bestaat uit meerdere onderdelen. Ten eerste hebben we een literatuurstudie uitgevoerd op zowel wetenschappelijke literatuur als beleidsdocumenten. Voor het vinden hiervan is gezocht in verschillende zoekmachines, zoals Google Scholar en de mediatheek van de Politieacademie. Binnen deze zoekmachines zijn zoektermen gebruikt. Deze zijn afgeleid van de onderzoeks- en deelvragen. De volgende zoektermen zijn – al dan niet in combinatie met elkaar – gebruikt: ''arrestatieteam''[1], ''aanhoudings- en ondersteuningseenheid'', ''aanhoudings- en ondersteuningsteam'', ''AE-VAG'', ''VAG-team'', ''ondersteuningsgroep'', ''juridische grondslag'', ''wet- en regelgeving inzet'', ''werkwijzen'' en ''inbreuk grondrechten''. Door gebruik te maken van deze termen hebben we ook zicht gekregen op relatief oude publicaties. Zo stammen de bestudeerde publicaties uit de periode 1987 tot en met 2024. De keuze voor deze lange periode is gebaseerd op het feit dat er weinig publicaties rondom dit onderwerp bestaan, waardoor oudere publicaties ook van belang zijn. Dit heeft ook tot voordeel dat dit deel van het onderzoek de materie benadert vanuit een ontwikkelingsperspectief en niet alleen als momentopname (Goudsblom 1990).

Ten tweede is op de website van de No naar klachten en klachtdossiers gezocht met de zoektermen: ''arrestatieteam'', ''aanhoudings- en ondersteuningseenheid'', ''aanhoudings- en ondersteuningsteam'', ''AE-VAG'', ''VAG-team'', ''ondersteuningsgroep''. Dit levert in de vorm van 14 recente rapportages zogeheten ombudsprudentie op. Dat wil zeggen inzichten, adviezen en normstellingen ten aanzien van aanhoudingsinzetten door OG's en AOT's.

Ten derde hebben we een analyse van rechtszaken gemaakt via rechtspraak.nl. Er is naar relevante rechtszaken gezocht met dezelfde zoektermen als op de website van de No. Dit leverde 21 relevante uitspraken op, die zijn geanalyseerd ten behoeve van de beantwoording van enkele onderzoeksvragen in dit onderzoek.

Ten vierde zijn relevante mediaberichten uit de periode 1 januari 2018 tot en met december 2023 geanalyseerd. Aan de hand van de volgende zoektermen is via LexisNexis gezocht naar relevante mediaberichten: "Ondersteuningsgroep AND Aanhouding", "OG AND Aanhouding", "Arrestatieteam AND Aanhouding", "AT AND Aanhouding", "AOT AND Aanhouding" en "Aanhouding- en ondersteuningsteam AND Aanhouding".[2] In tabel 1.1 staat hoeveel resultaten iedere combinatie van zoektermen heeft opgeleverd en hoeveel artikelen relevant zijn gebleken voor de analyse.

Tabel 1.1 – Het aantal gevonden en relevante artikelen

Combinatie van zoektermen	Hits	Relevante hits
Ondersteuningsgroep AND Aanhouding	19	14
OG AND Aanhouding	11	3
Arrestatieteam AND Aanhouding	2.230[3]	45
AT AND Aanhouding	82	12
AOT AND Aanhouding	6	4
Aanhouding- en ondersteuningsteam AND Aanhouding	1	1
Totaal	**2.349**	**79**

Tot slot hebben de onderzoekers in de deskresearch de jaarverslagen van de klachtencommissies van alle politie-eenheden over het jaar 2023 bestudeerd. In geen van die jaarverslagen zijn klachten over politieoptreden uitgesplitst naar organisatieonderdeel. In die jaarverslagen zijn daardoor geen klachten specifiek over de OG's te vinden. Wel heeft de Afdeling Integriteit van de Staf Korpsleiding de onderzoekers kunnen voorzien van gegevens over klachten die bij de Landelijke Eenheid zijn ingediend omtrent het optreden van de AOT's over enkele jaren.

1.4.3 Analyse datasets

In dit onderzoek zijn databestanden over OG- en AOT-inzetten kwantitatief geanalyseerd. Het doel hiervan was om de resultaten op een aantal essentiële onderwerpen met elkaar te kunnen vergelijken, zoals op de verdenking waarvoor de verdachte moest worden aangehouden, criminele antecedenten van de verdachte en de gevaarclassificatie van de verdachte. Als daar goede redenen voor zijn, krijgen personen die meermalen met de politie in aanraking zijn gekomen in de politiesystemen een of meer aantekeningen die een indicatie zijn voor een verhoogd risico. Die classificaties zijn:

1. Alcoholist;
2. Harddrugsgebruiker;
3. Medische indicatie;
4. Vuurwapengevaarlijk;
5. Wapengevaarlijk: mes/ honkbalknuppel/ pepperspray;
6. Verzetpleger;
7. Vluchtgevaarlijk;
8. Mogelijk suïcidaal.

Het ministerie van JenV, het College van procureurs-generaal en de korpschef van de politie hebben de onderzoekers schriftelijk toestemming gegeven tot het inzien, verwerken en gebruiken van de OG- en AOT-inzetdata. Alle gegevens zijn anoniem verwerkt en worden ook anoniem gepresenteerd. Persoonsgegevens zijn niet ingezien en verkregen gedurende dit onderzoek, laat staan opgeslagen. Hierna volgt een uitleg hoe de databestanden zijn verworven. Het is mogelijk dat in een enkele tabel of grafiek of onderdeel daarvan door afrondingen de totalen van de percentages optellen tot meer of minder dan 100 procent.

Databestanden OG-inzetten

De OG's van de politie-eenheden houden geen uniforme administratie bij van hun inzetten. Van een aantal OG's is de administratie heel summier. Dit maakte het onhaalbaar om de achtergrondgegevens over de inzetten van alle OG's te bemachtigen. De onderzoekers hebben er daarom voor

gekozen om dit onderzoekonderdeel te beperken tot 5 van de 11 OG's. Zij vertegenwoordigen alle vier de windstreken van het land, betreffen meer en minder stedelijke gebieden en vormen ook een doorsnee van de variatie in samenstelling, organisatie en werkwijzen. Eén van de vijf OG's heeft een zodanig uitgebreide administratie dat daar de benodigde achtergrondgegevens al in zaten. Bij twee OG's was een welwillende medewerker bereid om de voor dit onderzoek benodigde achtergrondgegevens bij de inzetten te zoeken en die in een databestand aan te leveren. Twee andere OG's waren bereid en in staat om elk een medewerker vrij te maken om samen met een van de onderzoekers de benodigde achtergrondgegevens bij de inzetten te zoeken. Dit was een arbeidsintensieve activiteit, omdat per inzet de diverse politie-informatiesystemen met de hand bevraagd moesten worden. Gemiddeld kostte het bevragen van de politiesystemen ongeveer 15 minuten per OG-inzet. Daarom is bij deze OG's een willekeurige steekproef getrokken uit de inzetten in 2023. Daartoe zijn steeds ongeveer twee tot vier inzetten per maand geselecteerd. Überhaupt was het aanvankelijk de bedoeling dat dit onderzoek inzicht zou geven in de OG-inzetten ter aanhouding in de jaren 2022 en 2023. Dezelfde wijze van dataverzameling als hierboven beschreven ook uitvoeren voor het jaar 2022 was voor de politieonderdelen, politiemedewerkers en onderzoekers echter veel te tijdrovend geweest.

Voor de vijf gekozen, onderzochte en bezochte OG's geldt dat ongeveer 60 procent van de 3.728 inzetten in 2023 betrekking hadden op de aanhouding van één of meer personen. Specifiek betreft het 2.237 inzetten ter aanhouding. Om statistisch representatieve uitspraken te kunnen doen, moeten er minimaal 328 inzetten geanalyseerd worden. In totaal zijn 433 inzetten geanalyseerd, waardoor de analyse een kenmerkend en voldoende representatief beeld geeft van de werkzaamheden van de vijf OG's in 2023. Om herkenbaarheid van de vijf OG's te voorkomen, worden ze in de beschrijving aangeduid als OG A, B, C, D en E. Door de verschillen tussen de vijf OG's (lees: windstreken, stedelijkheid, samenstelling, organisatie en werkwijzen) kunnen wij met enige voorzichtigheid stellen dat de analyse van de vijf OG's ook een landelijk beeld geeft.

Databestand AOT-inzetten

De DSI verzamelt en beheert alle inzetregistraties van alle dienstonderdelen centraal. De inzetten van de AOT's maken daar deel van uit. Alle acht AOT's leveren hun inzetgegevens exact volgens dezelfde systematiek aan bij de staf van de DSI. In overleg met de privacy-juristen van de Landelijke Eenheid en met het onderdeel Onderzoekcoördinatie van de staf van de korpsleiding heeft de DSI-medewerker die de bestanden beheert de onderzoekers een geanonimiseerd overzicht van alle AOT-inzetten ter aanhouding in de jaren 2022 en 2023 verstrekt. De onderzoekers hebben daaruit een representatieve steekproef getrokken. De DSI-medewerker heeft vervolgens de inzetten in die steekproef voorzien van een uniek kenmerk. Daarmee kon een analist van de Afdeling Analyse & Onderzoek van de Dienst Landelijke Informatieorganisatie (DLIO) van de Landelijke Eenheid die inzetten in de politiesystemen koppelen aan de voor dit onderzoek benodigde geanonimiseerde gegevens. Die gevraagde gegevens betroffen onder meer de verdenking waarvoor de verdachte moest worden aangehouden, criminele antecedenten van de verdachte en de gevaarclassificatie van de verdachte. Het databestand dat zo ontstond, is aan de onderzoekers aangeleverd. De onderzoekers hebben dit geanalyseerd. Door een misverstand in de fase van het combineren van de gegevens heeft de politieanalist niet gewerkt met de steekproeven uit de DSI-gegevens voor de jaren 2022 en 2023, maar met het volledige DSI-bestand over 2023. Om geen tijd te verliezen en om de politieanalist niet onnodig meer werk te bezorgen, hebben de onderzoekers er voor gekozen om de analyse te beperken tot het jaar 2023. Wel zijn alle AOT-inzetten uit dat jaar geanalyseerd en is niet nogmaals een steekproef getrokken.

2023 was een representatief jaar wat betreft aantallen inzetten. De DSI telde in 2023 in totaal 1.929 AOT-inzetten, waarvan 1.483 ter aanhouding. In 2022 verrichtten de AOT's in totaal 1.730 inzetten, waarvan 1.348 ter aanhouding. Dit is al decennia het gebruikelijke beeld. In 1992 verrichten de toenmalige AT's gezamenlijk ook al 1.247 aanhoudingen (Timmer e.a. 1996: 179).

1.4.4 Vragenlijsten onder politie- en OM-functionarissen

Voor dit onderzoek is een online vragenlijst afgenomen onder politiemensen die vanuit hun functie met de OG's en/of de AOT's te maken hebben

(zie bijlage 3). De politiesurvey is uitgezet in de periode begin juni tot 1 september 2024. De vragenlijst heeft alle 479 medewerkers van de OG's bereikt door tussenkomst van het landelijk OG-overleg en via de DSI is de vragenlijst bij alle 230 medewerkers van de AOT's terechtgekomen. Verder heeft de politie een steekproef getrokken uit de leden van de leiding van de basis- en rechercheteams en de relevante diensten, districten en eenheden. De geanonimiseerde e-mailadressen van deze functionarissen heeft de politie eind juli 2024 aangeleverd. Direct daarna is de vragenlijst gestuurd met het verzoek om deze in te vullen. Van ongeveer 50 functionarissen kwam automatisch bericht terug dat men met vakantie was, met pensioen was of van functie was veranderd. In die automatische berichten stonden vaak alternatieve emailadressen. De vragenlijst is vervolgens naar deze alternatieve e-mailadressen gestuurd.

In totaal hebben 509 personen de vragenlijst ingevuld.[4] De respondenten zijn voornamelijk werkzaam bij de eenheden Oost-Nederland, Rotterdam, Landelijke Opsporing en Interventies (LO) en Den Haag. Figuur 1.2 toont de verdeling van de respondenten over de politie-eenheden.

Figuur 1.2 – Eenheid respondenten (n=509)

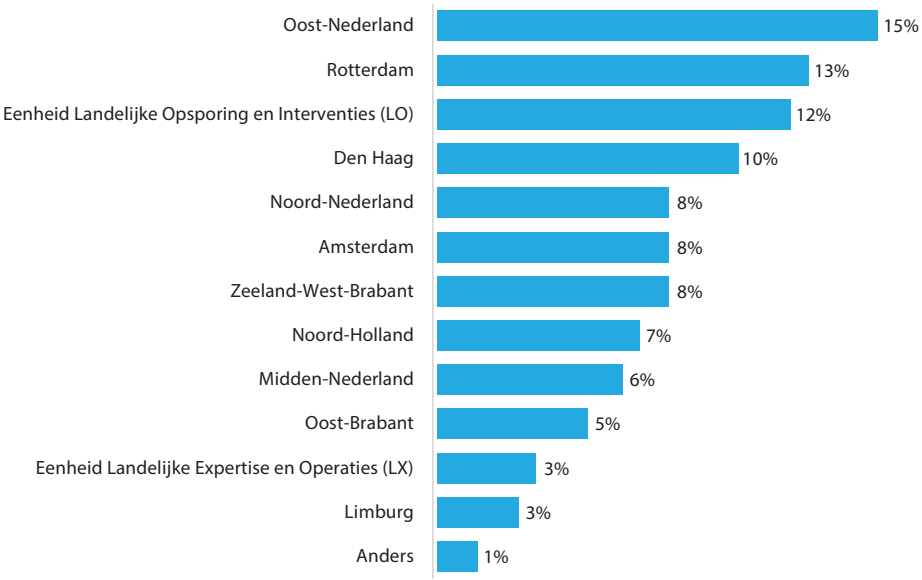

Figuur 1.3 presenteert de rollen waarin de respondenten voornamelijk werkzaam zijn geweest in 2023. Bijna de helft van de respondenten (44%) is voornamelijk werkzaam als uitvoerende bij een OG. Andere rollen die met enige regelmaat voorkomen, zijn die van senior AOT (8%), senior OG (8%) en teamchef basisteam (8%). Onder de categorie anders vallen met name politieambtenaren die Hoofdofficier van Dienst politie (HOvD)[5], Operationeel Expert of groepscommandant OG zijn.

Figuur 1.3 – Voornaamste rol in 2023 (n=509)

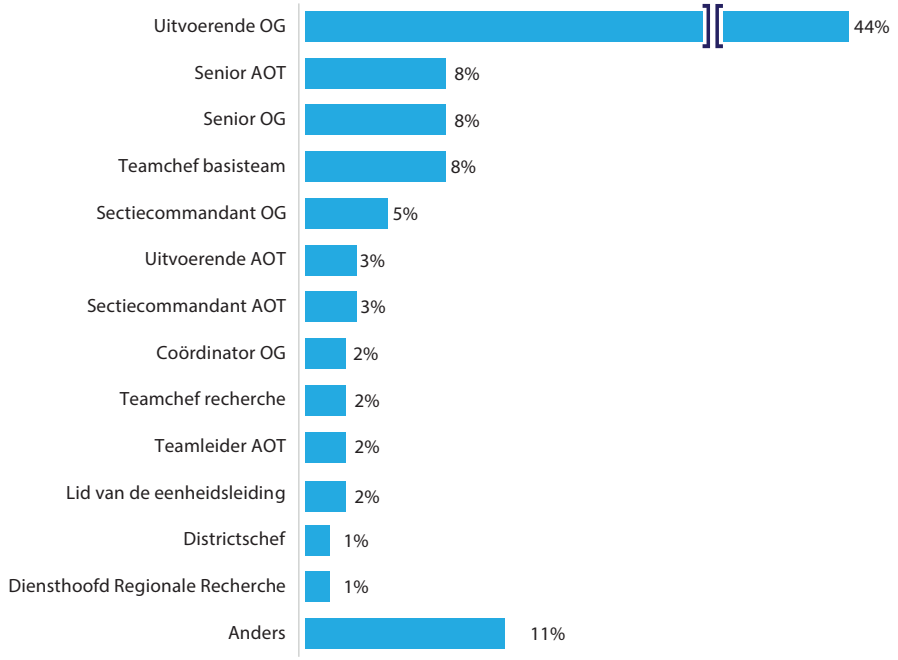

Gemiddeld werken de respondenten zes jaar in de genoemde rollen in figuur 1.3. Een tiende van de respondenten geeft aan een jaar of korter actief te zijn in hun voornaamste rol. Voor bijna een vijfde van de politie-ambtenaren is dit 10 jaar of langer. Een nadere analyse (zie tabel 1.2) leert dat respondenten met als voornaamste rol coördinator OG het langst actief zijn in hun rol (gemiddeld bijna 15 jaar). Respondenten die voornamelijk uitvoerende AOT-ers zijn, zijn gemiddeld het kortst actief in die rol.

Tabel 1.2 – Gemiddeld aantal jaren actief in de voornaamste rol (n=509)

Rol	Gemiddeld aantal jaren actief
Coördinator OG	14,7
Teamchef basisteam	8,0
Senior OG	7,9
Sectiecommandant OG	6,8
Teamchef recherche	6,7
Districtschef	6,6
Diensthoofd Regionale Recherche	6,3
Anders	6,1
Teamleider AOT	5,9
Senior AOT	5,8
Lid van een eenheidsleiding	5,3
Uitvoerende OG	5,0
Sectiecommandant AOT	4,5
Uitvoerende AOT	2,5

Niet alleen is een vragenlijst afgenomen binnen de politieorganisatie, maar ook binnen het OM (zie bijlage 4). Deze vragenlijst is voorgelegd aan degenen die vanuit hun functie verantwoordelijk zijn voor de toestemming tot inzet van een AOT. Het gaat dan om de HOvJ's, hun plaatsvervangers en de rechercheofficieren van justitie (ROvJ's). In de 12 parketten van het OM telt dat op tot ongeveer 36 functionarissen. Deels zijn zij direct op naam benaderd, deels door de secretariaten van de parketten. De vragenlijst is halverwege juli 2024 uitgezet en stond open tot begin september 2024. In totaal hebben 19 personen de vragenlijst ingevuld. In figuur 1.4 staat welke functies de respondenten in 2023 hoofdzakelijk hebben uitgevoerd.

Figuur 1.4 – De hoofdzakelijk uitgevoerde functie in 2023 (n=23)

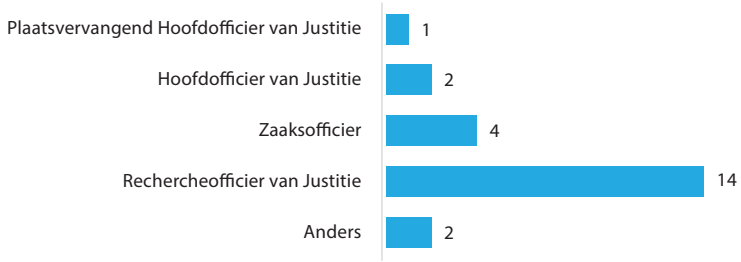

Wat als eerste opvalt, is dat we zojuist hebben gezegd dat de vragenlijst door 19 personen is ingevuld terwijl deze vraag door 23 personen is beantwoord. In figuur 1.4 is te zien dat vier respondenten hebben aangegeven dat zaaksofficier van justitie hun hoofdzakelijke functie was in 2023. Zij hebben verder geen inhoudelijke vragen beantwoord. Daarom zijn deze vier personen uit de dataset verwijderd en komt het totaal aantal respondenten uit op 19. Verder blijkt uit figuur 1.4 dat 14 personen Rechercheofficieren van Justitie zijn. Dit is verreweg de meest voorkomende functie. De twee respondenten die "Anders" hebben ingevuld, geven aan TCI/Informatie OvJ en Directie Bedrijfsvoering (DBV) te zijn.

Aan de 19 personen (dus exclusief de 4 zaaksofficieren van justitie) is gevraagd bij welk parket zij werkten in 2023 (zie figuur 1.5). Het figuur laat zien dat ieder parket vertegenwoordigd is, waarbij de meeste respondenten werkzaam zijn in het parket Noord-Nederland.

Figuur 1.5 – Het parket waarin men werkzaam was in 2023 (n=19)

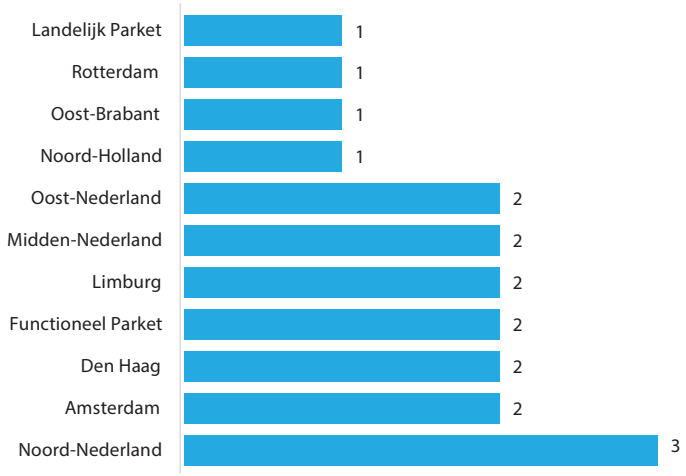

Ook is aan de respondenten gevraagd hoe lang ze actief zijn in de rol die zij in 2023 hoofdzakelijk hebben uitgevoerd. Gemiddeld is dit bijna 7 jaar. De meesten zijn 1 tot 5 jaar actief in de betreffende rol (13 - 68%). Sommigen zijn 6 tot 10 jaar hoofdzakelijk actief in hun rol (4 – 21%) en slechts enkelen vervullen hun rol 11 jaar of langer (2 – 11%).

De resultaten van de vragenlijsten onder politie- en OM-functionarissen zijn vervat in databestanden en daarmee zijn analyses uitgevoerd.

1.4.5 Interviews

Zowel de vragenlijst onder politiefunctionarissen als de vragenlijst onder OM-medewerkers eindigde met de vraag of de respondent zou willen meewerken aan een interview. Ruim 150 van de 528 respondenten hebben daarin te kennen gegeven te willen meedoen met een interview. Uiteindelijk zijn er in totaal 66 mensen geïnterviewd. Dan gaat het om medewerkers van de politie en van de KMar, van het OM, drie rechterscommissarissen (op eigen verzoek) en twee buitenlandse politiemensen (in België en Duitsland). De interviews zijn merendeels online en in groepsverband afgenomen. Dit vanuit efficiëntieoverwegingen, maar ook omdat de dynamiek van een groepsinterview verdiepend werkt en zo een duidelijke meerwaarde heeft. Soms zijn interviews om praktische redenen of op verzoek van de respondent in persoon, meestal op locatie en enkele keren telefonisch afgenomen.

Aanvankelijk lukte het niet om interviews met leden van eenheidsleidingen in te plannen. Omdat het strategisch perspectief van de eenheidsleidingen voor dit onderzoek belangrijk is, hebben de onderzoekers contact opgenomen met alle 12 politiechefs én met de commandant KMar. Dat heeft alsnog geresulteerd in interviews met leden van zeven van de 12 politie-eenheidsleidingen en in een interview in persoon met een lid van de leiding van de KMar. Met enkele leden van eenheidsleidingen is om praktische redenen een telefonisch interview afgenomen.

Vanuit de vragenlijst onder (plaatsvervangend) HOvJ's en ROvJ's meldden zich ook nauwelijks kandidaten voor een interview. Omdat de onderzoekers er sterk aan hechtten om ook deze categorieën te spreken, hebben zij na overleg met het Parket-Generaal rechtstreeks contact opgenomen met alle HOvJ's. Dat heeft geresulteerd in (online) (groeps)interviews met

in totaal tien (plaatsvervangend) HOvJ's en ROvJ's. Daarnaast is met een groep van zes ROvJ's een interview in persoon afgenomen. In een laat stadium van het onderzoek meldden zich uit eigen beweging nog drie rechters-commissarissen bij de onderzoekers dat zij ook graag geïnterviewd wilden worden.

Veruit de meeste interviews zijn door twee onderzoekers afgenomen, waarbij de een het gesprek voerde en de ander vooral mee typte. De interviews zijn op een na niet opgenomen. De opname van dat ene groepsinterview is na uitwerking gewist. De verslagen van alle interviews zijn gecodeerd en geanalyseerd. In bijlage 5 staat de interviewleidraad.

1.4.6 Observaties

De onderzoekers zijn mee op pad geweest bij diverse inzetten van zowel OG's als AOT's. Het doel van die observaties is meerledig: (1) de onderzoekers kunnen zich oriënteren op de werksoorten die zij gaan onderzoeken, (2) de onderzoekers zien het optreden en welke voorbereiding en vaardigheden dat vergt, (3) de onderzoekers kunnen vragen stellen aan de betrokken medewerkers en begrijpen daardoor beter wat voor afwegingen er bij dergelijke politie-inzetten van belang zijn, hoe die worden gemaakt en door wie, en (4) de onderzoekers kunnen vanuit hun observaties verhelderende, illustratieve casusbeschrijvingen maken voor de lezer.

In de sociale wetenschappen zijn er hoofdzakelijk drie vormen van observatie (Van Thiel 2015: 86 e.v.):

1. Verborgen observatie. Daarbij staat de onderzoeker buiten de te observeren situatie. Dat kan in dit geval niet. Als de inzet bijvoorbeeld in een woning is, kan hij niet ongezien mee naar binnen. Als de inzet dynamisch is (dus lopend of rijdend), dan kan hij daar niet bij meerijden.
2. Open observatie. Hierbij is de onderzoeker wel aanwezig maar weet het team niet wie hij is en waarom hij daar is. Dit is onmogelijk, want de onderzoeker kan dan niet weten waar de inzet plaatsvindt en de betrokken agenten zullen haar of hem op (grote) afstand houden. Ook is de veiligheid van de onderzoeker hierbij niet te garanderen.
3. Participerende observatie. In deze vorm maakt de onderzoeker afspraken met het team en is de onderzoeker ook aanwezig bij de voorbe-

reidende briefing en evaluatie achteraf. Dat is cruciaal voor het goede begrip van de onderzoeker wat betreft de reden en wijze van inzet en de zaken die daarbinnen van belang zijn. Dat is bij de andere twee vormen niet mogelijk.

De observaties voor dit onderzoek zijn daarom uitgevoerd in de vorm van participerende observatie (Van Thiel 2015: 86 e.v.). De onderzoekers hebben bij het contact met de OG's en AOT's kenbaar gemaakt dat zij graag mee zouden willen met inzetten. Daarbij is uitgelegd wat daarvan het doel was binnen het onderzoek. Daarbij hebben de onderzoekers de brieven van de minister van J&V, het College van procureurs-generaal en de korpschef over de instemming met en de medewerking aan dit onderzoek naar de betreffende politieleidinggevenden gestuurd. Het verzoek is bij OG's en de AOT's intern overlegd en goed bevonden. Vervolgens zijn de onderzoekers uitgenodigd voor inzetten. Soms was dat enige dagen van te voren, soms ook kort van te voren. De inzetten hebben op ieder moment van de dag plaatsgevonden. Alle betrokken medewerkers wisten van de aanwezigheid van de onderzoeker en het doel daarvan. Eén van de onderzoekers gaat al jaren af en toe mee met inzetten van OG's en AOT's. Ook uit die ervaringen is geput voor de in dit onderzoek beschreven observaties. De korte casusbeschrijvingen zijn opgebouwd volgens het model: achtergrond, aanloop, verloop en afloop.

Tijdens de voorbereiding, de inzet zelf en de evaluatie zijn geen aantekeningen gemaakt en uiteraard ook geen beeld- en geluidopnames. Het was voor de onderzoekers vooral zaak om goed te blijven opletten, eventueel verhelderende vragen te stellen en alles goed in zich op te nemen. Na de inzet was van belang om zo snel mogelijk aantekeningen te maken en eventueel naderhand nog wat na te vragen bij het team. Het kwam ook voor dat de onderzoeker door een teamlid vooraf ergens werd opgepikt en weer afgezet. Dat waren ook momenten voor verhelderende vragen.

1.4.7 Blik over de grens

Voor sommige vraagstukken is het goed en leerzaam om te bekijken hoe men die in omringende en goed met Nederland vergelijkbare landen probeert op te lossen. Politiewerk met verhoogd risico doet zich immers overal voor. Voor dit onderzoek is gekeken naar de praktijk van bijzondere poli-

tie-eenheden in België en Duitsland. Via het netwerk van de onderzoekers was in België over dit gevoelige onderwerp goed toegang te krijgen. Via contacten met de DSI was in één van de relevante Duitse deelstaten ook een politieambtenaar bereid om de onderzoekers te woord te staan. In Duitsland is toegang tot dit soort informatie en vraagstukken normaal gesproken nauwelijks mogelijk.

Voor deze kleine deelstudie is een documenten- en bronnenonderzoek gedaan. Relevante wetenschappelijke literatuur is er op dit vlak niet gevonden. In België en Duitsland is er gekeken en geluisterd naar de praktijk op dit vlak. In België betrof dit een lokale politiezone in een grootstedelijk gebied. In Duitsland is er informatie verzameld over een groot Duits *Bundesland*. Er is in beide landen gesproken met ervaren leidinggevende politieambtenaren die verantwoordelijk zijn voor de inzet van gespecialiseerde politieonderdelen. Zij hebben in gesprekken van ongeveer 1,5 uur de beschikbare schriftelijke en online informatie waar nodig toegelicht en aan een van de onderzoekers uitgelegd hoe een en ander in de praktijk op hoofdlijnen werkt.

De Belgische politieambtenaar is een hogere leidinggevende in een lokale politiezone en heeft ook de leiding over een groep voor bijzondere bijstand, de Speciale Assistance Unit (SAU) genaamd. Deze politieman is in het voorjaar van 2024 op het 'commissariaat' (politiebureau) van de lokale politiezone waar hij werkt geïnterviewd in het Nederlands. Deze afspraak kwam tot stand door tussenkomst van de korpschef van een naburige politiezone, die tot het netwerk van een onderzoeker behoort.

Het interview met de Duitse politieambtenaar in de zomer van 2024 kwam tot stand door tussenkomst van een leidinggevende van de DSI. Het gesprek is telefonisch gedaan, omdat een afspraak op locatie lastig te maken bleek te zijn. Het gesprek is in het Engels gevoerd. Deze politieambtenaar is ongeveer 20 jaar uitvoerende en commandant van een zogeheten *Spezialeneinsatzkommando* (SEK, vergelijkbaar met het Nederlandse AOT) geweest. Via andere functies is hij recentelijk teruggekeerd in een hogere leidinggevende functie bij een SEK.

Met de Belgische en de Duitse politieambtenaar is afgesproken dat zowel hun organisatie als zijzelf in dit onderzoek anoniem blijven. Zij hebben de concepttekst over hun land van commentaar voorzien.

De resultaten van dit deelonderzoek zijn weergegeven in bijlage 2 – Blik over de grens. De conclusies uit die bevindingen maken deel uit van de (deel)conclusies in de hoofdstukken 2, 3 en 8.

1.4.8 Afrondende focusgroep

Nadat vrijwel alle onderzoeksactiviteiten waren uitgevoerd en geanalyseerd, zijn de eerste bevindingen geïnventariseerd en de eerste conclusies getrokken. Deze bevindingen zijn online in een afrondende focusgroep voorgelegd aan dezelfde groep die deelnam aan de oriënterende focusgroep. Het doel van deze afrondende bijeenkomst was om de voorlopige bevindingen en conclusies door te spreken en hierop te reflecteren. De resultaten hiervan zijn verwerkt in de analyse van de onderzoekresultaten en de formulering van de conclusies daaruit.

1.5 Leeswijzer

Dit rapport volgt verder de opbouw van de vier onderzoeksvragen.

Hoofdstuk 2 behandelt de aanvraag voor en de besluitvorming over OG- en AOT-inzetten. Daarvoor staan we stil bij de juridische kaders voor de OG's en AOT's. Daarna behandelen we de inzetcriteria voor een OG- en AOT-inzet en gaan we in op de informatie die voorafgaande aan de aanhouding bekend is en die een rol speelt in de besluitvorming voor de inzet.

Hoofdstuk 3 geeft een beeld van de OG's en de AOT's. Daar beschrijven we hun werkgebieden en personele bezetting en het aantal inzetten en meer specifiek het aantal inzetten ter aanhouding.

Hoofdstuk 4 bespreekt de verschillende taken van OG's en AOT's. Daarna schrijven we over de procedures en werkwijzen die OG's en AOT's hanteren tijdens de uitoefening van hun taken. Ook zetten we uiteen welke afwegingen worden gemaakt bij de keuze voor een procedure en werkwijze.

Hoofdstuk 5 beschrijft de OG- en AOT-opleiding en -trainingen. Daarbij komt ook aan bod wat er mogelijk te verbeteren is.

In hoofdstuk 6 staan de bewapening en de uitrusting van de OG's en AOT's centraal. Daar in tekenen we ook op welke wensen er zijn ten aanzien van de bewapening en de uitrusting om de aard van de bewapening te veranderen.

Hoofdstuk 7 geeft antwoord op de deelvragen met betrekking tot de weging van eventuele inbreuken op grondrechten in beslissingen tot inzet van OG's en AOT's en de externe toetsing van die beslissingen en van de optredens in bijvoorbeeld klachtbehandeling en rechtszaken.

Voor de hoofdstukken 2 tot en met 7 geldt dat ze allen afsluiten met een deelconclusie. In hoofdstuk 8 geven we antwoord op de hoofdvraag en de onderzoeksvragen, trekken daar conclusies uit en formuleren aandachtspunten en aanbevelingen voor toekomstig beleid.

Eindnoten

1. Hoewel deze term officieel al lang niet meer wordt gebruikt (zie paragraaf 1.1.1), spreekt men in de praktijk nog wel altijd over "arrestatieteams''. Daarom hebben we bij deze zoekopdracht ook gebruikgemaakt van deze term.
2. LexisNexis geeft toegang tot meer dan 36.000 internationaal gerenommeerde nieuwsbronnen en zakelijke bronnen. De database bevat ruim 75 Nederlandse uitgevers, waaronder alle grote landelijke en regionale kranten en opiniebladen. In LexisNexis kan aan de hand van zoektermen gericht worden gezocht naar berichtgeving in landelijke en regionale dagbladen.
3. We hebben de resultaten niet op datum gefilterd maar op relevantie, waarna we de 100 meest relevante hits hebben geanalyseerd. Daarvan bleken er 45 bruikbaar voor dit onderzoek.
4. Respondenten met de rollen teamchef basisteam, teamchef recherche, lid van een eenheidsleiding, districtschef en diensthoofd Regionale Recherche hebben zowel de vragen over de OG's als de AOT's gekregen.
5. Hoofdofficier van Dienst politie, een hoofdinspecteur van politie of commissaris van politie verantwoordelijk voor het politiewerk in een district.

2 Aanvraag en besluitvorming

Dit hoofdstuk behandelt de aanvraag voor en besluitvorming over een OG- of AOT-inzet. In paragraaf 2.1 staan we stil bij de juridische kaders voor de OG's en AOT's. De wet- en regelgeving vormen immers de basis voor het handelen door de politie. Daarna noemen we de inzetcriteria voor een OG- en AOT-inzet (paragraaf 2.2), waarop in paragraaf 2.3 wordt gereflecteerd. In paragraaf 2.4 gaan we in op de informatie die voorafgaande aan de aanhouding bekend is (voorinformatie) en die een rol speelt in de besluitvorming voor een OG- of AOT-inzet. Het proces van besluitvorming staat in paragraaf 2.5 centraal. Het hoofdstuk besluit in paragraaf 2.6 met een deelconclusie, waarin we antwoord geven op de eerste onderzoeksvraag:

> *Hoe worden besluiten genomen over de inzet van OG's en AOT's bij aanhoudingen?*

2.1 Juridische kaders

2.1.1 OG

Voor de OG's bestaan enkele interne beleidsdocumenten zoals de notitie *Harmonisatie. Ondersteuningsgroepen bij de politie* (Politie, 2016; Politie, 2018) en de conceptversie van de *Landelijke OG-regeling* uit 2023. Daarin staat dat de OG's "een organisatievorm en geen organisatie-eenheid" zijn (Politie 2016: 4; Politie 2018). Door middel van de interne beleidsdocumenten regelt de politie in de praktijk onder meer de organisatorische inbedding van de OG's, de taakstelling van de OG's, de inzetcriteria voor en werkwijzen van de OG's, de doelen van de OG-opleiding en dergelijke. Dit is

nodig omdat de taken en bevoegdheden van de OG's niet zijn vastgelegd in enige wet- of regelgeving zoals wel het geval is bij de andere zogeheten "kwaliteitsgroepen" van de politie, bijvoorbeeld de Mobiele Eenheid en de Aanhoudingseenheid (art 26 Bbp; Regeling Mobiele Eenheid 2007). Dit betekent ook dat de OG's zich aan dezelfde wet- en regelgeving dienen te houden als de reguliere politie. Al met al vormen de OG's in vergelijking met AOT's binnen de politieorganisatie en binnen het politierecht (Naeyé 2009) een opvallend *ongeregeld heden*. Deze uitdrukking is ontleend aan Schuyt (1982).

2.1.2 AOT

De juridische grondslag van een AOT bestaat uit een aantal wettelijke regelingen. Die is namelijk geregeld in onder meer de Ambtsinstructie 1994, het Besluit Beheer Politie (BBP) en de Circulaire AOE'en (*Stcrt*. 2009, 18660). Artikel 6 van de Ambtsinstructie schrijft voor dat de politie een AOT uitsluitend inzet met toestemming van het bevoegd gezag. Dat is voor taken voor rechtshandhaving de HOvJ en voor taken in de openbare orde en hulpverlening de burgemeester (art 11 Politiewet 2012). Bij dat laatste gaat het doorgaans om een interventie bij een suïcidepoging of een persoon met onbegrepen gedrag die levensbedreigende omstandigheden veroorzaakt.

Artikel 12 van het BBP regelt vervolgens dat de DSI van de Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO) AOT's in stand houdt voor het uitvoeren van vier categorieën taken onder levensbedreigende omstandigheden, te weten:

1. Het verrichten van planmatige aanhoudingen;
2. Het bewaken en beveiligen van politie-infiltranten;
3. Het assisteren bij het bewaken en beveiligen van het transport van getuigen, verdachten of gedetineerden;
4. Het assisteren bij het bewaken en beveiligen van objecten en andere werkzaamheden waarvoor toestemming is verkregen van het bevoegd gezag.

In het Besluit beheer regionale politiekorpsen (art. 8 Bbrp 2002) lichtten de politieministers het toen nieuwe begrip levensbedreigende omstandigheden toe door de stellen dat dat "risicovol" betekende. Daarmee is de ondergrens van het AOT verschoven naar de toenmalige ondergrens van de VAG-teams en hebben de ministers het zogeheten "grijze gebied" tussen AOT en BPZ willen toekennen aan de AOT (Timmer 2005: 499).

De Circulaire AOE'en – die stamt uit 2009 en nog de oude naamgeving AOE gebruikt – schrijft onder 4 voor dat het AOT "uitsluitend tot taak heeft op te treden indien redelijkerwijs mag worden aangenomen dat levensbedreigende omstandigheden tegen de politie of anderen dreigen". Onder 5 zegt de Circulaire AOE'en daarbij: "Gelet op de situaties waarin wordt opgetreden en de wijze waarop een AOE opereert, zal veelal sprake zijn van een ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. De inzet kan dan ook worden beschouwd als het toepassen van een zwaar geweldmiddel, waarvoor toestemming van het bevoegd gezag nodig is conform artikel 6, eerste lid, van de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar". Onder 7 bepaalt de Circulaire AOE'en dat: "Aangezien de toestemming tot inzet van een AOE een zwaarwegende beslissing is, die verstrekkende gevolgen kan hebben, dient in beginsel de hoofdofficier van justitie, onder wiens gezag het opsporingsonderzoek plaatsvindt deze toestemming te verlenen. (…) De hoofdofficier van justitie draagt zorg voor vervanging voor het geval dat hij zelf niet in staat is op een verzoek tot inzet te beslissen. (…) Wie de toestemming heeft verleend, zal tot uitdrukking dienen te komen in de registratie die door het parket wordt gevoerd."

Uit onderzoek van onder meer de Nationale ombudsman in 2003 bleek dat een wettelijke basis ontbrak voor het gebruik van een blinddoek en/of handboeien bij niet-verdachten die worden meegenomen door AOT's. Voor verdachten mist de wettelijke basis voor het blinderen. De Nationale ombudsman toonde begrip voor de werkwijze van de AOT's, maar drong wel aan op een wettelijke basis ter bescherming van de (rechten) van betrokkenen (Nationale ombudsman, 2003/353, 16 oktober 2003.). Ook uit het onderzoek van Timmer (2005) bleek dat blinderen gezien kan worden als een inbreuk op grondrechten. Naar aanleiding van die kritiek is in 2021 de bevoegdheid voor AOT's en bijzondere bijstandseenheden tot het blin-

deren van aangehouden verdachten toegevoegd aan de Ambtsinstructie. Zij zijn bevoegd om verdachten te blinderen als er op grond van de feiten of omstandigheden redelijkerwijs gevaar valt te vrezen voor: ontvluchting, de veiligheid van een persoon die rechtens van zijn vrijheid is beroofd, van de ambtenaar of van derden (art 23c Ambtsinstructie).

In de gevallen dat een of meer AOT's worden ingezet in de bestrijding van terrorisme en grof geweld vallen zij onder de regelgeving die het mogelijk maakt om met toestemming van de minister van Justitie & Veiligheid te opereren onder een zogeheten Operationeel Plan van Inzet (OPVI). Een dergelijke operatie wordt dan geleid door het hoofd DSI dan wel door een van de plaatsvervangers, onder begeleiding van een beleidsteam bestaande uit de voorzitter van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), de korpschef en de voorzitter van het College van procureurs-generaal. Dit valt buiten de scope van onderhavig onderzoek, omdat dit onderzoek zich concentreert op de reguliere AOT-taken, in het bijzonder op de taak aanhouding van verdachten onder levensbedreigende omstandigheden.

2.2 Inzetcriteria

2.2.1 OG

De taken van de OG's omschrijft het harmonisatiedocument als volgt (Politie 2016: 5):

> *"De brede basispolitiezorg wordt regelmatig geconfronteerd met complexe aanhoudingen waarvoor meer dan gemiddelde training, nauwe samenwerking in teamverband, ervaring met bepaalde middelen en/of snelle inzetbaarheid vereist is. Door in een aantal specifieke gevallen aanvullend getrainde en geoefende medewerkers in te zetten, wordt de veiligheid van medewerkers, verdachten of derden bevorderd. Deze werkzaamheden worden verricht door extra opgeleide collega's onder de noemer Ondersteuningsgroep en onder de voorwaarden in dit document genoemd."*

Voor de aard van de OG-werkzaamheden formuleert het harmonisatiedocument de inzetcriteria als volgt (Politie 2016: 9):

> *"De Ondersteuningsgroep kan worden ingezet:*
> - *Voor het verrichten van complexe aanhoudingen;*
> - *Bij collegiale ondersteuning op verzoek van het AOT of OT [observatieteam; redactie]. De aard van deze werkzaamheden moeten wel gekoppeld zijn aan de expertise die de OG heeft;*
> - *Voor de andere taken waarvoor de OG kan worden ingezet zoals beschreven in een zogeheten harmonisatie-document dat is vastgesteld door de korpsleiding;*
> - *Belangrijk is dat de OG zich bewust is van de grenzen van het geweldspectrum waarbinnen zij opereert."*

Het gaat dus om inzetten met een verhoogd veiligheidsrisico en/of een verhoogde complexiteit. Het harmonisatiedocument zegt daar verder over (Politie 2016: 26):

> *"Voor alle Ondersteuningsgroepen gelden dezelfde inzetcriteria en toestemmingsprocedures. In algemene zin is van belang dat Ondersteuningsgroepen niet worden ingezet als taken verantwoord en veilig door de basispolitiezorg kunnen worden gedaan en ook niet als het AT ingezet mag worden en zou moeten worden (bovengrens). In de toestemmingsprocedures wordt opgenomen dat elke inzet van een Ondersteuningsgroep terzake een risicovolle aanhouding vooraf wordt getoetst bij het AT. Ondersteuningsgroepen rapporteren op uniforme wijze over de inzetten die hebben plaatsgevonden."*

Een van de politie-eenheden geeft een nader kader aan de uitleg en toepassing van de inzetcriteria voor de OG:

> *De Ondersteuningsgroep kan worden ingezet voor aanhouding(en) en/of ondersteuning in complexe situaties, zoals bijvoorbeeld bij:*
> - *Snelle entry;*
> - *Dynamische procedures bijv. i.c.m. OT-B;*
> - *Moeilijk te benaderen objecten;*

- *Dreigende omgeving of lastige wijk;*
- *Simultaan werken met andere disciplines;*
- *Instap in een horecagelegenheid in justitieel verband;*

Of wanneer er sprake is van een of meerdere van de onderstaande criteria:

- *Aanhouding verdacht(en) van een ernstig geweldsmisdrijf, waarbij geen vuurwapens zijn gebruikt;*
- *Aanhouding van personen welke beschikken over (vuur)wapens;*
- *Personen waarvan bekend is dat zij geweld tegen de politie zullen gebruiken;*
- *Personen die naar verwachting verzet bij hun aanhouding zullen plegen;*
- *Vluchtgevaarlijke personen;*
- *Personen die een hoge mate van getraindheid hebben in vechtsporten;*
- *Personen die zich in een groep of met anderen in een ruimte bevinden, waardoor de aanhouding bemoeilijkt kan worden;*
- *Personen die een gevaarlijke hond bij zich hebben;*
- *Personen die gewelddadig gedrag vertonen door drank, drugs of kennelijke psychiatrische stoornis;*
- *Personen waarvan gevreesd moet worden dat zij kort voor de aanhouding bewijsmateriaal zullen wegmaken;*
- *Samenwerking met het observatieteam waarbij interventie te verwachten is.*

Er wordt een voorverkenning gedaan om te weten wat voor toegangsdeur er is en welk middel er ingezet wordt om zo snel mogelijk binnen te treden en zo min mogelijk schade te veroorzaken. Snelheid is daarin van het grootste belang om een situatie zo snel mogelijk onder controle te krijgen."

2.2.2 AOT

In 2002 is het oude AOT-inzetcriterium "dreigend vuurwapengeweld" vervangen door "levensbedreigende omstandigheden" (Timmer 2005). Uit onderzoek bleek namelijk dat de AOT's in de praktijk niet alleen werden ingezet ter aanhouding van vuurwapengevaarlijke verdachten, maar ook voor het onder controle nemen van gevaarlijke (suïcidale) verwarde personen (Fortuin e.a., 1998). Daarnaast voerden de AOT's uiteenlopende hooggespecialiseerde werkzaamheden uit met hoge (afbreuk)risico's zoals duiken,

het werken op hoogte (zoals abseilen van panden bij interventies of het veilig naar beneden halen van mensen van bruggen of uit hoogspanningsmasten) en het uitvoeren en afschermen van de toepassing van bijzondere opsporingsbevoegdheden zoals inkijkoperaties, infiltraties en inlichtingenoperaties. In 2002 hebben de toenmalige ministers van Binnenlandse Zaken & Koninkrijksrelaties en van Justitie om die redenen het inzetcriterium voor het AOT in het Bbrp (art 8) verruimd naar "levensbedreigend". Levensbedreigend legden zij in de toelichting uit als "risicovol". Daarmee verschoven zij de ondergrens van het AOT naar de ondergrens van de toenmalige VAG-teams en kenden de ministers toen "het grijze gebied" tussen AOT en de BPZ toe aan het AOT.

Observatie – Interventie bij vuurwapendeal

In de volgende observatie is er sprake van potentieel levensbedreigende omstandigheden, waarmee het een typisch voorbeeld is van een AOT-inzet.

Een man is op zoek naar iemand die hem een vuurwapen kan leveren. Hij wil de nieuwe vriend van zijn ex-vrouw om het leven brengen en daarna de hand aan zichzelf slaan. Hij vertelt dat aan zijn broer en die stapt ermee naar de politie. De politie kent de man om wie het gaat. Hij heeft een levenslange criminele loopbaan en heeft eerder celstraffen uitgezeten voor onder meer drugshandel en voor het doden van een eerdere echtgenote. Politie en justitie denken daarom dat een goed gesprek met de man niet gaat voorkomen dat hij zijn plannen toch gaat uitvoeren. Daarom zet de recherche samen met de afdeling voor heimelijk politiewerk een operatie in gang.

Na een voorzichtige opbouw van het contact bestelt de verdachte bij een politie-infiltrant een vuurwapen. Hij heeft de keuze uit twee vuistvuurwapens. Die worden hem ergens op een voorbereide locatie te koop aangeboden. Vanwege de potentieel levensbedreigende omstandigheden van deze aanhouding én vanwege de technische en tactische complexiteit heeft de HOvJ toestemming geven voor de inzet van een AOT. De vuurwapens die de verdachten worden aangeboden, zijn niet van echt te onderscheiden. De locatie van de overdracht is voor de bewijsvoering voorzien van technische middelen. Er is ook een observatieteam bij de operatie betrokken. Alle betrokken politieonderdelen houden voorafgaand aan de actie afzonderlijk hun briefing, maar die verschillende onderdelen van de operatie zijn van tevoren voorbereid en afgestemd. Tijdens de briefing van het AOT ggeeft de sectiecommandant de definitieve indeling, bespreekt diezelfde

commandant de taakverdeling en zet het AOT gezamenlijk de laatste puntjes op de i. Op het moment dat de koop is gesloten en de overdracht van het vuurwapen plaatsvindt, komt een aantal AOT-ers in actie die de verdachte en voor de vorm ook de infiltrant aanhouden. Op dat moment komt een aantal AOT-voertuigen toesnellen die meteen na de daadwerkelijke aanhouding de situatie overnemen, beveiligen en de verdachte en de infiltrant afvoeren.

De rechtbank veroordeelt de verdachte tot een gevangenisstraf van zeven jaar. Het arrest van het gerechtshof in hoger beroep is niet gepubliceerd. Maar uit een arrest van de Hoge Raad blijkt dat het hof de verdachte ook heeft veroordeeld. Het is niet bekend tot welke straf. De Hoge Raad laat de veroordeling in stand.

2.3 Perspectieven op inzetcriteria

Veel respondenten hebben een onderbouwde mening over de inzetcriteria voor de OG's en AOT's en in onderlinge samenhang. Hieronder volgen de resultaten op dit vlak uit zowel de vragenlijsten (subparagraaf 2.3.1 tot en met 2.3.3) als de interviews (subparagraaf 2.3.4).

2.3.1 OG

Ongeveer driekwart van de OG-respondenten is het (helemaal) eens met de stelling dat de inzetcriteria voor de inzet ter aanhouding door een OG voldoen (figuur 2.1). Ruim een tiende is het (helemaal) oneens met deze stelling.

Figuur 2.1 – Stelling over de inzetcriteria voor een OG-inzet (n=393)

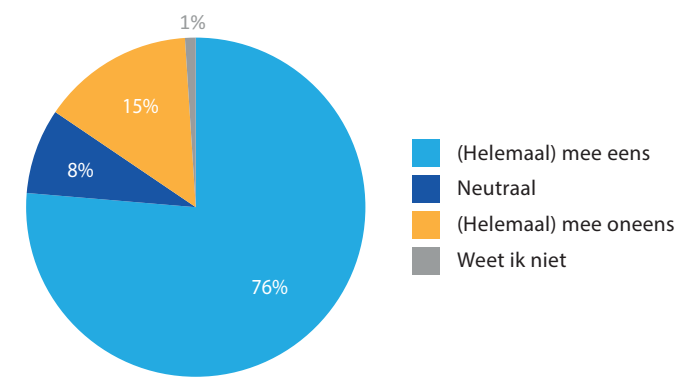

Respondenten die het (helemaal) eens zijn met de stelling 'De huidige criteria voor de inzet ter aanhouding door een OG voldoen' geven aan dat de onder- en bovengrens voor de inzet ter aanhouding door een OG duidelijk afgebakend is. Hierbij wordt de BPZ als de ondergrens gezien en het AOT als de bovengrens. Hiertussen zijn de OG's actief. Echter, enkele respondenten merken op dat er ook sprake is van een grijs gebied.

> *Dit is één van de criteria. Niks is zwart/wit en hiermee bedoel ik te zeggen dat er veel maatwerk is. Soms speelt bijvoorbeeld een soort veiligheidsgevoel van basisteammedewerkers bij een inzet ook een meerwaarde. Er bestaat een grijs gebied, maar ook in een grijs gebied bestaat een soort van samenwerkingsgebied tussen OG en AOT.*

Ook blijkt dat er behalve de genoemde criteria in de vragenlijst ook andere criteria gelden, zo stellen enkele respondenten in de vragenlijst. Zij zeggen dat OG's steeds vaker worden ingezet bij (complexe) aanhoudingen of vanwege te verwachten verzet, in moeilijk te benaderen objecten, in een dreigende omgeving of lastige wijk en bij aanhoudingen waar snelheid gewenst is omdat er sprake is van een groot afbreukrisico vanwege de vernietiging of het kwijtraken van bewijs zoals in het geval van zedenzaken, financieel bewijs of het mogelijk doorspoelen van verdovende middelen. In toenemende mate spelen daarbij ook gegevensdragers zoals mobiele telefoons een rol. In ieder geval moet de inhoud niet in de gauwigheid worden gewist of weggegooid en bij voorkeur moet de mobiele telefoon ontgrendeld blijven. Dit maakt bij dergelijke aanhoudingen dat snelheid van handelen cruciaal is. Dit is een belangrijke reden waarom voor dergelijke casus vaak een OG wordt gevraagd. In het verlengde hiervan worden OG's soms ook ingezet om woningen veilig te stellen, om voornoemde afbreukrisico's te verkleinen. Dit zijn in feite OG-inzetten vanuit tactische overwegingen. Ook geven meerdere respondenten aan dat OG's veelzijdiger inzetbaar zijn dan enkel ter aanhouding. Voorbeelden die worden genoemd, zijn: dynamische procedures in combinatie met bijvoorbeeld het OT, simultaan werken met andere disciplines en instappen in horecagelegenheden ter aanhouding van verdachten, bijvoorbeeld van drugs of verboden wapenbezit.

Enkele respondenten zijn van mening dat de terminologie in de bestaande inzetcriteria – namelijk 'wapengebruik' en 'wapenbezit' – geconcretiseerd moeten worden, om zodoende de scheidslijn met een potentiële AOT-inzet scherper te krijgen. Ook moet 'verhoogd risico' volgens een respondent aangevuld worden met 'te verwachten letsel onder politiemensen'.

Tot slot vindt een aantal respondenten dat de inzetcriteria scherper moeten worden geformuleerd, omdat naar hun mening een groot deel van de aanhoudingen die OG's momenteel doen ook door leden van het basisteam gedaan kunnen worden. Eén van hen formuleert dat als volgt:

> *Momenteel wordt snel overgegaan op de inzet van een OG en worden GGP-medewerkers (gebiedsgebonden politiezorg, dit is de basispolitiezorg, redactie) snel overgeslagen. Hierdoor raken GGP-medewerkers handelingsonbekwaam.*

2.3.2 AOT

Het gros van de AOT-respondenten is het in de vragenlijst eens met de stelling dat de huidige criteria voor de inzet ter aanhouding door een AOT voldoet (zie figuur 2.2).

Figuur 2.2 – Stelling over de inzetcriteria voor een AOT-inzet (n=157)

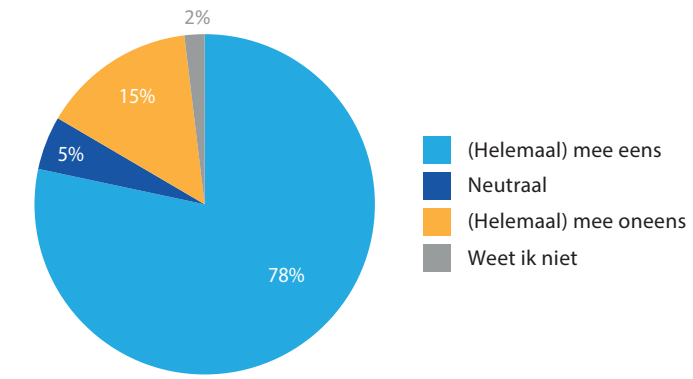

De respondenten die het (helemaal) eens zijn met de stelling geven aan dat deze criteria voor de inzet ter aanhouding duidelijk zijn, voornamelijk wanneer er sprake is van levensbedreigende situaties. Daarnaast spreekt

men over technisch en/of tactisch moeilijke en complexe operaties en over specialistische inzetten. Er is ruimte voor interpretatie, bijvoorbeeld wanneer het BBP spreekt van "andere werkzaamheden waarvoor toestemming is verkregen van het bevoegd gezag." Zo merkt een respondent in de vragenlijst op:

> *Een AOT kan ingezet worden bij een potentieel levensbedreigende situatie. Dit is een breed kader, waardoor wij flexibel kunnen handelen.*

Ook zijn respondenten te spreken over het maatwerk dat een AOT kan leveren als daar om gevraagd wordt. Een respondent zegt hierover het volgende in de vragenlijst:

> *Het AOT heeft meerdere specialismes die van meerwaarde kunnen zijn bij niet-levensbedreigende situaties. Daarnaast is het team de specialist in het binnentreden van een woning en geweldgebruik. In hoeverre er sprake is van een levensbedreigende situatie is nu nog het inzetcriteria van het AOT. Ik denk dat de politie breder moet kunnen kijken: wat is het beste middel voor het te behalen doel?*

Respondenten die het niet eens zijn met de stelling, vinden dat de huidige criteria te beperkt zijn en meer ruimte moeten bieden voor complexe aanhoudingen met een hoog afbreukrisico, ook al is er mogelijk geen sprake van een levensbedreigende situatie. Zo zegt een respondent in de vragenlijst:

> *Ook hier vind ik het criterium levensbedreigend een te enge formulering. Een AOT is breder inzetbaar. Het gaat om de vraag wat biedt onder de gegeven omstandigheden de meest veilige en gepaste wijze van optreden? Hoe je dat dan formuleert, is een volgende vraag. Een AOT is een groep mensen met hoog gekwalificeerde specialistische kwaliteiten die op vele terreinen inzetbaar zijn (van de pui er uit tot een goed gesprek). Levensbedreigend is een criterium, maar moet niet het enige zijn.*

Dit doet denken aan wat ooit een teamleider AOT Amsterdam schreef over de meerwaarde van de AOT's. In zijn woorden leveren de AOT's professioneel maatwerk variërend "van een goed gesprek tot de pui eruit" (Van Dorp, 1994).

2.3.3 Visie OM

De OM-respondenten hebben ook de stelling voorgelegd gekregen of de huidige inzetcriteria voor een OG-inzet duidelijk zijn. Omdat slechts twee respondenten antwoord hebben gegeven, laten we dit buiten beschouwing. Uit de interviews met (plaatsvervangende) HOvJ's en ROvJ's is gebleken dat zij wel bekend zijn met de OG's, maar niet de inzetcriteria voor de OG's. Die zijn immers niet gepubliceerd en dus voor de OM-ers niet kenbaar.

De OM-respondenten is in de vragenlijst eenzelfde stelling voorgelegd met betrekking tot de inzetcriteria van het AOT (zie figuur 2.3). Daarop is de respons wel afdoende om hierover betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

Figuur 2.3 – Stelling over de inzetcriteria voor een AOT-inzet (n=19)

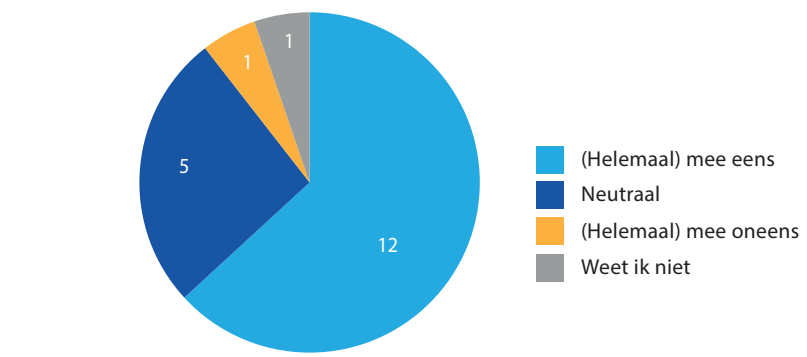

Slechts een respondent is het in de vragenlijst niet eens met de stelling. Deze respondent vindt dat de inzetgrens voor het AOT omlaag moet. De 12 OM-respondenten (63%) die het (helemaal) eens zijn met de stelling, vinden dat de criteria overwegend duidelijk zijn. Ook is er ruimte om te sparren over een eventuele AOT-inzet, waarmee maatwerk mogelijk is.

Degenen die neutraal zijn over deze stelling zeggen dat er situaties zijn waar een AOT-inzet gewenst is om de veiligheid te waarborgen, maar de criteria hier soms te streng voor zijn. Een andere OM-respondent is van mening dat de huidige criteria verwijzen naar achterhaalde regelgeving. Volgens deze respondent moeten de criteria worden geactualiseerd. Ook vinden verscheidene OM-respondenten dat er grijze gebieden bestaan. Over de term levensbedreigend wordt bijvoorbeeld gezegd dat die op meerdere manieren uitgelegd kan worden. Een ander genoemd voorbeeld van een grijs gebied is het ophouden/vastzetten van personen die niet worden aangehouden maar wel een gevaar kunnen vormen. Nog een ander voorbeeld is de AOT-inzet in een situatie waarin geen sprake is van direct levensgevaar maar waar wel sprake is van grote afbreukrisico's rondom bewijs, zoals in het geval van internet-gerelateerde ernstige zedendelicten. Dergelijke voorbeelden zouden explicieter terug mogen komen in de criteria, aldus enkele OM-respondenten. Waar volgens een respondent ook wel eens discussie over bestaat, betreft situaties waar besloten moet worden of een AOT bijstand moet verlenen bij de aanhouding van verwarde personen op lastige locaties waardoor de aanhouding technisch en/of tactisch complex wordt. De discussie behelst de vraag of het OM dan toestemming moet geven voor een AOT-inzet, of dat er feitelijk sprake is van collegiale bijstand waar het OM niet over gaat, of dat de burgemeester hier het bevoegd gezag is omdat het gaat om hulpverlening binnen de politietaak en niet om rechtshandhaving.

2.3.4 Discussie over inzetcriteria

In de interviews hebben enkele OG-respondenten kenbaar gemaakt dat voor een OG-inzet sprake moet zijn van een risicovolle situatie. Volgens hen staan de inzetcriteria goed op papier en biedt het een zekere basis. Voor de inzet van een AOT moet er volgens het overgrote deel van de AOT-respondenten sprake zijn van een levensbedreigende situatie. De keuze voor een OG- dan wel een AOT-inzet is in de praktijk echter weerbarstiger, aldus meerdere OG-respondenten, meerdere AOT-respondenten, een teamchef en HOvD. Dit komt volgens een AOT-respondent ten eerste doordat de gehanteerde termen in de inzetcriteria moeilijk af te kaderen zijn. Zo zegt een AOT-respondent:

Wat is risicovol? En voor wie? En is het levensbedreigend voor de eerste van het AOT die binnenstapt, voor de verdachte zelf of voor de omgeving? Dit laat zien dat op meerdere manieren naar de term gekeken kan worden.

Ten tweede zijn veel casus volgens veel respondenten niet zwart-wit, maar bevinden ze zich in een grijs gebied. Het gevolg is dat voor dergelijke casus de persoonlijke interpretatie doorslaggevend is. Een OG-respondent:

In feite kan je elke situatie met een verward persoon in een woning levensbedreigend maken.

Het weerbarstige karakter van de inzetcriteria maakt dat enkele respondenten van mening zijn dat de criteria duidelijker omschreven moeten worden. Zo suggereert een OG-respondent om af te stappen van de term "levensbedreigend". Een HOvJ en ROvJ zijn hier geen voorstander van. Volgens hen is het namelijk een meer bruikbare term dan "vuurwapengevaarlijk", omdat andere wapens dan vuurwapens in potentie ook levensbedreigend kunnen zijn. Een andere ROvJ oppert het idee om de term "technisch tactisch complex" toe te voegen aan de criteria voor een AOT-inzet. Een lid van een eenheidsleiding vindt dat de overweging om een kettingzaag of een cirkelzaag in te zetten voor het openen van een pand een criterium zou moeten zijn voor de inzet van een AOT.

Enkele AOT-respondenten zijn van mening dat de besluitvorming überhaupt niet gebaseerd moet zijn op een risicotaxatie aan de hand van inzetcriteria. Daarom moeten de inzetcriteria ook niet worden aangepast, maar moet per casus worden gekeken naar de behoeftestelling. Het voordeel hiervan is volgens hen dat de context en de interpretatie daarvan een belangrijke rol spelen. Een van de AOT-respondenten licht toe:

Wat is nodig om de inzet zo veilig mogelijk te maken? Als je daar het antwoord op hebt, weet je welk specialisme ingezet moet worden. Het moet mensenwerk blijven in plaats van dat inzetten worden verricht op basis van vaste regels.

Een lid van een eenheidsleiding is het hier mee eens. Deze respondent heeft geen behoefte aan andere of aanvullende inzetcriteria, maar vindt de kwaliteit van de voorinformatie doorslaggevend. Aan de hand daarvan is

volgens deze respondent namelijk te bepalen of een casus voor een OG dan wel AOT is. De belangrijkste indicator is volgens dit lid van een eenheidsleiding de gevaarzetting.

2.4 Redenen voor inzet OG of AOT

Mede in verband met de voorgaande discussie is het van belang om te weten welke verdachten voor wat voor delicten door een OG dan wel AOT in 2023 zijn aangehouden.

2.4.1 OG

Van 402 OG-inzetten zijn de redenen bekend waarom OG's zijn ingezet. In tabel 2.1 zijn de redenen gecategoriseerd. Dan blijkt dat gewelddelicten, verdovende middelen en overige inzetten de meest voorkomende redenen zijn. In bijlage 6 zijn de redenen per categorie gespecificeerd.

Tabel 2.1 – De gecategoriseerde redenen voor OG-inzetten (n=433)

	n	%
Gewelddelicten	144	34
Verdovende middelen	83	19
Overige inzetten	60	14
Financieel-economische criminaliteit	36	8
Wapens en munitie	35	8
Onbekend	31	7
Bezitsaantasting	16	4
Overige criminaliteit	13	3
Zedendelicten	7	2
Mensenhandel	5	1
Migratiecriminaliteit	2	0
Extremisme en terrorisme	1	0
Totaal	**433**	**100**

In figuur 2.4 zijn de gecategoriseerde redenen per OG uiteengezet. Mede omdat de OG A en OG B in 2023 de meeste OG-inzetten hebben gehad (zie paragraaf 3.2.1.), hebben zij in absolute zin ook in vrijwel iedere categorie de hoogste score. Uitzonderingen hierop zijn de categorieën "Gewelddelicten" en "Overige inzetten". Die laatste is een restcategorie met een grote verscheidenheid aan verdenkingen en omstandigheden. Voor die twee categorieën geldt dat de OG C meer inzetten heeft gepleegd dan de OG B.

Figuur 2.4 – De redenen voor OG-inzetten per OG in absolute zin (n=433)

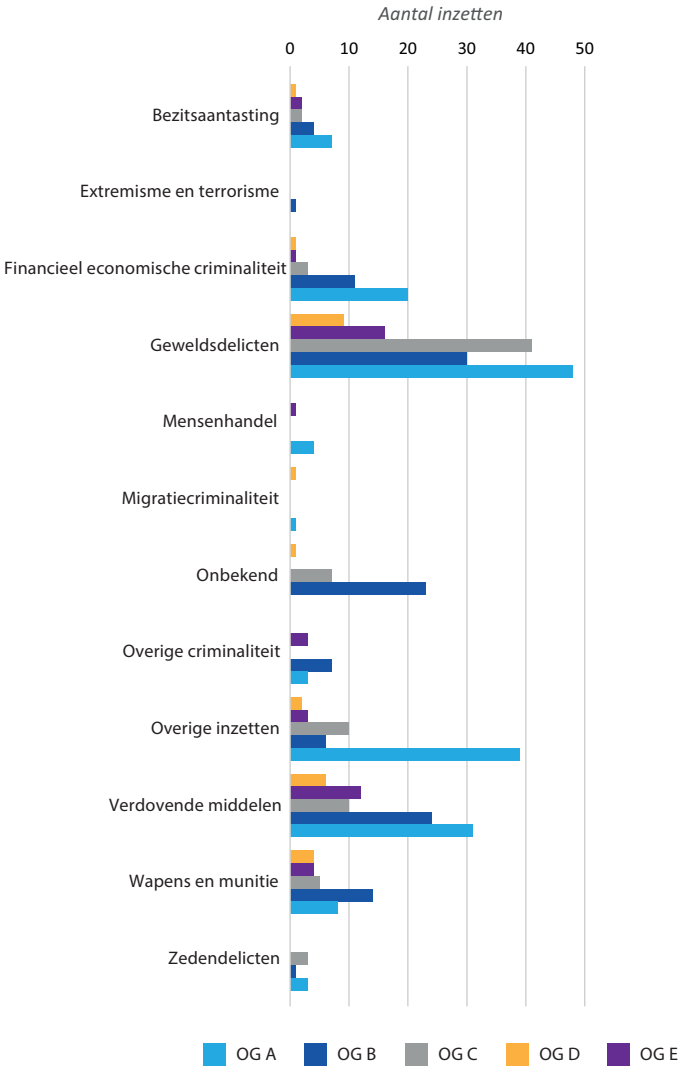

Op basis van de informatie uit figuur 2.4 is per OG ook gekeken naar het relatieve aandeel van de categorieën op het totaal aantal inzetten. Dan blijkt dat de OG C (51%), OG D (38%) en OG E (36%) relatief vaker inzetten hebben gehad vanwege gewelddelicten dan de OG A (29%) en OG B (25%). Wanneer de OG's met elkaar worden vergeleken ten aanzien van "Overige inzetten" valt het op dat de OG B relatief de minste inzetten pleegt en de OG A de meeste. Van de 39 "Overige inzetten" door OG A betreft het 25 keer een inzet vanwege overlast door een verward persoon. Dit is interessant met de wetenschap dat de andere vier OG's slechts vier keer een inzet hebben gehad vanwege overlast door een verward persoon. Verder geldt voor de categorie "Verdovende middelen" dat de OG E relatief de meeste inzetten pleegt en de OG C de minste. Tot slot geldt voor de categorie "Wapens en munitie" dat de OG D relatief de meeste inzetten pleegt en de OG A de minste. Waar er in absolute zin dus geen grote verschillen waarneembaar zijn tussen de OG's, is hiervan wel sprake in relatieve zin.

Een van de belangrijkste indicatoren voor een OG-inzet is de gevaarclassificatie van de verdachte. De OG C heeft hier geen informatie over aangeleverd. Hierdoor is van 352 OG-inzetten bekend of de verdachte een gevaarclassificatie heeft en zo ja, hoe veel. In totaal 227 keer (64%) heeft de verdachte geen gevaarclassificatie. Van de overige 125 verdachten hebben er 60 één gevaarclassificatie (17%), 47 hebben er twee (13%), 16 hebben er drie (5%) en 2 hebben er vier (1%). In tabel 2.2 zijn de gevaarclassificaties uiteengezet en blijken er drie veelvuldig voor te komen: verzets-/geweldpleger, wapengevaarlijk en vluchtgevaarlijk.

Tabel 2.2 – Gevaarclassificatie van OG-verdachten (n=125)

	n	%
Verzet-/Geweldpleger	65	52
Wapengevaarlijk	57	46
Vluchtgevaarlijk	45	36
Harddrugsgebruiker	15	12
Vuurwapengevaarlijk	13	10
Zelfmoordneigingen	6	5
Medische indicatie	6	5
Alcoholist	3	2

In tabel 2.3 zijn deze cijfers toegespitst op de OG's A, B, D en E. Voor drie van de vier OG's geldt dat de meeste verdachten de gevaarclassificatie verzet- en/of geweldpleger hebben. De gevaarclassificatie wapengevaarlijk komt binnen drie OG's ook vaak voor, terwijl de OG E geen enkele inzet heeft gehad op een verdachte met deze gevaarclassificatie. Daarentegen heeft de OG E in vergelijking met de andere OG's relatief veel inzetten op verdachten met de gevaarclassificatie harddrugsgebruiker.

Tabel 2.3 – Gevaarclassificatie van verdachten per OG (n=125)

	OG A		OG B		OG D		OG E	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Verzet-/Geweldpleger	18	11	35	29	2	8	10	24
Wapengevaarlijk	16	10	39	32	2	8	-	-
Vluchtgevaarlijk	11	7	28	23	1	4	5	12
Harddrugsgebruiker	2	1	6	5	1	4	6	14
Vuurwapengevaarlijk	5	3	8	7	-	-	-	-
Zelfmoordneigingen	2	1	3	2	-	-	1	2
Medische indicatie	2	1	1	1	1	4	2	5
Alcoholist	-	-	2	2	-	-	1	2

Observatie – Agressieve cliënt in GGZ-instelling

De volgende observatie betreft een voorbeeld van een OG-inzet waarbij de verdachte "medische indicatie'' en "verzetpleger'' als gevaarclassificaties heeft.

Een GGZ-instelling heeft de politie om assistentie gevraagd. Een patiënt is agressief en wil zijn medicatie niet nemen. Het personeel van de GGZ-instelling kan hem niet overtuigen dat hij moet meewerken en kan hem ook fysiek niet aan. Dit verzoek wordt doorgezet naar de Ondersteuningsgroep (OG). De HOvD van de politie geeft toestemming voor de inzet vanwege de complexiteit van deze inzet, inclusief de mogelijke mate van agressie en geweld. De gevaarclassificatie van de betreffende patiënt betreft "medische indicatie" (in verband met zijn psychische problemen en zijn medicijngebruik) en "verzetpleger". De OG is met een bijna volledige groep in dienst en aan het bureau. Twee medewerkers die een verkenning doen voor een geplande actie de volgende dag, komen snel terug naar

het bureau. De groepscommandant houdt een korte briefing ter voorbereiding van de actie, met een taakverdeling. De meeste aanwezige OG-ers zijn bekend met de GGZ-instelling.

Na de briefing bereidt de groep zich voor en stapt in burgerkleding in de onopvallende voertuigen. De OG-ers dragen jasjes met "POLITIE" op de rug. Aangekomen bij de GGZ-instelling parkeren de OG-ers aan de zijkant en achterkant van het gebouw, om zo weinig mogelijk te worden gezien door de bewoners. Dit om onnodige onrust onder bewoners te voorkomen. Zij gaan zonder gezichtsbedekking naar binnen en de groepscommandant gaat in overleg met het personeel dat zorgdraagt voor de betreffende patiënt. Het beeld van de GGZ-medewerkers is dat de OG met schilden de kamer van de patiënt in gaat en de patiënt onder controle neemt zodat deze mee kan naar een andere ruimte om zijn medicatie toegediend te krijgen. De groepscommandant heeft een ander plan, namelijk eerst het gesprek aangaan met de patiënt. De commandant en een andere OG-er gaan daarna samen met een GGZ-medewerker inderdaad in gesprek met de obstinate patiënt bij de ingang van zijn kamer. De rest van de groep staat in stilte en voor de patiënt niet zichtbaar vlakbij de deur, met de schilden bij de hand, klaar om te kunnen ingrijpen.

Het gesprek verloopt rustig. De commandant zet de patiënt niet onder druk en maakt hem duidelijk dat het veel beter is om zijn medicatie te nemen dan de confrontatie aan te gaan en dat hij daarna, als hij weer rustig is, ook weer terug kan naar zijn eigen kamer. De groepscommandant slaagt in zijn opzet en de patiënt spreekt met hem af dat hij zich rustig en ongeboeid onder controle zal laten nemen, laten fouilleren en daarna naar een andere ruimte laat begeleiden om zich in alle rust zijn medicatie te laten toedienen. Nadat dat is gebeurd, pakken de OG-ers hun spullen en keren terug naar het bureau, waar een korte evaluatie plaatsvindt.

2.4.2 AOT

We hebben getracht iedere AOT-inzet te koppelen aan de verdachten die geregistreerd staan bij de aanhoudingsinzet. In een aanzienlijk deel van de inzetten is er geen koppeling met een persoon, namelijk 722 keer (40%). In de resterende 1.081 unieke AOT-inzetten staat minimaal één en staan maximaal zes personen geregistreerd; in totaal 1.803 personen (zie tabel 2.4). Omdat sommige personen vaker dan één keer voorkomen in de achtergronddata bij AOT-inzetten, zijn in totaal 1.037 unieke personen te

onderscheiden in de 1.081 unieke AOT-inzetten. Vervolgens is getracht data over de reden voor de inzet, de antecedenten en gevaarzetting te koppelen aan de 1.037 unieke personen. Met de aangeleverde politiedata is dit mogelijk geweest voor 411 personen. Deze 411 personen kunnen vervolgens gelinkt worden aan 462 unieke AOT-inzetten.

Tabel 2.4 – Aantal personen gekoppeld aan een AOT-inzet (n=1.803)

	n	%
Geen	722	40
Een	989	55
Twee	60	4
Drie	24	1
Vier	6	0
Vijf	1	0
Zes	1	0
Totaal	**1.803**	**100**

In tabel 2.5 staan de gecategoriseerde redenen waarom de AOT's zijn ingezet. Het eerste dat opvalt, is dat het aantal redenen hoger is dan het aantal personen. Dit betekent dat er soms meerdere redenen ten grondslag hebben gelegen aan een AOT-inzet. Net zoals voor de OG-inzetten geldt, is de meest voorkomende reden voor een AOT-inzet een gewelddelict. Voor AOT-inzetten is het aandeel van deze reden zelfs groter. De twee grootste verschillen met de redenen voor OG-inzetten is dat: 1) AOT's vaker worden ingezet voor de reden "Wapens en munitie'' en 2) "Overige inzetten'' geen reden is terwijl dit voor OG's een veelvoorkomende reden is.

Tabel 2.5 – De redenen voor AOT-inzetten (n=456)

	n	%
Gewelddelicten	187	41
Wapens en munitie	127	28
Verdovende middelen	86	19
Overige criminaliteit	18	4
Financieel economische criminaliteit	16	4
Bezitsaantasting	12	3
Extremisme en terrorisme	5	1
Onbekend	2	0
Mensenhandel	1	0
Migratiecriminaliteit	1	0
Volksgezondheid en milieu	1	0
Totaal	**456**	**100**

Wanneer de gecategoriseerde redenen geconcretiseerd worden, blijken er vier vaker dan tien procent voor te komen. Het betreft "Overige wapens en munitie" (n=85 – 18%), "Overige gewelddelicten" (n=72 – 16%), "Bedreiging" (n=59 – 13%) en "Doodslag/Moord" (n=57 – 12%). In bijlage 7 staan alle geconcretiseerde redenen.

De 411 unieke personen hebben in totaal 9.578 antecedenten; gemiddeld 23 per persoon. Figuur 2.5 laat zien dat de eerste antecedenten in 1974 zijn gepleegd en er grofweg tot 2009 een continue toename is geweest in het aantal antecedenten. Van 2010 tot 2012 heeft zich een scherpe daling voorgedaan. Sindsdien is het aantal antecedenten per jaar ongeveer 300, met uitzondering van het jaar 2023. Toen was het aantal antecedenten zelfs het hoogst van alle jaartallen, namelijk 546.

Figuur 2.5 – Jaartal waarop het antecedent is gepleegd

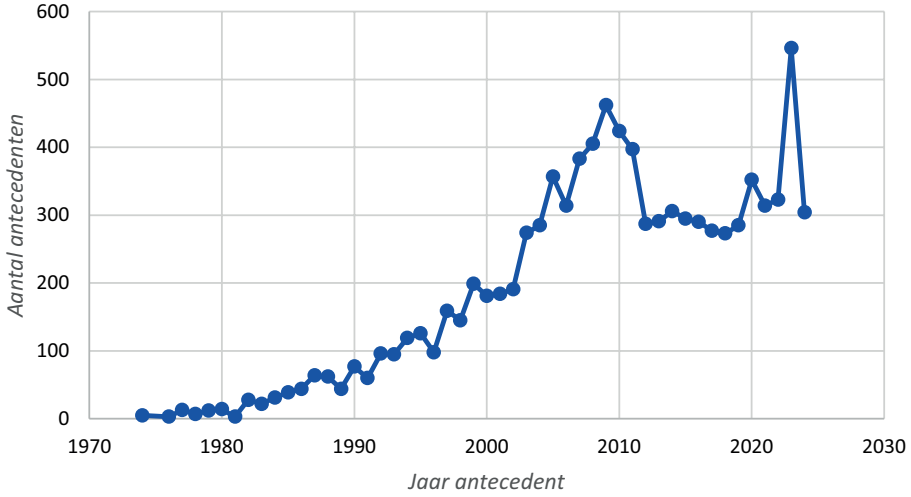

In tabel 2.6 staat weergegeven tot welke misdrijfcategorieën de 9.578 antecedenten behoren. Het meest voorkomende misdrijf is een vermogensmisdrijf. Dit zijn volgens de definitie van het Centraal Bureau voor Statistiek alle vormen van diefstal en inbraak. Daarnaast vallen verduistering, bedrog, valsheidsmisdrijven, afpersing, bankbreuk en witwassen ook onder deze categorie misdrijven (CBS.nl). In ongeveer een derde van de incidenten (35%) gaat het om de volgende drie misdrijven: diefstal in vereniging (n=392), eenvoudige diefstal (n=386) en diefstal door middel van braak (n=359). De meest voorkomende overige misdrijven zijn bedreiging (n=269) en vernieling (n=172). Het meest voorkomende geweldmisdrijf betreft eenvoudige mishandeling.

Tabel 2.6 – Verdeling van antecedenten naar misdrijfcategorie (n=9.578)

	n	%
Vermogensmisdrijf	3.290	34
Overig misdrijf	2.088	22
Geweldmisdrijf	1.826	19
Opiumwet	911	10
Wet Wapens en Munitie	703	7

Vervolg	n	%
Wegenverkeerswet	673	7
Zedenmisdrijf	74	1
Onbekend	13	0
Totaal	**9.578**	**100**

Tot slot is het mogelijk om van de 411 unieke personen de – door de politie gegeven – gevaarclassificatie vast te stellen. De meerderheid, namelijk 252 personen (61%), hebben geen gevaarclassificatie. Dit komt overeen met de OG-inzetten. De overige 159 personen (39%) hebben in totaal 248 gevaarclassificaties (zie tabel 2.7). Het blijkt dat tweederde van de 159 personen vuurwapengevaarlijk is. Dit is een groot verschil met de OG-inzetten, want daar was 10 procent vuurwapengevaarlijk. Ook zijn de 159 personen in mindere mate verzets-/geweldpleger, wapengevaarlijk en vluchtgevaarlijk dan de personen waarop OG's zijn ingezet.

Tabel 2.7 – Gevaarclassificatie van AOT-verdachten (n=159)

	n	%
Vuurwapengevaarlijk	105	66
Vluchtgevaarlijk	40	25
Wapengevaarlijk	32	20
Verzets/Geweldpleger	30	19
Harddrugsgebruiker	27	17
Medische indicatie	8	5
Zelfmoordneigingen	3	2
Alcoholist	3	2

Observatie – Verdachte mensenhandel

De volgende observatie betreft een voorbeeld van een AOT-inzet waar de voorinformatie niet bleek te kloppen.

Het AOT gaat op verzoek van de recherche een verdachte van mensenhandel aanhouden. De man handelt ook in drugs, is in het bezit van vuurwapens en is ook vuurwapengevaarlijk. Hij is ook de schrik van buurt. Vanwege de potentieel levensbedreigende omstandigheden heeft de HOvJ toestemming gegeven voor de inzet van een AOT. De verdachte woont in een appartement met zijn vriendin en enkele zeer jonge kinderen. Omdat de recherche ook een doorzoeking van de woning moet doen, gaat het AOT de verdachte in de woning aanhouden. De vriendin moet ook worden aangehouden, maar dan door de recherche zelf.

Het AOT komt bijeen voor een briefing met een actieplan en taakverdeling. Daarna kleden en hangen de AOT-ers zich om en rijden naar de woning. Na voorzichtig en zo stil mogelijk naar de betreffende etage te zijn gelopen, verbreekt het AOT de voordeur. Zij bekijken de hele woning, zodat de recherche die veilig kan doorzoeken. De woning hangt vol met camera's. Het AOT draait die allemaal om. De verdachte is niet aanwezig. Hij blijkt in het ziekenhuis te zijn opgenomen. Dit heeft de recherche gemist in de voorbereidende fase met observatie, telefoontaps en dergelijke.

Nadat het AOT het sein veilig heeft gegeven, komt Jeugdzorg binnen om zich over de kinderen te ontfermen. Daarna komt de recherche om de woning over te nemen en te gaan doorzoeken.

Het AOT gaat terug naar het politiebureau om te evalueren en om de benodigde processen-verbaal op te maken.

2.4.3 Combinatie tussen reden van inzet en gevaarclassificatie

Voor zowel de OG's als AOT's is een verdiepende analyse gemaakt, waarin de informatie over de redenen van inzet en de gevaarclassificatie met elkaar gecombineerd zijn. In tabel 2.8 is voor zowel OG- als AOT-inzetten uiteengezet in hoeveel procent van de redenen ook sprake was van een gevaarclassificatie.

Tabel 2.8 – De redenen voor een OG- en AOT-inzet in combinatie met een eventuele gevaarclassificatie[1]

	OG's				AOT's			
	Geen gevaarclassificatie		Gevaarclassificatie		Geen gevaarclassificatie		Gevaarclassificatie	
	n	%	n	%	n	%	N	%
Gewelddelicten	99	32	45	36	110*	41	114*	60
Verdovende middelen	63	20	20	16	71*	26	23*	12
Overige inzetten	40	13	20	16	0	0	0	0
Financieel economische criminaliteit	29	9	7	6	20*	7	5*	3
Wapens en munitie	23	7	12	10	80	30	67	35
Onbekend	21	7	10	8	2	1	0	0
Bezitsaantasting	9	3	7	6	5*	2	10*	5
Overige criminaliteit	10	3	3	2	14	5	8	4
Zedendelicten	6	2	1	1	0	0	0	0
Mensenhandel	5	2	0	0	1	0	0	0
Migratiecriminaliteit	2	1	0	0	2	1	0	0
Extremisme en terrorisme	1	0	0	0	5	2	0	0

Voor de OG's lijkt de keuze voor een inzet vooral bepaald te worden door het type criminaliteit dat de verdachte pleegt of heeft gepleegd. Of de aan te houden verdachte een gevaarclassificatie heeft, zorgt er namelijk niet voor dat OG's relatief minder of vaker worden ingezet. Anders is dit voor de AOT's. Het blijkt dat AOT's in het geval van geweldsdelicten en bezitsaantasting relatief gezien significant vaker worden ingezet indien de aan te houden verdachte een gevaarclassificatie heeft. In het geval van ver-

dovende middelen en financieel economische criminaliteit geldt juist dat AOT's relatief gezien significant minder vaak worden ingezet indien de aan te houden verdachte een gevaarclassificatie heeft.

Vervolgens hebben we voor de OG's de vijf meest voorkomende incidentcategorieën (lees: geweldsdelicten, verdovende middelen, overige inzetten, financieel economische criminaliteit en wapens en munitie) afgezet tegen de afzonderlijke gevaarclassificaties verzetpleger, harddrugsgebruiker, wapengevaarlijk, vluchtgevaarlijk en vuurwapengevaarlijk. Slechts één gevaarclassificatie resulteert in significante verschillen. Het blijkt namelijk dat OG's relatief vaker worden ingezet voor overige inzetten indien de aan te houden verdachte een verzetpleger is en relatief vaker worden ingezet voor financieel-economische criminaliteit als de aan te houden verdachte geen verzetpleger is.

Hetzelfde hebben we gedaan voor de AOT's. Concreet hebben we de incidentcategorieën geweldsdelicten, verdovende middelen, financieel economische criminaliteit en wapens en munitie afgezet tegen de afzonderlijke gevaarclassificaties. Dan komen meer significante verschillen naar voren. Deze resultaten worden hieronder puntsgewijs genoemd:

- AOT's worden relatief vaker ingezet voor geweldsdelicten indien de aan te houden verdachte harddrugsgebruiker is;
- AOT's worden relatief vaker ingezet voor verdovende middelen indien de aan te houden verdachte geen harddrugsgebruiker is;
- AOT's worden relatief vaker ingezet voor wapens en munitie indien de aan te houden verdachte wapengevaarlijk is;
- AOT's worden relatief vaker ingezet voor verdovende middelen indien de aan te houden verdachte niet wapengevaarlijk is;
- AOT's worden relatief vaker ingezet voor geweldsdelicten indien de aan te houden verdachte vuurwapengevaarlijk is;
- AOT's worden relatief vaker ingezet voor wapens en munitie indien de aan te houden verdachte vuurwapengevaarlijk is;
- AOT's worden relatief vaker ingezet voor verdovende middelen indien de aan te houden verdachte niet vuurwapengevaarlijk is;
- AOT's worden relatief vaker ingezet voor financieel economische criminaliteit indien de aan te houden verdachte niet vuurwapengevaarlijk is.

Hieruit blijkt dat vooral de gevaarclassificatie vuurwapengevaarlijk een grote invloed heeft op de keuze voor een AOT-inzet wegens geweldsdelicten, wapens en munitie, verdovende middelen en financieel economische criminaliteit.

2.4.4 Discussie over voorinformatie

In interviews zeggen OG-respondenten dat de voorinformatie uit twee componenten bestaat. De eerste component bestaat uit feiten. Hierbij valt te denken aan politieregistraties uit het verleden van de aan te houden verdachte. Ten tweede gaat het om de actuele omstandigheden, zoals de aannemelijkheid dat de aan te houden verdachte wapens in bezit heeft. De twee componenten samen bieden duidelijkheid over de te verwachten gevaarzetting, aldus een teamchef, en dit bepaalt of er sprake is van een risicovolle of levensbedreigende situatie. Het voorgaande laat zien dat politie-informatie een grote rol speelt. Dit wordt beaamd door een HOvJ en een ROvJ. Om te bepalen of het geven van toestemming voor een AOT-inzet gepast is, zijn zij namelijk afhankelijk van de informatie die de operationeel commandant van het AOT hen verstrekt. Indien deze informatie geen duidelijkheid verschaft, sparren ze vaak met de betreffende zaaksofficier van justitie.

Volgens een OG-respondent, een AOT-respondent en een teamchef wordt vaak nog teveel nadruk gelegd op de politie-informatie en is er te weinig aandacht voor de actuele omstandigheden. Hierdoor bestaat het risico dat de verwachtte gevaarzetting onjuist is. Hiervan is volgens deze respondenten vooral sprake wanneer in het politiesysteem gemuteerd staat dat indien een verdachte aangehouden moet worden, dat dit door een OG of AOT gedaan moet worden. Dit kan namelijk verouderde informatie zijn, waardoor een OG- of AOT-inzet niet meer gepast is. De AOT-respondent licht toe:

> *Iemand kan al 15 jaar in een rolstoel zitten en een junk zijn geworden, maar op basis van de informatie uit het politiesysteem wordt het toch een OG- of AOT-inzet. De inhoud van de casus is dan niet passend bij het uiteindelijke optreden. We zijn als politie heel goed om gevaar te vergroten, maar de informatie die het gevaar naar beneden praat nemen we niet mee. We moeten minder afhankelijk worden van wat in de politiesystemen staat.*

2.5 Inzetbeslissing

In deze paragraaf wordt duidelijk hoe de besluitvorming verloopt over aanvragen voor en inzetten van OG's en AOT's. Daarvoor is het goed om eerst te beschrijven hoe die processen bedoeld zijn te verlopen.

2.5.1 OG

De inzet van een OG is niet gebonden aan een toestemming van de HOvJ. Uiteraard is voor een aanhouding buiten heterdaad wel altijd de toestemming nodig van de officier van justitie (OvJ), of bij spoed eventueel van de hulpofficier van justitie (hOvJ). Ook zal in de meeste eenheden voor de inzet van de OG de eenheidsleiding worden geïnformeerd. De relevante interne (concept) documenten over de OG's (Politie 2016; Politie 2028) schreven voor dat elke aanvraag tot de inzet van een OG op basis van de beschikbare informatie ter consultatie wordt besproken met de (plaatsvervangend) teamleider van het AOT van het betreffende werkgebied. In die weging bekijkt men of dat specifieke geval voldoet aan het inzetcriterium "levensbedreigend" voor het AOT. Als de casus die ondergrens niet haalt, bekijkt men of er wel sprake is van een verhoogd risico of een verhoogde complexiteit, zodanig dat de casus de capaciteiten van de BPZ te boven gaat. Daarbij kijkt men naar de beschikbare informatie over de verdachte en de omstandigheden in de politiesystemen en raadpleegt men eventueel ook collega's, zoals bijvoorbeeld de betreffende wijkagent. Als men het er over eens is dat de inzet inderdaad de capaciteiten van de BPZ te boven gaat, geeft het sectorhoofd of in plaats daarvan de HOvD toestemming tot de inzet van een OG. Uit een dergelijk wegingsoverleg kan eventueel ook voortkomen dat de aanvrager alsnog inzet van het AOT aanvraagt. De (plaatsvervangend) teamleider van het AOT pleegt daarvoor dan overleg met de (plaatsvervangend) HOvJ of de ROvJ.

Voor de toetsing van en de toestemming voor de inzet van een OG regelt het harmonisatiedocument het volgende (Politie 2016: 9): "Weegmomenten". Bij iedere casus/inzetaanvraag zijn er drie weegmomenten:

1. Operationeel niveau > basisteamchef/recherchechef/OVD-P (aanvraag en eerste weging);

2. Specialistisch advies > de functionaris met tenminste de functie van (toekomstig) sectiecommandant OG adviseert over de inzet en loopt vervolgens de toestemmingslijn verder uit;
3. Afstemming AOT > De sectiecommandant toetst of de inzet voldoet aan de inzetcriteria op zowel de boven- als ondergrens;
4. In acute situaties > HOvD, dan wel beleidspiket (tweede weging). Niet acute situaties > Sectorhoofd of plaatsvervangend sectorhoofd (tweede weging);
5. De sectiecommandant koppelt indien akkoord dit terug aan het operationeel niveau en draagt zorg voor de daadwerkelijke inzet.'' De interne notitie noemt de derde weging niet, maar vermoedelijk is dat dit punt.

Op basis van de beschikbare data is van 416 van de 433 OG-inzetten bekend wie hiertoe heeft besloten. In vrijwel alle gevallen betreft dit het sectorhoofd (225 – 52%) of de HOvD (189 – 44%). Slechts twee keer heeft iemand anders besloten over de OG-inzet, namelijk de OvJ. In figuur 2.6 staat per OG weergegeven welke functies hebben besloten tot een OG-inzet. Van de 189 keer dat een HOvD heeft besloten tot een OG-inzet, blijkt dit 156 keer gebeurd te zijn in OG A. In de andere vier OG's heeft voornamelijk het sectorhoofd tot OG-inzetten besloten; in de OG C heeft een HOvD zelfs geen enkele keer tot een OG-inzet besloten.

Figuur 2.6 – Functie van de besluitvormer voor een OG-inzet (n=433)

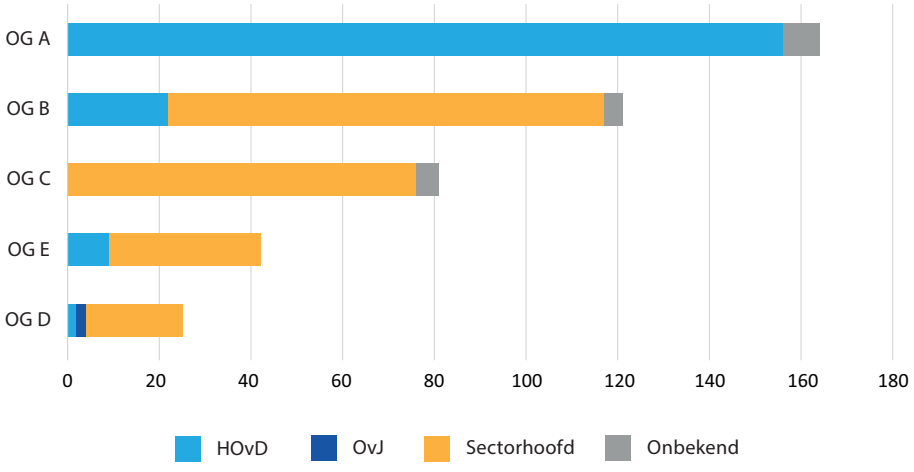

Ongeveer driekwart van de OG-respondenten in de vragenlijst is het (helemaal) eens met de stelling dat de besluitvorming voor de inzet ter aanhouding door een OG voldoet (zie figuur 2.7). Ruim een tiende is het (helemaal) oneens met deze stelling.

Figuur 2.7 – Stelling over de besluitvorming voor een OG-inzet (n=375)

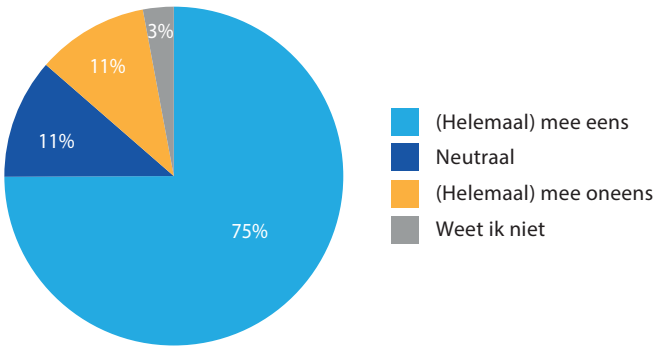

De kritiek van de respondenten die het (helemaal) oneens zijn met de stelling 'De besluitvorming voor de inzet ter aanhouding door een OG voldoet' is allereerst dat lokale kennis onvoldoende wordt meegenomen en dat de besluitvorming vaak teveel persoonsafhankelijk is. Ook is er kritiek geuit omdat er te weinig zou worden getoetst op criteria en er teveel wordt gekeken naar de belastbaarheid en gevolgen van een inzet op de personele capaciteit in de noodhulp. Verder vinden enkele OG-ers dat zij onvoldoende worden meegenomen in redenen waarom een besluit is genomen. Ook zeggen enkele respondenten dat er geen sprake is van een toereikende beslisboom, omdat er teveel actoren zijn die zich met het besluitvormingsproces bemoeien en er tussen de eenheden grote verschillen zijn wie uiteindelijk toestemming geeft. Sommigen vinden dat de besluitvorming gemandateerd zou moeten worden naar de sectiecommandant. Zo zegt een respondent:

> *Vooral bij ad hoc* [dat betekent: spoed, niet gepland; redactie] *klussen moet het besluitvormingsproces soepeler kunnen. Nu gaat het soms over teveel schijven voordat er toestemming is. Hierdoor zijn we soms te laat.*

HOvD's zijn *verantwoordelijk voor de algehele operatie in een district en maken regelmatig de keuze om geen OG in te zetten omdat capacitaire belangen belangrijker zijn dan veilig- en professioneel werken. Ook heb ik het gevoel dat OVD-P's* [een officier van dienst politie is verantwoordelijk voor de algehele operatie in een basisteam, redactie] *liever met reguliere blauwe collega's – in combinatie met hondengeleiders – spoedcasussen afhandelen in plaats van de OG te bellen. Dit omdat ze dan lang moeten wachten tot we er zijn en ze dan ergens anders capaciteit weg moeten trekken.*

Aan de 19 OM-respondenten is gevraagd of zij in 2023 betrokken zijn geweest bij de aanvraag van en/of de besluitvorming over inzetten van OG's. Daarop antwoordt vrijwel iedereen – namelijk 17 personen (89%) – dat dit niet het geval is. In navolging hierop is de OM-respondenten de volgende stelling voorgelegd: "Anders dan nu het geval is, moet het OM een rol krijgen in de besluitvorming om een OG ter aanhouding in te zetten". De resultaten staan in figuur 2.8.

Figuur 2.8 – Stelling over de rol van het OM in de besluitvorming voor een OG-inzet (n=19)

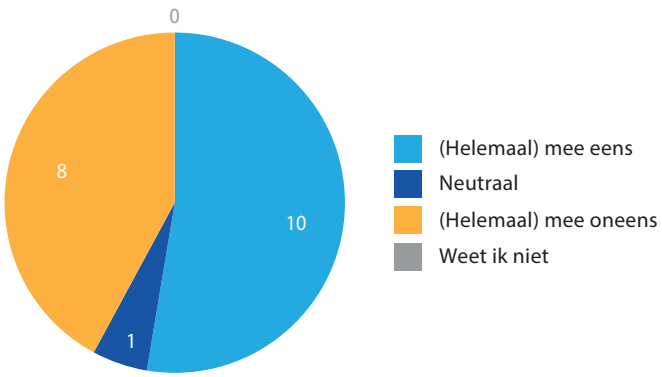

Van de 19 respondenten zijn er 10 het (helemaal) eens met de stelling. De rode lijn van hun argumentatie is ten eerste dat niet alleen een AOT maar ook een OG een meer dan gemiddelde geweldtoepassing inzet. Daar komt bij dat een (onterechte) keuze voor een OG en de onjuiste wijze van handelen van invloed kan zijn op de beoordeling van de strafzaak door de rech-

ter. Het niet betrekken van het OM in de besluitvorming kan hierdoor een negatief effect hebben. Zo zegt een respondent:

> *Indien in de zittingzaal verweer wordt gevoerd op de inzet van een OG, is het OM niet in staat te toetsen op grond van welke criteria (die ook nog eens per eenheid verschillen) het OG is ingezet en dit uiteen te zetten aan de rechter. Dat maakt een onprofessionele indruk. Gevolg is ook dat het leidt tot strafvermindering.*

Ten tweede zijn de verschillen in uiterlijke verschijningsvormen tussen OG's en AOT's flink kleiner geworden. Daardoor is de impact op betrokkenen bijna even groot. Deze redenen tezamen maken dat respondenten zeggen dat verschillen in procedures tussen OG's en AOT's niet langer te rechtvaardigen zijn en dat het OM ook een rol moet krijgen in de besluitvorming met betrekking tot de inzet van OG's.

Van de 19 respondenten zijn 8 respondenten het niet (helemaal) eens met de stelling. Zij zeggen dat de criteria voor de inzet van een OG tot lichtere casuïstiek leidt en de ervaring/deskundigheid binnen de politieleiding dermate goed is, dat de politie ook het beste in staat is om te beslissen over de veiligheid van haar eigen medewerkers.

2.5.2 AOT

De inzet ter aanhouding van een AOT is voor een verdachte zeer ingrijpend. Een AOT treedt meestal snel, doortastend en indringend op en maakt daarbij inbreuk op grondrechten van burgers. Daarbij gaat het onder meer om het recht op vrijheid door de aanhouding (art 15 Grondwet), het recht op de onaantastbaarheid van de levenssfeer (10 Gw) en van het lichaam (11 Gw) door eventueel geweldgebruik en door het blinderen van de verdachte (art. 23c Ambtsinstructie) en het woonrecht door het binnentreden zonder toestemming van de bewoner (12 Gw). Daarom is de beslissing tot de inzet van een AOT voorbehouden aan de (plaatsvervangend) HOvJ dan wel de ROvJ (4 Circulaire AOE'en 2009).

Voor de inzet van een AOT is dus toestemming nodig van een (plaatsvervangend) HOvJ of van een ROvJ. De aanvrager (meestal een teamleider recherche) voor een inzet van het AOT pleegt daartoe overleg met

de (plaatsvervangend) teamleider van het AOT. Deze overlegt vervolgens met de (plaatsvervangend) HOvJ of de ROvJ.

In de vragenlijst is het gros van de AOT-respondenten het eens met de stelling dat de besluitvorming voor de inzet ter aanhouding door een AOT voldoet (zie figuur 2.9).

Figuur 2.9 – Stelling over de besluitvorming voor een AOT-inzet (n=155)

De besluitvorming voor de inzet ter aanhouding door een AOT voldoet

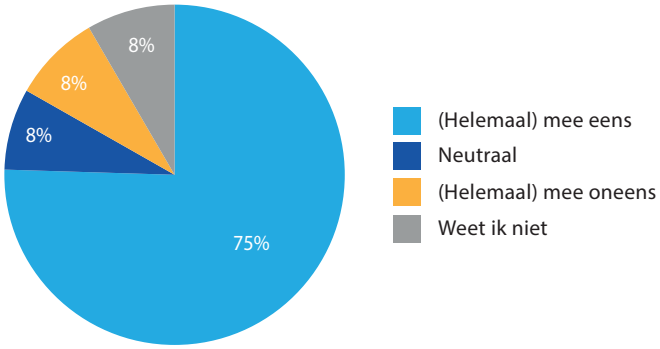

Respondenten die het (helemaal) eens zijn met de stelling 'De besluitvorming voor de inzet ter aanhouding door een AOT voldoet' benadrukken dat de huidige procedure zorgvuldig en goed georganiseerd is. Ze noemen het belang van overleg en toetsing met verschillende partijen voordat een AOT-inzet plaatsvindt. Zo zegt een respondent:

> *De besluitvorming voor het AOT voldoet naar mijn mening. Dit omdat er bij elke inzet die door ons wordt gedraaid toestemming verkregen dient te worden vanuit het OM. Daar wordt getoetst of er sprake is van de levensbedreigende component.*

Respondenten die het niet eens zijn met deze stelling vinden dat de impact van een AOT-inzet voor burgers net zo groot is als een OG-inzet. Echter, voor de inzet van een OG hoeft de HOvJ geen toestemming te geven. Ook zijn er respondenten die aangeven dat de politie zelf de afweging moet kunnen maken of een OG of AOT wordt ingezet. Een respondent zegt hierover:

Er zou in de hele keten gekeken moeten worden wat de beste oplossing is voor die betreffende aanhouding. Dit zou niet moeten afhangen van een schatting hoe gevaarlijk een verdachte al dan niet zou zijn. Het AOT zou het specialisme moeten/kunnen toevoegen om (onder andere) levensbedreigende situaties te bestrijden. De diversiteit in besluitvorming wat de politie inzet om vergelijkbare casuïstiek op te lossen kan beter. Kortom: enkel vanuit het AOT gedacht, is de besluitvorming aardig op orde wanneer we kijken naar de formele lijnen. Vanuit de hele keten (BPZ, OG, AOT) gecombineerd met de vraag vanuit de samenleving kan de besluitvorming beter.

Een andere vraag die de respondenten in de vragenlijst gesteld is, is of zij in 2023 betrokken zijn geweest bij de aanvraag van en/of de besluitvorming over de inzet van een AOT. Daarop antwoorden alle respondenten (19 – 100%) instemmend. In figuur 2.10 staat weergegeven hoeveel respondenten het eens of oneens zijn met de stelling "Het OM moet zijn rol behouden in de besluitvorming om een AOT ter aanhouding in te zetten".

Figuur 2.10 – Stelling over de rol van het OM in de besluitvorming over een AOT-inzet (n=19)

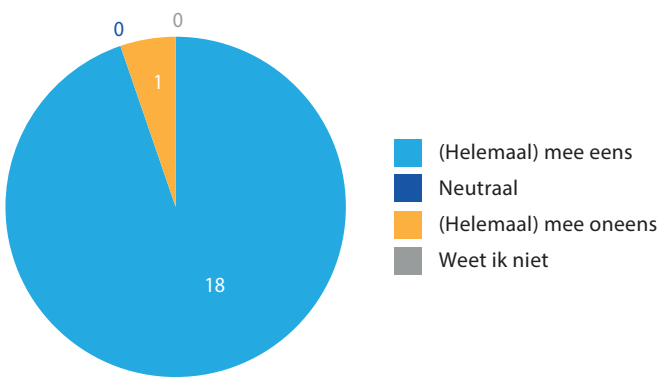

Op één persoon na is iedereen het (helemaal) eens met de stelling. Dit heeft onder andere te maken met het feit dat een AOT-inzet een zwaar middel is en het belangrijk is dat er geen sprake is van een ongerechtvaardigde inzet. Daarom is het de rol van het OM om een objectieve toets uit te voeren en

afwegingen te maken in het kader van proportionaliteit en subsidiariteit. Dit raakt het volgende punt dat is genoemd, namelijk dat het OM mee moet denken over de mogelijke gevolgen van een AOT-inzet voor een strafzaak en de verantwoording die in een later stadium gemaakt moet worden tijdens de zitting. Een andere reden is dat de geldende criteria meer ruimte laten voor invulling. Redenen die in mindere mate zijn genoemd, zijn de gevoeligheid van de zaak en de potentiële impact op betrokkenen. De enige persoon die het oneens is met de stelling is van mening dat de wijze van aanhouding en professionele aansturing in de kern een verantwoordelijkheid van de politie is.

Ook aan de OM-respondenten is de stelling voorgelegd of de bevoegdheidslijn voor de besluitvorming over de inzet ter aanhouding door een OG voldoende duidelijk is. Omdat slechts twee respondenten antwoord hebben gegeven, laten we dit buiten beschouwing. Zoals eerder vermeld is uit de interviews met (plaatsvervangende) HOvJ's en ROvJ's gebleken dat zij wel degelijk bekend zijn met de OG's, maar niet met de inzetcriteria voor de OG's. Die zijn immers niet gepubliceerd en dus voor de OM-ers niet kenbaar. Wel is hen dezelfde stelling voorgehouden met betrekking tot een AOT-inzet. In figuur 2.11 staat weergegeven hoe de respondenten hierop hebben geantwoord.

Figuur 2.11 – Stelling over de bevoegdheidslijn voor de besluitvorming over een AOT-inzet (n=18)

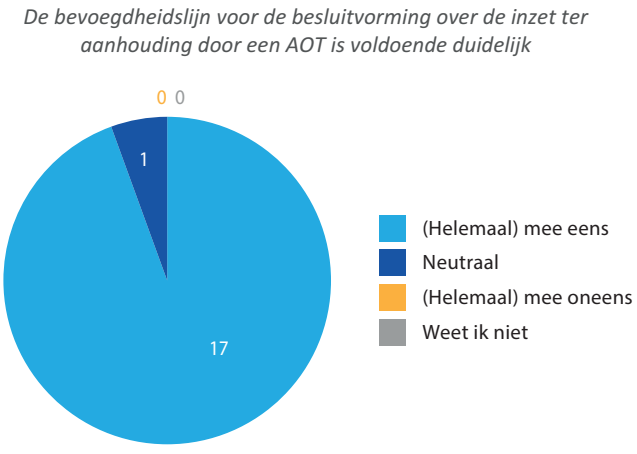

Op één persoon na is iedereen het (helemaal) eens met deze stelling. Velen zeggen dat de bevoegdheidslijn duidelijk en goed werkbaar is, zoals ook deze OM-er:

> *Ik denk dat iedereen weet wie waar aan zet is. Ik heb daar geen ruis in gehoord.*

Kritiek op de bevoegdheidslijn hangt vooral samen met situaties die de openbare orde en/of hulpverlening raken, bijvoorbeeld in verband met personen met onbegrepen gedrag. Dit zijn namelijk situaties waar de burgemeester over moet beslissen. Echter, burgemeesters zijn daar lang niet altijd van op de hoogte, laat staan dat zij daarvoor bereikbaar zijn. Dit heeft mede tot gevolg dat toch het OM wordt gebeld, maar het OM mag dan geen toestemming geven.

De laatste stelling is "De besluitvorming voor de inzet ter aanhouding door een AOT voldoet". Figuur 2.12 toont hoe de OM-respondenten hierop gereageerd hebben. Daaruit blijkt dat opnieuw het merendeel het (helemaal) eens is met de stelling, namelijk 16 personen (88%). Daarvan hebben slechts twee personen een toelichting gegeven. Zij schrijven dat AOT's doorgaans over voldoende informatie beschikken om de juiste beslissing te maken. Bij ontbrekende informatie lukt het AOT's vaak om die te achterhalen. Dit maakt dat ze goede ervaringen hebben met de besluitvorming voor een AOT-inzet. De enige persoon die het oneens is met deze stelling, zegt in de toelichting dat de besluitvorming naar de politiechef kan.

Figuur 2.12 – Stelling over de besluitvorming voor een AOT-inzet (n=18)

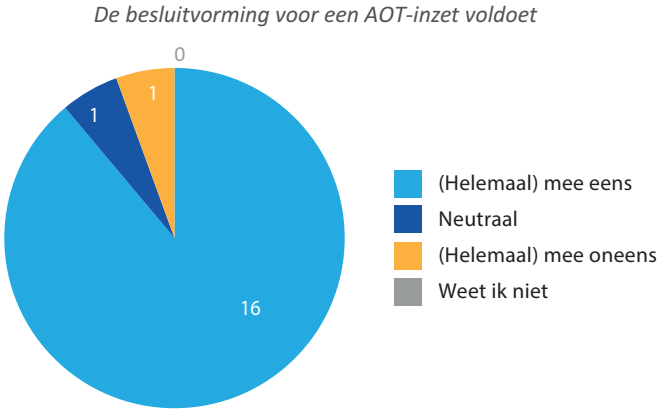

Uit de interviews komt duidelijk naar voren dat men per casus aan de hand van de inzetcriteria toetst of die voldoet aan de inzet voor de OG of voor het AOT. De verantwoording voor de toetsing verschilt tussen een OG- en AOT-inzet. Voor OG-inzetten geldt dat de toetsing intern binnen de politie wordt gedaan. Volgens de meeste OG-respondenten neemt de HOvD hiervoor contact op met het sectorhoofd of de sectiecommandant van het AOT. Op dat moment wordt bepaald of de casus voldoet aan de inzetcriteria voor een AOT-inzet. Indien hiervan geen sprake is, betreft het een OG-inzet. Een OG-respondent zegt hierover: *Door deze werkwijze wordt het grijze gebied goed bewaakt*. Een andere OG-respondent sluit zich hierbij aan en vertelt: *Deze toestemmingslijn zorgt ervoor dat het OG geen cowboyclub is.* Een lid van een eenheidsleiding vertelt dat de toestemmingslijn voor grote OG-inzetten via de HOvD gaan, maar de kleinere OG-inzetten via het hoofd van het CCB.

Een belangrijke voorwaarde om tot een kwalitatief goede toetsing van een potentiële OG-inzet te komen, is dat het sectorhoofd of de sectiecommandant AOT de juiste kritische vragen stelt. Dit gebeurt in delen van het land nog niet altijd, aldus een OG-respondent. Een sectorhoofd is het hiermee eens en zegt:

> *Ik geef soms toestemming voor een OG, maar wel alleen nadat ik kritische vragen heb gesteld. Ik duik echt de inhoud in. Wat is het plusje waarom het een OG-inzet moet worden? Vaak vinden ze me dan lastig, want anderen stellen zulke vragen vaak niet.*

Volgens enkele teamchefs is het gevolg hiervan dat OG's soms specifieke informatie wel of niet geven, omdat ze weten dat het dan wel een OG-inzet wordt. Daarmee houden ze zichzelf actief in de markt en doen ze aan een soort van acquisitie. Een teamchef licht het toe aan de hand van een voorbeeld:

> *In de noodhulp kregen we een melding van een verward persoon. Een collega van mij werd toen gebeld door een OG-er die niet aan het werk was. Die OG-er zei: "Jullie gaan naar die melding. Mocht het tot een aanhouding komen, denk dan aan ons".*

Indien het sectorhoofd of de sectiecommandant van het AOT besluit dat een casus voldoet aan de inzetcriteria voor een AOT-inzet of hierover twijfel bestaat, wordt de toestemmingslijn voor een AOT-inzet aangewend. Dit betekent dat de toetsing wordt gedaan door een (plaatsvervangend) HOvJ of een ROvJ. Meerdere HOvJ's en RovJ's vinden deze onafhankelijke rol van het OM belangrijk. Zo zegt een HOvJ:

> *Ik hecht veel belang aan het verlenen van toestemming voor een AOT-inzet. Zo'n AOT-inzet maakt namelijk een enorme inbreuk op de vrijheid en privacy van mensen. Het is daarom onze rol om te toetsen op recht- en doelmatigheid, of de inzet proportioneel en subsidiair is, of het niet statusverhogend werkt voor de verdachte en wat eventuele alternatieven zijn.*

Verscheidene OG-respondenten en AOT-respondenten en ook een teamchef uiten kritiek op de kwaliteit van de toestemmingsverlening door het OM. Volgens hen hebben veel HOvJ's en ROvJ's onvoldoende kennis van het werk van OG's en AOT's. Hierover zegt een AOT-respondent:

> *Wat ik het OM verwijt, is dat ze niet weten hoe we werken maar wel toestemming geven. Ze weten wat de inzetcriteria zijn, maar ze weten niet wat de procedures zijn en welke wapens we gebruiken.*

Enkele ROvj's en een HOvJ beamen dat zij onvoldoende kennis hebben, vooral over OG's.

Volgens meerdere OG-respondenten is het gevolg dat de HOvJ's en ROvJ's met onvoldoende kennis beïnvloed kunnen worden door AOT-ers. Hiervan is vooral sprake indien het casus zijn die zich in het grijze gebied bevinden. Dergelijke casus kunnen volgens deze OG-ers dan gemakkelijk richting een AOT-inzet worden gepraat, namelijk door na te denken over welke informatie gedeeld wordt en op welke manier die informatie wordt gebracht. Hiervan is volgens de OG-respondenten met name sprake wanneer de AOT's het relatief rustig hebben. Een OG-respondent zegt hierover:

> *Daarin zie je dan toch een soort competitie tussen OG's en AOT's.*

Al met al zorgt dit ervoor dat de besluiten van het OM persoonsafhankelijk zijn en er tussen politie-eenheden verschillen ontstaan qua OG- en AOT-inzetten.

De geïnterviewde HOvJ's en ROvJ vinden niet dat er casus naar het AOT-inzet worden gepraat. Ook enkele OG- en AOT-respondenten en twee leden van een eenheidsleiding zeggen dat dit niet waar is. In de politie-eenheden waar zij werken is er namelijk een goede samenwerking tussen de OG's en AOT's. Zij spiegelen casus continu met elkaar, zij trekken ook regelmatig gezamenlijk op tijdens inzetten en de AOT's dragen regelmatig casus over aan de OG's. Volgens enkele AOT-respondenten is een belangrijke voorwaarde hiervoor de regionale verbondenheid en de mate waarin je elkaar goed kent.

Enkele OG-respondenten en een teamchef zijn van mening dat het kennisniveau van HOvJ's en ROvJ's moet verbeteren. Om deze reden hebben OG's enkele keren officieren uitgenodigd om bij een inzet aanwezig te zijn. Een OG-respondent licht toe:

> *Heel het Openbaar Ministerie heeft weinig kijk op wat de OG en het AOT doen. Ze hebben daar geen kaas van gegeten. Toen ze mee mochten met een paar inzetten, ging er voor hun ook een wereld open.*

Eén sectorhoofd ziet vanuit het oogpunt van aanwezigheid in het publieke domein ook een plek en rol voor de OG's. Hij verwijst daarbij naar het reactieconcept van de politie uit 2015 bij bijvoorbeeld terreuraanslagen en extreem geweld vanuit de georganiseerde criminaliteit. Dat reactieconcept ziet alle politieonderdelen als een samenhangend continuüm van de *first responders* uit de BPZ, via de ME, tot aan de AOT's en de antiterreureenheden. Dit sectorhoofd ziet in dat continuüm ook een meerwaarde van de OG en van politiemensen met een OG-opleiding. Daarbij blijven sturing én het maken van afspraken wie wat wel en niet doet van belang.

2.6 Deelconclusie

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de eerste onderzoeksvraag:

> *Hoe worden besluiten genomen over de inzet van OG's en AOT's bij aanhoudingen?*

Juridisch kader

Voor de inzet van AOT's geldt naast de Politiewet 2012, de Ambtsinstructie en het BBP aanvullende regelgeving. De Circulaire AOE'en zegt namelijk dat het AOT "uitsluitend tot taak heeft op te treden indien redelijkerwijs mag worden aangenomen dat levensbedreigende omstandigheden tegen de politie of anderen dreigen." Naast aanhoudingen onder levensbedreigende omstandigheden vallen daar ook de andere hooggespecialiseerde werkzaamheden onder als (tactisch) duiken, werken op hoogte en heimelijk optreden onder meer ten behoeve van opsporing en handhaving en in opdracht van het bevoegd gezag. Vanwege de indringende en doortastende procedures die het AOT ter aanhouding doorgaans hanteert en de inbreuken die die opleveren op grondrechten van personen verplicht de Circulaire AOE'en de politie om voor de inzet van een AOT toestemming te vragen aan de HOvJ of maximaal twee van zijn of haar plaatsvervangers.

Voor de inzet van OG's geldt geen formele regelgeving. Interne beleidsdocumenten spreken onder meer over het verrichten van complexe aanhoudingen met een voorzienbaar verhoogd veiligheidsrisico die niet voldoen aan het inzetcriterium van het AOT, maar die te risicovol zijn voor de BPZ. Daarnaast kan de OG worden ingezet voor collegiale ondersteuning aan andere politieonderdelen voor zover die past binnen de vaardigheden en de expertise van de OG. Daarbij vindt men het belangrijk dat de OG zich bewust is van de grenzen van het geweldspectrum waarbinnen zij opereert. De toestemming om een OG in te zetten beleggen de interne beleidsdocumenten bij het sectorhoofd, dat wil zeggen het hoofd van een district in een politie-eenheid en bij diens afwezigheid de HOvD, die de verantwoordelijkheid heeft over de lopende operatie in dat district.

De interne richtlijn voor de inzet van OG's stelt: "Voor alle Ondersteuningsgroepen gelden dezelfde inzetcriteria en toestemmingsprocedures. In algemene zin is van belang dat Ondersteuningsgroepen niet worden ingezet als taken verantwoord en veilig door de BPZ kunnen worden gedaan en ook niet als het AT ingezet mag worden en zou moeten worden (bovengrens). In de toestemmingsprocedures wordt opgenomen dat elke inzet van een Ondersteuningsgroep terzake een risicovolle aanhouding vooraf wordt getoetst bij het AT." Anders dan de wet- en regelgeving voor de AOT's zijn de politie-interne documenten over de OG's niet kenbaar voor de burger, voor de advocatuur en voor de zittende en staande magistratuur.

Inzetcriteria en besluitvorming

Zowel bij AOT-inzetten als OG-inzetten vindt de besluitvorming plaats op basis van de beschikbare informatie uit de politiesystemen over de betrokken personen en plaatsen en uit het lopende onderzoek of de lopende operatie. Bij geplande acties vinden de informatie-uitwisseling en besluitvorming plaats in de voorbereiding. Bij ad hoc aanhoudingen gaat dat doorgaans telefonisch, niet zelden tijdens het aanrijden. De inzetcriteria dienen daarbij ook als leidraad.

Volgens veel respondenten uit de politieorganisatie en het OM voldoen de AOT-inzetcriteria op zich wel, maar zijn zij te smal geformuleerd. Volgens deze respondenten zou het AOT flexibeler en eventueel preventief inzetbaar moeten zijn op basis van een goede risicotaxatie om op maat de inzichten en de vaardigheden van de AOT's beter te kunnen benutten voor de veiligheid van politiemensen, verdachten en de omgeving.

Relatief veel politie- en OM-respondenten vinden de OG-inzetcriteria minder duidelijk en minder goed geregeld. Sommige respondenten missen daarin de beperkte beschikbaarheid en belastbaarheid van het personeel in de noodhulp. Anderen missen de factor snelheid door ingetrainde procedures als vereiste voor een optreden, bijvoorbeeld om te voorkomen dat er bewijs wegraakt, in toenemende mate ook digitaal bewijs. Weer anderen vinden dat het inzetcriterium voor de OG scherper moet worden geformuleerd, omdat naar hun mening een groot deel van de aanhoudingen die OG's doen prima door leden van het basisteam kunnen worden gedaan.

In ruim de helft van de OG-aanhoudingen gaat het om verdenkingen van gewelddelicten of drugsdelicten. Veelvoorkomende gevaarclassificaties van OG-verdachten zijn verzet- of geweldpleger, wapengevaarlijk en vluchtgevaarlijk.

De verdenkingen bij de AOT-verdachten gaan ook over gewelddelicten, maar gaan daarnaast vooral om delicten gerelateerd aan de Wet wapens en munitie. De gevaarclassificatie van AOT-verdachten is aanmerkelijk vaker "vuurwapengevaarlijk".

Behoorlijk wat respondenten pleiten ervoor om de aandacht meer te richten op de beste oplossing in elke casus op basis van goede informatie. Verscheidene respondenten uit verschillende functiecategorieën vinden dat de politiegegevens waarmee meestal wordt gewerkt te vaak achterhaald en onbetrouwbaar blijken te zijn. Parallel daaraan vinden veel respondenten dat de besluitvorming binnen de politieorganisatie over OG-inzetten beter, duidelijker en vlotter kan.

Zowel OG-ers als AOT-ers vinden dat (plaatsvervangend) HOvJ's en ROvJ's te weinig kennis van, inzicht in en ervaring met de OG's en AOT's hebben en dat dit niet bijdraagt aan de juiste besluitvorming.

Anderzijds vindt de helft van de (plaatsvervangend) HOvJ's en ROvJ's dat zij ook over OG-inzetten zouden moeten gaan. Dit gezien de grote gelijkenis van OG-aanhoudingsprocedures met die van de AOT's en daarmee de gestapelde inbreuk op grondrechten van verdachten en andere bewoners en de impact op de omgeving met AOT-procedures. De OM-ers die het hiermee niet eens zijn, vinden dat de politie per politie-eenheid één intakeloket voor inzetten van een OG en AOT zou moeten inrichten dat eenduidig en transpart inzetbeslissingen voorbereidt en deze, indien nodig, voor toestemming voorlegt aan de HOvJ of een van de gemandateerden. Dit zou een variant kunnen zijn op een eerder voorstel tot een landelijke intake van AOT-aanvragen (In het Veld 2021).

Verantwoording

Voor de inzet van de doorgaans indringende werkwijzen van de AOT's ter aanhouding geldt formele wet- en regeling. Die wet- en regeling schrijft voor dat alleen de HOvJ mag beslissen over de inzet van een AOT. De eerste zin in de Circulaire AOE'en luidt: "Deze circulaire voorziet in een beleids-

regel voor registratie van de inzet van aanhoudings- en ondersteuningseenheden (…), alsmede in het niveau waarop de toestemming voor de inzet binnen het Openbaar Ministerie dient te worden verleend." Ook stelt de Circulaire AOE'en: "Wie de toestemming heeft verleend, zal tot uitdrukking dienen te komen in de registratie die door het parket wordt gevoerd." De titel van de bijlage bij de Circulaire AOE'en luidt: "Bijlage Registratieformulier toestemming inzet aanhoudings- en ondersteuningseenheid." Dit onderzoek stelt vast dat geen van de 12 parketten de AOT-inzetten waar men onder verantwoordelijkheid van de HOvJ toestemming aan heeft verleend registreert. Uit de interviews blijkt dat de OM-respondenten vinden dat de politie die toestemmingen moet registreren. De interne richtlijnen met betrekking tot de inzet van OG's schrijven voor: "Ondersteuningsgroepen rapporteren op uniforme wijze over de inzetten die hebben plaatsgevonden." Dit onderzoek laat zien dat die landelijk uniforme administratie er tien jaar na dato nog niet is.

Juridisch kader en toezicht

Bijlage 2 – Blik over de grens laat zien dat ook in België en Duitsland de politie onder omstandigheden behoefte heeft aan een voorziening tussen de BPZ enerzijds en de geweldspecialisten van de AOT anderzijds. Maar anders dan in Nederland zijn zowel de evenknie van de OG als de evenknie van het AOT ingekaderd door (kenbare) wet- en regelgeving en door formele besluitvorming waarover de politie via registratie verantwoording aflegt. In België kent een deel van de lokale politiezones een bijstandsgroep met agenten die dat als neventaak doen. De Duitse politie beschikt in elke deelstaat over voltijds parate groepen voor de handhaving van de openbare orde die ook beschikbaar zijn voor justitiële inzetten met een verhoogd risico en voor regulier politiewerk.

België laat met het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (Comité P) zien dat toezicht op de uitvoering van de politietaak doeltreffend is (Bijlage 2 – Blik over de grens; Woets e.a. 2020). Toezicht op de sturing, uitvoering en verantwoording is juist van groot belang als het gaat om het in gesloten verband en op indringende wijze gebruiken van bevoegdheden die inbreuk maken op grondrechten van burgers, zoals de OG's en de AOT's dat in voorkomende gevallen doen.

Eindnoot

1. * $p < 0.05$ is significant

3 OG's, AOT's en hun inzetten

Dit hoofdstuk geeft een beeld van de OG's en de AOT's. Concreet beschrijven we hun werkgebieden en personele bezetting (paragraaf 3.1) en het aantal inzetten en meer specifiek het aantal inzetten ter aanhouding (paragraaf 3.2). Daarna bieden de vragenlijsten en interviews in paragraaf 3.3 input voor een reflectie op de resultaten uit de paragrafen 3.1 en 3.2. Het hoofdstuk besluit met een deelconclusie (paragraaf 3.4), waarin antwoord wordt gegeven op de tweede onderzoekvraag:

Hoe vaak en voor welke taken zijn de OG's en AOT's in 2023 ingezet?

3.1 Werkgebieden en personele bezetting

3.1.1 OG

In figuur 3.1 zijn de werkgebieden van de tien regionale politie-eenheden weergegeven. Sinds 2018 geldt voor iedere politie-eenheid dat in het werkgebied een ander OG actief is (Politie 2016 en 2018). De elfde OG is voor de landelijke eenheid actief[1], namelijk voor de Eenheid Landelijke Expertise en Operaties (LX). Voor ieder OG geldt dat het voornamelijk werkzaamheden van de eigen eenheid ondersteunt. In de tien regionale politie-eenheden zijn de 25 voormalige regiokorpsen samengevoegd (Politiewet 1993).

Figuur 3.1 – Werkgebieden per OG in 2023

Tabel 3.1 toont de personele bezetting van de OG's in 2023. De eenheden bepalen zelf hoeveel mensen zij in de OG willen hebben. Het OG-werk wordt doorgaans uitgevoerd door "neventakers" die daarnaast ook de Aanhoudingseenheid (AE) van de Mobiele Eenheid (ME) als neventaak hebben (Politie 2016 en 2018). Dat kan betekenen dat voor spoedinzetten mensen uit hun reguliere dienst worden gehaald. Dat kan verstorend zijn. Sommige eenheden kiezen er dan voor om meer mensen te werven voor de OG. Andere eenheden kiezen ervoor om OG-ers één van de vier weken in te roosteren voor alleen maar OG-taken, inclusief de training. De andere drie weken werken zij dan alleen voor hun reguliere team en zijn zij niet oproepbaar voor de OG. In 2023 telden de OG's in totaal 479 medewerkers van wie 389 (81%) in neventaak naast een reguliere politiefunctie, meestal in een van de 167 basisteams die Nederland telt.

Tabel 3.1 – Personele bezetting OG's per eenheid in 2023

Eenheid	Personele bezetting
OG Noord-Nederland	42
OG Oost-Nederland	80
OG Midden-Nederland	40
OG Noord-Holland	41
OG Amsterdam	44
OG Den Haag	35
TPE Rotterdam	90
OG Zeeland West-Brabant	37
OG Oost-Brabant	25
OG Limburg	29
OG Landelijke Eenheid LX	16
Totaal	**479**

Bron: Politie 2023; peildatum 20 augustus 2023

Alleen de eenheid Rotterdam heeft een voltijds OG, blijkens gesprekken met en observaties bij de politie Rotterdam. Daar is het Team Parate Eenheid (TPE) met 90 medewerkers 16 uur per dag - verdeeld over twee diensten - beschikbaar voor andere politietaken ter ondersteuning van de BPZ en de recherche. Daarbinnen voert het vooral OG-taken uit.

3.1.2 AOT

De zes politie-AOT's maken deel uit van de DSI van de Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO), maar zijn gestationeerd in hun eigen werkgebied (zie figuur 3.2). Deze gebiedsindeling dateert nog van ver voor de start van de Nationale Politie in 2013, zelfs deels nog uit de tijd van de Rijkspolitie en gemeentepolitie. Het werkgebied van het AOT Noord- en Oost-Nederland beslaat bijna de helft (47%) van het totale Nederlandse grondgebied (Politie Almanak 2012 en 2018). Het werkgebied van het AOT Zuid is het tweede in grootte. Deze twee AOT's moeten daardoor soms grote afstanden in korte tijd overbruggen. Het AOT Zuid mag in voorkomen-

de spoedgevallen door België rijden als dat de reisafstand en vooral -tijd bekort. Ondanks dat de zes politie-AOT's een eigen verantwoordelijkheids-gebied hebben, zijn ze met enige regelmaat ook daarbuiten actief. Zo nodig worden de teams namelijk in geheel Nederland ingezet, bijvoorbeeld omdat personeel onderling wordt uitgeleend vanwege een tekort aan mensen voor een inzet.

Figuur 3.2 – Werkgebieden per AOT sinds 2007

Elk politie-AOT heeft een standplaats van waaruit het goed te bereiken is. De politie-AOT's zijn gehuisvest in reguliere politiegebouwen waar voldoende ruimte en afscherming is voor onder meer de materialen en de voertuigen.

De BSB, waar het AOT van de KMar deel van uitmaakt, is gevestigd op een defensieterrein waar meer defensieonderdelen zijn ondergebracht. Het AOT BSB voert enkele tientallen aanhoudingen uit voor de eigen taken van de KMar, verleent waar nodig bijstand aan de politie-AOT's en neemt daarnaast in heel Nederland de AOT-werkzaamheden over van de collega AOT's als zij hun geplande trainingsweken hebben. De AOT's van de politie en KMar telden in 2023 bij elkaar ongeveer 230 medewerkers.

3.2 Aantallen inzetten en aanhoudingen

In 2023 verrichtten de politie en de KMar in totaal 132.580 aanhoudingen, op én zonder heterdaad (CBS online 2023). Sinds een aantal jaren lopen zowel de geregistreerde (geweld gerelateerde) criminaliteit als het aantal door de politie aangehouden verdachten flink terug: van 327.970 aanhoudingen in 2005 via 274.680 aanhoudingen in 2010 tot de 132.580 in 2023.[2] Het gros van alle aanhoudingen wordt verricht door de BPZ en de recherche. De OG's en de AOT's nemen daarin maar enkele procenten voor hun rekening.
Maar deze aanhoudingen zijn dikwijls van groot belang. Daarnaast gaan zij gepaard met verhoogde veiligheidsrisico's. Verder hanteert de politie zeer indringende werkwijzen bij deze aanhoudingen. Daarom krijgen deze aanhoudingen en de politieonderdelen bijzondere beleidsaandacht en sturing en toetsing.

In het jaar 2000 was de schatting dat een kleine 400 medewerkers die de neventaak bij de voorgangers van de OG's vervulden 1.303 verdachten aanhielden (Timmer 2005: 386). Nadien zijn er geen inzetcijfers meer over de OG's gepubliceerd. De AOT's verrichtten in het jaar 2000 met 113 voltijd medewerkers ongeveer 1.300 aanhoudingen (Timmer, 2005: 394, 357). Herhaald onderzoek naar de AOT's laat door de tijd een lichte stijging van het aantal AOT-aanhoudingen zien (Timmer 2018; Timmer & Van Horn 2022: 308).

De inzet van de bijzondere bijstandseenheden voor de politietaak[3] is uitzonderlijk en beperkt zich de laatste jaren hoofdzakelijk tot het aanhouden van personen die worden verdacht van terrorisme en enkele interventies bij gijzelingen. Dit betreft enkele tientallen inzetten per jaar. Het gaat dan bijvoorbeeld om de aanhouding van een verdachte van oorlogsmisdrijven voor ISIS in januari 2023 in Arkel (RTL Nieuws, 17 januari 2023), de aanhouding van een verdachte van misdaden tegen de menselijkheid in Kerkrade (NOS, 24 mei 2022) en de aanhouding van een groep mannen in Weert die ook in hoger beroep zijn veroordeeld voor de voorbereiding van een aanslag op de Pride in Amsterdam (Omroep Gelderland, 7 juni 2022). De interventie tijdens de gijzeling in de Apple Store in Amsterdam op 22 februari 2022 is een voorbeeld van een grootschalig en geïntegreerd DSI-optreden. Daarbij zijn niet alleen AOT's, maar ook de Afdeling Interventie en de precisieschutters en andere bijzondere onderdelen van de DSI ingezet. Dit geldt ook voor de interventie bij een gijzeling in een café in Ede (NOS, 24 december 2024). Alleen inzetten van de Afdeling Interventie voor reguliere AOT-aanhoudingen ten behoeve van de Landelijke Recherche maken deel uit van dit onderzoek.

3.2.1 OG

Uit de voor dit onderzoek verzamelde werkgegevens en jaarverslagen blijkt dat de 11 OG's in 2023 in totaal 3.728 inzetten hadden (zie tabel 3.2 voor het aantal inzetten per OG). De TPE Rotterdam neemt daarvan bijna de helft (45%) voor zijn rekening. Dat komt vooral doordat dit een voltijds OG is. Verder blijken het aantal inzetten per OG te verschillen; van 159 inzetten door de OG Oost-Brabant tot 410 inzetten door de OG Noord-Nederland. Zoals eerder vermeld zijn de politie-eenheden vrij in het bepalen van het aantal OG-medewerkers. Daarnaast verschilt het beleid ook per eenheid hoe en waarvoor men de OG wil inzetten. Verder verschillen de eenheden ook in het werkaanbod en in het bijzonder het werkaanbod voor de OG.

Tabel 3.2 – OG-inzetten per eenheid in 2023

OG	2023
Noord-Nederland	410
Oost-Nederland	191
Midden-Nederland	196
Noord-Holland	283
Amsterdam	170
Den Haag	161
Rotterdam	1.690
Zeeland-West-Brabant	262
Oost-Brabant	159
Limburg	172
LX/LO	33
Totaal	**3.727**

In de vragenlijst is een vraag gesteld over het aantal OG-inzetten ter aanhouding waar de respondent in 2023 bij betrokken was. Concreet is deze vraag alleen gesteld aan respondenten die in 2023 werkzaam waren als coördinator OG, sectiecommandant OG, senior OG of uitvoerende OG. In totaal hebben 393 respondenten antwoord gegeven op de vraag. Het betreft voornamelijk uitvoerenden (n=212), senioren (n=40) en teamchefs van basisteams (n=40). Figuur 3.3 laat zien dat het gros van de 393 respondenten (67%) tussen de 25 en 100 inzetten draaiden.

Figuur 3.3 – Schatting aantal OG-inzetten ter aanhouding per respondent, 2023 (n=247)

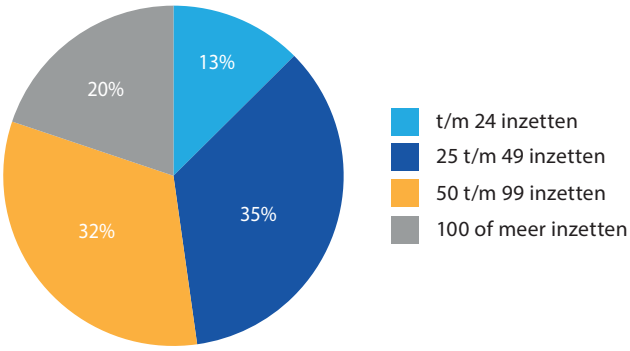

Ingezoomd op de verschillende rollen blijken respondenten die voornamelijk werkzaam waren in de rol als sectiecommandant in 2023 gemiddeld de meeste inzetten ter aanhouding te hebben gedraaid, namelijk 122. Dit is een opmerkelijk resultaat, omdat sectiecommandanten OG meestal niet meegaan met inzetten. Echter, zij zijn meer beleidsverantwoordelijk en vanuit die hoedanigheid betrokken bij de behandeling van de aanvraag en dergelijke. Door deze rol nemen ze vrij veel inzetten ter aanhouding voor hun rekening. Uitvoerende OG-ers zijn gemiddeld bij 62 OG-inzetten ter aanhouding betrokken. Dat is gemiddeld meer dan één inzet per week.

De inzetadministraties van de OG's verschillen onderling sterk. Het is daarom niet mogelijk om een nauwkeurig overzicht te geven van de verschillende soorten inzetten die de OG's uitvoeren. Uit de interviews blijkt op dit punt onder meer dat het een OG-respondent frustreert dat er van iedere politie-eenheid cijfers bekend zijn over het aantal OG-inzetten, maar dat het ontbreekt aan landelijke cijfers. De meest toegankelijke en onderling vergelijkbare OG-administraties laten zien dat van de OG-inzetten ongeveer 60 procent is ter aanhouding van een of meer verdachten. Dat komt landelijk neer op ongeveer 2.200 OG-inzetten ter aanhouding in 2023. Ongeveer 1 procent van de OG-inzetten betreft het tijdelijk bewaken van locaties of het begeleiden van bedreigde personen. De overige inzetten (ongeveer 39%) betreffen ondersteuning, zoals het verbreken van toegangsdeuren van panden ter doorzoeking, het veilig stellen van panden en/of van bewijsmateriaal, het beveiligen van doorzoekingen of het afschermen van de toepassing van bijzondere opsporingsbevoegdheden zoals het plaatsen van peilbakens. Een OG-er typeert het hoge percentage overige

OG-inzetten als "het Zwitsers zakmes van de politie", verwijzend naar de vele opties die zo'n mes heeft.

Ter verdieping hierop hebben we inzicht gekregen in data over 433 inzetten ter aanhouding die in 2023 door vijf OG's zijn verricht.[4] Uit tabel 3.3 blijkt dat tweederde van de 433 inzetten ter aanhouding zijn uitgevoerd door OG A en OG B.

Tabel 3.3 – Steekproef uit inzetten per OG (n=433)

	n	%
OG A	164	38
OG B	121	28
OG C	81	19
OG D	25	6
OG E	42	10
Totaal	**433**	**100**

Van 417 van de 433 OG-inzetten (96%) is bekend in welk dagdeel ze zijn gestart. De dagdelen die we onderscheiden, zijn ochtend (06:00 tot 12:00), middag (12:00 tot 18:00), avond (18:00 tot 00:00) en nacht (00:00 tot 06:00). De meeste OG-inzetten, namelijk 153 (35%), zijn in de nacht gestart. In zowel de ochtend (114 – 26%) als in de middag (107 – 25%) is een kwart aangevangen. Het kleinste aantal OG-inzetten is in de periode 18:00 tot 00:00 van start gegaan, namelijk 43 (10%).

Twee van de vijf OG's registreren de start- en eindtijd van de inzet, namelijk de OG A en OG B. Van hun 285 inzetten kunnen we in 268 gevallen de duur van de inzet reconstrueren. Het gemiddeld aantal uren per inzet is ongeveer 5,5 uur. De gemiddelde inzettijd van de OG A is minder lang dan de gemiddelde inzettijd van de OG B; respectievelijk 4,5 uur en iets meer dan 6,5 uur. Om iets meer informatie te geven over de duur van de inzetten, is ervoor gekozen om de inzettijden te categoriseren naar kort (tot 4 uur), midden (4 tot 8 uur) en lang (8 uur of langer). Figuur 3.4 geeft weer hoeveel OG-inzetten in deze drie categorieën vallen. Iets meer dan de helft van de 268 OG-inzetten hebben 4 tot 8 uur geduurd. Ook heeft iets meer dan een vijfde van de inzetten langer dan 8 uur geduurd, waarvan de twee langstdurende inzetten 15 uur betroffen.

Figuur 3.4 – Duur van OG-inzetten in uren (n=268)

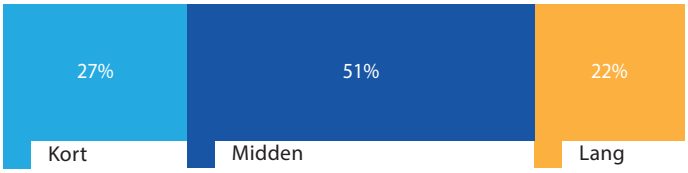

Of de OG-inzetten vooral geplande inzetten dan wel ad hoc inzetten zijn, daarover verschillen de meningen tussen respondenten. Zo zegt een HOvD dat de OG-inzetten in zijn politie-eenheid vooral gepland zijn en er zelden tot nooit ad hoc inzetten zijn, terwijl een AOT-respondent uit een andere politie-eenheid zegt dat de OG juist wel vaak wordt ingezet op ad hoc klussen. Deze AOT-respondent licht toe:

> *Bij die ad hoc inzetten werken we vaak samen met de OG. De OG is in die gevallen vaak de vooruitgeschoven post voor ons.*

3.3.2 AOT

Alle AOT's registreren de eigen inzetten. Die inzetregistraties sturen zij naar de staf van de DSI. Daar houdt men alle inzetten bij in een uitgebreid databestand. Zoals in paragraaf 1.4 is uitgelegd vormt deze administratie de basis voor de dataverzameling voor dit onderzoek. Uit deze administratie van de DSI blijkt dat AOT's in 2023 met ongeveer 230 medewerkers in totaal 1.929 inzetten uitvoerden (zie tabel 3.4). Hierbij is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat in deze gegevens de RRT-diensten niet aan de orde komen, de zogeheten Rapid Response Teams. Sinds ongeveer 2015 is elk AOT in zijn werkgebied met een kleine groep in één voertuig beschikbaar om snel te kunnen reageren op situaties die (direct) levensbedreigend zijn of kunnen worden.[5] Dat betekent nu dat in de zes AOT-werkgebieden 365 dagen per jaar gedurende 16 uur deze groep AOT-ers op straat is of in ieder geval onmiddellijk beschikbaar voor inzet in dienst is, zowel voor regulier AOT-werk als voor een trapje hoger in het geweldspectrum namelijk terrorisme of grof geweld. In de praktijk blijkt dat de RRT ook geregeld aanhoudingen verricht of de BPZ ondersteunt in voorkomende gevallen. Ook bereiden zij reguliere AOT-aanhoudingen voor en starten ze aanhoudingen op.

Tabel 3.4 – Soorten AOT-inzetten (n=1.929)

Taak	Aantal inzetten (n)	Inzetten (%)
Aanhouden	1.503	78
Bewaken en beveiligen	36	2
Ondersteuning	381	19
Overig	9	1
Totaal	**1.929**	**100**

Van de 1.929 inzetten waren er 1.503 (78%) ter aanhouding van een of meer verdachten (inclusief interventies). Bijna een vijfde van de AOT-inzetten bestaat uit ondersteuning. Het gaat dan bijvoorbeeld om duiken ten behoeve van een opsporingsonderzoek, een inkijkoperatie ten behoeve van een opsporingsonderzoek of werken op hoogte. Een klein deel van de AOT-inzetten behelst als taak bewaken en beveiligen, zoals de beveiliging van een gedetineerdentransport, de beveiliging van een transport van een beveiligd persoon of de afscherming van een heimelijke operatie van bijvoorbeeld een infiltrant. In aantal inzetten is dit taakgebied niet omvangrijk. Maar één inzet kan wel (zeer) omvangrijk zijn in aantal betrokken medewerkers en arbeidsuren, zoals het geval is bij de beveiliging van grote rechtszaken als Marengo (NOS.nl, 22 maart 2021). Tot slot geldt voor de overige inzetten dat het bijvoorbeeld gaat om bijzondere opdrachten van de minister.

Uit de data die wij voor onderhavig onderzoek hebben ontvangen van de Afdeling Analyse en Onderzoek van de DLIO komen iets andere aantallen voort dan in tabel 3.4. Op basis van de voor dit onderzoek verkregen data zouden de AOT's in 2023 namelijk 1.803 inzetten ter aanhoudingen hebben verricht en geen 1.503. Het verschil zit hem in het feit dat de ontvangen data geheel geïndividualiseerd zijn. Echter, bij AOT-inzetten ter aanhouding worden af en toe twee of meer personen in één keer aangehouden. Dit betekent dat de AOT's in 2023 in 1.503 door de DSI geadministreerde aanhoudingsinzetten in totaal 1.803 verdachten hebben aangehouden. In tabel 3.5 worden die aangehouden verdachten behandeld als afzonderlijke inzetten en is weergegeven hoeveel inzetten ter aanhouding ieder AOT heeft verricht. Het varieert tussen de 159 en 308 inzetten; gemiddeld gaat het om 225 inzetten per AOT.

Tabel 3.5 – AOT-aanhoudingen in 2023 (n=1.803)

	n	%
AOT 1	308	17
AOT 2	183	10
AOT 3	299	17
AOT 4	225	12
AOT 5	259	14
AOT 6	196	11
AOT 7	174	10
AOT 8	159	9
Totaal	**1.803**	**100**

Figuur 3.5 op de volgende pagina toont een kaart van Nederland waarop te zien is in welke Nederlandse gemeenten de 1.803 AOT-aanhoudingen zijn verricht. De Randstad blijkt een *hot spot* te zijn. Verder laten de grijs gekleurde plekken zien dat in 2023 in lang niet alle 342 Nederlandse gemeenten AOT-inzetten ter aanhouding zijn geweest.

In de vragenlijst hebben we aan respondenten die in 2023 hoofdzakelijk werkzaam waren als teamleider AOT (n=9), sectiecommandant AOT (n=14), senior AOT (n=42) of uitvoerende AOT (n=15) gevraagd naar het aantal AOT-inzetten dat zij in 2023 hebben verricht. Het gemiddeld aantal inzetten van 68 AOT-respondenten in 2023 is 94. Ruim de helft van deze AOT-ers (57%) draaiden meer dan 100 inzetten in 2023 (Figuur 3.6 op de volgende pagina).

Teamleiders AOT hebben in 2023 gemiddeld gezien de meeste inzetten gedraaid, namelijk 114. Hun rol is zelden die van uitvoerende in een actie. Daarentegen zijn ze vooral de leidinggevenden die betrokken zijn bij de aanvraag van de inzet en vervolgens bij de weging in de richting van de toestemming voor de inzet door de HOvJ. Daarnaast zijn het ook de teamleiders AOT die complexere operaties vanuit een commandopost leiden. Dan gaat het bijvoorbeeld om inzetten waarbij meerdere secties worden ingezet, dikwijls ook in combinatie met andere politieonderdelen. De uitvoerende AOT-ers hebben in 2023 gemiddeld aan 86 inzetten deelgenomen.

Figuur 3.5 – Gemeenten waar AOT-aanhoudingen zijn verricht

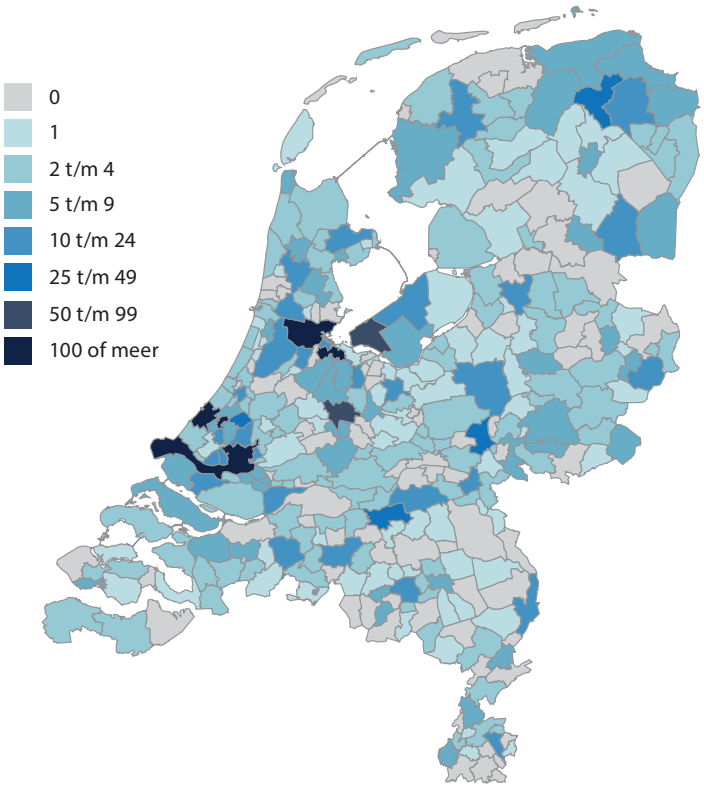

Figuur 3.6 – Schatting aantal AOT-inzetten ter aanhouding per respondent in 2023 (n=68)

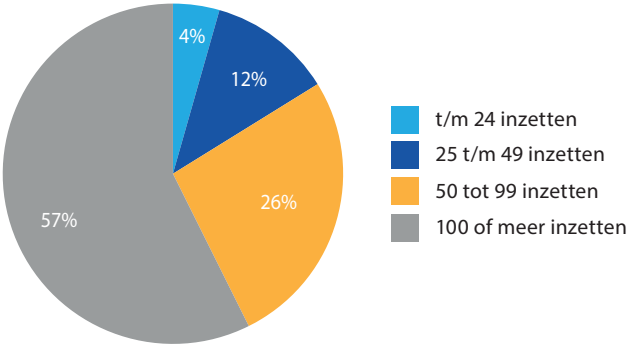

Tijdens een interview was een AOT-respondent van mening dat de AOT's te vaak worden ingezet, namelijk voor taken waarvan het discussieerbaar is of dat taken voor een AOT zijn. Hij licht toe:

> *Als in het buitenland bekend is dat het Nederlandse SWAT-team per jaar 2.000 keer wordt ingezet, dan komt niemand meer naar Nederland. Iedereen denkt dan dat het drama is hier, terwijl we maar 40 criminele afrekeningen per jaar hebben. In Chicago zijn dat het aantal criminele afrekeningen in een weekend, maar daar zijn er op jaarbasis maar 60 SWAT-inzetten. We zijn in Nederland volledig doorgeschoten in wat een AOT allemaal doet.*

Hier past enige toelichting. Vergelijkingen tussen Nederland en de Verenigde Staten zijn op het vlak van politiewerk vaak problematisch. De stad Chicago telt bijna 2,7 miljoen inwoners (United States Census Bureau, per 2023); Nederland 18 miljoen. In 2023 telde het SWAT-team van de politie van Chicago 112 inzetten ter aanhouding en/of doorzoeking (Chicago Police Department 2024: 99). SWAT staat voor Special Weapons and Tactics. Dat is ongeveer 4 SWAT-inzetten per 100.000 inwoners van Chicago. De ongeveer 1.500 AOT-inzetten in Nederland betekenen ongeveer 8 AOT-inzetten per 100.000 inwoners van Nederland. Dat is inderdaad naar verhouding ongeveer twee keer zoveel. Maar er zijn natuurlijk veel meer verschillen. Zo is de BPZ in de VS doorgaans zwaarder bewapend en bepantserd dan de Nederlandse BPZ.

3.3 Discussie over aantallen inzetten

Uit het voorgaande is af te leiden dat de aantallen AOT-inzetten ter aanhouding al decennia relatief stabiel zijn (Timmer e.a. 1996; Timmer 2005; Timmer 2018; Timmer & Van Horn 2022). Het aantal OG-inzetten ter aanhouding lijkt daarentegen de afgelopen 23 jaar te zijn toegenomen, van naar schatting 1.303 in het jaar 2000 tot ongeveer 2.200 in 2023 (Timmer 2005: 386). In de interviews staven meerdere OG-respondenten dit door te noemen dat het aantal OG-inzetten in hun politie-eenheden ieder jaar toeneemt. Een basisteamchef vindt dit geen gewenste ontwikkeling:

De OG's zijn uit hun jasje gegroeid.

Aan het groeiende aantal OG-inzetten liggen volgens diverse respondenten verscheidene redenen ten grondslag. Puntsgewijs gaat het dan om:

- De samenleving is verhard en de gevaarzetting is over het algemeen toegenomen. Hierdoor is het werkaanbod toegenomen. Op basis van de inzetcriteria (zie hoofdstuk 2) betreft dit vaak AOT-inzetten. Echter, de AOT's kunnen het werkaanbod niet aan, waardoor de OG's dergelijke inzetten oppakken. Hierdoor stuiten OG's tijdens inzetten steeds meer op slag-, steek- en vuurwapens. Een OG-respondent licht toe:

  De inzetten die ik afgelopen zomer met OG's heb gedraaid, draaide ik 20 jaar geleden met AOT's. De OG's krijgen inmiddels heel veel meer op hun bordje.

  Een lid van een eenheidsleiding geeft aan dat deze ontwikkeling zich ook in zijn eenheid voordoet.
- Menig respondent vindt dat de BPZ kwalitatief onvoldoende wordt opgeleid en getraind. Daarom zijn deze respondenten van mening dat de BPZ steeds minder in staat is om op te treden in gevaarlijke situaties. De BPZ wordt in dit perspectief met andere woorden steeds meer handelingsverlegen en dan wordt er sneller om een OG-inzet gevraagd, aldus verscheidene OG-respondenten, een AOT-respondent, diverse teamchefs, een sectorhoofd, een HOvD en een Operationeel Specialist. Een OG-respondent licht toe:

  Je ziet soms de opluchting bij de collega's als we ter plaatse komen. Ze weten in die gevallen niet wat ze moeten doen, omdat ze er niet voor opgeleid en getraind zijn.

  Daarom is een teamchef van mening dat de BPZ toegerust moet worden met meer kennis, kunde en middelen:

  De BPZ moet zo laat mogelijk naar specialismen zoals een OG grijpen. De blauwe diender moet weer in positie gebracht worden.

Er zijn ook OG-respondenten die niet vinden dat de BPZ handelingsverlegen is geworden. Hoewel dit gevoel wel heerst, is het nog nooit aangetoond. Andere OG-respondenten zijn van mening dat de BPZ juist meer inzetten is gaan uitvoeren in situaties waar dat eigenlijk niet zou moeten.

Verscheidene leden van eenheidsleidingen zijn het niet eens met de genoemde reden dat de BPZ meer handelingsverlegen wordt en er sneller om een OG wordt gevraagd. Volgens een van hen is dit een doelredenering. Verder zegt deze respondent:

Daar komt bij: IBT binnen de basispolitieopleiding is juist beter geworden!

In de vragenlijst is de OG-respondenten ook een stelling voorgelegd die dit thema raakt, namelijk: 'De inzetten ter aanhouding van OG's dragen ertoe bij dat (andere) agenten in de basispolitiezorg "handelingsverlegen" (zich met lastige situaties geen goed raad weten) of "aanhoudingsschuw" (niet durven door te pakken) worden.' Ook dan blijkt dat er geen eensgezindheid bestaat over eventuele handelingsverlegenheid onder agenten in de BPZ.

Figuur 3.7 – Stelling over handelingsverlegenheid en aanhoudingsschuwheid van agenten in BPZ (n=361)

De inzetten ter aanhouding door OG's dragen ertoe bij dat (andere) agenten in de basispolitiezorg handelingsverlegen (zich met lastige situaties geen goed raad weten) of aanhoudingsschuw (niet durven door te pakken) worden

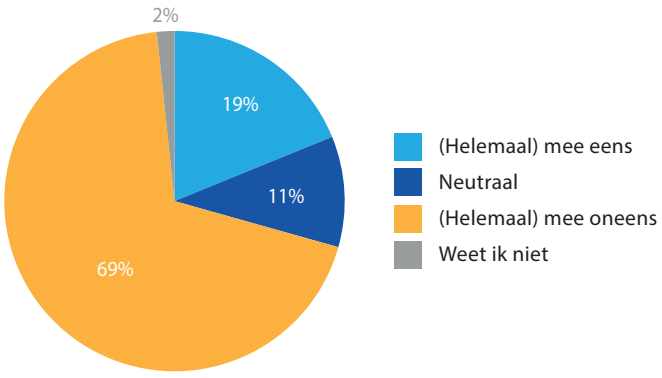

Bijna een vijfde van de respondenten is het hier (helemaal) mee eens. Zij zeggen dat in een aanzienlijk deel van de inzetten BPZ-agenten goed kunnen optreden, maar dat steeds vaker wordt geroepen om een OG. In situaties die spannender zijn, merkt men ook dat BPZ-agenten vaak leunen op agenten die als neventaak lid zijn van een OG.

> *Omdat normering ten aanzien van inzetcriteria ontbreekt, ontstaat er een verschuiving. Hierdoor bouwen BPZ-agenten geen ervaring en vertrouwen op met betrekking tot aanhoudingen in groepsverband. Dit vergroot de wens voor de inzet van een OG. Dit creëert een vicieuze cirkel.*

De leden van acht eenheidsleidingen die zijn geïnterviewd zijn het niet eens met deze stelling. Zij vinden dat met deze stelling de BPZ tekort wordt gedaan. Volgens hen is de BPZ in het algemeen prima in staat om juiste inschattingen te maken hoe ze moeten handelen.

3.4 Deelconclusie

In dit hoofdstuk is getracht om een getalsmatig beeld te geven van de inzetten van de OG's en AOT's en daarbinnen specifiek de inzetten ter aanhouding. Hiermee wordt deels antwoord gegeven op de tweede onderzoekvraag:

> *Hoe vaak en voor welke taken zijn de OG's en AOT's in 2023 ingezet?*

Aard en omvang

In 2023 verrichtten de 11 OG's met 479 voornamelijk neventaak medewerkers 3.728 OG-inzetten. Ongeveer 60 procent daarvan, dus ±2.237, heeft betrekking op de aanhouding van een of meer personen. De overige 40 procent van die OG-inzetten bestaat uit een grote variëteit van ondersteunende inzetten. Vergeleken met het jaar 2000 is het aantal aanhoudingen verricht door de OG's ruim verdubbeld, terwijl in diezelfde periode de (geweld gerelateerde) criminaliteit sterk is afgenomen en het totaal aantal door de politie aangehouden verdachten meer dan gehalveerd is.

In 2023 verrichtten de AOT's met 230 voltijds medewerkers 1.929 inzetten waarvan 1.503 ter aanhouding, waarbij zij 1.803 verdachten aanhielden. In vergelijking met het jaar 2000 zijn dat bijna 1,5 keer zoveel aangehouden verdachten met twee keer zoveel AOT-ers.

De werkgebieden van de OG's zijn de tien regionale politie-eenheden en voor de OG van de LO de taakgebieden van de beide landelijke eenheden. De eenheden zijn vrij in de keuze voor het aantal deeltijders dat men aantrekt voor de OG-taak. In totaal telden de OG's in 2023 samen 479 medewerkers. Alleen de eenheid Rotterdam heeft een voltijds groep van 90 medewerkers voor onder meer de OG-taken. Deze TPE is 16/7 primair beschikbaar voor taken in de handhaving van de openbare orde en daarnaast de ondersteuning van de basisteams. De deeltijds OG's tellen gemiddeld 39 medewerkers, variërend van 16 tot 80.

Regulier waren er in 2023 in totaal 230 medewerkers beschikbaar voor de AOT-taken verdeeld over zeven AOT's: zes van de politie en het zevende van de KMar. Gemiddeld is dat ongeveer 32 medewerkers per AOT. De werkgebieden van de zes politie-AOT's stammen nog uit de jaren 1990 en deels zelfs van daarvoor. De werkgebieden van de AOT's verschillen daardoor sterk van omvang.

Verklaring voor de verschillen

De verschillen in aantallen inzetten en aantallen aanhoudingen tussen de OG's laten zich op basis van dit onderzoek niet gemakkelijk verklaren. De politie-eenheden zijn vrij in het bepalen van het aantal OG-medewerkers. Dat geeft beperkingen maar ook mogelijkheden. Daarnaast verschilt het beleid ook per eenheid hoe en waarvoor men de OG precies wil inzetten. Verder verschillen het werkaanbod en het werkaanbod voor de OG per eenheid. In ruim 20 jaar tijd zijn de aantallen OG-inzetten en OG-aanhoudingen praktisch verdubbeld. Die toename is niet te verklaren door de toegenomen criminaliteit in Nederland en ook niet door het stijgend aantal aanhoudingen door de politie. Die beide zijn namelijk over het geheel juist sterk teruggelopen in diezelfde periode. Wellicht is de verklaring voor deze stijgingen deels te vinden in de toegenomen complexiteit van sommige onderdelen van het politiewerk, ook in de BPZ. De laatste jaren uit zich dat onder meer in de behoefte om in politieonderzoeken en in

aanhoudingen (digitaal) bewijsmateriaal veilig te stellen door middel van snel, gepland en goed gecoördineerd optreden.

Daarnaast zeggen veel respondenten dat de samenleving is verhard, het politiewerk in het algemeen gevaarlijker is geworden en dat opleiding en training voor de BPZ achteruit zijn gegaan, waardoor de collega's in het blauw "handelingsverlegen" zouden zijn. Dit soort factoren zou volgens hen verklaren waarom er meer behoefte is aan de inzet van OG's. Geweld en agressie tegen de politie zijn evenwel al jaren stabiel in aard en aantal. Tot de komst van de Nationale Politie in 2012 daalde ook het aantal agenten dat gewond raakte door geweld van burgers. Daarna stopte de politie met de verplichte registratie van deze bedrijfsongevallen (Arbeidsomstandighedenwet). Ook het aantal agenten dat om het leven komt door geweld van burgers daalt al decennia.

Een vijfde van de politierespondenten in de vragenlijst vinden evenwel: meer inzet van OG's maakt agenten in de BPZ juist handelingsverlegen en ontneemt hen kansen om met complexere aanhoudingen ervaring op te doen. Zij pleiten daarom voor een striktere normering voor de inzet van een OG.

Het aantal medewerkers voor AOT-taken in is de afgelopen ruim 20 jaar ongeveer verdubbeld, van 113 in 2000 tot 230 in 2023. Bij de AOT's zijn de aantallen inzetten en aanhoudingen *grosso modo* stabiel gebleven. De toegenomen personele AOT-capaciteit was vooral nodig om de overmatige hoeveelheden overuren die men in het verleden maakte in te dammen en om de gemiddelde getraindheid beter op peil te houden. Daarnaast zitten er ook veel AOT-uren in de RRT-diensten (Rapid Response Team). Dat is de 16/7 onmiddellijke AOT-beschikbaarheid primair voor antiterreurtaken en daarnaast ook voor voorkomende AOT-werkzaamheden en anderszins gespecialiseerde ondersteuning van BPZ en recherche.

AOT-aanhouding door middel van autoprocedure.

Foto: ANP / Hollandse Hoogte / Eric Brinkhorst.

Eindnoten

1. Met ingang van 1 januari 2024 is de landelijke eenheid opgesplitst in de Eenheid Landelijke Expertise en Operaties (LX) en de Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO).. Geraadpleegd via: https://www.politie.nl/nieuws/2024/januari/1/twee-nieuwe-landelijke-eenheden-bij-de-politie.html
2. CBS 2023 StatLine.
3. Dit betreft de Afdeling Interventie en de Afdeling Executieve & Operationele Ondersteuning van de DSI en het Maritime Counter Terrorisme squadron (M-squad) van Netherlands Maritime Special Operation Forces van het Korps Mariners. Voor inzetten voor de Nederlandse politietaak staat het M-squad onder commando van de DSI.
4. De OG's waarop deze inzetten betrekking hebben, zijn geanonimiseerd (zie paragraaf 1.4).
5. "Direct levensbedreigend" was in het verleden het inzetcriterium voor de bijzondere bijstandseenheden, zoals de antiterreureenheden en precisieschutter (Timmer 2005: 397). Dat wordt nu aangeduid als "terrorisme en grof geweld".

4 Aard van de inzetten

In dit hoofdstuk worden de verschillende taken van OG's en AOT's uiteengezet (paragraaf 4.1). Daarna schrijven we over de procedures en werkwijzen die OG's en AOT's hanteren tijdens de uitoefening van hun taken (paragraaf 4.2). In paragraaf 4.3 zetten we uiteen welke afwegingen worden gemaakt bij de keuze voor een procedure en werkwijze. Vervolgens schetsen we het belang dat respondenten aan lokale bekendheid hechten met betrekking tot effectieve inzetten (paragraaf 4.4). In de vijfde paragraaf lichten we het spanningsveld toe dat ontstaat tussen basisteams en OG's, doordat OG's neventakers zijn. Het hoofdstuk besluit met een deelconclusie (paragraaf 4.6). Daarmee geeft dit hoofdstuk antwoord op de tweede en derde onderzoeksvraag:

Hoe vaak en voor welke taken zijn de OG's en AOT's in 2023 ingezet?

Wat zijn de werkwijzen van OG's en AOT's bij het verrichten van aanhoudingen?

4.1 Taken

De vorige hoofdstukken hebben onder andere aandacht besteed aan de juridische grondslag en inzetcriteria voor een OG- en AOT-inzet ter aanhouding. In het verlengde hiervan gaan we in deze paragraaf in op de taken van OG's en AOT's.

4.1.1 OG

De OG's worden ingezet in situaties met een verhoogd veiligheidsrisico en/of een verhoogde complexiteit. Het harmonisatiedocument (Politie 2016: 5) omschrijft de taken van de OG's als volgt:

> *"De brede basispolitiezorg wordt regelmatig geconfronteerd met complexe aanhoudingen waarvoor meer dan gemiddelde training, nauwe samenwerking in teamverband, ervaring met bepaalde middelen en/of snelle inzetbaarheid vereist is. Door in een aantal specifieke gevallen aanvullend getrainde en geoefende medewerkers in te zetten, wordt de veiligheid van medewerkers, verdachten of derden bevorderd. Deze werkzaamheden worden verricht door extra opgeleide collega's onder de noemer Ondersteuningsgroep en onder de voorwaarden in dit document genoemd."*

Concreet voeren OG's op basis van de eerder genoemde interne stukken, de ontvangen data en de interviews de volgende diverse taken uit:

1. In groepsverband verrichten van (complexe) aanhoudingen (met verhoogd risico), bijvoorbeeld omdat bekend is dat de aan te houden verdachte mogelijk geweld gebruikt tijdens de aanhouding. Dit is de meest voorkomende taak van OG's;
2. Ondersteunen van de BPZ en van de recherche. In hoofdstuk 3 ging het reeds over de discussie of de toename in het aantal OG-inzetten komt door een toegenomen handelingsverlegenheid van de BPZ, omdat de kwaliteit van de opleiding en training van de BPZ onvoldoende is. Tijdens inzetten waar de OG's de taak hebben om de BPZ te ondersteunen, coachen OG-ers hun collega's van de BPZ voorafgaand aan inzetten in de planvorming en tijdens inzetten. Dit voorkomt volgens respondenten een onjuiste geweldtoepassing en het bevordert de veiligheid van alle politie-collega's. Daarom zijn meerdere OG-respondenten, een teamchef, een sectorhoofd, een HOvD, een operationeel specialist en leden van eenheidsleidingen enthousiast over het ondersteunen van de basisteams. Een teamchef licht toe:

> *Door een OG te laten optrekken met de BPZ, kunnen de OG-ers handreikingen bieden aan de blauwe collega's. Zo leren de blauwe collega's en zo worden we met z'n allen professioneler;*

3. Andersoortige ondersteuning, zoals van een AOT of de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB). Bij het ondersteunen van een AOT-operatie gaat het bijvoorbeeld om het verkennen of afzetten of afschermen van de plaats waar de AOT-inzet gaat plaatsvinden;
4. Taken binnen Bewaken & beveiligen, bijvoorbeeld door tijdelijk bedreigde personen te begeleiden;
5. Volgen en lokaliseren van verdachten, bijvoorbeeld door plaatsen bakens;
6. Reconstructie- en rechtbankondersteuning;
7. Het onder controle brengen van een verward en/of kwetsbaar persoon met onbegrepen gedrag. Het merendeel van de OG-respondenten geeft in de interviews aan dat de OG's in hun politie-eenheden steeds meer worden ingezet op verwarde personen. Een gegeven oorzaak is dat dergelijke inzetten vaak ad hoc zijn en in korte tijd kunnen escaleren, waardoor snel handelen geboden is. Afhankelijk van het werkgebied zijn OG's hier doorgaans beter toe in staat dan AOT's, aldus OG- en AOT-respondenten. Een OG-respondent licht toe:

Je moet soms lang wachten op een AOT, terwijl wij met een OG allang kunnen ingrijpen. Daar zie ik ruimte voor de OG.

In tegenstelling tot hetgeen hiervoor is gezegd, vinden enkele OG-respondenten dat de OG's in hun politie-eenheden niet steeds meer inzetten hebben op verwarde personen. Dit zijn volgens hun namelijk casus die vrijwel altijd tot AOT-inzetten leiden. De reden is dat inzetten op verwarde personen bewapening vragen waarover OG's niet beschikken (zie ook hoofdstuk 6). Eén OG-respondent licht toe:

OG's kunnen geen gebruikmaken van een stroomstootwapen en dat vind ik in dergelijke casus essentieel. Nu hebben OG-collega's enkel de keuze uit een fysieke confrontatie of het vuurwapen. Ik wil collega's niet in de positie brengen dat ze die keuze moeten maken;

8. Zorgen dat tijdens een politieactie bewijs niet wordt weggemaakt, bijvoorbeeld door te voorkomen dat verdachten gegevensdragers afsluiten of (forensische) opsporingswerkzaamheden afschermen. Ook het bemachtigen van bewijs en afschermen van pseudokopen behoort tot het takenpakket van OG's.

Volgens een operationeel specialist en AOT-respondent toont het takenpakket van OG's dat de werkzaamheden van OG's steeds meer zijn gaan lijken op de werkzaamheden van AOT's. Wanneer de operationeel specialist het heeft over de OG's spreekt hij dan ook niet meer over de GGP-plus, maar over de DSI-min. Hij licht toe:

> *Ik vind het ontluisterend hoe we met z'n allen deze kant op zijn gegroeid en dat je geen verschil meer ziet tussen het AOT en de iets zwaardere GGP. We moeten ons gaan afvragen welke politie we willen zijn. De Nationale Politie moet een mening gaan vormen op de vraag voor welke taken de OG's nodig zijn.*

Een lid van een eenheidsleiding beaamt dat het vraagstuk speelt waarvoor een OG dan wel AOT moet zijn. Een ander lid van een eenheidsleiding geeft een antwoord op deze vraag:

> *Het AOT moet een afzonderlijk georganiseerd specialisme zijn, terwijl een OG vanuit de basis een plus moet zijn voor de BPZ. Een OG moet echt in het samenspel zitten en dat is ook het gesprek dat wij met onze OG voeren.*

Ditzelfde lid van een eenheidsleiding vindt dan ook dat enkele hierboven geschetste OG-taken uitgeleerd moeten worden aan de BPZ en in de basispolitieopleiding. Bijkomend voordeel daarvan zou zijn dat er minder OG-ers ad hoc uit de BPZ worden gehaald, dan wel dat de politie-eenheden minder OG-ers nodig hebben en daarmee meer capaciteit hebben voor de reguliere politietaken.

4.1.2 AOT

De AOT's worden ten gevolge van het inzetcriterium ingezet in situaties die levensbedreigend zijn. Binnen dit criterium voeren ze volgens het BBP en de antwoorden op de vragenlijst de volgende taken uit:

1. Aanhouden van verdachten;
2. Bewaken en beveiligen van politie-infiltranten;
3. Bewaken en beveiligen van transport van getuigen, verdachten en gedetineerden;
4. Bewaken en beveiligen van objecten en andere werkzaamheden met toestemming van het bevoegde gezag.

Observatie – Inkijken in een loods

De volgende observatie betreft een voorbeeld van andere werkzaamheden door een AOT waarvoor toestemming is gegeven door het bevoegde gezag.

In een politieonderzoek naar een grote, internationale criminele organisatie doet het Observatieteam (OT) een opmerkelijke waarneming. Het OT houdt een groot pand in de gaten en ziet daar ineens verscheidene grote vrachtauto's verschijnen die snel worden volgeladen en allemaal naar grote loods in het buitengebied rijden. De onderzoeksleider en de OvJ willen graag weten wat daar allemaal zo haastig van de ene naar de andere opslagplaats werd verplaatst. Om dit te kunnen onderzoeken geeft de OvJ aan het AOT de opdracht om een zogeheten inkijkoperatie uit te voeren (art. 126r. WvSv). Dat is een zowel technisch als tactisch lastige en ook risicovolle operatie waar in het AOT zich toegang verschaft tot een pand om te onderzoeken wat daar aanwezig en gaande is. Dit betreft een bijzondere opsporingsbevoegdheid.

Het AOT bereidt deze inzet minutieus voor. Een verkennersploeg verkent het pand. Uiteraard verkent men ook of er eventueel camera's, honden en andere zaken zijn die de heimelijke operatie kunnen verraden en verstoren. Op een late avond rijdt het AOT naar een afgesproken plek om de loods te kunnen naderen. De verkenners wijzen de weg en wijzen op de hindernissen. Eenmaal in de loods stelt het AOT vast dat die vol ligt met textiel met dure merknamen, vermoedelijk vervalst. Het AOT maakt foto's en neemt op verzoek van het onderzoekteam van elke soort een exemplaar mee.

Even ongemerkt als zij zijn gekomen, vertrekt het AOT weer. Aan het bureau maakt het AOT de processen-verbaal op en rond het AOT de inzet af met een evaluatie.

Naast de vier voornoemde taken concludeerden Fortuin e.a. in 1998 dat AOT's ook veelvuldig ingezet werden voor het onder controle nemen van gevaarlijke (suïcidale) verwarde personen. Uit mediaberichten blijkt dat

AOT's hier in de laatste jaren steeds vaker mee te maken hebben. Zo rukten de AOT's volgens het Leidsch Dagblad in 2021 twee keer zo vaak uit voor verwarde personen als in 2020.[1] Ook een lid van een eenheidsleiding zegt dat AOT's steeds meer worden ingezet op verwarde personen. Volgens een HOvJ worden AOT's de laatste jaren ook op andersoortige thematiek steeds vaker ingezet. Zo werden ze in het verleden voornamelijk ingezet vanwege drugs- en andersoortige zware criminaliteit en worden ze tegenwoordig ook steeds vaker ingezet voor zaken omtrent stalking en femicide.

4.2 Procedures en werkwijzen

In deze paragraaf worden de procedures en werkwijzen van de OG's en AOT's beschreven.

4.2.1 OG

De procedures en werkwijzen van OG's onderscheiden zich van het doorsnee politieoptreden door het systematische, meer doortastende en vooral groepsgewijze karakter ervan. Ook zijn ze beter opgeleid wat betreft gevaarzetting, complexiteit en/of techniek of tactiek (Inspectie V&J, 2012). De procedures en werkwijzen van OG's komen deels voort uit die van de AE van de ME, van de verkenningseenheid (VE) van de ME en van de AOT's (Commissie Heijder 1987; Timmer 2005; Inspectie V&J 2012). Door respondenten is in interviews genoemd dat OG's ook steeds vaker AOT's ondersteunen, waardoor ze ook steeds vaker in aanraking komen met de procedures en werkwijzen van AOT's. Al met al zijn de procedures en werkwijzen van de OG's hierdoor steeds meer gaan lijken op die van de AOT's, aldus OG-respondenten, een basisteamchef en HOvJ. Dit is ook de conclusie op basis van de deskresearch. Daarin staat namelijk dat de OG-inzetten ter aanhouding voornamelijk buiten heterdaad plaatsvinden en dat het kunnen overrompelen van de verdachte door middel van het verrassingseffect ook het primaire doel is. Verder staat in de deskresearch genoemd dat OG's in het geval van een woninginstap op snelheid de verdachte willen aanhouden om daarna eventueel bewijs veilig te stellen. Voor de fysieke procedure te voet en de autoprocedure geldt dat de werkwijze qua snelheid en indringendheid sterk overeenkomt met die van AOT's (Timmer 2005). Doordat de procedures en werkwijzen van OG's steeds meer zijn gaan lijken op die van

AOT's, is het werk van OG's volgens één respondent gaan schuren met het werk van AOT's. Een AOT-respondent geeft aan dat hier zorgen over zijn in de DSI-leiding, omdat de OG's en AOT's niet in elkaars verlengde moeten komen te liggen. Een verschil tussen de OG's en AOT's is wel dat OG's in hun optredens geen gebruik kunnen maken van bijzondere (geweld)middelen (zie hoofdstuk 6) of bijzondere bevoegdheden (Inspectie V&J, 2012).

Observatie – Actie tegen drugsoverlast

De volgende observatie betreft een voorbeeld van een OG-inzet waarin is gebruikgemaakt van de woningprocedure.

Vanuit een portiekwoning wordt gedeald in harddrugs. Omdat buurtbewoners hier overlast van ervaren, heeft de wijkagent – met toestemming van de OvJ – besloten actie te ondernemen. De OG is gevraagd om de actie merendeels uit te voeren, omdat deze complex is en systematische voorbereiding, coördinatie en vaardigheden vergt. Door middel van observatie en informatiewinning is het werk- en leefpatroon van de dealer in beeld gebracht, evenals de (directe) omgeving van het flatgebouw, de entree, de portiek en de voordeur. Het doel van de actie is meerledig. Ten eerste moeten klanten die het pand verlaten veilig worden aangehouden, zonder dat zij de gelegenheid krijgen om de dealer of anderen te waarschuwen. Met betrekking tot de aanhouding van de dealer heeft de OvJ als voorwaarde gesteld dat een bepaald minimum aantal klanten moeten worden aangehouden die daadwerkelijk drugs op zak hebben. Alleen dan mag de woning worden betreden ter aanhouding van de dealer en ter inbeslagname van zijn werkvoorraad.

Op een afgesproken tijdstip verzamelen zich ongeveer 15 leden van de OG op een politiebureau niet ver van de portiekwoning. De commandant houdt de briefing. Hij zet het doel en de werkwijze op hoofdlijnen uiteen. Diverse OG-medewerkers die de voorbereiding hebben gedaan, hebben een aandeel in de briefing. Zij zetten onder meer uiteen wat het leef- en werkpatroon van de dealer is en van welke voertuigen hij zich bedient. Ook wordt besproken in welke woning de dealer aangehouden moet gaan worden. De verkenners tonen ook een tekening van de woning met bijbehorende indeling. Ook de directe omgeving rondom de woning is een belangrijk aandachtspunt in de briefing. Diverse politiemensen houden de woning voorafgaand aan de briefing al enige tijd vanuit diverse posities in de gaten. Tot slot besteden de commandant en anderen

in de briefing ook aandacht aan hoe de buurt in elkaar zit en wat de routes zijn waarlangs klanten bij de woning aankomen en weer vertrekken. De OG-ers die de drugklanten gaan aanhouden, krijgen aanwijzingen waar zij dat tactisch het beste kunnen doen.

De actie wordt vanuit het politiebureau geleid door de wijkagent, in samenspraak met enkele medewerkers van de OG en in geregeld telefonisch overleg met de OvJ. Tijdens de actie houden de eerdergenoemde politiemensen de (directe omgeving rondom) de woning in de gaten, zelfs met live beeld en geluid vanaf enkele plekken. De leiding van de actie kijkt en luistert mee. Gedurende de middag worden verscheidene klanten gezien die naar binnen gaan en na korte tijd weer naar buiten komen. Zo mogelijk worden zij gevolgd in onopvallende voertuigen en door middel van een autoprocedure aangehouden door de OG in burgerkleding maar in jassen met opschrift "POLITIE". Bij de aanhouding hebben twee zaken prioriteit, namelijk dat de mobiele telefoon(s) van de verdachte meteen onder controle komen evenals de drugs.

Gedurende de actie weegt men continu af hoe te handelen. Zo zit een als klant aangemerkt persoon met een tweede persoon in een auto. Een observerende agent ziet op de achterbank van die auto een kind in een kinderzitje zitten. De agent geeft dit door en de commandant van de operatie besluit om die klant daarom niet aan te houden. De leiding is het hiermee eens. Hier zijn meerdere redenen voor. Ten eerste voorkomt dit dat het kind de indrukwekkende ervaring van een dergelijke aanhouding doormaakt. Ten tweede hoeft er geen opvang voor het kind te worden geregeld én contact met het familiale zorgkader te worden opgenomen. Tot slot is het aanhouden van deze verdachte niet nodig gezien het delict (kopen van een gebruikershoeveelheid harddrugs) en het aantal te verwachten klanten die dag.

Na verloop van tijd zijn er voldoende klanten aangehouden. De commandant en de leiding van de operatie besluiten vervolgens in overleg met de OvJ om de drugsdealer in de woning te gaan aanhouden. Het plan is om door middel van een pandprocedure de woning binnen te gaan. Hiervoor heeft een aantal OG-ers zich verderop in de wijk omgekleed. De OvJ heeft een bevel tot binnentreden zonder toestemming van de bewoner ter aanhouding uitgegeven. Het doel van de pandprocedure is om de dealer en eventuele andere aanwezige personen snel onder controle te nemen en voorhanden zijnde drugs, contant geld en mobiele telefoons in beslag te nemen. De gevaarzetting is relatief gering. Daarom neemt de OG geen kogelwerende schilden mee en is de gezichtsbedekking van de OG-ers

beperkt. De verdachten verzetten zich niet en werken mee met hun aanhouding. Op de instap volgt geen doorzoeking van de dealwoning. De rechter-commissaris (RC) heeft hiermee niet ingestemd omdat de aanvraag te laat is ingediend.

Na afloop van de actie is deze geëvalueerd op het politiebureau in aanwezigheid van alle deelnemende OG-ers. De actie is grotendeels volgens plan en naar tevredenheid verlopen. De verbeterpunten worden genoteerd en gedeeld met de leiding van de OG. Het betrokken rechercheteam gaat ondertussen aan de slag met de verhoren van de aangehouden verdachten en het verzamelde bewijsmateriaal.

4.2.2 AOT

AOT-inzetten ter aanhouding betreft doorgaans gevaarlijke verdachten door wie er levensbedreigende omstandigheden kunnen ontstaan. Tijdens de inzet is het daarom van belang dat de aan te houden verdachten geen gelegenheid krijgen om een bedreiging te vormen voor het politiepersoneel of anderen. Hiervoor maken AOT's een plan met daarin de gekozen procedure en de taakverdeling binnen de sectie die de aanhouding gaat uitvoeren. Doorgaans is het doel om de verdachte(n) te overrompelen, zodat zij zich niet kunnen gaan verzetten en ook geen bewijs kunnen wegmaken. Mede op basis van de deskresearch (Timmer, 2005), het openbronnenonderzoek, de observaties en de interviews komen de volgende drie kernprocedures ter aanhouding naar voren:

- Woningprocedure: Om het verassingseffect te creëren gaan de AOT's vaak in de vroege uren een woning binnen. Dit gebeurt doorgaans door het forceren van een raam en/of deur met behulp van (technische) verbrekingsmiddelen. Dit gebeurt zonder toestemming van de bewoner en is om die reden onder meer een inbreuk op een grondrecht namelijk van het huisrecht (art. 12 Grondwet). Er zijn ook gevallen waarin een AOT gebruikmaakt van explosieven om een pand binnen te komen. Het is een vaste procedure om als eerste koppel achter een kogelwerend schild naar binnen te gaan. Vervolgens wordt zo snel mogelijk de verdachte benaderd en onder controle gebracht. Daarbij wordt de verdachte geboeid, geblinddoekt en daarna afgevoerd, nadat hem is meegedeeld dat hij is aangehouden. Andere personen die aanwezig zijn in het pand worden ook onder controle gehouden door leden van het AOT, totdat de verdachte is afgevoerd en de woning is overgedragen aan de recherche;

- Fysieke procedure te voet: Bij een fysieke procedure buiten volgt en benadert het AOT de verdachte onopvallend en van verschillende kanten. Als er een moment is waarop de aanhouding veilig kan worden uitgevoerd, nemen de dichtst genaderde AOT-ers de verdachte onder controle, boeien en blinderen hem. Zij maken zich daar meteen ook kenbaar als politie door tegen de verdachte te zeggen "POLITIE, u bent aangehouden". Daarnaast laat op dat moment een aantal van de omstaande AOT-ers door middel van jasjes met het opschrift POLITIE en door hun korenblauwe baret op te zetten aan de omgeving zien dat het een politieactie is. Ondertussen komt een van de onopvallende AOT-voertuigen voorrijden waarin de verdachte zo snel mogelijk wordt afgevoerd naar het politiebureau;
- Autoprocedure: De AOT-leden beschikken over onopvallende, snelle en gepantserde voertuigen, waarmee een autoprocedure kan worden uitgevoerd. Voor de juiste inzet van deze procedure moet rekening worden gehouden met de verkeersomstandigheden. Het AOT rijdt het voertuig met de verdachte(n) klem. De verdachten worden daarna zo snel mogelijk uit de auto gehaald, geboeid, geblindeerd en daarna afgevoerd. Zo snel mogelijk nadat de procedure is ingezet laat het AOT-ers door middel blauwe zwaailichten, jasjes met het opschrift POLITIE en door hun korenblauwe baret op te zetten aan de omgeving zien dat het om een politieactie gaat.

In alle gevallen legitimeert de sectiecommandant zich als politieambtenaar nadat de verdachte onder controle is. Naast deze procedures zijn er ook nog minder frequent gebruikte procedures, zoals: het werken op hoogte (abseilen van panden bij interventies of het veilig naar beneden halen van mensen – dikwijls met verward/onbegrepen gedrag - van daken, van bruggen of uit hoogspanningsmasten) en de gestoordenprocedure om mensen met verward/onbegrepen gedrag op straat of ergens anders veilig onder controle te brengen. Deze personen vormen door de omstandigheden wel een gevaar voor zichzelf en/of voor anderen. Wettelijk gezien zijn dit niet altijd aanhoudingen, maar vaak (ook) inzetten ter hulpverlening. Maar de AOT's putten er wel voor uit hun procedures ter aanhouding en passen die inzichten en technieken toe ter hulpverlening.

Uit een inventarisatie ten behoeve van AOT-onderwijs bleek dat de verdeling van de AOT-inzetten over de verschillende procedures in 2018 als volgt was: pand (53%), te voet (11%), voertuig (11%), gestoord (7%), overig waaronder bijvoorbeeld horeca (19%). In een horecaprocedure moet er doorgaans een persoon met spoed worden aangehouden die is gelokaliseerd in een café of restaurant waarbij een onoverzichtelijke situatie kan ontstaan én dan ook de overige aanwezigen op afstand en onder controle moeten worden gehouden.

In recente jaren zijn in een aantal voorvallen verdachten gewond geraakt ten gevolge van ongewilde schoten uit AOT-pistolen waarmee in de uit te voeren aanhoudingsprocedure routinematig alleen werd gedreigd (Noordhollands Dagblad, 16 april 2022). Naar aanleiding daarvan leggen de AOT's in hun reguliere procedure niet meer standaard vuurlijnen in de richting van verdachten, zoals dat de afgelopen ongeveer 20 jaar wel in de AOT-opleiding werd aangeleerd en in de praktijk werd getraind.

Observatie – Overvaller overvallen

De volgende observatie betreft een voorbeeld van een AOT-inzet waarin is gebruikgemaakt van de autoprocedure.

Een jonge man is frequent betrokken bij gewapende overvallen. Hij moet daarvoor worden aangehouden en de HOvJ heeft toestemming gegeven voor de inzet van een AOT. De verdachte is niet alleen vuurwapengevaarlijk maar ook vluchtgevaarlijk. Daarnaast heeft hij volgens informatie van het Observatieteam (OT) zijn woning zwaar beveiligd, heeft hij thuis altijd een vuurwapen bij de hand en is hij zeer op zijn qui-vive. Het AOT wil de aanhouding buiten de woning doen. De verdachte is bouwvakker en wordt vaak 's morgens heel vroeg door een busje van huis gehaald.

De sectiecommandant van het AOT presenteert daarom tijdens de briefing een plan voor een aanhouding in een voertuigprocedure inclusief taakverdeling. Het AOT stelt zich met de onopvallende voertuigen op buiten de buurt waar de verdachte woont. Het OT staat al enige tijd rond de woning opgesteld en neemt waar dat de verdachte op een vroege ochtend in het bouwvakkersbusje stapt. Het OT volgt het busje en het AOT sluit daarbij aan. Op een rustige buitenweg neemt het AOT de posities van het OT over en sluit het busje in, zodat het tot stilstand komt. De bestuurder en andere inzittenden krijgen de opdracht om hun

handen te laten zien en om hun mond te houden. Ondertussen halen andere AOT-ers de verdachte rechtsachter uit het busje, boeien en blinderen hem, plaatsen hem in een van hun auto's en voeren hem af naar een politiebureau.

De bestuurder van het bouwvakkersbusje krijgt een korte uitleg en een visitekaartje van de recherche waar hij contact mee kan opnemen als hij vragen of klachten heeft. Daarna gaat het AOT terug naar het bureau om de processen-verbaal op te maken en om te evalueren.

Tijdens de woning-, fysieke en autoprocedure is het primaire doel om gebruik te maken van het verrassingseffect en daarmee de verdachte te overrompelen (Timmer e.a. 1996, Timmer 2005, Timmer 2018, Timmer & Van Horn 2022). Het voordeel van het verrassingseffect is dat de verdachte zich vaak niet kan verzetten en er zo min mogelijk geweld gebruikt hoeft te worden. Hierdoor verloopt het merendeel van de aanhoudingen veilig, zonder (veel) letsel en met beperkte materiële schade. Eerder onderzoek laat zien dat AOT's weliswaar bij vrijwel alle inzetten ter aanhouding geweld gebruiken (Timmer e.a. 1996, Timmer 2005, Timmer 2018, Timmer & Van Horn 2022), maar daarbij naar verhouding niet vaak ernstig letsel veroorzaken.

In hoofdstuk 1 (1.4.3) is vermeld dat de AOT's in 2022 1.348 inzetten ter aanhouding verrichtten. Het daarbij gebruikte geweld beperkt zich blijkens een ander, nog lopend onderzoek tot:

- fysiek geweld (160 keer);
- daadwerkelijk gebruik van het stroomstootwapen (10 keer);
- verschieten van een of meer bean bags (11 keer);
- bijten door de AOT-hond (3 keer);
- richten van een vuurwapen (675).

Het daadwerkelijk vuurwapengebruik door de AOT's beperkte zich in 2022 tot het afvuren van een aantal waarschuwingsschoten en één ongewild schot met dodelijke afloop (NOS.nl, 31 oktober 2023).

Het blijft bij elke AOT-inzet belangrijk dat kritisch wordt gekeken of het verassingseffect nog steeds haalbaar is en de verdachte inderdaad over-

rompeld kan worden, zo komt uit de deskresearch naar voren. Wanneer de overrompeling niet slaagt en de verdachte eerder doorheeft dat er een inzet wordt gedaan, is het voor de AOT's voor hun eigen veiligheid belangrijk om zo snel mogelijk duidelijk te maken dat het gaat om een politieoptreden, zodat de verdachte(n) weten dat het niet gaat om een aanslag, een overval of een *rip deal*. De AOT's gebruiken, afhankelijk van de toegepaste procedure en van de omstandigheden, jassen en kogelwerende schilden met het opschrift POLITIE, maar ook de korenblauwe baret die zij allen krijgen uitgereikt bij hun AOT-diploma. Als voorafgaand aan een AOT-inzet al blijkt dat er geen sprake is van een verrassingseffect, gaan de AOT's vaak over op een zogeheten aangekondigde procedure. In het geval van een woninginstap betekent dit dat een AOT de woning niet op hoog tempo maar kalm en behoedzaam betreedt. Daarbij hebben ze oog voor de ruimte en lopen ze continu met een kogelwereld schild voor zich. De aanwezige personen krijgen het bevel om rustig naar het AOT toe te komen en zich te laten boeien.

De beschrijving van de drie procedures laat zien dat voor alle aanhoudingen geldt dat de verdachten meteen geboeid en geblinddoekt worden. Dat laatste zorgt voor desoriëntatie en voorkomt herkenning van de AOT-leden of van de AOT-middelen door de verdachte. Ook maakt het blinderen deel uit van het *impression management* van het AOT, aldus de deskresearch (Timmer e.a. 1996; Timmer 2005; Timmer 2011). In het openbronnenonderzoek is een enkele keer genoemd dat de aangehouden verdachte zijn handen in papieren zakken moest stoppen, waarmee sporen veilig gesteld konden worden.

4.3 Afwegingen voor procedures en werkwijzen

In de interviews zijn meerdere OG-respondenten, een teamchef, een ROvJ en een HOvJ van mening dat de voorinformatie (het type verdachte en de gevaarzetting) en de taak bepalen welke procedure of werkwijze (inclusief bewapening en uitrusting) gehanteerd gaat worden door de OG of het AOT. Het toegepaste geweld moet daarin altijd in verhouding staan tot het te bereiken doel. De menselijke component speelt hierin ook een belangrijke rol; de impact van een inzet op de bewoners en omgeving. Kortom:

het leveren van maatwerk is altijd het streven. Een OG-respondent zegt hierover:

> *We kijken altijd naar de manier waarop we het minst impact maken, maar de collega's wel het meest veilig kunnen werken.*

Een teamchef is van mening dat AOT's niet altijd maatwerk leveren:

> *Een AOT kan alleen maar met heel veel geweld binnentreden. Het is de vraag of dat de juiste proportie is.*

Hoewel de beantwoording van de ''Hoe''-vraag bij de politie ligt, geven een HOvJ en ROvJ aan dat het OM aan de voorkant wel eens meedenkt in de gewenste procedure en werkwijze.

Om de impact op de bewoners goed te kunnen duiden, is het belangrijk om de gezinssituatie te kennen. Hierover zegt een AOT-respondent dat sinds twee jaar landelijk geregistreerd wordt of er kinderen tot 18 jaar aanwezig zijn in een woning. Indien er kinderen aanwezig zijn, wordt volgens veel OG- en AOT-respondenten nagedacht over alternatieve procedures. Een veelgenoemd alternatief is het buiten de woning aanhouden van de verdachte. Dat een alternatief niet altijd de juiste oplossing is, illustreert een AOT-respondent met een voorbeeld:

> *Wij moesten een vent aanhouden die in de wapenhandel zat. De hoofdofficier wilde liever geen ochtend instap, omdat er twee kleine kinderen in huis waren. In plaats daarvan is gekozen voor een autoprocedure. Die autoprocedure ging niet goed, want die vent reed weg als een debiel. In de bebouwde kom reed hij met snelheden boven de 120 kilometer per uur. We hebben hem met kunst- en vliegwerk bij kunnen houden. Nu was er geen impact op de kinderen, maar kijk eens naar de impact op de rest van de samenleving door zo'n achtervolging.*

Mocht er ondanks de aanwezigheid van kinderen toch gekozen worden voor een woninginstap, wordt geprobeerd het gebruik van de kettingzaag of cirkelzaag zoveel mogelijk te voorkomen. Hierover zegt een OG-respondent:

We weten dat dan de kans om een woning binnen te komen heel groot is, maar ik heb dat liever niet omdat het gebruik ervan zoveel impact maakt.

Eenmaal binnen doen de OG-ers en AOT-ers zo snel mogelijk hun bivakmuts af en trachten ze de kinderen snel bij hun moeders te zetten.

Naast de aanwezigheid van kinderen is – zoals reeds gezegd – het type verdachte ook een component om rekening mee te houden in de keuze voor een procedure en werkwijze. De respondenten hebben het hierbij met name over het aanhouden van jongeren. Een teamchef zegt dat dan soms niet wordt gekozen voor een AOT-inzet, maar de BPZ in stelling wordt gebracht. Reden is omdat zo wordt voorkomen dat de jongere meer status krijgt binnen criminele groepen, omdat hij of zij is aangehouden door een AOT. Een OG-respondent vertelt dat de werkwijze soms ook wordt aangepast bij de aanhouding van een jongere:

We moeten soms jongens van 15 of 16 jaar aanhouden. We denderen dan niet met een heel OG naar binnen.

Met betrekking tot de gevaarzetting geven respondenten aan dat de wijkagent een waardevolle bron is voor een goede informatiepositie. Een OG-respondent licht toe:

We hebben wel eens een casus gehad waarbij de wijkagent aangaf dat met de aan te houden verdachte en zijn gezin prima te praten viel. Toen hebben we besloten om gewoon aan te bellen.

4.4 Belang van lokale bekendheid

De meningen van OG-respondenten verschillen in hoeverre lokale bekendheid van belang is bij OG-inzetten. Volgens één OG-respondent is het type inzet hierin bepalend:

Voor het afvangen van drugsdealers op straat is het belangrijk, maar bij een woninginstap niet.

Een andere OG-respondent is van mening dat iedere OG-er in een andere politie-eenheid dezelfde kwaliteit kan leveren, waardoor lokale bekendheid geen rol zou moeten spelen. Tot slot vertelt een HOvD dat lokale bekendheid helpt, maar geen randvoorwaarde is. Het gaat er volgens deze HOvD vooral om dat de OG-ers of AOT-ers in staat zijn om op lokaal niveau snel te verbinden met de collega's van de BPZ, omdat dit de samenwerking en het uiteindelijke resultaat van de inzet verbetert.

4.5 Spanningsveld tussen basisteam en OG

Reeds is genoemd dat het OG-personeel het werk doorgaans als neventaak uitvoert, naast hun hoofdtaak in de BPZ of recherche. Onder de respondenten heerst verdeeldheid of lid zijn van een OG als neventaak vooral voor- of nadelen heeft. Enkele OG-respondenten zien vooral de meerwaarde, doordat de OG-ers hun expertise toevoegen aan het basisteam. De meeste OG-respondenten zien echter vooral nadelen. Wanneer iemand conform het dienstrooster actief moet zijn in de BPZ, kan het namelijk zo zijn dat diegene nodig is voor een OG-inzet. In dat geval onttrekt de OG-inzet capaciteit in het basisteam. Dit wordt met name problematisch naarmate het aantal OG-inzetten toeneemt, waar tegenwoordig sprake van is. De extra uren die worden gemaakt tijdens OG-inzetten, worden vaak gecompenseerd met uren in de BPZ. Een basisteamchef licht toe:

> *Nu zijn OG-ers op papier vaak voor 75 procent afwezig op het basisteam, maar in de praktijk nemen ze die 25 procent ook nog eens op als BT-uren die ze bij de OG gemaakt hebben.*

Omdat dit het op orde hebben van de gewenste capaciteit in basisteams bemoeilijkt, vallen teamchefs hierover en leidt het volgens OG-respondenten tot interne spanningen. Een voormalig basisteamchef beaamt dit:

> *Ik heb die regelingen vervloekt als teamchef. Een HOvD snapt niet waarom basisteamchefs hierover mopperen: De casus is voorhanden. Dan kan je toch beter een getraind iemand daarheen sturen?*

Niet alle respondenten herkennen het geschetste pijnpunt binnen basisteams en onder teamchefs. Hierover zegt een teamchef:

> *Ik ben me ervan bewust dat een OG-inzet veel teweegbrengt binnen basisteams, maar ik heb hier collega teamchefs nog nooit echt over horen mopperen. In ieder geval niet als het een weloverwogen keuze is geweest.*

Een lid van een eenheidsleiding ervaart de geschetste spanningen ook niet. Dit komt vooral doordat de betreffende OG uit veel personen bestaat, er dus minder uit personele schaarste geplukt hoeft te worden en de druk meer over de basisteams wordt verdeeld.

Al met al is de invulling van de OG-functie binnen de politieorganisatie een belangrijk aandachtspunt voor veel respondenten. Enkele OG-respondenten pleiten voor een landelijke regeling waarin gewerkt gaat worden met inzetweken. Gedurende die weken worden OG-ers ingezet voor de OG en niet in de BPZ. Het voordeel daarvan is dat de trainingstijden ook beter bepaald en uitgevoerd kunnen worden. Een lid van een eenheidsleiding geeft aan dat het hiervoor van belang is dat de hoeveelheid OG-ers groot genoeg is, zodat ze de gewenste uren in de BPZ kunnen maken en het draaien van OG-inzetten echt een neventaak blijft. Dit lid van een eenheidsleiding gelooft niet in de inzet van een OG à la het RRT. Een ander idee wordt geopperd door een HOvD, namelijk om de mogelijkheid te inventariseren of kwaliteitsgroepen niet met elkaar gecombineerd kunnen worden. Dit zal volgens de HOvD een efficiëntieslag kunnen bewerkstelligen ten aanzien van het capaciteitsmanagement. Hij licht toe:

> *Alle kwaliteitsgroepen worden gevuld. Daar wordt meer prioriteit aan gegeven, ten koste van het basisteam. Kan je de kwaliteitsgroepen niet gaan combineren? Als je een ME-er leert hoe hij of zij veilig iemand aan kan houden, heb je geen OG meer nodig. Er is immers altijd een groep ME-ers beschikbaar. Dit zal wel vloeken in de kerk zijn binnen de wereld van de OG's, maar ik denk dat het wel interessant kan zijn.*

4.6 Deelconclusie

Dit hoofdstuk beantwoordt ook een deel van de tweede onderzoekvraag:

Hoe vaak en voor welke taken zijn de OG's en AOT's in 2023 ingezet?

OG

De taken voor de OG's zijn niet in wet- en regelgeving beschreven, maar zijn omschreven in niet-gepubliceerde interne politiedocumenten. In dit onderzoek zijn acht taken waargenomen, waarvan de belangrijkste is het verrichten van (complexe) aanhoudingen met verhoogd risico. Daarnaast hebben de OG's tot taak ondersteuning te bieden aan de BPZ, de recherche en meer gespecialiseerde politieonderdelen, bijvoorbeeld bij het snel en systematisch veilig stellen van bewijs, het maken en behouden van een veilige werkruimte en het begeleiden van personen in risicovolle omstandigheden. De eenheidsleidingen plaatsen hier de kanttekening bij dat zij het niet gewenst vinden dat de OG's een nieuw specialisme worden, maar dat de OG's in hun taakuitoefening dichtbij de BPZ moeten blijven en vanuit, in het verlengde van en voor de BPZ moeten blijven werken.

De OG-procedures komen deels voort uit de AE-werkwijzen in het publieke domein. Waar het gaat om aanhoudingen in woningen en voertuigen lijken de OG-werkwijzen vrij sterk op die van de AOT's. Een aantal OG's probeert ook om met behulp van hun verschijningsvorm, de plaats en het moment van de inzet de impact van hun optreden op verdachten en betrokkenen zo gering mogelijk te laten zijn. Alles met behoud van de veiligheid van het optreden voor verdachten én politiepersoneel.

Binnen de meeste politie-eenheden loopt er een discussie over de organisatie van de OG binnen de eenheid. In een aantal gevallen voelen basisteams de ad hoc inzetten van de OG als een aanslag op hun rooster en beschikbaarheid van het toch al schaarse personeel voor het reguliere politiewerk. In een aantal politie-eenheden probeert men die onrust te voorkomen. In die politie-eenheden roostert men de OG-ers in een periode van vier weken één week in voor alleen OG-werk en OG-trainingen. De andere drie weken is de betreffende agent voltijds beschikbaar voor het eigen team. Soms loopt men er wel tegenaan dat agenten de gemaakte OG-overuren

alsnog in mindering brengen op hun BPZ-uren. De organisatorische inbedding van en de bedrijfsvoering rondom de OG's en de OG-ers is dus nog een vraagstuk dat nog niet is opgelost.

Eén HOvD kaart in een interview aan dat de politieorganisatie minder in hokjes moet leren denken. De zogeheten kwaliteitsgroepen voor de handhaving van openbare orde zijn 24/7 gevuld, voor voorkomende gevallen van ordeverstoringen. Waarom dan niet alle ME-ers aanleren hoe je veilig en in groepsverband verdachten met een verhoogd risico aanhoudt? Gedurende alle diensten is er altijd een groep ME in dienst. De BPZ kan die dan vragen die aanhouding met verhoogd risico uit te voeren.

AOT

De wettelijk beschreven taken van de AOT's betreffen het onder potentieel levensbedreigende omstandigheden:

1. Aanhouden van verdachten;
2. Bewaken en beveiligen van politie-infiltranten;
3. Bewaken en beveiligen van transport van getuigen, verdachten en gedetineerden;
4. Bewaken en beveiligen van objecten en andere werkzaamheden met toestemming van het bevoegde gezag.

Het taakdeel aanhouden betreft een baaierd van verdachten uit de georganiseerde criminaliteit, verdachten van gewelddadige stalking tot het veilig onder controle brengen van mensen met suïcidale plannen op hoogte en personen met gevaarlijk verward en onbegrepen gedrag.

De AOT-inzetten verlopen doorgaans volgens vaste aangeleerde en getrainde procedures, waarop men voor elke individuele inzet varieert. Op hoofdlijnen bepaalt de sectiecommandant vooraf de aanpak. Inspelend op het verloop van de casus handelen de AOT-ers op maat naar bevind van zaken. Deze procedures zijn in de loop van de ruim 50 jaar dat de AOT's bestaan steeds doorontwikkeld. De kern van de meeste AOT-procedures is dat men probeert de verdachte te overrompelen, waardoor het verzet en de kans op escalatie minimaal blijft. Heeft men de verrassing niet (meer), dan is een belangrijk element van het AOT-optreden het *impression management*, waarmee men probeert de verdachte de illusie te ontnemen dat hij met verzet of geweld enige kans van slagen heeft.

De verschijningsvorm van het AOT is voor de meeste verdachten en andere betrokkenen ingrijpend en maakt doorgaans grote indruk. Als het bevoegd gezag een dergelijke aanpak nodig acht, wordt dat zo uitgevoerd. Dat neemt niet weg dat men nodeloze schade en trauma's zoveel mogelijk probeert te voorkomen. Als de beslisruimte en de tijd er zijn, zal het AOT bijvoorbeeld proberen een woninginstap te voorkomen als daar jonge kinderen binnen zijn. De Nationale ombudsman heeft daar ook adviezen voor gegeven. Alles uiteraard met behoud van de veiligheid van het optreden voor verdachten én politiepersoneel.

AOT forceert voordeur woning ter doorzoeking.

Foto: ANP / Hollandse Hoogte / Persbureau Meter.

Eindnoot

1. Leidsch Dagblad (2020, 1 september). Arrestatieteam rukt vaak uit voor verwarde man; interview politiechef noemt stijging incidenten met onberekenbare personen zorgelijk.

5 Opleiding en training

In dit hoofdstuk schrijven we wat de OG- en AOT-opleiding en -trainingen kenmerkt (paragraaf 5.1). Daarna benoemen we waar kansen liggen om de opleidingen en trainingen te verbeteren (paragraaf 5.2). Het hoofdstuk sluit af met een deelconclusie (paragraaf 5.3) en geeft daarmee een deel van het antwoord op de vierde onderzoeksvraag:

Hoe zijn OG's en AOT's toegerust om aanhoudingen te verrichten?

5.1 Aard van opleiding en training

In deze paragraaf gaan we in op de aard van de opleiding en training van de OG's en AOT's. De opleidingen OG en AOT worden verzorgd aan de Politieacademie door het team Bewaken, Beveiligen & Interventies. In verband met de veiligheid van optreden zijn de syllabi, de eindtermen en de toetsen vertrouwelijk. Naar die documenten kan daarom niet worden verwezen. De onderzoekers hebben met instemming van de politie en de Politieacademie inzage gehad in de relevante documenten. De teamchef Bewaken, Beveiligen & Interventies heeft in een gesprek de betreffende documenten toegelicht en naderhand deze paragraaf in concept gelezen. Zijn suggesties zijn verwerkt.

5.1.1 OG

Geregeld wordt binnen de regionale eenheden personeel voor de OG's geworven. Hierna volgen een aanmelding, de zogeheten selectiedagen, een klikgesprek en tot slot het volgen en voltooien van de OG-opleiding

en -examens. Lang voorzag de Politieacademie niet of nauwelijks meer in de opleiding voor de OG's. Tot de harmonisatie van de OG's in 2016 betrokken de ongeveer 40 groepen hun opleiding en training wel deels van trainingscentra van de politie, maar de proceduretrainingen ook van particuliere trainingsbedrijven. De harmonisatie heeft mede voorzien in een gecertificeerde opleiding, uitsluitend gegeven door de Politieacademie (Politie 2016 en 2018; *Landelijke OG-regeling concept*, 2023). Door de relatief recente verandering qua opleiding is in de vragenlijst aan respondenten gevraagd welke opleiding men heeft gevolgd voor de uitvoering van de OG-taak. In totaal 263 respondenten hebben deze vraag beantwoord. Ruim een op de vijf respondenten (22%) geeft aan dat zij de nieuwe OG-opleiding aan de Politieacademie hebben gevolgd. Ruim tweederde volgde een van de vroegere OG-opleidingen. Bijna een tiende van de OG-ers antwoordt dat zij een andere opleiding hebben gevolgd voor de uitvoering van de OG-taak. Het gaat dan vooral om OG-ers die een AOT-opleiding hebben gevolgd, of een externe opleiding bij een trainingsbedrijf.

De nieuwe OG-opleiding duurt zes weken (210 studiebelastinguren) en vormt het belangrijkste bestanddeel van de werkwijze. De opleiding kent drie leeropdrachten: verkenning, aanhouding pand en aanhouding voertuig. Aan het einde van de opleiding volgt een gecertificeerd examen in de vorm van een zogeheten optreden praktijkinzet. Het volgen van de basisopleiding is een voorwaarde om te worden toegelaten als OG-lid. Aanvullende opleidingen zoals de rijopleiding zijn niet voorwaardelijk. In de interviews geven meerdere OG-respondenten aan enthousiast te zijn over de vernieuwde OG-opleiding. Dit komt ten eerste omdat de duur van de opleiding is verlengd van vier naar zes weken. Dit heeft tot gevolg dat de deelnemers minder druk ervaren. Ten tweede is de inhoud van de opleiding aangepast aan de huidige praktijk. Zo is er tegenwoordig aandacht voor een inzet op verwarde personen. De vernieuwde OG-opleiding heeft tot gevolg dat degene die uit de opleiding komen kwalitatief van hoger niveau zijn. Een OG-respondent licht toe:

> *Je hoeft degene die uit de opleiding komen niet meer bij de hand te nemen.*

Een AOT-respondent uit wel kritiek op de OG-opleiding, namelijk op wat de OG-ers leren. In paragraaf 4.2 is al genoemd dat de procedures en werkwijzen van OG's en AOT's steeds meer op elkaar zijn gaan lijken. Volgens deze AOT-respondent is de OG-opleiding hier ook debet aan:

> *Ik hoorde dat gedurende de OG-opleiding enkel wordt gewerkt met bivak, met helm en met schilden. Er komt geen seconde het uniform aan te pas. We kunnen dan wel met z'n allen roepen ''Jullie zijn sterk blauw'', maar het zijn allemaal AOT-procedures die ze oefenen. Wat denk je dan dat die OG-ers in de operatie gaan doen? Als je een woninginstap altijd met schilden en een bonk oefent en een autoprocedure altijd met een bivak op, dan snap ik dat die OG-ers dat in de praktijk ook zo gaan doen.*

De OG's organiseren samen met de IBT-docenten (Integrale Beroepsvaardigheden Training) frequent trainingen. Het is de bedoeling dat elke OG-er 96 uren per jaar traint, dus in totaal drie maal de richtlijn van 32 uur per jaar voor de BPZ (Politie 2016; Politie 2023). In de vragenlijst hebben 261 OG-respondenten geantwoord dat zij in 2023 gemiddeld 15 trainingen te hebben gevolgd. Bijna tweederde van de respondenten geeft aan tussen de 10 en 20 trainingen hebben gevolgd (zie figuur 5.1). Ongeveer een vijfde (19%) volgde in 2023 minder dan 10 trainingen en 18 procent volgde er meer dan 20.

Figuur 5.1 – De hoeveelheid trainingen op jaarbasis (n=261)

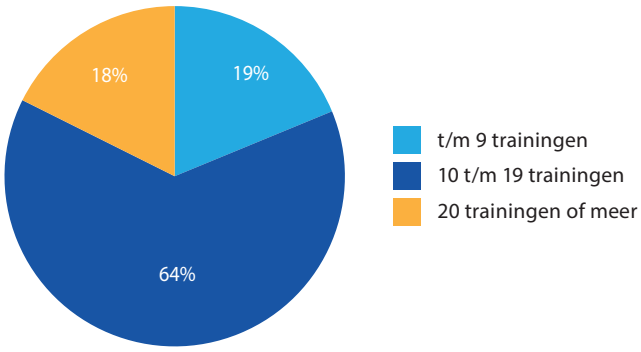

In totaal hebben 366 OG-respondenten aangegeven of zij vinden dat de wijze waarop de OG's getraind zijn en worden afdoende is om te voldoen aan de gestelde eisen (zie figuur 5.2).

Figuur 5.2 – Stelling over de wijze waarop de OG's zijn/worden getraind (n=366)

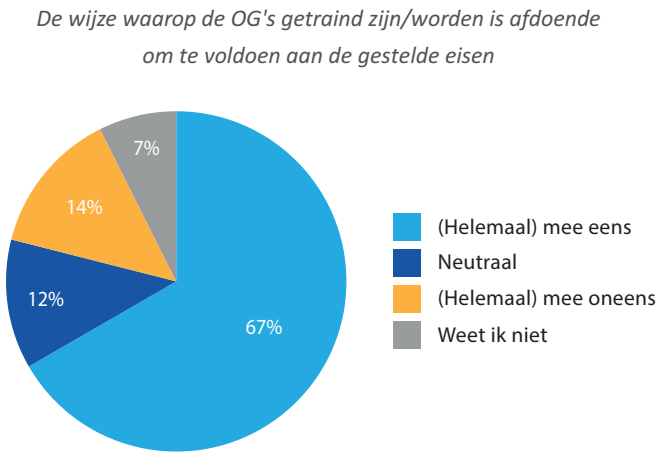

Het blijkt dat het overgrote deel – namelijk 67 procent – het hier (helemaal) mee eens is. In de interviews geven meerdere OG-respondenten en een AOT-respondent aan dat OG's steeds beter getraind worden in de procedures en werkwijzen. Samen met de verbeterde OG-opleiding zorgt dit ervoor dat de OG's in de afgelopen jaren een kwaliteits- en professionaliseringsslag hebben doorgemaakt. Hierover spreekt een andere AOT-respondent zijn verbazing uit:

> *Als Nationale Politie doen we het slecht. Als wij vinden dat het AOT een zwaar geweldmiddel is dat getoetst moet worden door het OM, is het wel gek dat we de OG's laten professionaliseren in middelen, procedures en werkwijzen terwijl het verschil in impact op de burger niet meer waarneembaar is.*

Op hetgeen deze AOT-respondent zegt, past wel een korte toelichting. Het AOT is namelijk nergens aangewezen als geweldmiddel. Zie hiervoor bijvoorbeeld het Besluit bewapening en uitrusting politie. Wellicht heeft een formulering in de Circulaire AOE'en gezorgd voor dit misverstand. Die stelt

namelijk onder 5 dat de inzet van een AOT "kan [...] worden beschouwd als het toepassen van een zwaar geweldmiddel." En dat is dan mede een reden waarom de Circulaire AOE'en voorschrijft dat een AOT kan worden ingezet met toestemming van de HOvJ.

Ruim een achtste van de 366 OG-respondenten in de vragenlijst is het (helemaal) niet eens met de stelling in figuur 5.2. De gemene deler van deze respondenten is dat er te weinig wordt getraind en dat dit niet passend is voor het aantal taken, de procedures en de bediening van materialen door een OG.

> *Er wordt van ons als OG's verwacht dat we optreden als specialisten. Echter, een keer per maand trainen is niet voldoende om dermate strak in de procedures te zitten.*

Een genoemde reden waarom het aantal trainingen te laag is, is omdat trainingsdagen soms komen te vervallen door (spoed)inzetten.

De meeste leden van eenheidsleidingen pleiten ervoor om de OG in organisatorisch en personeel opzicht te blijven combineren met de AE. Een deel vindt het dan ook gewenst dat de sterk aan elkaar verwante AE- en OG-opleidingen mede uit doelmatigheidsoverwegingen samen te voegen. In plaats van twee keer vijf respectievelijk zes weken naar de Politieacademie voortaan bijvoorbeeld zeven weken voor één geïntegreerde opleiding. *Door-harmoniseren*, noemt één van hen dat.

5.1.2 AOT

Alleen ambtenaren van de politie kunnen solliciteren bij een AOT, mits ze minimaal twee jaar ervaring in de BPZ hebben. Deze ervaring is belangrijk, zodat er mensen met basis-politieprofessionaliteit in de opleiding komen (Timmer, 2005). Op de sollicitatie volgt een speciale psychische en fysieke selectie. Wanneer een persoon door deze strenge selectie komt, volgt een opleiding van 1.050 studiebelastingsuren verzorgd door de Politieacademie in samenwerking met de trainingsafdeling van de DSI. In de vragenlijst geven 69 van de 71 AOT-respondenten (97%) aan deze opleiding te hebben gevolgd. De AOT-opleiding kent drie modules: (1) voorbereiding aanhouding en ondersteuning, (2) uitvoering aanhouding en ondersteuning en

(3) werken op hoogte. De belangrijkste onderdelen zijn de proceduretrainingen, inzicht en kennis krijgen over bevoegdheden en het volgen van de vuurwapenopleiding. Daarbij krijgen de cursisten extra scholing op het gebied van praktische, ethische en juridische onderdelen van geweldgebruik en gevaarbeheersing. Een vast onderdeel van de AOT-opleiding is ook de scholing tot *medic*, om snel eerste hulp te geven aan collega's of verdachten die gewond raken tijdens een inzet. Verder wordt hen ook achtergrondinformatie bijgebracht over de positie, de taak en de betekenis van de AOT's.

De Politieacademie geeft deze opleiding twee keer per jaar. Per lichting halen tussen de vijf en vijftien AOT-ers hun diploma. Deze AOT-ers worden daarna voltijds aangesteld. Na de AOT-opleiding volgen de cursisten een specialistische rijopleiding aan de Politieacademie om AOT-chauffeur te kunnen zijn in de bijzondere AOT-voertuigen en met de bijzondere rijbevoegdheden. Uit de vragenlijst blijkt dat 84 procent van de 70 AOT-ers na hun AOT-opleiding nog een specialistische opleiding hebben gevolgd voor het uitoefenen van de AOT-taak. Het zijn voornamelijk opleidingen zoals vuurwapeninstructeur, duiken, werken met explosieven of werken op hoogte. Ook zijn er respondenten die leiderschapsgerichte opleidingen hebben gevolgd.

Het gegeven dat per lichting vijf tot vijftien personen de AOT-opleiding afronden, baart meerdere AOT-respondenten zorgen, temeer daar er maar twee lichtingen per jaar worden opgeleid. Hierdoor ontstaat er namelijk opnieuw een tekort aan AOT-ers en dat brengt de continuïteit en de legitimiteit van de DSI in gevaar. Zij geven verscheidene redenen voor dit groeiende tekort. Deze worden hierna puntsgewijs genoemd.

- De focus ligt in hun ogen teveel op de handhaving van de maximale termijn van zes jaar onafgebroken op een functie bij het AOT. Veel AOT-ers vertrekken vaak eerder dan dat deze maximale functietermijn afloopt. Zij komen een aantrekkelijke andere functie tegen. Hierdoor ontstaat er volgens de ongeruste AOT-ers een gat in het aantal operationele AOT-ers. Een AOT-respondent zegt hierover:

  We zien dat er in 2028 zoveel weggaan en in 2032 zoveel, maar op die eindtermijnen kan je niet blind varen.

- De animo om bij een AOT te gaan, lijkt minder te worden. Dit komt doordat sommigen opzien tegen het selectieproces en de lange en intensieve AOT-opleiding die volgt na het selectieproces.
- Het percentage dat uitvalt gedurende het selectietraject en de opleiding is relatief hoog. Dit komt doordat de opleiding mogelijk te moeilijk is. Een AOT-respondent licht toe:

  Ik kan 100 mensen opnoemen die al 10 tot 15 jaar veilig AT-inzetten draaien, maar die niet geleerd hebben wat er nu geleerd moet worden.

Degenen die interesse hebben om lid te worden van een AOT, zien ook hoeveel er niet door de selectie komen. Dit ontmoedigt hen om toe te treden tot het selectieproces. Een AOT-respondent zegt hierover:

Heel veel denken: Als die sportieve vent het al niet haalt, dan hoef ik niet eens te solliciteren.

Volgens de AOT-respondenten is de oplossing om OG-ers meer te enthousiasmeren om over te stappen. Daar zitten immers de personen die de meeste kans maken om te slagen voor de AOT-opleiding. Overigens geloven niet alle AOT-respondenten in deze oplossing, omdat de stap van een OG naar een AOT minder aantrekkelijk is geworden in de loop der jaren. Een AOT-respondent licht toe:

Een OG doet steeds meer dezelfde werkzaamheden als een AOT, alleen is de kleur van het pak anders.

Wanneer de AOT-opleiding is afgerond, blijft het trainen en actualiseren van de handelingen van een AOT belangrijk. Dit wordt dan ook regelmatig gedaan onder leiding van een instructeur. Daar kan bijvoorbeeld ook een integrale oefening met een observatieteam toe behoren. Daarnaast worden alle tien AOT-bevoegde teams binnen de DSI en de BSB KMar twee maal per jaar uitgeroosterd om een hele week met het hele team te trainen onder begeleiding van docenten van de trainingsafdeling van de DSI. Het gaat dan om de zes AOT's van de DSI, het AOT van de BSB KMar én de drie teams van de Afdeling Interventie van de DSI. Dit heeft ook tot doel dat de

aangeleerde procedures en tactieken landelijk uniform worden gebruikt. Ook hebben alle AOT-bevoegde teams een week geheel zonder werk en piket om zelf in te vullen (bijvoorbeeld voor teambuilding). Tot slot trainen alle AOT-ers binnen eigen gelederen minstens één keer in de week de procedures en trainen ze op de schietbaan. Daarvoor heeft elk team eigen vuurwapeninstructeurs.

In de vragenlijst gaven 70 AOT-ers aan hoeveel trainingen zij in 2023 hebben gevolgd (zie figuur 5.3). Gemiddeld hebben zij 54 trainingen gevolgd.

Figuur 5.3 – Aantal gevolgde trainingen door AOT-ers in 2023 (n=70)

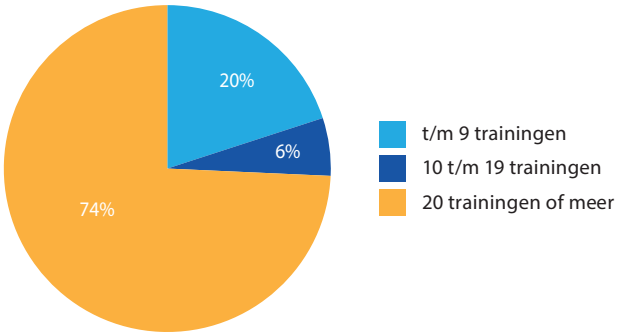

Ook is respondenten gevraagd of de wijze waarop de AOT's getraind zijn/worden afdoende is om te voldoen aan de gestelde eisen (figuur 5.4).

Figuur 5.4 – Stelling over de wijze waarop de AOT's zijn/worden getraind (n=153)

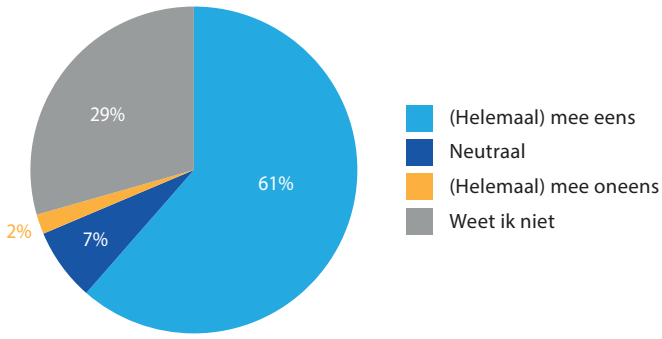

De meerderheid in figuur 5.4 (61%) is het eens met deze stelling. Zij geven aan dat de trainingen zeer grondig en regelmatig zijn, waarbij bijna dagelijks wordt getraind en er regelmatig evaluaties plaatsvinden. Hierdoor zijn de AOT's goed voorbereid en operationeel inzetbaar.

> *De teams hebben goed opgeleide trainers met veel kennis en vaardigheid. Hierdoor is de kwaliteit van de trainingen hoog, en omdat we dit werk fulltime doen hebben we ook genoeg tijd om te trainen. Hierdoor zijn al onze vaardigheden, specialismen en procedures goed op niveau en kunnen we inzoomen op details.*

> *Wij hebben het voordeel dat we zelf ons team trainen en/of kunnen trainen. Elke dag staat er wel een training op ons programma als de dienst het toelaat. Onder andere schietlessen, proceduretrainingen en rijtrainingen. Meerdere keren per jaar hebben we een trainingsweek die door de DSI voor ons wordt samengesteld.*

Ruim een kwart van de respondenten beantwoordt de stelling met 'weet ik niet' (zie figuur 5.4). Dit betreft voornamelijk teamchefs basisteam en teamchefs recherche. Dit is dan ook een logisch antwoord vanuit hun, omdat zij daar niet of nauwelijks mee bekend zijn.

5.2 Kansen voor verbetering van de opleiding en training

Op basis van de verschillende onderzoeksactiviteiten komen er enkel voor de OG-opleiding en -training kansen voor verbetering naar voren. Zo wijzen gesprekken aanvullend op de deskresearch uit dat de Politieacademie een opleiding van enkele weken geeft voor operationeel leidinggevenden – sectiecommandanten – bij de AOT's. Deze opleiding besteedt onder meer aandacht aan de weging van informatie voor en de besluitvorming tot de inzet van een AOT in samenspraak met de HOvJ, de ROvJ en de eenheidsleiding. Er is echter geen OG-opleiding voor operationeel leidinggevenden; ook wel groepscommandanten genoemd. De wensen die tijdens interviews door OG-respondenten worden genoemd om de OG-opleiding nog verder

te verbeteren, zijn meer aandacht hebben voor: doen van verkenningen, breachen (verbreken van deuren), maken van de gecontroleerde autostop, optreden in stedelijk gebied en de samenwerking in procedures met het RRT en de DSI. In de vragenlijst zijn wensen uitgesproken om de aard van de trainingen te verbeteren. De genoemde verbeterpunten zijn: trainen op andere locaties, vaker trainen met acteurs en in meer complexe scenario's, trainen in onopvallend werken, trainen op de samenwerking met het observatieteam (OT) en trainen met het Operationeel Trainen en Begeleiden (OTB). Een geïnterviewde respondent vult hierop aan dat per OG een IBT-docent toegewezen moet worden, waardoor de afhankelijkheid van het IBT verdwijnt.

5.3 Deelconclusie

Dit hoofdstuk geeft een deel van het antwoord op de vierde onderzoeksvraag:

Hoe zijn OG's en AOT's toegerust om aanhoudingen te verrichten?

OG

Een van de voorgangers van de huidige OG-opleiding kwam voort uit de AE-opleiding (aanhoudingen tijdens ordeverstoringen) en uit de behoefte om dergelijke aanhoudingsvaardigheden in groepsverband ook te kunnen toepassen in justitieel verband. Met de harmonisatie van de eerder in totaal ongeveer 40 AE-VAG-groepen naar 11 OG's in de politie-eenheden is er nu weer een gezamenlijke opleiding, ondergebracht bij de Politieacademie. Deze opleiding telt 210 opleidingsuren (ongeveer zes weken) en omvat na de selectie de leeropdrachten: verkenning, aanhouding pand, aanhouding voertuig. De opleiding wordt afgesloten met een examen. Na de opleiding behoort elke OG-er door middel van ongeveer 96 trainingsuren per jaar de kennis en vaardigheden op peil te houden.

OG-respondenten zouden graag eigen trainingsinstructeurs willen, zodat de OG's minder afhankelijk zijn van de beperkte capaciteit van de IBT-centra. Daarnaast zouden OG-respondenten graag meer samen willen trainen met de AOT's, bijvoorbeeld in het doen van verkenningen en in het verbreken van toegangsdeuren.

Binnen de eenheidsleidingen gaan er stemmen op om de OG's "door te harmoniseren" en de sterk verwante opleidingen voor AE en OG te integreren tot één opleiding. Er zijn daarnaast respondenten die ervoor pleiten om de OG-opleiding en de AOT-opleiding zodanig modulair te maken dat OG-ers die door de AOT-selectie komen een verkorte AOT-opleiding zouden kunnen doorlopen. Ook zou een opleiding voor OG-operationeel leidinggevende wenselijk zijn.

AOT

De AOT-opleiding van de Politieacademie telt 1.050 opleidingsuren. De opleiding kent drie modules: (1) voorbereiding aanhouding & ondersteuning, (2) uitvoering aanhouding & ondersteuning en (3) werken op hoogte. De belangrijkste onderdelen zijn de proceduretrainingen (vaste werkwijzen), inzicht en kennis verkrijgen over bevoegdheden en het volgen van de vuurwapenopleiding. Daarbij krijgen de cursisten extra scholing op het gebied van praktische, ethische en juridische onderdelen van geweldgebruik en gevaarbeheersing. Na de AOT-opleiding volgen de cursisten een specialistische rijopleiding aan de Politieacademie om AOT-chauffeur te kunnen zijn in de bijzondere AOT-voertuigen en met de bijzondere rijbevoegdheden. De Politieacademie geeft de opleiding twee keer per jaar en per lichting ontvangen aan het eind daarvan vijf à vijftien AOT-ers hun diploma met de daarbij behorende korenblauwe baret. Naast de wekelijkse training met de instructeurs van het eigen team trainen de AOT's twee keer een hele week onder begeleiding van docenten van de DSI. Dit laatste om de toegepaste procedures landelijk uniform te houden.

6 Bewapening en uitrusting

Dit hoofdstuk geeft voor een deel antwoord op de vierde onderzoeksvraag:

Hoe zijn OG's en AOT's toegerust om aanhoudingen te verrichten?

In dit hoofdstuk staat de bewapening en uitrusting van de OG's en AOT's centraal. In paragraaf 6.1 focussen we ons op de aard van de bewapening van de OG's en AOT's, waarna we in paragraaf 6.2 optekenen welke wensen er zijn om de aard van de bewapening te veranderen. De inhoud van de paragrafen 6.3 en 6.4 is hetzelfde, alleen ligt de focus in deze paragrafen op de uitrusting van OG's en AOT's. Het hoofdstuk eindigt met een deelconclusie (paragraaf 6.5).

6.1 Bewapening

Voor de OG-ers geldt dat ze over dezelfde bewapening beschikken als agenten in de BPZ. Concreet beschikken ze over een bus pepperspray, een uitschuifbare wapenstok en een pistool Walther P99 QNL met twee maal 15 patronen type Ruag Action NL 9x19mm. De OG-er is alleen niet bewapend met een stroomstootwapen, waar de agent in de BPZ dat nu wel is.

AOT-ers zijn wezenlijk anders bewapend dan BPZ-ers en OG-ers. Elke AOT-er beschikt over een stroomstootwapen, over een pistool Glock 17C met verscheidene reserve patroonhouders gevuld met de patroon Ruag Action NL 9x19mm (artikel 3, Aanwijzingsbesluit bewapening en uitrusting politie 2018). Daarnaast beschikt elke AOT-er ook over een semiautomatisch schoudervuurwapen kaliber 7,62, ook met diverse patroonhouders.

Elk AOT beschikt verder over rook- en lawaaigranaten, shotguns voor het verschieten van zogeheten bean bags, 40mm granaatwerpers explosieven om toegangsdeuren en puien mee te verbreken, traangasgranaten en over een speciaal geselecteerde en getrainde AOT-hond.

6.2 Wensen voor bewapening

In de vragenlijst is respondenten gevraagd in hoeverre zij vinden dat de bewapening van OG's volstaat (zie figuur 6.1). Volgens ruim de helft van de 363 respondenten (53%) volstaat de bewapening niet.

Figuur 6.1 – Stelling over de bewapening van OG's (n=363)

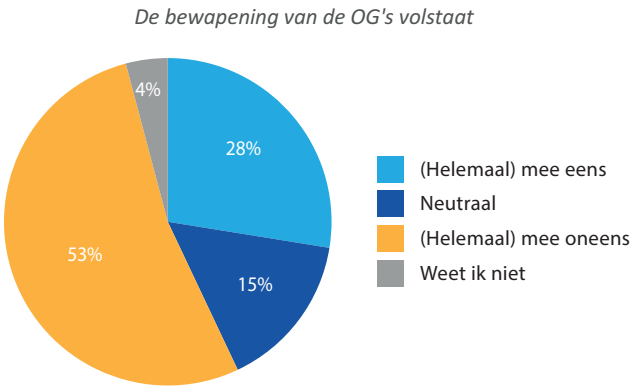

Ook in de interviews geven meerdere OG-respondenten en enkele AOT-respondenten aan dat zij vinden dat de bewapening niet meer afdoende is, vooral met het oog op het groeiende aantal OG-inzetten en de achterliggende redenen daarvoor. Er wordt een gat in de bewapening ervaren, waardoor het niet mogelijk zou zijn om maatwerk te leveren. Een OG-respondent licht toe:

> *Het komt voor dat een overval wordt gepleegd door iemand met een heel groot mes. Een rechercheofficier kan dan besluiten dat het geen AOT-inzet is en de OG ingezet moet worden. De OG-ers beschikken vervolgens enkel over een wapenstok en de P99 [het dienstpistool, red.]. Met andere woorden: ze kunnen enkel hun vuurwapen trekken tegen iemand met een mes.*

Dit sluit aan bij een resultaat uit de vragenlijst. De 53 procent uit figuur 6.1 die vindt dat de bewapening niet volstaat, geeft vrijwel unaniem aan het vreemd te vinden dat tijdens een OG-inzet – met een hogere gevaarzetting – geen gebruikgemaakt mag worden van een stroomstootwapen terwijl ze dit in de BPZ wel mogen. Door het gebrek hieraan is volgens hen vaker naar het vuurwapen gegrepen tijdens OG-inzetten.

> *Er zijn meerdere duidelijke OG-inzetten geweest waarbij is geleund op externe blauwe of AOT-collega's met een stroomstootwapen of bean bag. Dit is heel vreemd als je de oplossing bent tussen de BPZ en het AOT.*

In de interviews is ook een ander gevolg van het ervaren gat in de bewapening genoemd, namelijk dat OG's soms ook ondersteuning vragen van een AOT. Een OG-respondent zegt hierover:

Een BPZ-collega was een keer bedreigd door iemand met een mes. Wij moesten toen de trap op om bij het appartement te komen. Toen heb ik overleg gehad met het AOT. Ik zei: ''Als we nu naar binnengaan, moet ik hem neerschieten''. Daarom is het AOT Amsterdam gekomen. Van hun kreeg ik terug: ''Wij komen vanuit Amsterdam hierheen geracet omdat jullie geen shotgun hebben.

Naast ondersteuning van een AOT wordt soms ook de hulp ingeroepen van de hondengeleider. Dit is volgens een OG-respondent niet wenselijk:

> *Je hebt iemand van buitenaf in jouw procedure mee lopen en dan gaan er wel eens dingen fout.*

In de interviews en vragenlijst zijn meerdere suggesties gedaan voor aanvullende bewapening voor OG's. Deze suggesties worden hieronder uiteengezet.

- Het stroomstootwapen. Naast de meeste OG-respondenten vinden meerdere teamchefs, een HOvD, een operationeel specialist en twee leden van eenheidsleidingen het stroomstootwapen ook een aanvulling, waarmee het de meest genoemde optie is. Een deel van hun zegt dat het stroomstootwapen voornamelijk van meerwaarde kan zijn tijdens

inzetten op verwarde personen. Bovendien kan het stroomstootwapen volgens de HOvD en operationeel specialist gaan dienen als criterium voor een AOT-inzet, namelijk wanneer op voorhand te verwachten is dat een OG tijdens een inzet niet genoeg heeft aan het stroomstootwapen om het gewenste doel te bereiken. Tot dusverre mogen OG-ers echter niet beschikken over een stroomstootwapen, omdat ze geen *first responders* zijn. Hier is onder de genoemde respondenten weinig begrip voor. Een OG-respondent licht zijn onvrede toe:

Als ik actief ben in de BPZ mag ik een taser dragen, maar als ik word ingezet voor een OG-klus moet ik de taser weer in de kluis leggen. Dat is vreemd.

Een ander lid van een eenheidsleiding vindt het toerusten van OG's een moeilijke discussie. Mocht de keuze gemaakt worden om het wel te doen, moet het volgens twee leden van eenheidsleidingen wel landelijk beleid worden en moeten er geen regionale verschillen tussen OG's zijn.

- De bean bag (patroon met een zakje stalen korrels als projectiel dat het lichaam niet binnendringt, te verschieten met een kaliber 12 shotgun.)
- Een langer vuurwapen. Daarmee bedoelt men een schoudervuurwapen zoals een pistoolmitrailleur. Dit omdat het pistool Walther P99 QNL volgens sommige OG-ers niet zou volstaan in alle omstandigheden. Een OG-respondent licht in een interview toe:

Op papier kan het vuistvuurwapen een schot tot 50 meter lossen, maar in de praktijk is dit 15 meter. Indien de TPE wordt gevraagd een pand dicht te zetten [ten ondersteuning van een AOT-operatie, red.], moeten ze op veilige afstand zitten. In dat geval kunnen ze hun eigen veiligheid moeilijk waarborgen, omdat ze niet over een lang wapen beschikken.

Een toelichting die een respondent geeft in de vragenlijst is:

De Walter P99 heeft een effectieve dracht van ongeveer 20 meter. Wanneer wij in afwachting van het AOT een woning met een vuurwapengevaarlijke verdachte dicht moeten zetten, moet dit volgens de richtlijnen op 50 meter. Met ons huidige wapen kunnen we dus geen effect uitbrengen op de vuurwapengevaarlijke persoon. Ook het ondersteunen van het AOT in het geval van de schutter in het UMC

(levensbedreigende omstandigheid in Rotterdam; redactie) konden we minder goed, omdat wij de lange gangen van het ziekenhuis niet konden beveiligen.

- Een lamp-laser module onder de Walter P99 QNL (dit is een elektronisch licht- en richtmiddel), omdat dit bijdraagt aan het beter kunnen uitvoeren van enkele procedures. Zo komt het voor dat OG's binnentreden in donkere ruimtes.
- Incidenteel zijn de elektrische wapenstok (ook wel: knetterstok of *paralyser* genoemd) tegen honden en de lawaaigranaat genoemd.

Enkele AOT-respondenten hebben gereageerd op voornoemde wensen voor aanvullende bewapening van OG's. Zo zijn ze geen voorstander van een stroomstootwapen onder OG's. In de gevallen dat een OG een stroomstootwapen nodig heeft, betreft dit volgens hun namelijk casus waarin een AOT-inzet meer gepast is. Daarnaast hebben zij zorgen dat het toevoegen van een stroomstootwapen ervoor zorgt dat de inzetlijn steeds verder naar boven gaat en de boven- en ondergrens tussen OG's en AOT's steeds meer vervaagt. Naast het stroomstootwapen zijn de AOT-respondenten ook geen voorstander van de bean bag als aanvulling. Hierin zijn zij nog stelliger. Zo zegt een AOT-respondent:

Dat is al helemaal niet de oplossing.

Een lid van een eenheidsleiding vindt dat het gesprek moet worden gevoerd of de OG's wel de beschikking moeten krijgen over bean bags en langere vuurwapens. Een ander lid van een eenheidsleiding vindt niet dat OG's over dezelfde middelen als AOT's moeten gaan beschikken, onder andere omdat er grote verschillen in opleiding en training zijn. Indien de casus vraagt om zwaardere middelen is dat volgens dit lid van een eenheidsleiding een harde indicatie voor een AOT-inzet.

Het leeuwendeel van de respondenten die verwant is aan de AOT's antwoord in de vragenlijst dat de bewapening van AOT's volstaat (zie figuur 6.2). De respondenten die het (helemaal) eens zijn met de stelling geven wel aan dat de politie moet blijven kijken naar ontwikkelingen die zich op dit gebied voordoen.

Figuur 6.2 – Stelling over de bewapening van AOT's (n=152)[1]

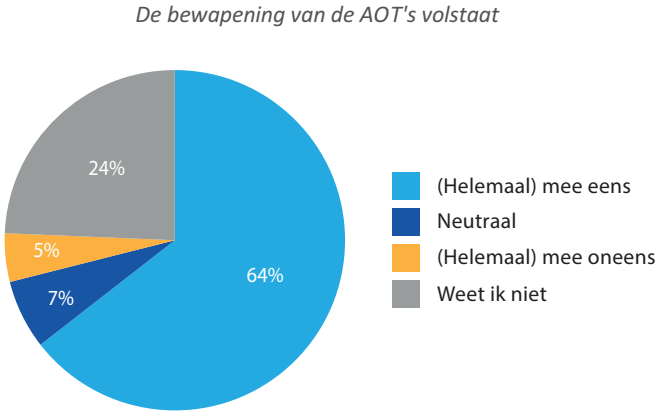

Degenen die het (helemaal) oneens zijn met de stelling dat de bewapening van AOT's volstaat, zeggen vaak dat meer gewerkt moet worden met niet-letale geweldmiddelen of dat deze aan vernieuwing toe zijn.

> *Er is behoefte aan innovatie op het gebied van less lethal weapons. De shotgun met bean bag heeft vaak niet het gewenste effect. Hier zijn veel alternatieven voor beschikbaar.*

De wapens die voor AOT's worden genoemd om een persoon op een veilige manier te kunnen aanhouden, zijn de Milkor[2] of andere *less lethal weapons*. Een van de respondenten zegt het volgende:

> *Naar mijn mening is het AOT flexibeler en completer inzetbaar wanneer zij ook de beschikking hebben over een 40mm six shooter voor het onderdrukken of afleiding en een MCX met korte loop (SBR)* [3] *om heimelijk/non-pol mee op te treden.*

6.3 Uitrusting

Uit de deskresearch blijkt dat de uitrusting van de OG-er dezelfde is als die van de BPZ-er, dus diverse kledingvarianten en een set handboeien. In het Besluit bewapening en uitrusting politie is voor de OG en de OG-ers namelijk niets afzonderlijk geregeld. De OG-er is daarnaast uitgerust met

dezelfde slagwerende helm als de AE-er heeft en wellicht op termijn ook de kogelwerende variant van dat model, zo blijkt uit gesprekken met materiedeskundigen aanvullend op de deskresearch. Elke OG-er heeft naast een gewoon kogel- en steekwerend veiligheidsvest eveneens een tactisch kogelwerend vest.

Als groep beschikt de OG ook over kogelwerende schilden en over diverse verbrekingsmiddelen zoals deurrammen van diverse maten en gewichten ("bonken"), mechanische of hydraulische apparaten om deuren mee te verbreken en ook een kettingzaag of cirkelzaag om deuren mee open te zagen. Om al die spullen te kunnen meenemen, hebben de OG's inmiddels naar voorbeeld van de AOT's ook materiaalbussen.

De AOT-er is anders uitgerust (Besluit bewapening en uitrusting politie). Elke AOT-er beschikt over verschillende kogel- en steekwerende vesten en een grijze kogelwerende helm met kogelwerend vizier, met geluiddemping en met een speciale spreek-luister-garnituur. Verder heeft elk AOT-er ook uiteenlopende speciale (grijze) kledingstukken en een speciale portofoon. Elke AOT-er heeft verder een kap om verdachten mee te kunnen blinderen en ook een korenblauwe baret om zich op straat tijdens bijvoorbeeld een interventie te voet of een autoprocedure gemakkelijk voor verdachten en omstanders in één oogopslag herkenbaar te maken als politieambtenaar.

Als team beschikt elke AOT over verschillende maten kogelwerende schilden, transparante lexaanschilden, diverse deurverbrekingsmiddelen (zowel mechanisch als hydraulische en ook explosieven) en technische (verkennings-)middelen om een inzet veilig te kunnen voorbereiden. Daarnaast zijn er onder meer klimmiddelen voor het veilig werken op hoogte, duikuitrustingen voor zoeken onder water en tactisch duiken. Als het nodig is, kan de Afdeling Expertise & Operationele Ondersteuning (AE&OO) van de DSI een AOT met nog meer expertise en middelen ondersteunen.

In de interviews benadrukken verscheidene politie- en OM-respondenten dat de onwetende burger de verschillen in de uitrusting van OG's en AOT's niet ziet. Het enige verschil dat de burger mogelijk ziet, is de kleur van een deel van de uitrusting. Bij het AOT zijn de kleding, de helmen en de schilden grijs en de OG gaat (deels) in het zwart gekleed. Verschillende respondenten verbazen zich hierover. Een AOT-respondent licht toe:

Wat ik bijzonder vind, is dat er soms geen toestemming wordt gegeven aan een AOT vanwege de impact. Dan wordt de casus teruggegeven aan een OG die vervolgens precies hetzelfde doet, alleen in het zwart. Daar heb ik m'n vraagtekens bij.

Leden van verscheidene eenheidsleidingen zeggen in interviews dat de uitrusting van OG's zoveel mogelijk moet lijken op de uitrusting van de BPZ. In het verlengde hiervan zijn meerdere respondenten van mening dat de uitrustingsvorm van voornamelijk OG's moet veranderen, passend bij de taak- en doelstelling van de inzet. In het verlengde hiervan vindt een operationeel specialist dat de OG's als BPZ-plus op moeten treden en niet meer als DSI-min, waardoor er ook meer verschillen in de uitrustingsvormen zullen komen tussen de OG's en AOT's.

6.4 Wensen voor uitrusting

Hoewel de resultaten uit de deskresearch in paragraaf 6.3 doen vermoeden dat alle OG's over dezelfde uitrusting beschikken, blijkt uit de interviews dat dit niet het geval is. De verschillen komen voort uit het feit dat de elf betreffende politie-eenheden ieder hun eigen budget hebben en de hoogte van die budgetten verschillen. Hierdoor beschikken sommige OG's wel over de gelden die nodig zijn om bepaalde uitrusting te bekostigen en andere OG's niet. Verscheidene OG-respondenten pleiten ervoor dat de uitrusting van de OG's op landelijk niveau georganiseerd gaat worden, waardoor de ongewenste onderlinge verschillen verdwijnen. Hierover zegt een OG-respondent:

Je krijgt versnippering in het land. Dit moeten we landelijk beter organiseren als Nationale Politie.

Onder de 360 OG-respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld, bestaat verdeeldheid of de uitrusting van OG's volstaat (zie figuur 6.3). Bijna 40 procent is het hier (helemaal) mee eens, tegenover ruim een derde dat het hier (helemaal) mee oneens is.

Figuur 6.3 – Stelling over de uitrusting van de OG's (n=360)

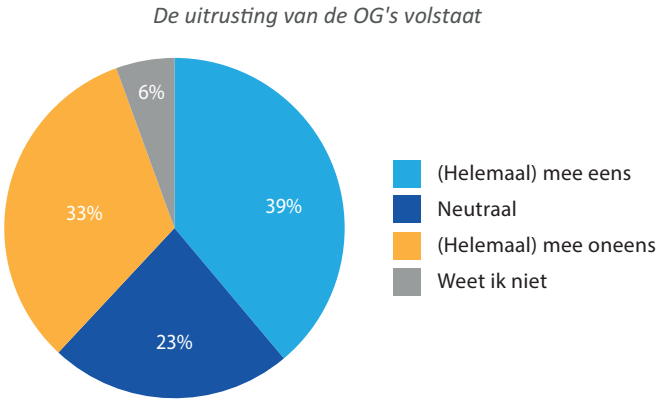

De OG-respondenten die het (helemaal) oneens zijn met de stelling dat de uitrusting van OG's volstaat, geven in de vragenlijst aan vooral een kogelwerende helm (met kogelwerend vizier) te missen. In de interviews geven meerdere OG-respondenten aan dit onder meer te willen in verband met glassplinters bij het verbreken van ramen en deuren. Sommige OG's hebben al kogelwerende helmen, en anderen niet. Een OG-respondent die over een kogelwerende helm beschikt, omschrijft de noodzaak hiervan als volgt in een interview:

> *Als ik de helm niet heb en ze schieten mij voor m'n kop, dan ben ik dood. Als je kijkt in wat voor gevaarzetting wij soms op het platteland terechtkomen, dan moet je eigenlijk standaard zo'n helm in je kofferbak hebben liggen.*

De meesten die er geen hebben, willen er wel graag een. Hierover zegt een andere OG-respondent:

> *Wij kunnen die ballistische helmen niet betalen. Mogen wij dan meer gevaar lopen dan andere collega's in het land?*

Eén OG-respondent is tegenstander van de kogelwerende helm voor de OG. Hij vindt namelijk dat de noodzaak voor een kogelwerende helm een indicatie is voor een AOT-inzet. Een ander voorbeeld dat de verschillen

tussen OG's toont, is het wagenpark van de OG's. Sommige OG's hebben namelijk onvoldoende auto's ter beschikking of de kwaliteit van de auto's is onvoldoende. Dit is ook een kans ter verbetering die in de vragenlijst is geopperd; de wens bestaat voor meer en betere dienstvoertuigen. In de vragenlijst geven OG-ers ook te kennen behoefte te hebben aan betere en veiliger kleding en handschoenen en aan betere gehoorbescherming waarmee ook onderlinge communicatie mogelijk is. In de vragenlijst wordt aangegeven dat betere gehoorbescherming vooral wordt gemist wanneer de kettingzaag of cirkelzaag wordt gebruikt om een deur te verbreken.

De DSI regelt de uitrusting van de AOT's centraal. Daardoor zijn er geen verschillen in uitrusting tussen de AOT's. Het leeuwendeel van de AOT-respondenten geeft in de vragenlijst aan dat de huidige uitrusting van de AOT's volstaat (zie figuur 6.4).

Een operator heeft drie verschillende vesten, twee verschillende helmen en voldoende operationele kleding om voor elke situatie zich te kleden naar wat de situatie op dat moment vraagt.

Groot scala aan middelen die het mogelijk maakt om op een zeer groot aantal scenario's snel te kunnen anticiperen, op- en/of af te schalen in het soort geweldmiddel dat wordt ingezet.

Figuur 6.4 – Stelling over de uitrusting van de AOT's (n=151)[4]

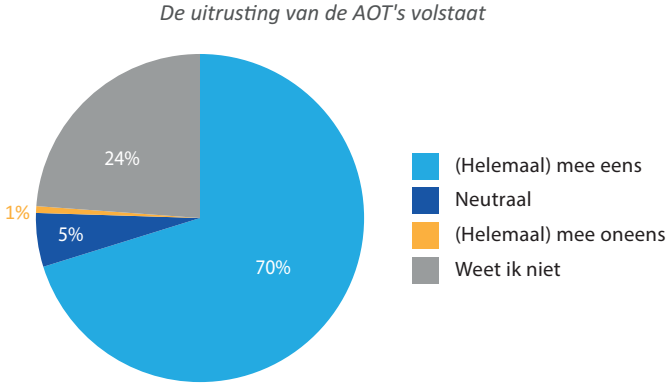

6.5 Deelconclusie

Dit hoofdstuk geeft een deel van het antwoord op de vierde onderzoeksvraag:

Hoe zijn OG's en AOT's toegerust om aanhoudingen te verrichten?

OG

OG-ers beschikken over dezelfde bewapening als reguliere agenten. Het gaat dan om een bus pepperspray, een uitschuifbare wapenstok en een pistool Walther P99 QNL. De OG-er is niet, zoals agenten die *first responder* zijn in de BPZ, bewapend met een stroomstootwapen.

Een meerderheid van de OG-respondenten en iets meer dan de helft van alle politierespondenten willen dat het stroomstootwapen ook aan OG-ers wordt toegekend. Daarmee kunnen zij beter en meer proportioneel en subsidiair optreden als het eventueel aankomt op geweldgebruik. Daarnaast zijn er OG-ers die nog wel een ander meer minder-letaal geweldmiddel zouden willen zoals het AOT heeft, namelijk een shotgun om bean bags mee te kunnen verschieten. Ook leven er wel wensen voor een vuurwapen met een langere loop voor een langere dracht. Onder de andere categorieën respondenten is daar weinig draagvlak voor. De eenheidsleidingen vinden dat de OG's daarmee het taakveld van de AOT's betreden.

Bij de OG's leven wat betreft hun bewapening en uitrusting veel wensen. Zo begrijpen veel OG-ers niet waarom zij voor hun reguliere BPZ-taken wel zijn bewapend met een stroomstootwapen maar voor hun OG-taken, doorgaans met verhoogd risico, niet. Sommige OG-ers vinden ook dat zij over meer niet-letale geweldmiddelen moeten kunnen beschikken, over langere vuurwapens én over onder meer kogelwerende helmen en vizieren. OG-ers willen ook graag beter beschermende uitrustingsstukken hebben zoals een kogelwerende helm met een kogelwerend vizier. Daarnaast is er ook behoefte aan betere kleding en handschoenen en dergelijke.

AOT

AOT-ers zijn afwijkend bewapend. Elke AOT-er beschikt over een stroomstootwapen, over een pistool Glock 17C en daarnaast ook over een semi-

automatisch schoudervuurwapen. Daarnaast beschikt elk AOT over rook- en lawaaigranaten en over minder letale wapens: shotguns voor het verschieten van zogeheten bean bags, 40mm granaatwerpers en traangasgranaten en over een speciale AOT-hond.

De bewapening en uitrusting van de AOT's stemt de meeste respondenten tot tevredenheid. AOT-ers kunnen beschikken over uiteenlopende letale en niet-letale wapens. Daarnaast beschikken zij over diverse kogelwerende uitrustingsstukken en daarnaast over een grote keuze aan materialen om hun operaties veilig en doeltreffend te kunnen uitvoeren. De zware kogelwerende vesten en helmen van de AOT's bieden niet alleen bescherming, maar dragen ook bij aan het de-escalerende *impression management* waar AOT-inzetten dikwijls gepaard mee gaan.

Onder AOT-ers leeft nog wel een wens om te kunnen beschikken over een andere 40 mm granaatwerper waarmee ter afleiding projectielen kunnen worden verschoten of ook minder-letale projectielen.

Overdenking

De bewapening en uitrusting maken deel uit van de verschijningsvorm van een politieoptreden als geheel. Uit de wetenschappelijke literatuur is bekend dat de verschijningsvorm gecombineerd met de wijze van optreden kan bijdragen aan de-escalatie of juist aan escalatie van de situatie (Johnson 2001, Quill 2016, Carriere & Encinosa 2017, Moule e.a. 2018, Blaskovits e.a. 2022). Dit betekent dat de keuze voor de bewapening en uitrusting van een politiegroep in combinatie met de taakopdracht ook deel uitmaakt van het politie-instrumentarium voor de beheersing van geweld. Daarmee is de keuze om bepaalde groepen wel of niet op bepaalde wijzen te bewapenen en uit te rusten ook een sturingsinstrument in het streven naar legitimiteit van het politieoptreden en in het streven naar maatschappelijk draagvlak van de politie in het geheel.

Hier past ook een andere reflectie. Het concept VAG, Vaardigheden Aanhouden in Groepsverband, opgevolgd door het concept Ondersteuningsgroep is ruim 30 jaar geleden ontwikkeld. Het concept is uiteraard mee-ontwikkeld met de veranderingen in de samenleving en vooral met de taken en de omstandigheden waarin men die taken moet uitvoeren. Dat brengt aanpassingen met zich mee, onder meer wat betreft

werkwijzen en toerusting. De OG's hebben zich evenwel ontwikkeld tot politiewerkzaamheden in gevaarzettingen van de AOT's. Daarmee hebben zij zich begeven in een specifiek juridisch domein zonder dat daar een juridisch kader voor is. Dit verschijnsel heet in de literatuur *mission creep* of *function creep* (Koops 2021). Vrij vertaald betekent dit dat de toepassing van een middel of een organisatieonderdeel zich ontwikkelt tot voorbij de oorspronkelijke doelen.

V.l.n.r.: OG-er, AOT-ers, hondengeleider en AOT-er hebben winkel doorzocht na overval.

Foto: ANP/Hollandse Hoogte/MediaTV.

Eindnoten

1. Ongeveer een kwart van de respondenten weet niet of de bewapening van de AOT's volstaat. Daarbij gaat vooral om teamchefs basisteam en teamchefs recherche.
2. Dit is een 40mm granaatwerper waarmee verschillende soorten munitie kunnen worden verschoten, zoals projectielen die personen hard kunnen raken zonder het lichaam binnen te dringen. Hierdoor krijgen zij een forse pijnprikkel en vallen ze meestal om.
3. Dit is de verkorte versie van het lange vuurwapen dat alle AOT-ers hebben: een semi-automatisch schoudervuurwapen kaliber 7.62.
4. Ongeveer een kwart van de respondenten weet niet of de uitrusting van de AOT's volstaat. Daarbij gaat het vooral om teamchefs basisteam en teamchefs recherche.

7 Evaluatie en beoordeling

Dit hoofdstuk beantwoord de deelvragen met betrekking op de weging van (eventuele) inbreuken op grondrechten bij beslissingen tot de inzet van OG's en AOT's en de externe toetsing van deze beslissingen en het optreden. Bijvoorbeeld bij klachtbehandeling en in rechtszaken (zie 1.3).

In paragraaf 7.1 komen eerst de evaluaties van besluiten in beeld en daarna de gewenste veranderingen in besluitvorming (7.2). Vervolgens is er aandacht voor de omvang en aard van evaluaties van werkwijzen (7.3) en daarna voor evaluaties en beoordelingen van concrete inzetten (7.4). Daarna komen de inbreuken op grondrechten aan de orde (7.5). Tot slot besteden we aandacht aan klachten bij de politie (7.6) en de Nationale ombudsman en aan oordelen van rechters over concrete OG- en AOT-inzetten (7.7). Het hoofdstuk sluit af met een deelconclusie (7.8). Dit hoofdstuk geeft deels antwoord op de eerste en derde onderzoeksvraag:

Hoe worden besluiten genomen over de inzet van OG's en AOT's bij aanhoudingen?

Wat zijn de werkwijzen van OG's en AOT's bij het verrichten van aanhoudingen?

7.1 Evaluatie van besluitvorming

Aan alle inzetten van OG's en AOT's gaat besluitvorming vooraf, vrijwel altijd geheel telefonisch. Volgens de interne richtlijnen voor OG-inzetten beoordeelt de verantwoordelijk leidinggevende van de OG eerst of de aanvraag wel moet leiden tot een OG- of AOT-inzet. Zo ja, dan overlegt deze OG-leidinggevende met de (plaatsvervangend) teamleider van het AOT. Als die vindt dat het geen potentiële AOT-inzet is, legt de OG-leidinggevende de aanvraag voor aan het dienstdoende sectorhoofd of in een aantal eenheden aan de dienstdoende HOvD. Als het sectorhoofd of de HOvD akkoord gaat met de OG-inzet, dan gaat de OG de inzet voorbereiden en uitvoeren in afstemming met de aanvrager en met andere relevante partners. Als de (plaatsvervangend) teamleider AOT vindt dat het wellicht een AOT-inzet is, legt deze de aanvraag met alle beschikbare info ter beoordeling voor aan de (plaatsvervangend) HOvJ of de ROvJ. Als die toestemming tot inzet AOT geeft, dan licht de (plaatsvervangend) teamleider van het AOT de eenheidsleiding in. De eenheidsleiding besluit soms om ook de burgemeester van de betreffende gemeente in te lichten, omdat in een buurt onrust kan ontstaan vanwege een AOT-inzet. In voorkomende gevallen, zoals met personen met onbegrepen of suïcidaal gedrag, valt de inzet onder de deeltaak hulpverlening binnen de wettelijke politietaak (art 3 Politiewet 2012). In die gevallen is de burgemeester het bevoegd gezag en moet die ook de toestemming tot inzet verlenen. Veel burgemeesters van kleinere gemeenten zijn zich dat niet bewust en worden dan soms overvallen door zo'n telefoonoproep van een teamleider AOT, zo blijkt uit de groepsinterviews. Ondertussen gaat het AOT de inzet voorbereiden en uitvoeren in afstemming met de aanvrager en met andere relevante partners.

In interviews zeggen OG-respondenten dat periodiek dit soort besluiten worden geëvalueerd. Daaruit blijkt in de meeste gevallen dat de afweging en uiteindelijke besluitvorming voldoende kritisch is gebeurd. In de gevallen dat OG's tijdens inzetten in moeilijke situaties terechtkomen, komt dat vaak door onvoorziene omstandigheden en heeft het niet te maken met tekortkomingen in de voorinformatie en misvattingen over de veronderstelde risico's.

Maar een aantal AOT-respondenten vindt dat de eenheidsleidingen de grip zijn verloren op de OG's. Dit komt volgens hen doordat de eenheidsleidingen weinig zicht hebben op het reilen en zeilen van OG's, maar ook van AOT's. Dit is volgens deze respondenten ook een belangrijke reden voor de ontwikkelingen die de OG's en AOT's in de afgelopen jaren hebben doorgemaakt. Een AOT-respondent licht toe:

> *Als de werkvloer leidend is en je die leidend laat blijven, dan krijg je nooit wat het beleidsplan nodig heeft.*

Een andere AOT-respondent legt de verantwoordelijkheid voor de werkwijzen, verschijningsvormen en impact op burgers bij de politieleiding én het OM:

> *Als je kijkt naar het AOT-optreden lopen we rond met schilden, helmen et cetera. Maar dat doen de hondengeleiders en de FIOD TBB ook.*[1] *Als je die discussie voert met het OM en de eenheidsleidingen knikken ze al jaren dat dat raar is, maar niemand die er wat aan verandert.*

Met betrekking tot de besluitvorming rondom AOT-inzetten vertelt een lid van een eenheidsleiding dat periodiek een gesprek plaatsvindt met AOT-commandanten. HOvJ's en ROvJ's vertellen dat eens per jaar alle AOT-commandanten samenkomen met de ROvJ's. Tijdens die bijeenkomst worden casus besproken, evenals voorkomende vraagstukken en de toestemmingslijnen. De HOvJ's en ROvJ's ervaren die bijeenkomsten als prettig en informatief.

7.2 Wensen wat betreft besluitvorming

Verscheidene OG-respondenten en een AOT-respondent zijn van mening dat het wenselijk is dat de toestemmingslijn voor een OG-inzet verandert. Hierover zegt de AOT-respondent:

> *De OG's hebben zich enorm ontwikkeld in de afgelopen jaren, maar de toestemmingslijn is nog steeds hetzelfde. Ik vraag me soms af of het sectorhoofd altijd volledig op de hoogte is waarvoor hij of zij toestemming geeft.*

Concreet vinden deze respondenten dat een potentiële OG-inzet niet meer politie-intern getoetst moet worden, maar ook door het OM. De helft van de respondenten in de OM-vragenlijst vindt ook dat de HOvJ/ROvJ de toestemming voor de OG-inzetten moet gaan geven. De AOT-respondent licht verder toe:

> *Nu wordt nog makkelijk de keuze gemaakt om een OG in plaats van AOT te bellen, omdat het verkrijgen van toestemming voor een AOT-inzet langer duurt. Dit los je op door het OM ook toestemming te laten geven voor een OG-inzet. Dan zal ook kritischer gekeken worden of een OG dan wel AOT meer past bij een casus.*

Enkele OG-respondenten en twee leden van eenheidsleidingen vinden daarentegen dat het OM niet de partij is die toestemming moet geven voor een OG-inzet. Het argument dat de enkele OG-respondenten hierbij geven, is dat – zoals reeds in paragraaf 2.4.2 genoemd – de kennis van het OM over het werk van OG's en AOT's vooralsnog onvoldoende is. Deze respondenten wensen geen verandering en willen de toetsing politie-intern houden, omdat de politie professioneel genoeg is om de proportionaliteit in te schatten. Daarnaast zeggen twee leden van eenheidsleidingen en een operationeel specialist dat een toetsing door het OM niet nodig gaat zijn wanneer de OG's weer ingezet gaan worden als GGP-plus in plaats van als DSI-min. Verder prefereert een HOvJ ook dat het OM geen OG-inzetten toetst:

> *Ik wil voorkomen dat we ons gaan bemoeien met lichtere vergrijpen. Ik heb liever dat de politie een betere afweging maakt wanneer een OG en wanneer een AOT, zodat wij ons vooral bezig kunnen houden met het toetsen van AOT-inzetten.*

Er zijn ook respondenten die andere oplossingen aandragen. Deze oplossingen worden hieronder beschreven.

- Enkele AOT-respondenten, een HOvJ en een aantal ROvJ's zijn van mening dat zowel OG- als AOT-inzetten niet meer via de huidige toestemmingslijnen getoetst moeten worden. In plaats daarvan moet er een centraal punt met een inzetofficier binnen de politieorganisatie komen dat beslist welke kwaliteitsgroep wordt ingezet. Als dit doorgang vindt,

benadrukken meerdere HOvJ's dat ze nog steeds geïnformeerd moeten worden over dergelijke inzetten. Ze moeten hier immers eventueel burgemeesters over inlichten. Indien het OM hier niet meer bij betrokken is, raakt het OM volgens de HOvJ's een deel van het gezag kwijt.

- Een teamchef en een AOT-respondent opperen dat het OM niet meer moet toetsen of een casus een OG- of AOT-inzet moet worden, maar wat de impact van een inzet is geweest.

7.3 Evaluaties van werkwijzen

Tot de komst van de Nationale Politie in 2013 waren de zes AOT's van de politie onderdeel van een van de politieregio's in het werkgebied. Het beheer van het AOT lag bij de betreffende korpsleiding en korpsbeheerder. Die laatste was de burgemeester van de grootste gemeente in de politieregio. De chefs van de AOT's stemden in een landelijk overleg operationele zaken af. Zij coördineerden daarnaast ook de werving van nieuw personeel, de verwerving van materieel en dergelijke. De leidinggevenden van deze AOT-chefs – doorgaans de plaatsvervangend regiokorpschefs - voerden het landelijk beleidsoverleg.

Nu de AOT's onderdeel zijn van de DSI, liggen deze taken en verantwoordelijkheden bij het hoofd van de Afdeling AOT van de DSI samen met teamleiders AOT. Daarnaast is er onder meer een procedurecommissie waarin (operationeel) AOT-leidinggevenden en uitvoerenden vanuit de individuele inzetevaluaties punten halen die relevant zijn voor de verdere professionalisering en doorontwikkeling van de procedures. Eventuele procedurewijzigingen worden zo goed uitgezocht en in samenwerking met de docenten van de AOT-opleiding van de Politieacademie en met de trainingsafdeling van de DSI goed doordacht en getest alvorens zij eventueel worden doorgevoerd in opleiding, training en uitvoering.

De coördinatoren van de OG's stemmen in een landelijk overleg onder meer uitvoerings-, wervings- en opleidingszaken met elkaar af. Zeker als daar onderwerpen zoals opleiding en training worden besproken, worden daar de Politieacademie en de IBT-centra ook in betrokken.

7.4 Evaluaties van inzetten

De OG's verschillen onderling sterk in de aard en kwaliteit van hun administratie. Er zijn OG's die een zeer volledige inzetadministratie hebben, waarin zij desgewenst ook jaren kunnen terugkijken naar vele aspecten van de zaak. Andere OG's houden wel een overzicht bij, maar voor het terugzoeken van detailinformatie moeten zij terugvallen op de politie-informatiesystemen zoals Basisvoorziening Handhaving (BVH). Enkele OG-respondenten zijn van mening dat BVH niet goed is ingericht. Ze kunnen namelijk slechts tot vijf jaar terugkijken en binnen die vijf jaar kunnen zij niet alle inzetten terugvinden. Daarnaast is er geen landelijk registratiesysteem van OG-inzetten.

Eén OG-respondent vertelt in een interview dat een inzet achteraf geëvalueerd wordt als die anders verliep dan vooraf gedacht. Een basisteamchef vult aan door te zeggen dat op operationeel niveau regelmatig discussies worden gevoerd over de werkwijzen tijdens inzetten. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer een verdachte niet aanwezig was in zijn of haar woning, terwijl de voorinformatie daar wel op wees. Dergelijke discussies worden volgens de teamchef zelden tot nooit gevoerd met de sectorleidingen. Hij licht toe:

> *Uitzonderingen daargelaten vind ik dat de operationele awareness van tactisch leidinggevenden mager tot niet aanwezig is.*

Ook binnen het OM wordt nauwelijks discussie gevoerd over inzetten, aldus een ROvJ in een interview. Een lid van een eenheidsleiding laat een ander geluid horen. De betreffende OG en het AOT in die eenheid koppelen namelijk de resultaten van inzetten altijd terug aan de eenheidsleiding. Een lid van een andere eenheidsleiding zegt dat de beleidsverantwoordelijke van de OG altijd een jaarverslag schrijft en daarover een presentatie geeft, onder andere om aan de basisteamchefs te laten zien dat de OG niet enkel mensen wegtrekt uit het basisteam. Een lid van weer een andere eenheidsleiding zegt altijd geïnformeerd te worden als er een AOT-inzet gaat plaatsvinden. Dit wordt als informatief en prettig ervaren, omdat zodoende het bestuur tijdig ingelicht kan worden. Verder zegt dit lid van

een eenheidsleiding ook dat AOT-commandanten continu terugkoppeling geven van AOT-inzetten.

7.5 Klachten over OG- en AOT-inzetten

Op grond van art 68 Politiewet 2012 kunnen burgers bij de politiechef een klacht indienen over gedragingen van politieambtenaren. Zoals in subparagraaf 1.4.2 vermeld, hebben de politieklachtencommissies van de politie-eenheden in hun jaarverslagen de klachten niet uitgesplitst naar de verschillende organisatieonderdelen. In die jaarverslagen zijn daardoor geen klachten te vinden specifiek over de OG's. Navraag bij de afdeling Integriteit van de Staf Korpsleiding van de politie leert dat de achtergrond daarvan is dat klachten over OG's niet als zodanig worden gecodeerd in het registratiesysteem voor klachten. Over klachten over de OG's zijn dus geen gegevens beschikbaar. In de interviews voor dit onderzoek zeggen verscheidene OG-respondenten dat het aantal klachten naar aanleiding van OG-inzetten gering is. De klachten die er zijn, hebben volgens hen vrijwel altijd betrekking op de schade door het verbreken van de voordeur. Een enkele keer betreft het een klacht over een bejegeningskwestie. Wat betreft klachten over OG-optredens blijven daardoor alleen klachtrapporten van de Nationale ombudsman ter bestudering over.

Over de DSI zijn wel gegevens over politieklachten beschikbaar. De staf van de Eenheid Landelijke Expertise en Operaties (LX) codeert klachten over inzetten van de DSI namelijk wel. Over de mate waarin AOT-inzetten tot klachten leiden, verschillen de antwoorden van respondenten. Waar een teamchef aangeeft dat AOT-inzetten in zijn politie-eenheid tot weinig klachten leiden, zeggen twee AOT-respondenten dat de AOT-inzetten met enige regelmaat resulteren in klachten. Net zoals voor de klachten na OG-inzetten geldt, betreft het vooral klachten over schade en zijn er weinig klachten over de bejegening. Indien er klachten zijn, is volgens een AOT-respondent het huidige politiesysteem onvoldoende in staat om een klacht snel bij de juiste persoon te laten landen.

Na zowel OG- als AOT-inzetten wordt regelmatig de wijkagent ingezet om uitleg te geven, de verdachte gerust te stellen en/of de onrust in de

buurt tegen te gaan. Volgens diverse respondenten heeft dit effect en leidt dit tot minder klachten van burgers.

Wat betreft de inzet van OG's zijn verschillende rapporten van de Nationale ombudsman te vinden. Deze rapporten gaan voornamelijk over klachten met betrekking tot de keuze voor de inzet van een AOT, het gebruik van fysiek geweld en de ontstane schade bij de inzet. Ook zijn er klachten ingediend over de OG-inzetten waarbij de herkenbaarheid als politie, het geweldgebruik en de gelijkenis met een AOT de onderwerpen zijn (Timmer, 2005).

7.5.1 OG

Klachten door OG-inzet

Klager is verdachte geweest in een onderzoek naar mensensmokkel. De aanhouding van de betrokkene heeft veel impact op hem gehad. Om die reden heeft hij een klacht met verschillende klachtonderdelen ingediend bij de Nationale ombudsman. Deze klachtonderdelen hebben betrekking op de beslissing tot inzet van de OG, op het fysieke geweld dat hierbij gebruikt is en op de onjuistheden in de processen-verbaal. De No heeft geoordeeld dat de inzet van de OG behoorlijk is. Ook de inbreuk op de onaantastbaarheid van het lichaam door geweld tegen hem te gebruiken, beoordeelt de No als behoorlijk. Maar dat de processen-verbaal van het binnentreden en van de aanhouding niet volledig zijn, vindt de No niet behoorlijk.

De Nationale ombudsman heeft sinds 2009 zeker zeven rapporten opgesteld met betrekking tot optreden van OG's of voorgangers en ook zeven over het optreden van een AOT. Over die zeven klachten over een OG oordeelt de No in drie oudere gevallen dat de klacht over het optreden van de OG in kwestie gegrond is (2002/270, 2003/337 en 2013/114). In een ander rapport beoordeelt de No het optreden van de OG als behoorlijk, maar oordeelt de Kinderombudsman dat de OG het optreden beter had moeten voorbereiden in verband met de aanwezigheid van een kind van de aangehouden verdachte (NO 2023/165).

7.5.2 AOT

Politieklachten

In 2023 zijn er 18 klachten geregistreerd over de DSI. Deze betreffen in vrijwel alle gevallen een AOT-optreden. Ruim één procent van de ruim 1.500 AOT-inzetten leidt dus tot een klacht van een burger. Ter vergelijking toont tabel 7.1 ook de aantallen voor 2021 en 2022.

Tabel 7.1 – Aantallen klachten tegen AOT's in 2021, 2022 en 2023

DSI	Aantal klachten
2021	11
2022	20
2023	18

Alle 18 klachten zijn conform de daarvoor geldende procedures afgehandeld. Een ingediende klacht kan bestaan uit verscheidenen klachtonderdelen. De 18 unieke klachten bestonden uit in totaal 44 klachtonderdelen. Tabel 7.2 toont de verdeling over deze klachtonderdelen. Tabel 7.2 bevestigt wat AOT-ers in de interviews zeiden, namelijk dat de meeste klachten – 11 van 18 – (deels) betrekking hebben op het binnentreden door een AOT. Negen van de 18 klachten gingen (deels) over hoe de klager zich door het AOT bejegend voelde. Zes gingen er (deels) over wat het AOT in de ogen van de klager had nagelaten. Vijf klachten betroffen (deels) het gebruik van fysiek geweld door het AOT. Drie klachten hadden betrekking op de informatievoorziening door het AOT ten tijde van het optreden.

Tabel 7.2 – Klachtonderdelen tegen AOT-optredens in 2023

Klachtrubrieken	Aantal
Binnentreden	11
Bejegening/houding/gedrag	9
Geen of onvoldoende actie	6
Fysiek geweld	5
Informatieverstrekking	3
Onjuiste actie	3
Doorzoeken woning	2
Inbeslagname	2
Afspraken niet nakomen	1
Arrestantenbehandeling	1
Verkeersgedrag	1
Totaal	**44**

Tabel 7.3 geeft de afdoening weer van de politieklachten tegen AOT-optredens in 2023. Een klacht bleek niet ontvankelijk. Een andere klacht ging over een man in burger die tijdens een verkeersruzie beweerde bij de DSI te werken. Het voertuigkenteken van de vermeende politiemedewerker was bekend. Deze persoon bleek geen politiemedewerker te zijn.

Drie klachten zijn niet in behandeling genomen, omdat er nog andere procedures liepen op het moment dat de klachten werden ingediend. Na afloop van dergelijke procedures krijgt de indiener van de klacht de mogelijkheid de klacht te vervolgen. Daar is in deze gevallen geen gebruik van gemaakt. Acht klachten zijn kort na de start van de klachtbehandeling naar tevredenheid van de klager afgehandeld (afdoening na intake, bemiddeling, bemiddelingsgesprek).

- "Afdoening na intake" betekent dat de klager na een intakegesprek met de klachtbehandelaar de klacht niet verder wil vervolgen. Vaak was dan een luisterend oor en het geven van aanvullende informatie of het delen van een leermoment voldoende.

- Bij een klachtbehandeling met als uitkomst "bemiddeling" heeft er hoor en wederhoor plaatsgevonden. Zowel de burger als de betrokken medewerkers hebben kunnen reflecteren op de klacht. Een terugkoppeling van de zienswijze van de betrokken medewerker is dan voor de klager voldoende gebleken.
- In een klacht heeft een "bemiddelingsgesprek" plaatsgevonden dat naar tevredenheid van de klager is verlopen, waarna de klacht op verzoek van de klager is afgerond.

Vier klachten zijn na het doorlopen van de behandeling in de eerste fase afgesloten naar tevredenheid van de klagers. De dossiers zijn daarna gesloten.

Eén klacht is op verzoek van de klager in de tweede fase behandeld (in tabel 7.3 geregistreerd als 'n.v.t.'). Deze mogelijkheid bestaat als de klager na de klachtbehandeling in de eerste fase niet tevreden is. De klager verzoekt de politiechef dan om een oordeel over de klacht. De politiechef vraagt vervolgens aan de onafhankelijke klachtencommissie om een advies te geven over de klacht alvorens hij/zij een oordeel geeft over de klacht. Deze klacht besloeg 11 klachtrubrieken.

Tabel 7.3 – Afdoening klachten tegen AOT-optredens in 2023

Afgehandelde klachten	**Uitkomst**
Afdoening na eerste fase	4
Afdoening na intake	5
Bemiddeling	2
Bemiddelingsgesprek positief	1
N.v.t.	1
Niet behandelen Awb 9:8 lid 1e overige procedure	1
Niet behandelen Awb 9:8 lid 1f lopend opsporingsonderzoek	3
Niet ontvankelijk	1
Totaal	**18**

No-rapporten AOT

De No-rapporten van de laatste 15 jaar over AOT-inzetten zijn de volgende: 2010/184, 2010/329, 2011/008, 2012/179, 2015/162, 2017/137 en 2018/029. De No-rapporten 2010/184, 2010/329 en 2012/179 zijn voor dit onderzoek niet direct relevant.

Een ouder No-rapport betrof een optreden van een Groep Bijzondere Opdrachten (GBO). Sommige politieregio's hadden zo'n GBO. Enkele van die GBO's waren erkend als AOT, maar verrichtten ook wel andere aanhoudingen; vaak wat lastiger aanhoudingen en aanhoudingen met een verhoogd risico. Voor die niet-AOT aanhoudingen was het niet toegestaan dat zo'n GBO AOT-(geweld)middelen en-procedures gebruikte. In No-rapport 1999/489 beoordeelde de No onder meer het gebruik van een blinddoek tijdens de beklaagde niet-AOT aanhouding als niet behoorlijk, omdat dat was voorbehouden aan AOT's. Overigens was dat voorbehoud toen nog niet opgenomen in de Ambtsinstructie.

In No-rapport 2011/008 oordeelde de Nationale onbudsman dat de HOvJ te lichtzinnig toestemming had verleend tot een AOT-inzet. Dit is mede de reden waarom de No oordeelde dat het door het AOT gebruikte fysieke geweld en het blinderen van de verdachte niet rechtmatig waren. Daarnaast was het aangewende geweld ten onrechte niet gerapporteerd. Daarnaast oordeelde de No dat de door het AOT aangerichte schade onevenredig was.

In No-rapport 2015/162 beoordeelde de No het aangewende AOT-geweld als behoorlijk. De klacht dat het AOT de aangehouden verdachte medische zorg had onthouden, vond de No niet alleen ongegrond. Hij maakte het AOT zelfs complimenten voor de onmiddellijk verleende professionele eerste hulp. Daarnaast complimenteerde de No het AOT over de weigering en de volharding daarin om de gewonde verdachte in het dienstvoertuig te vervoeren toen het ambulancepersoneel weigerde de verdachte naar een ziekenhuis te vervoeren.

In een rapport uit 2017 beoordeelde de No het optreden van het AOT als behoorlijk, maar gaf hij wel een advies hoe om te gaan met kinderen tijdens AOT-optredens. De No adviseerde om de informele afspraken binnen de AOT's omtrent hoe om te gaan met de (mogelijke) aanwezigheid van minderjarige kinderen tijdens een AOT-inzet formeel vast te leggen en daarin ook op te nemen dat het AOT bij de uitvoering van de planmatige aanhouding een afweging zal maken tussen de veiligheidsbelangen van het

AOT en de opdracht tot het verrichten van de aanhouding enerzijds en de belangen van de aanwezige kinderen anderzijds (2017/137).

Het vooralsnog laatste No-rapport over het optreden van een AOT stamt uit 2018 over een inzet in 2014. Onderstaand de casus van het rapport.

Klacht over een AOT-inzet

Een man dient een klacht in over een nachtelijke instap door een AOT in zijn woning zonder zijn toestemming. Op dat moment liggen klager, zijn hoogzwangere vrouw en zijn vijf kinderen in de leeftijd 1 tot 16 jaar te slapen. De politie is op zoek naar de jonge baby van de zwager van klager. De politie vermoedt dat die baby in levensgevaar is. Gedurende de doorzoeking van de woning moesten klager en zijn hoogzwangere vrouw op de bank in de woonkamer blijven zitten. De kinderen moesten op hun kamers blijven, behalve het kleintje van één jaar.

Tijdens de doorzoeking blijkt dat de baby niet in de woning aanwezig is. Daarnaast blijkt dat het echtpaar niets te maken heeft met de vermoedelijke onttrekking aan het ouderlijk gezag (over de baby) door de zwager. Alle leden van de familie zijn enorm geschrokken van de politieactie en de buurt liep uit voor hun woning. Daarnaast heeft de instap door het AOT ook flink wat schade aan en in de woning veroorzaakt.

De klacht betreft:

Het feit dat het OM toestemming had verleend voor de inzet in de wetenschap dat er vijf kinderen aanwezig waren in de woning;

De schade aan en in de woning;

Het gebrek aan uitleg achteraf over de reden voor de instap en doorzoeking, uitleg ook aan de buurt.

De No beoordeelt de beslissing om het AOT in te zetten als behoorlijk. Het beklaagde optreden van het AOT, de beklaagde schade aan de woning en de beklaagde uitleg aan omwonenden de beoordeelt de Nationale ombudsman ook als behoorlijk. Maar de Nationale ombudsman beoordeelt het feit dat de zaaksofficier van Justitie de toestemming en de redenen daarvoor niet schriftelijk heeft vastgelegd de Nationale ombudsman als niet behoorlijk. "De Nationale onbudsman stelde onder meer vast dat de motivering van de toestemming voor een AOT-inzet niet op papier is vastgelegd door de ROvJ, evenals de informatie die ten grondslag heeft gelegen aan het besluit om het huis van de verzoeker te betreden.

Daarnaast stelde de No ook vast dat er informatie uit processen-verbaal ontbrak in het dossier. Tot slot was de toelichting die het OM achteraf gaf over het hoe en waarom van deze AOT-inzet gebrekkig.

Nationale ombudsman, 2018/029, 2018

7.6 Oordelen van rechters over inbreuken op grondrechten

Politiebevoegdheden zijn juridisch gezien vooral wettelijk gerechtvaardigde inbreuken op grondrechten van burgers. Daarom is voorafgaand aan (buiten heterdaad) en na (op heterdaad) een aanhouding ook altijd de toetsing nodig van een OvJ of hOvJ. Ook de rechter toetst soms de wijze van aanhouding als de verdediging bijvoorbeeld aanvoert dat de aanhouding niet rechtmatig is verlopen gezien de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit. OG's en AOT's maken op grond van hun taakuitoefeningen bij hun inzetten ter aanhouding doorgaans inbreuk op verscheidene grondrechten van de verdachten die zij aanhouden. Daarbij gaat het onder meer om het recht op vrijheid door de aanhouding (art 15 Grondwet), het recht op de onaantastbaarheid van de levenssfeer (art 10 Grondwet) en van het lichaam (art 11 Grondwet) door eventueel geweldgebruik en door het blinderen van de verdachte (art. 23c Ambtsinstructie) en het woonrecht door het binnentreden zonder toestemming van de bewoner (art 12 Grondwet). Vanwege de dichtheid en de indringendheid van die inbreuken door de gebruikte specifieke technieken en tactieken en vanwege de impact die dat heeft op de verdachte en zijn omgeving is de beslissing tot de inzet van een AOT voorbehouden aan de (plaatsvervangend) HOvJ dan wel aan de ROvJ (paragraaf 4 Circulaire AOE'en 2009).

Er is voor dit onderzoek gezocht naar relevante rechtszaken met de in 1.4.2 genoemde zoektermen. Dit leverde 21 uitspraken op waarin een of meer van de zoektermen voorkwamen. Deze uitspraken beslaan de periode 2008 tot en met 2023. Deze uitspraken zijn bestudeerd ten behoeve van de beantwoording van enkele onderzoeksvragen in dit onderzoek. Vier van deze uitspraken raken aan een voor dit onderzoek relevant onderwerp. Dan

gaat het bijvoorbeeld om de eventuele verwarring tussen een OG of VAG-team en een AOT, of om een (vermeend) vormverzuim door beslissing tot de inzet van een OG of een AOT. Onderstaand een korte weergave van deze relevante zaken.

7.6.1 2008

In een strafzaak uit 2008 claimen de verdachte van drugsdelicten en zijn raadsvrouw dat hij is aangehouden door een AOT. Ter terechtzitting blijkt dat dat geen AOT is geweest maar een OG. De rechtbank ziet daar verder geen probleem in en veroordeelt de verdachte (ECLI:NL:RBHAA:2008:BF3686). Over deze zaak is geen uitspraak in hoger beroep gevonden.

7.6.2 2019

Een strafzaak uit 2019 gaat om illegaal vuurwapenbezit. De verdachte is aangehouden door een AOT in een woning waar eerder ook een aanslag op is gepleegd met een handgranaat. De woning in kwestie had een gepantserde toegangsdeur. Al met al reden voor het AOT om zich met gebruik van explosieven toegang tot de woning te verschaffen. De OvJ kan ter terechtzitting niet aannemelijk maken dat, en laat staan waarom, de HOvJ of een plaatsvervanger toestemming heeft verleend voor de inzet van een AOT. Dat is in strijd met het BBP en met de Circulaire AOE'en en levert naar het oordeel van de rechter daarom een onherstelbaar vormverzuim op. Dit vormverzuim heeft geen invloed op de schuldigverklaring of de straftoemeting. De rechtbank vindt de strafbare feiten sowieso niet bewezen en spreekt de verdachte daarom vrij (ECLI:NL:RBOVE:2019:2272).

7.6.3 2020

In 2020 levert de inzet van een OG ter aanhouding naar het oordeel van de rechter een onherstelbaar vormverzuim op en dat leidt ook tot strafvermindering (ECLI:NL:RBNNE:2020:4599). Een verdachte van bedreiging aan het adres van de minister-president en van aanzetten tot geweld tegen het openbaar gezag is aangehouden door een OG. De verdachte en de advocaat menen dat het gaat om een optreden van een AOT en voeren aan dat daarvoor de vereiste toestemming van de HOvJ ontbreekt. Ook de OvJ denkt dat de verdachte is aangehouden door een AOT en neemt aan dat daarvoor dus

ook toestemming aan de HOvJ is gevraagd en gegeven. De rechtbank stelt echter vast dat de verdachte is aangehouden door een OG. De rechtbank stelt evenwel ook vast dat het binnentreden en de aanhouding op dezelfde wijze is verricht als een AOT dat zou hebben gedaan. Aangezien voor die werkwijze geen toestemming is verleend door een HOvJ oordeelt de rechtbank dat de voorschriften zijn geschonden. Dat is een onherstelbaar vormverzuim en leidt tot strafvermindering:

> *"Bij de beantwoording van de vraag of aan dit verzuim enig rechtsgevolg moet worden verbonden en, zo ja, welk rechtsgevolg dan in aanmerking komt, moet rekening worden gehouden met de in het tweede lid van artikel 359a Sv genoemde factoren. De eerste factor is het belang dat het geschonden voorschrift dient'. De tweede factor is de ernst van het verzuim. De derde factor is het nadeel dat daardoor wordt veroorzaakt. Bij de beoordeling daarvan is onder meer van belang of en in hoeverre de verdachte door het verzuim daadwerkelijk in zijn verdediging is geschaad.*
>
> *Het belang dat deze geschonden voorschriften dienen is evident. Immers, de inzet van een OG is juist vanwege de zwaarte van het geweldmiddel slechts in beperkte, levensbedreigende situaties gerechtvaardigd en daarvoor is - als extra waarborg - toestemming van het bevoegd gezag nodig. Het gewelddadige binnentreden heeft geleid tot een ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer en heeft een diepe indruk gemaakt op verdachte. Het nadeel is gelegen in het belang dat de geschonden voorschriften beogen te beschermen, onder andere schending van de privacy van verdachte en het huisrecht.*
>
> *De rechtbank is, evenals de raadsman, van oordeel dat gelet op het voorgaande strafvermindering gerechtvaardigd is.*
>
> *(...)*
>
> *Nu de rechtbank bovendien heeft geconstateerd dat sprake is geweest van een onherstelbaar vormverzuim, welk verzuim tot strafvermindering moet leiden, is de rechtbank van oordeel dat kan worden volstaan met een onvoorwaardelijke gevangenisstraf gelijk aan de duur van het reeds ondergane voorarrest van 45 dagen. De rechtbank ziet geen ruimte meer voor een voorwaardelijk deel."*

Over deze zaak is geen uitspraak in hoger beroep gevonden gevonden (ECLI:NL:RBNNE:2020:4599).

7.6.4 2023

In een strafrechtszaak in 2023 voert de verdediging aan dat de verdachte ten onrechte door het AOT zou zijn aangehouden (ECLI:NL:RBMNE:2023:370). De rechtbank zegt en oordeelt over de AOT-inzet:

> *"Vormverzuim*
> *Uit het dossier blijkt dat verdachte op 3 augustus 2022 met een arrestatieteam is aangehouden. De rechtbank begrijpt het beroep van de verdediging op artikel 11 sub a van het Besluit beheer politie aldus dat wordt betoogd dat zich in dit concrete geval geen omstandigheid voordeed die de inzet van een arrestatieteam rechtvaardigde.*
>
> *De officier van justitie heeft ter zitting naar voren gebracht dat aangeefster [slachtoffer] had verklaard dat verdachte een vuurwapen had en vuurwapengevaarlijk is. De inzet van het arrestatieteam was daardoor volgens de officier gerechtvaardigd. De rechtbank is met de verdediging van oordeel dat onvoldoende uit het dossier is gebleken waarom ten tijde van de aanhouding van verdachte redelijkerwijs moest worden gevreesd voor een levensbedreigende situatie voor politie of anderen.*
>
> *De rechtbank is van oordeel dat de enkele verklaring van aangeefster, van wie bij de politie bekend was dat zij in onmin met verdachte leefde, daartoe onvoldoende is. Dat geldt temeer nu zij desgevraagd heeft verklaard dat zij het wapen, waarvan zij beweerde dat het verdachte erover kon beschikken, nooit heeft gezien.*
>
> *De rechtbank constateert dat achteraf bezien onvoldoende grond bestond voor de inzet van het arrestatieteam, hetgeen een onherstelbaar vormverzuim in de zin van artikel 359a van het Wetboek van Strafvordering oplevert. De rechtbank is weliswaar van oordeel dat deze schending vanwege het toegepaste geweld enig nadeel voor verdachte heeft veroorzaakt, maar dat kan worden volstaan met de enkele constatering dat sprake was van een onherstelbaar vormverzuim. Daarbij heeft de rechtbank ook gelet op de omstandigheid dat uit het proces-verbaal van aanhouding blijkt, en verdachte heeft dat niet weersproken, dat het geweld geen letsel heeft veroorzaakt."*

Deze opmerking heeft in de uitspraak van de rechtbank geen invloed op de strafmaat. Navraag bij het betreffende AOT leert dat informatie uit tele-

foontaps over de aanwezigheid én het dragen van vuurwapens ook een belangrijke rol heeft gespeeld in de beslissing van het OM om toestemming te geven tot inzet van een AOT. Het is niet bekend waarom de zaaksofficier van justitie dat ter terechtzitting niet aan de orde heeft gesteld. Over deze zaak is geen uitspraak in hoger beroep gevonden.

7.6.5 Rechter-commissaris

Ingevolge artikel 110 van het Wetboek van Strafvordering staat de strafrechtelijke doorzoeking van een woning onder leiding van een RC. Dit op vordering van de OvJ. Doorgaans is de verdachte dan al aangehouden en afgevoerd naar het politiebureau.

De RC's die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd, constateren dat in de praktijk het optreden van een AOT of OG, zowel qua verschijningsvorm als de wijze van binnentreden, steeds minder van elkaar verschilt. In een bericht aan de onderzoekers stellen zij:

> *"De voordeur wordt in beide gevallen met geweld geopend en het team komt luid roepend de woning binnen. Deze wijze van binnentreden is impactvol en potentieel traumatiserend, niet alleen voor de verdachte, maar ook (en met name) voor andere aanwezigen in de woning. Daarnaast blijft de bewoner van het pand zelf (financieel) verantwoordelijk voor het herstel van de schade die door het binnentreden wordt veroorzaakt. Daar waar de inzet van een AOT door of namens de hoofdofficier van justitie vooraf wordt getoetst op proportionaliteit en subsidiariteit, gebeurt dit niet op dit niveau voorafgaand aan de inzet van de OG. Nu deze inzet in de praktijk niet of nauwelijks minder impactvol is dan de inzet van het AOT, is het de vraag of dit onderscheid gerechtvaardigd is en of de toets van proportionaliteit en subsidiariteit niet ook door de (hoofd)officier van justitie moet worden gedaan voorafgaand aan de inzet van de OG."*

De drie RC's stellen duidelijk dat het niet hun taak is om dat deel van het politieoptreden te toetsen, maar dat de afhandeling van de doorzoeking en het achterlaten van de woning en de situatie daarbinnen wel hun verantwoordelijkheid is. In het interview leggen de RC's uit dat zij zich zorgen maken over de impact die dergelijk binnentreden en aanhouden heeft op de betrokkenen in en rond de woning. Zij zijn bekend met verscheidene

gevallen waarin gezinsleden inclusief kinderen zich naderhand hebben laten behandelen door een psycholoog. Ook de soms forse schade kan een financieel probleem opleveren voor het gezin. De RC's pleiten er daarom voor dat de OG-inzetten net als de AOT-inzetten onder de verantwoordelijkheid van de HOvJ komen te vallen en dus vooraf worden getoetst, ook op de impact.

7.7 Deelconclusie

In dit hoofdstuk beantwoordt de deelvragen met betrekking tot de weging van eventuele inbreuken op grondrechten in beslissingen tot inzet van OG's en AOT's en de externe toetsing van deze beslissingen en het optreden in bijvoorbeeld bij klachtbehandeling en in rechtszaken. Dit hoofdstuk geeft deels antwoord op de eerste en derde onderzoeksvraag:

> *Hoe worden besluiten genomen over de inzet van OG's en AOT's bij aanhoudingen?*
>
> *Wat zijn de werkwijzen van OG's en AOT's bij het verrichten van aanhoudingen?*

Lering

De besluitvorming rond de inzetten van OG's en AOT's wordt niet of nauwelijks inhoudelijk vastgelegd en ook niet per inzet steeds door alle betrokkenen tussen aanvraag en inzet nabesproken of geëvalueerd. Wat betreft de inzetten van de OG's verschilt dat tussen de politie-eenheden. In de ene eenheid brengt de OG een jaarverslag uit en bespreekt dit met de eenheidsleiding. Andere eenheden doen dit niet of nauwelijks. Wat betreft de inzetten van de AOT's bespreekt de teamleider AOT eens per jaar de inzetten met de eenheidsleidingen van zijn werkgebied en daarnaast ook met de HOvJ's en ROvJ's van zijn werkgebied. Over de daaruit te trekken lering worden afspraken gemaakt.

Het landelijk overleg van OG-coördinatoren bespreekt regelmatig de lering die is getrokken uit de ervaringen in het land. Daaruit kunnen in overleg met de docenten van de OG-opleiding en met de betrokken IBT-docenten veranderingen worden afgeleid voor de werkwijzen en trainingen.

De DSI ontvangt en administreert alle inzetverslagen en inzetgegevens van alle AOT's. Het hoofd van de afdeling AOT haalt samen met de teamleiders en de procedurecommissie leerpunten uit de inzetgegevens en inzetevaluaties. Zij gebruiken die informatie voor eventuele aanpassingen en doorontwikkelingen van de aan te leren en te trainen procedures.

Klachtrecht

Klachten over inzetten van de OG's en AOT's lijken er niet heel veel te zijn. Af en toe behandelt de No een klacht over een vermeend AOT-optreden, maar dan blijkt dat soms te gaan over een inzet van een OG. Klachten die bij de No terechtkomen, worden weliswaar geregeld (geheel of gedeeltelijk) ongegrond verklaard. Maar de No komt toch af en toe met een nuttig advies of een praktische handreiking. Zo adviseerde de No om de manier waarop de AOT's meestal al rekening houden met de (mogelijke) aanwezigheid van minderjarige kinderen formeel vast te leggen en ook vast te leggen dat het AOT bij de uitvoering van de planmatige aanhouding een afweging moet maken tussen de veiligheidsbelangen van het AOT en de opdracht tot het verrichten van de aanhouding enerzijds en anderzijds de belangen van de kinderen (2017/137).

De Nationale ombudsman beoordeelt in verscheidene klachtrapporten het feit dat de zaaksofficier van justitie de toestemming tot inzet AOT en de redenen daarvoor niet schriftelijk had vastgelegd als niet behoorlijk.

Strafrecht

De rechter besteedt in rechtszaken tegen aangehouden verdachten in voorkomende gevallen aandacht aan de inzet en het optreden van een OG of een AOT en de toestemming daartoe of juist het ontbreken van die toestemming. Uit verscheidene rechterlijke uitspraken blijkt dat er frequent verwarring bestaat bij verdachten en advocaten maar ook zelfs bij zaaksofficieren van justitie of de verdachte door een OG of een AOT is aangehouden. Dit doordat OG's op grotendeels dezelfde wijze optreden als AOT's. Dat een groep RC's er ook voor pleit om de OG-inzetten onder de verantwoor-

delijkheid van de HOvJ te brengen, is in dit verband veelzeggend en benadrukt het belang van aandacht hier voor.

In minstens één geval (2020) beoordeelt de rechter de instap door een OG door de gehanteerde werkwijze als een instap door het AOT. Dat daarvoor de toestemming door een HOvJ ontbreekt, beoordeelt die rechter als een onherstelbaar vormverzuim.

In minstens drie zaken beoordeelt de rechter het ontbreken van een schriftelijke beslissing tot inzet van een AOT door een HOvJ zoals voorgeschreven in de Circulaire AOE'en als een onherstelbaar vormverzuim. De rechter vindt ook dat de zaaksofficier van justitie ter terechtzetting een dergelijke toestemming door de HOvJ moet kunnen overleggen. De Circulaire AOE'en schrijft namelijk ook voor dat de HOvJ die inzetbeslissingen moet administreren. De (plaatsvervangend) HOvJ's en ROvJ's zeggen in dit onderzoek dat zij die inzetbeslissingen niet administreren. Zij vinden dat de politie dat moet doen.

Bevoegdheid, verantwoordelijkheid en verantwoording

De trits van Van Traa "Geen bevoegdheid zonder verantwoordelijkheid, geen verantwoordelijkheid zonder verantwoording" betekent dat het gebruik van bevoegdheden altijd verantwoord moet (kunnen) worden (Commissie Van Traa 1996: 9).

Dit hoofdstuk maakt in samenhang met eerdere hoofdstukken duidelijk dat het ongeregelde heden van de OG's gevolgen heeft voor de legitimiteit van en voor de juiste verantwoording voor de optredens van deze groepen. Er zijn namelijk geen nadere juridische kaders voor de OG's en voor hun optredens, zoals die er wel zijn voor de AOT's. De politie-interne richtlijnen voor de OG's zijn niet kenbaar voor de burger en de advocatuur en evenmin voor de zittende en de staande magistratuur.

Een deel van de OG-inzetten ter aanhouding in woningen en voertuigen behoort in elk geval tot de toestemmingsverantwoordelijkheid van de HOvJ. Dan gaat het om de inzetten waarbij een OG, net als een AOT, zonder toestemming van de bewoner de deur van de woning verbreekt en op snelheid en met gebruikmaking van kogelwerende schilden met felle lampen en uitgerust met kogelwerende vesten en (dito) helmen de woning betreedt ter aanhouding en dikwijls ook doorzoeking. Eigenlijk geldt ditzelfde ook voor inzetten van hondengeleiders van de politie en van het

Team Bijzondere Bijstand (TBB) van de FIOD met vergelijkbare uitrusting en werkwijzen. Al deze inzetten voldoen namelijk aan de omschrijving van de Circulaire AOE'en: "Gelet op de situaties waarin wordt opgetreden en de wijze waarop een AOE opereert, zal veelal sprake zijn van een ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. De inzet kan dan ook worden beschouwd als het toepassen van een zwaar geweldmiddel, waarvoor toestemming van het bevoegd gezag nodig is conform artikel 6, eerste lid, van de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar". Onder 7 bepaalt de Circulaire AOE'en dat: "Aangezien de toestemming tot inzet van een AOE een zwaarwegende beslissing is, die verstrekkende gevolgen kan hebben, dient in beginsel de hoofdofficier van justitie, onder wiens gezag het opsporingsonderzoek plaatsvindt deze toestemming te verlenen." De HOvJ verleent echter geen toestemming aan inzetten van de OG's en dat zou volgens de Circulaire AOE'en en ook volgens verscheidene uitspraken van de Nationale ombudsman en van de strafrechter wel moeten.

De interne richtlijnen met betrekking tot de inzet van OG's schrijven voor: "Ondersteuningsgroepen rapporteren op uniforme wijze over de inzetten die hebben plaatsgevonden." Dit onderzoek laat zien dat die landelijk uniforme administratie er tien jaar na dato nog niet is.

Ook de verantwoording voor inzetbeslissingen voor AOT's is niet geheel op orde. De Circulaire AOE'en schrijft namelijk ook voor dat de HOvJ die inzetbeslissingen moet administreren. De (plaatsvervangend) HOvJ's en ROvJ's zeggen in dit onderzoek dat zij die inzetbeslissingen niet administreren. Maar ook op deze verantwoordingsverplichting hebben de Nationale ombudsman en de rechter meermalen op gewezen; klaarblijkelijk tot nu toe zonder opvolging door politie en OM.

België laat met het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (Comité P) zien dat toezicht op de uitvoering van de politietaak niet alleen doeltreffend is, maar ook kan helpen bij leren en verbeteren (Bijlage 2 – Blik over de grens; Woets e.a. 2020; hoofdstuk 3 van dit rapport). Toezicht op de sturing, uitvoering en verantwoording is wat betreft alle politiebevoegdheden van groot belang, maar zeker als het gaat om het in gesloten verband en op indringende wijze gebruiken van bevoegdheden die inbreuk maken op grondrechten van burgers, zoals de OG's en de AOT's dat in voorkomende gevallen doen.

OG houdt verdachte aan bij pseudokoop.

Foto: Anp/Hollandse Hoogte/Persbureau Meter.

Eindnoot

1. Het voltijds Team Bijzondere Bijstand (TBB) van de Fiscale Opsporings- en Inlichtingendienst (FIOD) manifesteert zich als een Ondersteuningsgroep, maar is niet bevoegd voor de politietaak.

8 Conclusie

Voor (complexe) politietaken met een verhoogd risico beschikken de politie-eenheden over de Ondersteuningsgroepen (OG). Voor politiewerk onder levensbedreigende omstandigheden beschikt het Nederlandse politiebestel over Aanhoudings- en Ondersteuningsteams (AOT). In deze studie is bij de politie en het Openbaar Ministerie (OM) onderzocht wat de werkzaamheden, de positie en de betekenis van de OG's en AOT's zijn binnen de politietaak. Het doel van de inzetten van de OG's en de AOT's is altijd de beheersing van gevaar en geweld en bijdragen aan de veiligheid van het politiewerk voor agent, burger en samenleving.

OG's

De OG's en hun voorgangers bestaan intussen ruim 30 jaar. De laatste ruim 20 jaar is hun totaal aantal inzetten ongeveer verdubbeld. De OG's hebben sinds 2016 een gezamenlijke opleiding en door eenduidige interne richtlijnen meer houvast in de uitvoering. Maar een eigen wettelijke grondslag hebben de OG's niet en daarmee ook geen duidelijk bestuurlijk-juridisch kader. Het kader dat er wel is, is intern en daarmee niet kenbaar, niet voor de burger, maar ook bijvoorbeeld niet voor het OM, de advocatuur en de rechter. De OG's ontberen daarmee een bestuurlijk-juridische inbedding. Het beheer van de OG's is belegd bij de eenheden, maar door die gebrekkige bestuurlijk-juridische inbedding is er onder meer ook geen eenduidige landelijke administratie en verantwoording van de werkzaamheden. Mede hierdoor verschillen de OG's onderling in facilitering wat betreft middelen en materieel.

Ook is tot op zekere hoogte sprake van *function creep;* verschuiving voorbij het oorspronkelijke doel. Was het eigenlijke doel van de OG's de versterking van de basispolitiezorg BPZ, inmiddels heeft een deel van de OG-inzetten zich ontwikkeld in de richting van of zelfs in het taakgebied van de AOT's. Dan gaat het om inzetten waarbij soms gemaskerde OG-ers met kogelwerende helmen en vizieren, met kogelwerende schilden en met zware verbrekingsmiddelen zich zonder toestemming van de bewoner op snelheid toegang verschaffen tot een woning ter aanhouding en eventueel doorzoeking. Deze werkwijze voldoet aan de omschrijving van de regelgeving die vereist dat voor dergelijke inzetten de Hoofdofficier van Justitie (HOvJ) toestemming verleent. Deze spanning blijkt uit de interviews, maar ook uit rapporten van de Nationale ombudsman (No) en uit uitspraken van de strafrechter.

AOT's

De AOT's hebben sinds eind jaren 1960 een erkende positie en betekenis in het hoogste segment van het geweldbereik van de Nederlandse politie. Al meer dan 30 jaar zijn de aantallen inzetten en aanhoudingen ongeveer op hetzelfde niveau. Sinds de AOT's organisatorisch zijn ondergebracht bij en worden beheerd door de DSI zijn opleiding, training, toerusting, sturing, toetsing en verantwoording eenduidig, overzichtelijk en betrouwbaar georganiseerd.

De rol van de AOT's is vastgelegd in wet- en regelgeving en de verantwoordelijkheid daarvoor is hoog weggelegd, namelijk bij de HOvJ. Diezelfde regelgeving verplicht de Hoofdofficier van Justitie om die beslissingen tot een AOT-inzet te registeren. De betreffende regelgeving bevat daar zelfs een kant-en-klaar formulier voor. Maar geen van de HOvJ's houdt die administratie bij. Dat gebrek aan verantwoording heeft de strafrechter al enkele malen gesanctioneerd door een verdachte strafvermindering te geven. Die signalen zijn klaarblijkelijk bij het OM niet opgepikt.

De samenwerking, afstemming en informatieverstrekking over de werkzaamheden tussen de OG's en de AOT's verloopt in het algemeen goed en collegiaal. Dat neemt niet weg dat er tussen OG's en AOT's op een aantal aspecten van het werk wel verschillen van inzicht zijn. Zo is er soms onduidelijkheid en discussie over de verschillen en overeenkomsten tussen

OG's en AOT's met betrekking tot de weging en besluitvorming tot een OG- dan wel AOT-inzet, hun status, aansturing, bevoegdheden, werkwijzen en toerusting. Ook zijn er wel zorgen, onduidelijkheden en discussies over de de kwaliteit van de beschikbare informatie voor en over uit te voeren en uitgevoerde inzetten, inclusief de afstemming en communicatie tussen OG en AOT.

In het vervolg van dit hoofdstuk bespreken we de onderwerpen van de vier onderzoeksvragen met als doel die beschouwend te beantwoorden, daar de conclusies uit te trekken en daar waar mogelijk aanbevelingen aan te verbinden.

8.1 Inzetbesluiten

8.1.1 Juridisch kader

Voor de inzet van AOT's geldt naast de Politiewet 2012, de Ambtsinstructie en het Besluit Beheer Politie (BBP) aanvullende regelgeving. Vanwege de indringende en doortastende procedures die AOT's ter aanhouding doorgaans hanteren en de inbreuken die die opleveren op grondrechten van personen verplicht de Circulaire Aanhoudings- en ondersteuningseenheden (AOE'en) de politie om voor de inzet van een AOT toestemming te vragen aan de HOvJ of maximaal twee plaatsvervangers.

Voor de inzet van OG's geldt geen formele aanvullende regelgeving. Interne beleidsdocumenten spreken onder meer over het verrichten van complexe aanhoudingen met een voorzienbaar verhoogd veiligheidsrisico die niet voldoen aan het inzetcriterium van het AOT, maar die te risicovol zijn voor de BPZ. De toestemming om een OG in te zetten, beleggen de interne beleidsdocumenten bij het sectorhoofd, dat wil zeggen het hoofd van een district in een politie-eenheid en bij afwezigheid de Hoofdofficier van Dienst politie (HOvD), die verantwoordelijk is voor de lopende operatie in het betreffende district.

Anders dan de wet- en regelgeving voor de AOT's zijn de politie-interne documenten over de OG's niet kenbaar voor de burger en de advocatuur en ook niet voor het OM en de rechter.

8.1.2 Inzetcriteria en besluitvorming

Zowel bij AOT-inzetten als OG-inzetten vindt de besluitvorming plaats op basis van de beschikbare informatie uit de politiesystemen over de betrokken personen en plaatsen en uit het lopende onderzoek of de lopende operatie. Bij geplande acties vinden de informatie-uitwisseling en besluitvorming plaats in de voorbereiding. Bij ad hoc aanhoudingen gaat dat doorgaans telefonisch, niet zelden tijdens het aanrijden. De inzetcriteria dienen daarbij ook als leidraad.

Volgens veel respondenten uit de politieorganisatie en het OM voldoen de AOT-inzetcriteria op zich wel, maar zijn zij te smal geformuleerd. Volgens deze respondenten zou het AOT flexibeler en eventueel preventief inzetbaar moeten zijn op basis van een goede risicotaxatie om op maat de inzichten en de vaardigheden van de AOT's beter te kunnen benutten voor de veiligheid van politiemensen, verdachten en de omgeving.

Relatief veel politie- en OM-respondenten vinden de OG-inzetcriteria minder duidelijk en minder goed geregeld. Sommige respondenten missen in de uitleg en toepassing daarvan de beperkte beschikbaarheid en belastbaarheid van het politiepersoneel in de noodhulp. Anderen missen de factor snelheid door ingetrainde procedures als vereiste voor een optreden, bijvoorbeeld om te voorkomen dat er bewijs wegraakt. In toenemende mate betreft dit ook digitaal bewijs. Weer anderen vinden dat het inzetcriterium voor de OG scherper moet worden geformuleerd, omdat naar hun mening een groot deel van de aanhoudingen die OG's doen prima door leden van het basisteam kunnen worden gedaan.

Zowel OG-ers als AOT-ers vinden dat (plaatsvervangend) HOvJ's en en recherche-officieren van justitie (ROvJ's) te weinig kennis van, inzicht in en ervaring met OG's en AOT's hebben en dat dit niet bijdraagt aan de juiste besluitvorming. Anderzijds vindt de helft van de (plaatsvervangend) HOvJ's en ROvJ's dat zij ook over OG-inzetten zouden moeten gaan. Dit gezien de grote gelijkenis van een deel van de OG-aanhoudingsprocedures met die van de AOT's en daarmee de gestapelde inbreuk op grondrechten van verdachten en andere bewoners en de impact op de omgeving met AOT-procedures. De OM-ers die het hiermee niet eens zijn, vinden dat de politie per politie-eenheid één intakeloket voor inzetten van OG en AOT zou moeten iinrichten. Ieder intakeloket moet eenduidig en transparant inzetbe-

slissingen voorbereiden en deze indien nodig voor toestemming voorleggen aan de HOvJ of een van de gemandateerden. Dit zou een verbrede, regionale variant kunnen zijn op een eerder voorstel tot een landelijke intake van AOT-aanvragen.

8.1.3 Verantwoording

Voor de inzet van de doorgaans indringende werkwijzen en verschijningsvormen van de AOT's ter aanhouding geldt formele wet- en regelgeving. Die wet- en regelgeving schrijft voor dat alleen de HOvJ mag beslissen over de inzet van een AOT. De eerste zin in de Circulaire AOE'en luidt: "Deze circulaire voorziet in een beleidsregel voor registratie van de inzet van aanhoudings- en ondersteuningseenheden (...), alsmede in het niveau waarop de toestemming voor de inzet binnen het Openbaar Ministerie dient te worden verleend." Ook stelt de Circulaire AOE'en: "Wie de toestemming heeft verleend, zal tot uitdrukking dienen te komen in de registratie die door het parket wordt gevoerd." De titel van de bijlage bij de Circulaire AOE'en luidt: "Bijlage Registratieformulier toestemming inzet aanhoudings- en ondersteuningseenheid."

Dit onderzoek stelt vast dat geen van de parketten van het OM de AOT-inzetten waar men onder verantwoordelijkheid van de HOvJ toestemming aan heeft verleend registreert. Uit de interviews blijkt dat de OM-respondenten vinden dat de politie die toestemmingen moet registreren. De interne richtlijnen met betrekking tot de inzet van OG's schrijven voor: "Ondersteuningsgroepen rapporteren op uniforme wijze over de inzetten die hebben plaatsgevonden." Dit onderzoek laat zien dat die landelijk uniforme administratie er tien jaar na dato ook niet is.

8.1.4 Toezicht

Bijlage 2 – Blik over de grens laat zien dat ook in België en Duitsland de politie onder omstandigheden behoefte heeft aan een voorziening tussen de BPZ enerzijds en de geweldspecialisten van het AOT anderzijds. Maar anders dan in Nederland zijn zowel de evenknie van de OG als de evenknie van het AOT ingekaderd door kenbare wet- en regelgeving en door formele besluitvorming waarover de politie via registratie verantwoording aflegt. In België kent een deel van de lokale politiezones een bijstandsgroep

met agenten die dat als neventaak doen. De Duitse politie beschikt in elke deelstaat over voltijds parate groepen voor de handhaving van de openbare orde die ook beschikbaar zijn voor justitiële inzetten met een verhoogd risico en voor regulier politiewerk, maar uitsluitend met instemming van de hogere politie-echelons.

België laat met het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (Comité P) zien dat toezicht op de uitvoering van de politietaak doeltreffend is. Toezicht op de sturing, uitvoering en verantwoording is juist van groot belang als het gaat om het in gesloten verband en op indringende wijze gebruiken van bevoegdheden die inbreuk maken op grondrechten van burgers, zoals de OG's en de AOT's dat in voorkomende gevallen doen.

8.1.5 Aanbevelingen

1. Het verdient aanbeveling om wet- en regelgeving te maken voor de inzet van OG's.
2. Het verdient aanbeveling om een landelijke OG-administratie door te voeren.
3. Het verdient aanbeveling dat het OM de toestemmingen tot inzet AOT gaat registreren.
4. Het verdient aanbeveling om formeel en onafhankelijk toezicht te organiseren voor de inzet van (geweld)bevoegdheden bij bijzondere aanhoudingen.
5. Het verdient aanbeveling om per politie-eenheid één intakeloket in te richten voor OG- en AOT-inzetten. Het intakeloket moet inzetbeslissingen voorbereiden en deze voor toestemming voorleggen aan de HOvJ of een van de gemandateerden.

8.2 Inzetten OG's en AOT's

8.2.1 Aard en omvang

In 2023 verrichtten de 11 OG's met 479 voornamelijk neventaak medewerkers 3.728 OG-inzetten. Ongeveer 60 procent daarvan, dus ±2.237, heeft betrekking op de aanhouding van een of meer personen. De overige 40

procent van die OG-inzetten bestaat uit een grote variëteit van ondersteunende inzetten. Vergeleken met het jaar 2000 is het aantal aanhoudingen verricht door de OG's ruim verdubbeld, terwijl in diezelfde periode de (geweld gerelateerde) criminaliteit sterk is afgenomen en het totaal aantal door de politie aangehouden verdachten meer dan gehalveerd is.

In 2023 verrichtten de AOT's met 230 voltijds medewerkers 1.929 inzetten waarvan 1.503 ter aanhouding, waarbij zij 1.803 verdachten aanhielden. In vergelijking met het jaar 2000 zijn dat bijna 1,5 keer zoveel aangehouden verdachten met twee keer zoveel AOT-ers.

8.2.2 Verklaringen voor verschillen

De verschillen in aantallen inzetten en aantallen aanhoudingen tussen de OG's laten zich op basis van dit onderzoek niet gemakkelijk verklaren. De politie-eenheden zijn vrij in het bepalen van het aantal OG-medewerkers. Dat geeft beperkingen maar ook mogelijkheden. Daarnaast verschilt het beleid ook per eenheid hoe en waarvoor men de OG precies wil inzetten. Verder verschilt het werkaanbod voor de OG per eenheid. In ruim 20 jaar tijd zijn de aantallen OG-inzetten en OG-aanhoudingen praktisch verdubbeld. Die toename is niet te verklaren door de toegenomen criminaliteit in Nederland en ook niet door het stijgend aantal aanhoudingen door de politie. Die beide zijn namelijk over het geheel juist sterk teruggelopen in diezelfde periode. Wellicht is de verklaring voor deze stijgingen deels te vinden in de toegenomen complexiteit van sommige onderdelen van het politiewerk, ook in de BPZ. De laatste jaren uit zich dat onder meer in de behoefte om in politieonderzoeken en in aanhoudingen (digitaal) bewijsmateriaal veilig te stellen door middel van snel, gepland en goed gecoördineerd optreden.

Daarnaast zeggen veel respondenten dat de samenleving is verhard, het politiewerk in het algemeen gevaarlijker is geworden en dat opleiding en training voor de BPZ achteruit zijn gegaan, waardoor de collega's in het blauw "handelingsverlegen" zouden zijn. Dit soort factoren zou volgens hen verklaren waarom er meer behoefte is aan de inzet van OG's. Geweld en agressie tegen de politie zijn evenwel al jaren stabiel in aard en aantal. Tot de komst van de Nationale Politie in 2013 daalde ook het aantal agenten dat gewond raakte door geweld van burgers. Daarna stopte de politie met de verplichte registratie van deze bedrijfsongeval-

len (Arbeidsomstandighedenwet). Ook het aantal agenten dat om het leven komt door geweld van burgers daalt al decennia.

Een vijfde van de politierespondenten in de vragenlijst vinden evenwel: meer inzet van OG's maakt agenten in de BPZ juist handelingsverlegen en ontneemt hen kansen om met complexere aanhoudingen ervaring op te doen. Zij pleiten daarom voor een striktere normering voor de inzet van een OG.

Het aantal medewerkers voor AOT-taken in is de afgelopen ruim 20 jaar ongeveer verdubbeld, van 113 in 2000 tot 230 in 2023. Bij de AOT's zijn de aantallen inzetten en aanhoudingen *grosso modo* stabiel gebleven. De toegenomen personele AOT-capaciteit was vooral nodig om de overmatige hoeveelheden overuren die men in het verleden maakte in te dammen en om de gemiddelde getraindheid beter op peil te houden. Daarnaast zitten er ook relatief veel AOT-uren in de RRT-diensten (Rapid Response Team). Dat is de 16/7 onmiddellijke AOT-beschikbaarheid primair voor antiterreurtaken en daarnaast ook voor voorkomende AOT-werkzaamheden en anderszins gespecialiseerde ondersteuning van BPZ en recherche.

8.2.3 Aanbeveling

6. Het verdient aanbeveling om nader onderzoek te doen naar de noodzaak om bepaalde aanhoudingen te laten uitvoeren door een OG in plaats van door de BPZ.

8.3 Taken

8.3.1 OG

De taken voor de OG's zijn niet in aanvullende wet- en regelgeving beschreven, maar zijn omschreven in niet-gepubliceerde interne politiedocumenten. In dit onderzoek zijn acht taken waargenomen, waarvan de belangrijkste is het verrichten van (complexe) aanhoudingen met verhoogd risico. Daarnaast hebben de OG's tot taak ondersteuning te bieden aan de BPZ, de recherche en meer gespecialiseerde politieonderdelen, bijvoorbeeld bij het snel en systematisch veilig stellen van bewijs, het maken en behouden van een veilige werkruimte en het begeleiden van personen in risico-

volle omstandigheden. De eenheidsleidingen plaatsen hier de kanttekening bij dat zij het niet gewenst vinden dat de OG's een nieuw specialisme worden, maar dat de OG's in hun taakuitoefening dichtbij de BPZ moeten blijven en vanuit, in het verlengde van en voor de BPZ moeten blijven werken.

De OG-procedures komen deels voort uit de AE-werkwijzen in het publieke domein. Waar het gaat om aanhoudingen in woningen en voertuigen lijken de OG-werkwijzen vrij sterk op die van de AOT's. Een aantal OG's probeert ook om met behulp van hun verschijningsvorm, de plaats en het moment van de inzet de impact van hun optreden op verdachten en betrokkenen zo gering mogelijk te laten zijn. Alles met behoud van de veiligheid van het optreden voor verdachten én politiepersoneel.

Binnen de meeste politie-eenheden loopt er een discussie over de organisatie van de OG binnen de eenheid. In een aantal gevallen voelen basisteams de ad hoc inzetten van de OG als een aanslag op hun rooster en beschikbaarheid van het toch al schaarse personeel voor het reguliere politiewerk. In een aantal politie-eenheden probeert men die onrust te voorkomen. In die politie-eenheden roostert men de OG-ers in een periode van vier weken één week in voor alleen OG-werk en OG-trainingen. De andere drie weken is de betreffende agent voltijds beschikbaar voor het eigen team. Soms loopt men er wel tegenaan dat agenten de gemaakte OG-overuren alsnog in mindering brengen op hun BPZ-uren. De organisatorische inbedding van en de bedrijfsvoering rondom de OG's en de OG-ers is dus een vraagstuk dat nog niet is opgelost.

Een HOvD kaart in een interview aan dat de politieorganisatie minder in hokjes moet leren denken. De zogeheten kwaliteitsgroepen voor de handhaving van openbare orde zijn 24/7 gevuld, voor voorkomende gevallen van ordeverstoringen. Waarom dan niet alle ME-ers aanleren hoe je veilig en in groepsverband verdachten met een verhoogd risico aanhoudt? Gedurende alle diensten is er altijd een groep ME in dienst. De BPZ kan die dan vragen die aanhouding met verhoogd risico uit te voeren.

8.3.2 AOT

De wettelijk beschreven taken van de AOT's betreffen het onder potentieel levensbedreigende omstandigheden:

- Aanhouden van verdachten;

- Bewaken en beveiligen van politie-infiltranten;
- Bewaken en beveiligen van transport van getuigen, verdachten en gedetineerden;
- Bewaken en beveiligen van objecten en andere werkzaamheden met toestemming van het bevoegde gezag.

Het taakdeel aanhouden betreft een baaierd van verdachten uit de georganiseerde criminaliteit, verdachten van gewelddadige stalking tot het veilig onder controle brengen van mensen met suïcidale plannen op hoogte en personen met gevaarlijk verward en onbegrepen gedrag.

De AOT-inzetten verlopen doorgaans volgens vaste aangeleerde en getrainde procedures, waarop men voor elke individuele inzet varieert. Op hoofdlijnen bepaalt de sectiecommandant vooraf de aanpak. Inspelend op het verloop van de casus handelen de AOT-ers op maat naar bevind van zaken. Deze procedures zijn in de loop van de ruim 50 jaar dat de AOT's bestaan steeds doorontwikkeld. De kern van de meeste AOT-procedures is dat men probeert de verdachte te overrompelen, waardoor het verzet en de kans op escalatie minimaal blijft. Heeft men de verrassing niet (meer), dan is een belangrijk element van het AOT-optreden het *impression management* waarmee men probeert de verdachte de illusie te ontnemen dat hij met verzet of geweld enige kant van slagen heeft.

De verschijningsvorm van het AOT is voor de meeste verdachten en andere betrokkenen ingrijpend en maakt doorgaans grote indruk. Als het bevoegd gezag een dergelijke aanpak nodig acht, wordt dat zo uitgevoerd. Dat neemt niet weg dat men nodeloze schade en trauma's zoveel mogelijk probeert te voorkomen. Als de beslisruimte en de tijd er zijn, zal het AOT bijvoorbeeld proberen een woninginstap te voorkomen als daar jonge kinderen binnen zijn. De Nationale ombudsman heeft daar ook adviezen voor gegeven. Alles uiteraard met behoud van de veiligheid van het optreden voor verdachten én politiepersoneel.

8.3.3 Aanbevelingen

7. Het verdient aanbeveling om te onderzoeken of de OG-taken en -werkzaamheden zijn onder te brengen in combinatie met de paraatheid van de kwaliteitsgroepen ME en AE die in elke eenheid en elke dienst toch al is georganiseerd.

8. Het verdient aanbeveling om de kennis en inzichten met betrekking tot optreden in het bijzijn van kinderen grondig te borgen in de organisatie en het optreden van OG's en AOT's.

8.4 Opleiding en training

8.4.1 OG

De voorloper van de huidige OG-opleiding kwam voort uit de AE-opleiding (aanhoudingen tijdens ordeverstoringen) en uit de behoefte om dergelijke aanhoudingsvaardigheden in groepsverband ook te kunnen toepassen in justitieel verband. Binnen de eenheidsleidingen gaan er stemmen op om de OG's "door te harmoniseren" en de sterk verwante opleidingen voor AE en OG te integreren tot één opleiding.

Er zijn daarnaast respondenten die ervoor pleiten om de OG-opleiding en de AOT-opleiding zodanig modulair te maken dat OG-ers die door de AOT-selectie komen een verkorte AOT-opleiding zouden kunnen doorlopen. Ook zou een opleiding voor OG-operationeel leidinggevende wenselijk zijn.

8.4.2 AOT

De AOT-opleiding van de Politieacademie telt 1.050 opleidingsuren. De opleiding kent drie modules: (1) voorbereiding aanhouding & ondersteuning, (2) uitvoering aanhouding & ondersteuning en (3) werken op hoogte. De belangrijkste onderdelen zijn de proceduretrainingen (vaste werkwijzen), inzicht en kennis verkrijgen over bevoegdheden en het volgen van de vuurwapenopleiding. Daarbij krijgen de cursisten extra scholing op het gebied van praktische, ethische en juridische onderdelen van geweldgebruik en gevaarbeheersing. Na de AOT-opleiding volgen de cursisten een specialistische rijopleiding aan de Politieacademie om AOT-chauffeur te kunnen zijn in de bijzondere AOT-voertuigen en met de bijzondere rijbevoegdheden. De Politieacademie geeft de opleiding twee keer per jaar en per lichting ontvangen aan het eind daarvan vijf à vijftien AOT-ers hun diploma met de daarbij behorende korenblauwe baret. Naast de wekelijkse training met de instructeurs van het eigen team trainen de AOT's twee keer een hele week onder begeleiding van docenten van de DSI. Dit laatste om de toegepaste procedures landelijk uniform te houden.

8.4.3 Aanbevelingen

9. Het verdient aanbeveling om te onderzoeken of en hoe de AE-opleiding en de OG-opleiding zijn te integreren.
10. Het verdient aanbeveling om de OG- en de AOT-opleiding zodanig in te richten dat het voor OG-ers gemakkelijker is om over stappen naar het AOT of om agenten die de AOT-opleiding zonder diploma beëindigen te laten overstappen naar de OG-opleiding.

8.5 Bewapening en uitrusting

8.5.1 OG

OG-ers beschikken over dezelfde bewapening als reguliere agenten. Het gaat dan om een bus pepperspray, een uitschuifbare wapenstok en een pistool Walther P99 QNL. De OG-er is niet, zoals agenten die *first responder* zijn in de BPZ, bewapend met een stroomstootwapen.

Een meerderheid van de OG-respondenten en iets meer dan de helft van alle politierespondenten willen dat het stroomstootwapen ook aan OG-ers wordt toegekend. Daarmee kunnen zij beter en meer proportioneel en subsidiair optreden als het eventueel aankomt op geweldgebruik. Daarnaast zijn er ook OG-ers die ook nog wel een ander meer minder-letaal geweldmiddel zouden willen zoals het AOT ook heeft, namelijk een shotgun om bean bags mee te kunnen verschieten. Ook leven er wel wensen voor een vuurwapen met een langere loop voor een langere dracht. Onder de andere categorieën respondenten is daar weinig draagvlak voor. De eenheidsleidingen vinden dat de OG's daarmee het taakveld van de AOT's betreden.

8.5.2 AOT

AOT-ers zijn anders bewapend dan OG-ers. Elke AOT-er beschikt over een stroomstootwapen, over een pistool Glock 17C en over een semiautomatisch schoudervuurwapen. Daarnaast beschikt elk AOT over rook- en lawaaigranaten en over minder-letale wapens: shotguns voor het verschieten van zogeheten bean bags, 40mm granaatwerpers en traangasgranaten en over een speciale AOT-hond. Onder AOT-ers leeft nog wel een wens om te kunnen beschikken over een andere 40 mm granaatwerper waarmee

ter afleiding projectielen kunnen worden verschoten of ook minder-letale projectielen.

De bewapening en uitrusting van de AOT's stemt de meeste respondenten tot tevredenheid. AOT-ers kunnen beschikken over uiteenlopende letale en niet-letale wapens. Daarnaast beschikken zij over diverse kogelwerende uitrustingsstukken en over een grote keuze aan materialen om hun operaties veilig en doeltreffend te kunnen uitvoeren. De zware kogelwerende vesten en helmen van de AOT's bieden niet alleen bescherming, maar dragen ook bij aan het de-escalerende *impression management* waar AOT-inzetten dikwijls gepaard mee gaan.

De bewapening en uitrusting maken deel uit van de verschijningsvorm van een politieoptreden als geheel. Uit de wetenschappelijke literatuur is bekend dat de verschijningsvorm gecombineerd met de wijze van optreden kan bijdragen aan de-escalatie of juist aan escalatie van de situatie. Dit betekent dat de keuze voor de bewapening en uitrusting van een politiegroep in combinatie met de taakopdracht ook deel uitmaakt van het politie-instrumentarium voor de beheersing van geweld. Daarmee is de keuze om bepaalde groepen wel of niet op bepaalde wijzen te bewapenen en uit te rusten ook een sturingsinstrument in het streven naar legitimiteit van het politieoptreden en in het streven naar maatschappelijk draagvlak van de politie in het geheel.

Hier past ook een andere reflectie. Het concept Vaardigheden Aanhouden in Groepsverband (VAG), opgevolgd door het concept Ondersteuningsgroep is ruim 30 jaar geleden ontwikkeld. Het concept is uiteraard mee ontwikkeld met de veranderingen in de samenleving en vooral met de taken en de omstandigheden waarin men die taken moet uitvoeren. Dat brengt aanpassingen met zich mee, onder meer wat betreft werkwijzen en toerusting. De OG's hebben zich evenwel ontwikkeld tot politiewerkzaamheden in gevaarzettingen die sterk lijken op die van de AOT's. Daarmee hebben zij zich begeven in een specifiek juridisch domein zonder dat daar een juridisch kader voor is. Dit verschijnsel heet in de literatuur *mission creep* of *function creep*. Vrij vertaald betekent dit dat de toepassing van een middel of een organisatieonderdeel zich ontwikkelt tot voorbij de oorspronkelijke doelen.

8.5.3 Aanbeveling

11. Het verdient aanbeveling om te overwegen om het stroomstootwapen ook toe te kennen voor de werkzaamheden van de OG.

8.6 Inzetbesluiten

8.6.1 Lering

De besluitvorming rond de inzetten van OG's en AOT's wordt niet of nauwelijks inhoudelijk vastgelegd en ook niet per inzet steeds door alle betrokkenen tussen aanvraag en inzet nabesproken of geëvalueerd. Wat betreft de inzetten van de OG's verschilt dat tussen de politie-eenheden. In de ene eenheid brengt de OG een jaarverslag uit en bespreekt dit met de eenheidsleiding. Andere eenheden doen dit niet of nauwelijks. Wat betreft de inzetten van de AOT's bespreekt de teamleider AOT eens per jaar de inzetten met de eenheidsleidingen van zijn werkgebied en daarnaast ook met de HOvJ's en ROvJ's van zijn werkgebied. Over de daaruit te trekken lering worden afspraken gemaakt.

Het landelijk overleg van OG-coördinatoren bespreekt regelmatig de lering die is getrokken uit de ervaringen in het land. Daaruit kunnen in overleg met de docenten van de OG-opleiding en met de betrokken IBT-docenten veranderingen worden afgeleid voor de werkwijzen en trainingen.

De DSI ontvangt en administreert alle inzetverslagen en inzetgegevens van alle AOT's. Het hoofd van de afdeling AOT halen samen met de teamleiders en de procedurecommissie leerpunten uit de inzetgegevens en inzetevaluaties en gebruiken die informatie voor eventuele aanpassingen en doorontwikkelingen van de aan te leren en te trainen procedures.

8.6.2 Klachtrecht

Het is onbekend hoeveel burgers de afgelopen jaren hebben geklaagd over inzetten van de OG's. Die worden niet als zodanig geregistreerd. Het aantallen klachten van burgers over inzetten van de AOT's beloopt ongeveer 10 à 20 per jaar. Die wikkelt de politie vrijwel allemaal in een vroeg stadium tot tevredenheid van de klager af. Af en toe behandelt de No een klacht over een vermeend AOT-optreden, maar dan blijkt dat soms te gaan over

een inzet van de OG. Klachten die bij de No terechtkomen, worden weliswaar geregeld (geheel of gedeeltelijk) ongegrond verklaard. Maar de No komt toch af en toe met een nuttig advies of een praktische handreiking. Zo adviseerde de No om de manier waarop de AOT's meestal al rekening houden met de (mogelijke) aanwezigheid van minderjarige kinderen formeel vast te leggen en ook vast te leggen dat het AOT bij de uitvoering van de planmatige aanhouding een afweging moet maken tussen de veiligheidsbelangen van het AOT en de opdracht tot het verrichten van de aanhouding enerzijds en anderzijds de belangen van de kinderen (2017/137).

De Nationale ombudsman beoordeelt in verscheidene klachtrapporten het feit dat de zaaksofficier van justitie de toestemming tot inzet AOT en de redenen daarvoor niet schriftelijk had vastgelegd als niet behoorlijk.

8.6.3 Strafrecht

De rechter besteedt in rechtszaken tegen aangehouden verdachten in voorkomende gevallen aandacht aan de inzet en het optreden van een OG of een AOT en de toestemming daartoe of juist het ontbreken van die toestemming. Uit verscheidene rechterlijke uitspraken blijkt dat er frequent verwarring bestaat bij verdachten en advocaten maar ook zelfs bij zaaksofficieren van justitie of de verdachte door een OG of een AOT is aangehouden. Dit doordat OG's op grotendeels dezelfde wijze optreden als AOT's.

In minstens één geval (2020) beoordeelt de rechter de instap door een OG door de gehanteerde werkwijze als een instap door het AOT. Dat daarvoor de toestemming door een HOvJ ontbreekt, beoordeelt die rechter als een onherstelbaar vormverzuim.

In minstens drie zaken beoordeelt de rechter het ontbreken van een schriftelijke beslissing tot inzet van een AOT door een HOvJ zoals voorgeschreven in de Circulaire AOE'en als een onherstelbaar vormverzuim. De rechter vindt ook dat de zaaksofficier van justitie ter terechtzitting een dergelijke toestemming door de HOvJ moet kunnen overleggen. De Circulaire AOE'en schrijft namelijk ook voor dat de HOvJ die inzetbeslissingen moet administreren. De (plaatsvervangend) HOvJ's en ROvJ's zeggen in dit onderzoek dat zij die inzetbeslissingen niet administreren. Zij vinden dat de politie dat moet doen.

8.6.4 Bevoegdheid, verantwoordelijkheid en verantwoording

De trits van Van Traa "Geen bevoegdheid zonder verantwoordelijkheid, geen verantwoordelijkheid zonder verantwoording" betekent dat het gebruik van bevoegdheden altijd verantwoord moet (kunnen) worden (Commissie Van Traa 1996: 9). Recent pleit Den Boer ook voor vernieuwing van democratisch toezicht en verantwoording (Den Boer 2025: 7, 15).

Het ongeregelde heden van de OG's heeft gevolgen voor de legitimiteit van en voor de juiste verantwoording voor de optredens van deze groepen. Er zijn namelijk geen nadere juridische kaders voor de OG's en voor hun optredens, zoals die er wel zijn voor de AOT's. De politie-interne richtlijnen voor de OG's zijn niet kenbaar voor de burger en de advocatuur en evenmin voor de zittende en de staande magistratuur.

In elk geval een deel van de OG-inzetten ter aanhouding in woningen en voertuigen behoren eigenlijk tot de toestemmingsverantwoordelijkheid van de HOvJ van Justitie. Dan gaat het om de inzetten waarbij een OG, net als een AOT, zonder toestemming van de bewoner de deur van de woning verbreekt en op snelheid en met gebruikmaking van kogelwerende schilden met felle lampen en uitgerust met kogelwerende vesten en (dito) helmen de woning betreedt ter aanhouding en dikwijls ook doorzoeking. Die inzetten voldoen namelijk aan de omschrijving van de Circulaire AOE'en: "Gelet op de situaties waarin wordt opgetreden en de wijze waarop een AOE opereert, zal veelal sprake zijn van een ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. De inzet kan dan ook worden beschouwd als het toepassen van een zwaar geweldmiddel, waarvoor toestemming van het bevoegd gezag nodig is conform artikel 6, eerste lid, van de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar". Onder 7 bepaalt de Circulaire AOE'en dat: "Aangezien de toestemming tot inzet van een AOE een zwaarwegende beslissing is, die verstrekkende gevolgen kan hebben, dient in beginsel de hoofdofficier van justitie, onder wiens gezag het opsporingsonderzoek plaatsvindt deze toestemming te verlenen." De HOvJ verleent echter geen toestemming aan inzetten van de OG's en dat zou volgens Circulaire AOE'en en ook volgens verscheidene uitspraken van de Nationale ombudsman en van de strafrechter wel moeten. Dat ook een groep rechters-commissarissen (RC's) ervoor pleit om de

OG-inzetten onder de verantwoordelijkheid van de HOvJ te brengen, is in dit verband veelzeggend en benadrukt het belang van aandacht hier voor.

De interne richtlijnen met betrekking tot de inzet van OG's schrijven voor: "Ondersteuningsgroepen rapporteren op uniforme wijze over de inzetten die hebben plaatsgevonden." Dit onderzoek laat zien dat die landelijk uniforme administratie er tien jaar na dato nog niet is.

Ook de verantwoording voor inzetbeslissingen van het bevoegd gezag voor AOT's is op het punt van administratie niet op orde. De Circulaire AOE 'enschrijft namelijk ook voor dat de HOvJ die inzetbeslissingen moet administreren. De (plaatsvervangende) HOvJ's en ROvJ's zeggen in dit onderzoek dat zij die inzetbeslissingen niet administreren. Maar ook op deze verantwoordingsverplichting hebben de Nationale ombudsman en de rechter meermalen gewezen; klaarblijkelijk tot nu toe zonder opvolging door politie en OM.

België laat met het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (Comité P) zien dat toezicht op de uitvoering van de politietaak niet alleen doeltreffend is, maar ook kan helpen bij leren en verbeteren. Toezicht op de sturing, uitvoering en verantwoording is wat betreft alle politiebevoegdheden van groot belang, maar zeker als het gaat om het in gesloten verband en op indringende wijze gebruiken van bevoegdheden die inbreuk maken op grondrechten van burgers, zoals de OG's en de AOT's dat in voorkomende gevallen doen.

8.6.5 Aanbeveling

12. Het verdient aanbeveling om de wet- en regelgeving met betrekking tot de OG's en AOT's te actualiseren en te harmoniseren, zodat alle richtlijnen duidelijk en kenbaar zijn en dat zowel de regels als de administratie voldoen aan het vereiste "Geen bevoegdheid zonder verantwoordelijkheid, geen verantwoordelijkheid zonder verantwoording".

Ondersteuningsgroep neemt verwarde man onder controle.

Foto: ANP / Hollandse Hoogte / ProNews.

Geraadpleegde bronnen

Algemene Inspectie Politie (2022). *De bijzondere bijstand in de lokale politie - jaarverslag 2020*. https://www.aigpol.be/nl/nieuws/de-bijzondere-bijstand-in-de-lokale-politie-jaarverslag-2020.

Algemene Inspectie Politie. (2022). *Evaluatieverslag van de bijzondere bijstand 2021 bekeken vanuit het perspectief van risicobeheersing*. Algemene Inspectie Politie. https://www.aigpol.be/nl/nieuws/evaluatieverslag-van-de-bijzondere-bijstand-2021-bekeken-vanuit-het-perspectief-van

Authorised Firearms Officer (AFO) - College of Policing. (2021). College Of Policing.https://profdev.college.police.uk/professional-profile/authorised-firearms-officer-afo/

Besluit Beheer Politie (2015). 23 Stcrt. 189133.

BBRP (1994). *Besluit beheer regionale politiekorpsen*, (Stb. 224), houdende regels met betrekking tot het beheer van de regionale politiekorpsen en maatregelen jegens ingeslotenen.

Beljon, P. (1994). "Effectieve en efficiënte integrale beroepsvaardigheidstraining. Innovatief bijscholingsconcept in Zwolle". *Algemeen Politieblad*, nr. 23, pp. 4-6.

Binnenlandse zaken en Gelijke Kansen (2014). *Omzendbrief GPI 81 betreffende het algemene referentiekader van `Bijzondere Bijstand' in de lokale politie*. Brussel. https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=14-08-14&numac=2014000617

Boer, den. M.G. (2025). *Ins Blaue Hinein? De toekomst van de politiefunctie vanuit wetenschappelijk perspectief*. Oratie uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar. Universiteit Leiden.

Brückmann, H. (2014). *VEKO Online - Polizei - BFE - Beweisen und Festnehmen.* https://web.archive.org/web/20201008203316/https://www.veko-online.de/archiv-ausgabe-04-2014/390-polizei-bfe-beweisen-und-festnehmen.html

Comité P (2019). Vast Comité van Toezicht op politiediensten. *De politionele omgang met geesteszieken en suïcidalen. Standpunten over enkele juridische kwesties.* https://comitep.be/document/cahiers/cahier%2034%20-%20geesteszieken_su%C3%AFcide%20NL.pdf

Chicago Police Department (2024). *2023 Chicago Police Department Annual Report*.

Comité P (2014). Vast Comité van Toezicht op de politiediensten. *Eenheden van gespecialiseerde interventie*. https://comitep.be/document/onderzoeksrapporten/2014-04-03%20Eenheden%20van%20gespecialiseerde%20interventie.pdf

Comité P (2021). *Opvolgingsonderzoek van bepaalde aanbevelingen opgenomen in het toezichtsonderzoek 'Eenheden van gespecialiseerde interventie'*. https://comitep.be/document/onderzoeksrapporten/onderzoeksrapport%20van%20het%20opvolgingsonderzoek%20naar%20de%20Eenheden%20van%20gespecialiseerde%20interventie.pdf

Commissie Dessens (2008). *Advies van de commissie ter evaluatie van de herinrichting van het stelsel van speciale eenheden.* Ministerie van Justitie. https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29754-133-b1.pdf

Commissie Van Eck (2004). *Advies inzake herinrichting stelsel speciale eenheden*. Ministerie van Justitie.

Commissie Heijder (1987). *Geweldgebruik door de politie. Rapport van de commissie bezinning op het geweldgebruik door de politie*. Ministerie van Justitie.

Commissie van Traa (1996), *Inzake opsporing, Tweede Kamer Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (Commissie Van Traa)*. Sdu Uitgevers.

De Ruyver, B. (2010). "Tien jaar politiehervorming: een proeve tot evaluatie van de evaluatie". In W. Bruggeman, E. Devroe, & M. Easton (Eds.), *Evaluatie van 10 jaar politiehervorming: terugkijken in het verleden en vooruitkijken in de toekomst* (pp. 115–129). Maklu.

Federale Politie (z.d.). *Centrale directie van de speciale eenheden.* Brussel. https://www.politie.be/5998/nl/over-ons/federale-gerechtelijke-politie/centrale-directie-van-de-speciale-eenheden

Fijnaut, C. (2004). *De herinrichting van het stelsel van speciale eenheden - de BBE-n, de AOE'n en de BSB -. Advies aan de Minister van Justitie.* Den Haag – Tilburg.

Fortuin, J., Grijsen, M., & Winnubst, C. (1998). *Arrestatieteams onder de loep. Studie naar de taakstelling, organisatie, politiek-bestuurlijke inbedding, sturing en verdeling over Nederland*. Gouda Quint.

Goudsblom, J. (1990). *Balans van de sociologie*. SUN. https://www.dbnl.org/tekst/goud004bala01_01/colofon.php

In het Veld, J. (2021). *Een adaptieve DSI?* Master thesis Bestuurskunde. Vrije Universiteit Amsterdam.

Inspectie VenJ (2012). *Risicovolle aanhoudingen. Wie doet ze?* Rapport Inspectie Veiligheid en Justitie. Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Koops, B-J. (2021). "The concept of function creep." *Law, Innovation and Technology*, *13*, *1*, 29–56.

Muller, E.R., F. de Vries en H.B. Winter (2023). *Toezicht. Beschouwingen over inspecties en autoriteiten*. Wolter Kluwer.

Nationale ombudsman (2018). Een ingrijpende beslissing: Een onderzoek naar een inval van een arrestatieteam. Rapport Nr. 2018/029; pp.2-4). https://www.nationaleombudsman.nl/publicaties/rapporten/2018029

Nationale ombudsman (2003). *Optreden arrestatieteams onderzocht*. https://www.nationaleombudsman.nl/nieuws/nieuwsbericht/2003/optreden-arrestatieteams-onderzocht

Naeye, J. (2009). Nederlands Politierecht. (Tekst en Commentaar; No. 2009-2010). Kluwer.

Naeyé, J. (2022), *Politiewet 2012. De organisatie van de Nederlandse politie*. Wolters Kluwer.

Open Justice BE (1998). *Wet van 07/12/1998 tot organisatie van geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus.* https://etaamb.openjustice.be/nl/wet-van-07-december-1998_n1998021488.html

Politie Almanak (2012). *Handboek voor de politie in haar gehele omvang, de rechterlijke macht, de gemeentebesturen en verdere overheidsorganen*. Jaargang 65 2012/20139. Reed Business Education.

Politie Almanak (2018). *Handboek voor de politie in haar gehele omvang, de rechterlijke macht, de gemeentebesturen en verdere overheidsorganen*. Jaargang 72 2018/2019. Sdu Uitgevers.

Politie (2016). *Harmonisatie. Ondersteuningsgroepen bij de politie*. Versie 1.

Politie (2018). Verslag overleg Korps Management Team (KMT), besluiten m.b.t. "Werkingsdocument Ondersteuningsgroepen".

Politie (2023). *Landelijke OG Regeling*. 5e concept.

Politie (z.d.). Werken bij het arrestatieteam van de politie. Kombijdepolitie. https://kombijde.politie.nl/vakgebieden/arrestatieteam/arrestatieteam

Rippens, F. R., De Ridder, R. D., & Manusama, J. M. (2011). "Politie, u bent aangehouden!" Politieacademie. https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/83068.pdf

Scholzen, R. (2009). SEK, *Spezialeinsatzkommandos der deutschen Polizei*. Stuttgart: Motorbuch-Verlag.

Scholzen, R. (2014). *VEKO Online - Polizei - BFE - Beweisen und Festnehmen.* https://web.archive.org/web/20201008203316/https://www.veko-online.de/archiv-ausgabe-04-2014/390-polizei-bfe-beweisen-und-festnehmen.html

Schuyt, C.J.M. (1982). *Ongeregeld heden: naar een theorie van wetgeving in de verzorgingsstaat*. Samsom.

Sluis, van A, L. Cachet, T. Jochoms, A. Ringeling & A. Sey (2013). *Contested Police Systems. Changes in the Police Systems in Belgium, Denmark, England & Wales, Germany, and the Netherlands.* Eleven International Publishing.

Thiel, van, S. (2015). *Bestuurskundig onderzoek. Een methodologische inleiding*. Uitgeverij Coutinho.

Timmer, J., & Niemeijer, B. (1994). *Burger, overheid en Nationale ombudsman. Evaluatie van het instituut Nationale ombudsman*. Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij.

Timmer, J.S., Naeyé J., & Van der Steeg, M., (1996). *Onder schot. Vuurwapengebruik van de politie in Nederland (1978-1995).* Gouda Quint.

Timmer, J.S. (2005). *Politiegeweld. Geweldgebruik van en tegen de politie in Nederland*, Kluwer.

Timmer, J.S. (2006). "Het arrestatieteam". In Jan Naeyé (red.). *Hard én zacht. Geweld in publiekscontacten van de politieregio Amsterdam-Amstelland.* Kluwer.

Timmer, J.S. (2007). "Verantwoord politiegeweld. Sturing en toetsing van politieel geweldgebruik". In J.W. Duyvendak, G. Engbersen, M. Teeuwen & I. Verhoeven (red.). *Macht en verantwoordelijkheid. Essays voor Kees Schuyt*, Amsterdam University Press, pp. 375-386.

Timmer, J.S. (2010). "De aanhouder wint. De betekenis van arrestatieteams bij de Nederlandse politie". *De orde van de dag, thema Krijgsmacht en politie: Two Worlds Apart?* Aflevering 50, pp. 63-70.

Timmer, J. S. (2011). "De politiepet te boven: De meerwaarde van speciale eenheden voor de Nederlandse politietaak." *Universalis. Liber Amicorum Cyrille Fijnaut*. Spapens, T., Groenhuijsen, M. & Kooijmans, T. (eds.). Intersentia Uitgevers, p. 601-612.

Timmer & Visser (2014). "Geweld in politiewerk". *Politie. Studies over haar werking en organisatie.* Muller, E. R., van der Torre, E. J., Hoogenboom, A. B. & Kop, N. (red.). Kluwer, p. 443-466.

Timmer & Cozijn (2016). "Geweld door politie". *Geweld. Geweld en gewelds-beheersing in Nederland.* Liem, M. & Muller, E. R. (red.). Wolters Kluwer, p. 297-322.

Timmer, J.S. (2018). "Politie en krijgsmacht samen in speciale eenheden voor de politietaak". *Justitiële verkenningen. Krijgsmacht en politietaken*. 3 18, 2018: 75-92.

Timmer, J.S. (2019). "Regeling Dienst speciale interventies". *Openbare Orde en Veiligheid. Tekst & commentaar*. E.R. Muller, E.T. Brainich, J.G. Brouwer, A.E.q Schilder (red.). 6de editie. Wolters Kluwer. Pp. 1423-1432.

Timmer, J. & Van Horn, J. (2022). "Bijzondere eenheden Koninklijke Marechaussee". *Marechaussee. Studies over de werkwijze en organisatie van de Koninklijke Marechaussee*. M.G.W. den Boer, E.R. Muller, I.M.N.M. van Kemenade, J.A.J. Leijtens en M.A.H. van der Woude (red.). Wolters Kluwer. Pp 295-319.

Timmer, J.S., Kuin, M., & Kriek, F. (2024). Politiegeweld. *Politie. Organisatie en functioneren van de politie in Nederland*. E.R. Muller, N. Kop en E.J. van der Torre. Wolters Kluwer. Pp 247-266.

Van Dorp, A. (1994), 'Hoe bedoel-U, arrestatieteam?', in *De Kit*, (1994) 5 (sep), pp. 3-4, politie Amsterdam-Amstelland.

VRT, (2024, 18 maart). Geen cowboys of rambo's, maar koele kikkers: wie zijn de Speciale Eenheden van de federale politie? Geraadpleegd op 20 december 2024 van https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/03/18/risico-s-speciale-eenheden-federale-politie/

Woets, J., & Van Den Broeck, T. (2020). "Toezicht op het politioneel gebruik van geweld." E. Devroe, J. Matthys. T. Van Den Broeck, Lodewijk Gunther Moor. *Toezicht op de politie*. Cahiers Politiestudies. Jaargang 2020/2, nr. 55. Gompel & Svacina. Pp. 79-98.

Wetten.nl - Regeling - Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en andere opsporingsambtenaren - BWBR0006589. (2024, 1 januari). https://wetten.overheid.nl/BWBR0006589/2024-01-01

Wetten.nl - Regeling - Besluit beheer politie - BWBR0036705. (2024, 1 januari). https://wetten.overheid.nl/BWBR0036705/2024-01-01

Wetten.nl – Regeling - Besluit bewapening en uitrusting politie - BWBR0032136. (2024, 19 december 2024).https://wetten.overheid.nl/BWBR0032136/2024-01-01

Wetten.nl - Regeling - Grondwet - BWBR0001840. (2023, 22 februari). https://wetten.overheid.nl/BWBR0001840/2023-02-22

Wetten.nl - Regeling - Regeling Dienst speciale interventies - BWBR0026381. (2009, 17 september). https://wetten.overheid.nl/BWBR0026381/2009-09-17/

Wetten.nl - Regeling - Regeling Dienst speciale interventies - BWBR0026381. (2023, 1 januari). https://wetten.overheid.nl/BWBR0026381/2023-01-01

Wetten.nl - Regeling - Regeling mobiele eenheid 2007 - BWBR0021328. (2018, 27 februari). https://wetten.overheid.nl/BWBR0021328/2018-02-27

Zoeken | *Nationale ombudsman.* (z.d.). Nationale ombudsman. https://www.nationaleombudsman.nl/zoeken?keys=Ondersteuningsgroep&created%5Bmin%5D%5Bdate%5D=&created%5Bmax%5D%5Bdate%5D=&sort_by=created

Zoeken | *Nationale ombudsman.* (z.d.). Nationale ombudsman. https://nationaleombudsman.nl/zoeken?keys=Arrestatieteam

Bijlagen

Bijlage 1 – Lijst van begrippen en afkortingen

Aanhouden: Artikelen 53 en 54 Wetboek van strafvordering geven de opsporingsambtenaar de bevoegdheid om een verdachte (van wie wordt vermoed dat hij schuldig is aan een strafbaar feit) tijdelijk zijn vrijheid te ontnemen en over te brengen naar een plaats van verhoor ('van zijn vrijheid beroven ten einde hem voor de organen van politie of justitie te geleiden'). Ook 'arresteren' genoemd.

AE: Aanhoudingseenheid, dynamisch onderdeel van de Mobiele Eenheid (ME) ter aanhouding van verdachten bij grootschalige verstoringen van de openbare orde. Treedt deels op in burgerkleding. Bekend vanwege hun roepnaam in de ME-communicatie: Romeo.

Ambtsinstructie: Ambtsinstructie voor politie, Koninklijke Marechaussee en andere opsporingsambtenaren (Ambtsinstructie), Regeling – Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en andere opsporingsambtenaren - BWBR0006589.

AOE: Aanhoudings en ondersteuningseenheid. Zie AT en AOT.

AOT: Aanhoudings- en Ondersteuningsteam. Ambtsinstructie 1994, art. 6 lid 1, Besluit beheer politie, art. 12).

AT: Arrestatieteam Oude aanduiding voor AOT. Nog steeds gebruikelijk in het dagelijks spraakgebruik binnen politie en OM.

Autoprocedure: Aanhouding van verdachten in een auto volgens een voorgeschreven procedure.

BBP: Besluit Beheer Politie.

Bewaken en beveiligen: Bewaken van plaatsen (met personen) en beveiligen van personen.

CBS: Centraal Bureau voor de Statistiek.

DKDB: Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging van de Landelijke Eenheid Expertise en Operaties (LX).

Gerechtshof: Rechterlijke instantie in tweede aanleg. Behandelt een zaak in hoger beroep in zijn geheel opnieuw. Tegen een arrest (uitspraak) van het gerechtshof is beroep in cassatie mogelijk bij de Hoge Raad der Nederlanden.

Gevaarclassificaties: Als daar redenen voor zijn, krijgen personen die meermalen met de politie in aanraking zijn gekomen in de politiesystemen een of meer aantekeningen die een indicatie zijn voor een verhoogd risico. Die classificaties zijn:

1. Alcoholist
2. Harddrugsgebruiker
3. Medische indicatie
4. Vuurwapengevaarlijk
5. Wapengevaarlijk: mes/ honkbalknuppel/ pepperspray
6. Verzetpleger
7. Vluchtgevaarlijk
8. Suïcidaal

Geweld, geweldaanwending: Elke dwangmatige kracht van meer dan geringe betekenis uitgeoefend op een persoon of een zaak of de verbale of non-verbale dreiging daarmee, dan wel met intimidatie of een zodanig ernstige belediging dat de veiligheid in gevaar dreigt te komen voor personen of zaken (Ambtsinstructie 1994, artikel 1 lid 3 onder b).

HOvD: Hoofdofficier van Dienst politie, een hoofdinspecteur van politie of commissaris van politie verantwoordelijk voor al het politiewerk in een district.

HOvJ: Hoofdofficier van justitie (plaatsvervangend), hoofd van een arrondissementsparket van het Openbaar Ministerie. Bevoegd of gemandateerd om toestemming te geven tot inzetten AOT.

hOvJ: Hulpofficier van justitie, leidinggevend politieambtenaar met aanvullende opleiding en bevoegdheden onder meer om van de rechtmatigheid van aanhoudingen te toetsen, om verdachten te laten insluiten en om politiegeweld primair te toetsen.

IBT: Integrale Beroepsvaardigheden Training, trainingsconcept waarin de diverse disciplines zoals juridische kennis, sport, fysieke en mentale vorming, vuurwapeninstructie en bevoegdhedengebruik bijeen worden gebracht met als doel politieambtenaren getraind te houden in de tijdens de opleiding aangeleerde vaardigheden te onderhouden. Elke politie-eenheid heeft een of meer IBT-trainingscentra.

Kwalitatief versus kwantitatief onderzoek: Kwalitatief (inhoudelijk) onderzoek onderscheidt zich van **kwantitatief** (cijfermatig) onderzoek doordat het: (1) een beperkt aantal casusposities onderzoekt op verschillende en onderling samenhangende eigenschappen; (2) geen waarschijnlijkheidsuitspraken oplevert, maar beschrijvende en verklarende; (3) generaliseert door de onderzochte casus te abstraheren, en niet (primair) zoekt naar berekenbare correlaties, maar naar 'generatieve mechanismen' (Van der Veen 1990). **Kwalitatief** onderzoek is dus vooral gericht op het hoe, wat en waarom van sociale verschijnselen en **kwantitatief** onderzoek vooral op de spreiding ervan.

KMar: Koninklijke Marechaussee.

ME: Mobiele Eenheid, eenheden van de politie voor (grootschalige) handhaving van de openbare orde, evacuaties, bewaken en beveiligen, crises, rampen en zoekacties.

No: Nationale ombudsman. Onafhankelijke instantie die klachten van burgers over overheden onderzoekt en beoordeelt, waarvoor geen reguliere rechtsgang is.

OT: Observatieteam. Bijzondere recherche-eenheid opgeleid, getraind, bevoegd en uitgerust voor het stelselmatig en onopvallend volgen, lokaliseren en observeren van (mogelijke) verdachten van ernstige misdrijven en hun bewegingen, bijzondere opsporingsbevoegdheden.

OvJ: Officier van justitie.

OM: Openbaar Ministerie.

Pandenprocedure: Aanhouding van verdachten in een pand volgens een voorgeschreven procedure. De arrestatieteams hanteren hiervoor een andere procedure dan de geüniformeerde surveillancedienst en/of de recherche, hoewel sommige recherche-eenheden elementen lenen uit de procedures van de arrestatieteams.

Piket: Oproepbaar voor dienst.

Proces-verbaal: Een proces-verbaal is een ambtsbeloftig of ambtsedig op papier gesteld verslag van de politie.

Pw 2012: Politiewet 2012.

Rechtbank: Rechterlijke instantie in eerste aanleg. Tegen een vonnis (uitspraak) van de rechtbank is hoger beroep mogelijk bij het gerechtshof.

ROvJ: Rechercheofficier van justitie. Binnen het arrondissementsparket gemandateerd om toestemming te verlenen aan inzetten AOT.

RRT: Rapid Response Team, onderdeel van het AOT dat met een kleine groep 16 uur per etmaal in elk AOT-werkgebied paraat is om snel te kunnen interveniëren.

Spoedaanhouding: Een aanhouding waarvan een voornaam karakter is dat deze door spoed is ingegeven.

Sr: Wetboek van Strafrecht

Stb: Staatsblad.

Sv: Wetboek van Strafvordering.

SWAT: Special Weapons and Tactics Teams, arrestatieteams van Amerikaanse politiekorpsen.

Vuurwapengevaarlijk: Kwalificatie van een persoon van wie redelijkerwijs mag worden aangenomen dat hij een voor onmiddellijk gebruik gereed zijnd vuurwapen bij zich heeft en dit tegen personen zal gebruiken. Zie ook Gevaarclassificatie.

VAG: Vaardigheden Aanhouden in Groepsverband, vroegere drieweekse cursus aanvullend op de primaire opleiding politieambtenaar, gegeven door de Politieacademie in Ossendrecht. Voorganger van de opleiding Ondersteuningsgroep.

WWM: Wet Wapens en Munitie.

Bijlage 2 – Blik over de grens

Voor sommige vraagstukken is het goed en leerzaam om te bekijken hoe men die in omringende en vergelijkbare landen probeert op te lossen. Politiewerk met verhoogd risico doet zich immers overal voor. Voor dit onderzoek is gekeken naar de praktijk van bijzondere politie-eenheden in België en Duitsland. Daarvoor is een documenten- en bronnenonderzoek gedaan. Relevante wetenschappelijke literatuur is er op dit vlak niet gevonden. In België en Duitsland is er gekeken en geluisterd naar de praktijk in een lokale politiezone in een grootstedelijk gebied in België en naar een groot Duits *Bundesland*. Er is in beide landen gesproken met ervaren leidinggevende politieambtenaren die verantwoordelijk zijn voor de inzet van gespecialiseerde politieonderdelen. Zij hebben in gesprekken van ongeveer 1,5 uur de beschikbare schriftelijke en online informatie waar nodig toegelicht en uitgelegd hoe een en ander in de praktijk op hoofdlijnen werkt.

De Belgische politieambtenaar is een hogere leidinggevende in een lokale politiezone en heeft ook de leiding over een groep voor bijzondere bijstand, de Speciale Assistance Unit (SAU) genaamd. Deze politieman is in het voorjaar van 2024 op het 'commissariaat' (politiebureau) van de okale politiezone waar hij werkt, geïnterviewd in het Nederlands. Deze afspraak kwam tot stand door tussenkomst van de korpschef van een naburige politiezone, die tot het netwerk van een onderzoeker behoort.

Het interview met de Duitse politieambtenaar in de zomer van 2024 kwam tot stand door tussenkomst van een leidinggevende van de DSI. Het gesprek is telefonisch gedaan, omdat een afspraak op locatie lastig te maken bleek te zijn. Het gesprek is in het Engels gevoerd. Deze politieambtenaar is ongeveer 20 jaar uitvoerende en commandant van een zogeheten *Spezialeneinsatzkommando* (SEK, vergelijkbaar met het Nederlandse AOT) geweest. Via andere functies is hij recentelijk teruggekeerd in een hogere leidinggevende functie bij een SEK.

Met de Belgische en de Duitse politieambtenaar is afgesproken dat zowel hun organisatie als zijzelf in dit onderzoek anoniem blijven. Zij hebben de concepttekst over hun land van commentaar voorzien.

België

De Belgische politie is met ingang van 2001 ingrijpend gereorganiseerd (De Ruyver 2010). Volgens het zogeheten Octopusakkoord in 1998 tussen acht Belgische politieke partijen werden de voormalige Rijkswacht (Gendarmerie) en Gerechtelijke Politie toen opgevolgd door de federale politie. De 589 voormalige gemeentelijke politiekorpsen werden vervangen door aanvankelijk 196, in 2023 182 lokale politiezones met daarin een of meer gemeenten.

De Belgische Wet tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus (1998) onderscheidt twee niveaus van politieorganisaties: lokaal en federaal. De 182 lokale politiezones verzorgen de basispolitiezorg en de federale politie verzorgt de gespecialiseerde politiezorg inclusief die met een hoog risico. Ter ondersteuning van de basispolitiezorg onderscheidt de zogeheten Omzendbrief GPI 81 (2014) drie zogeheten bijstandsniveaus: (1) de reguliere bijstand, bijvoorbeeld een of meer extra politiekoppels ter ondersteuning van de eerste agent of het eerste koppel; (2) de zogeheten 'bijzondere bijstand' van de lokale politie; en (3) de 'gespecialiseerde steun en interventie' van de federale politie. In België kan dus tussen de reguliere bijstand en de gespecialiseerde steun en interventie van de federale politie 'bijzondere bijstand' worden ingeroepen. De politiemensen die die bijzondere bijstand uitvoeren, doen dat doorgaans als neventaak naast hun reguliere functies in de uniformdienst of in de opsporing. De politiezones zijn vrij hoe zij de bijzondere bijstand organiseren. Deze groepen voor bijzondere bijstand zijn enigszins vergelijkbaar met de OG's in Nederland.

De bijzondere bijstand bestaat uit opdrachten die verband houden met situaties die bijzondere risico's kunnen inhouden in termen van gevaar, geweld of complexiteit, maar waarbij geen sprake is van hoog risico. Politieoptreden bij een hoge risicograad is voorbehouden aan de DSU. De Omzendbrief GPI 81 (2014) typeert het exclusieve domein van de speciale eenheden van de federale politie als bijvoorbeeld situaties waarin zware of automatische vuurwapens of explosieven te verwachten zijn, gijzelingen of ontvoeringen en gebarricadeerde gevaarlijke personen (de geheten Fort Chabrol, naar een oud voorval in die sfeer). De Omzendbrief GPI 81 vermeldt

daar nadrukkelijk en meermaals bij dat deze opsomming niet limitatief is (2014). Het is ter beoordeling en beslissing aan de lokale politieleiding, eventueel in overleg met de federale politie. In deze besluitvorming heeft het Openbaar Ministerie geen rol. Eveneens niet-limitatief beschrijft de Omzendbrief GPI 81 het taakgebied van de bijzondere bijstand als taken die het bereik van de reguliere politievaardigheden en middelen te boven gaan (2014). Dan gaat het bijvoorbeeld om de voorbereiding en afscherming ter plaatse van een operatie van de speciale eenheden en de interventie in een noodscenario, aanhoudingen in kleine ruimtes als politiecellen, aanhoudingen en transporten met bijzondere risico's en aanhoudingen van personen in voertuigen. De Omzendbrief GPI 81 besteedt uitdrukkelijk aandacht aan de goede voorbereiding van bijzondere bijstandsinzetten (2014). Daarmee doelt de wetgever expliciet op onder meer grondige analyse van de situatie en goede afweging van rechtmatigheid, evenredigheid, proportionaliteit en subsidiariteit én opportuniteit van de inzet. De wetgever noemt daarbij niet alleen de veiligheid van het personeel maar juist ook die van de aan te houden personen en de impact op kwetsbare personen en derden. Wat opvalt in de Omzendbrief GPI 81 is dat de wetgever er meermaals op hamert dat de lokale politie en de federale politie goed moeten samenwerken en elkaar niet in het vaarrwater moeten willen zitten (2014). De Omzendbrief GPI 81 heeft zelfs expliciet tot doel het bevorderen van de synergie tussen de verschillende politiediensten én het voorkomen van concurrentie (2014).

In het verleden werden de Belgische groepen voor bijzondere bijstand dikwijls aangeduid als Bijzondere Bijstandsteams (BBT), bijgenaamd "de Bottinekes" vanwege hun hoge inzetschoenen, bottes in het Frans. Het Belgische Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (Comité P) publiceerde in 2014 een onderzoek naar de BBT's. Er waren al langer twijfels bij de kwaliteit van de BBT's en toen er in 2013 een video in de media verscheen met beelden van de gewelddadige dood van een verstandelijk beperkte jongeman in een politiecel door toedoen van een BBT was dat aanleiding voor een grondig onderzoek. Uit dat onderzoek kwam tal van inzichten en aanbevelingen voort ter verbetering van de organisatie, opleiding, training, toerusting, leiding en aansturing van dergelijke groepen (Comité P, 2014). Twee van de bij het bewuste voorval betrokken agenten wer-

den in 2017 in hoge beroep veroordeeld tot (de voorwaardelijke) celstraffen van zes tot negen maanden (Het Laatste Nieuws, 23 februari 2017). De groepen voor bijzondere bijstand worden nu meestal aangeduid als SAU (Speciale Assistance Unit).

In 2020 waren er 21 politiezones met een groep voor bijzondere bijstand. Daarnaast waren er twee politiezones die overwogen om er een op te richten (Algemene Inspectie Politie, 2022). De inrichting en de inzet is een zelfstandige bevoegdheid en verantwoordelijkheid van de korpschef van de lokale politiezone. Uit het jaarverslag van de Algemene Inspectie Politie over 2020 blijkt dat de gegevens omtrent het materiaal dat geleverd wordt aan de bijzondere bijstand geen goed beeld geven. Daarnaast zijn er voor de bijzondere bijstand geen wettelijke normen of bepalingen met betrekking tot de middelen en uitrusting toegekend (De Bijzondere Bijstand in de Lokale Politie Jaarverslag 2020, 2022). In het algemeen is de persoonlijke uitrusting van de agenten in bijzondere bijstand dezelfde als die van de agent in de basispolitiezorg. Wel zijn de teams uitgerust met verbrekingsmiddelen, (ballistische dus kogelwerende) schilden en dergelijke. Een aanbeveling uit het jaarverslag uit 2020 is om de taakverdeling tussen de twee verhoogde geweldniveaus, bijzondere bijstand en DSU, te verfijnen. Daarnaast beveelt men ook aan om in samenwerkingsverbanden tussen twee of meer lokale politiezones een groep bijzondere bijstand in te rechten.

De Federale Politie van België heeft een Directie Speciale Eenheden (DSU) (Federale Politie, 2024). Zoals in veel Europese landen richtte de politie in België een speciale politie-eenheid op naar aanleiding van het gijzelingsdrama tijdens de Olympische Spelen in München in september 1972. Dit was de "Groupe Diane" als onderdeel van de toenmalige Rijkswacht (Gendarmerie). Diane was de Romeinse godin van de jacht. De DSU is de erfopvolger van de Groupe Diane en is wat betreft interventies vergelijkbaar met de DSI van de Nederlandse politie. Naast gespecialiseerde observatie, infiltratie en technische ondersteuning in opsporingsonderzoeken verzorgt de DSU gespecialiseerde politie-interventies in het hoogste geweldspectrum binnen de politietaak. Volgens de regelgeving zijn de volgende taken exclusief voor de DSU: interventie bij gijzeling, verschanste verdachten, ontvoering en afpersing, aanhouding en bescherming in het kader van bij-

zondere opsporingsmethoden, opdrachten van aanhouding met gebruik van explosieven en gevangenisoproeren (Eenheden van speciale interventie, 3 april 2014). Daartoe kent de DSU vijf interventieonderdelen. Er is een centraal, landelijk opererend team dat bekend is als de Groupe Diane. Daarnaast zijn er vier decentrale teams. De groep Diane telt ongeveer 60 operationele politiemedewerkers en is vergelijkbaar met de Afdeling Interventie (AI) van de Nederlandse DSI (VRT, 2024). De groep Diane is de primaire antiterreureenheid van de Belgische politie en voert daarnaast aanhoudingen en interventies uit in het hoogste geweldspectrum.

De vier decentrale teams in Antwerpen, Charleroi, Gent en Luik zijn vergelijkbaar met de zeven Nederlandse decentrale AOT's. Hun personele omvang is niet precies bekend, maar vermoedelijk ook vergelijkbaar met de Nederlandse AOT's, namelijk rond de 25 agenten. De DSU werkt onder het gezag van de bevoegde overheden en voor zowel de federale als lokale politie. De onderdelen van de DSU handelen nooit op eigen initiatief en worden alleen ingezet na formele toestemming van de daartoe bevoegde politieleiding en van de procureur des konings (officier van justitie in Nederland) wanneer het gaat om gerechtelijke inzet en de burgermeester wanneer het gaat om een bestuurlijke inzet.

In de politiezone waar het aanvullende interview is gedaan, werken in totaal ongeveer 190 executieve politiemensen. Daarvan zouden er volgens interne afspraken 15 (8% van de politiezone) opgeleid, getraind en beschikbaar moeten zijn voor SAU, maar door personele krapte zijn dat er in 2024 ongeveer 12. De opleiding voor bijzondere bijstand duurt nu zes weken, even lang als de huidige Nederlandse OG-opleiding. In beginsel is de SAU in deze politiezone bedoeld voor inzet in het eigen werkgebied. Maar de ervaring is inmiddels dat omliggende politiezones er ook wel een beroep op doen. Alle aanvragen verlopen via een formulier op het intranet van de politie. De aanvraag moet goed onderbouwd zijn en in beginsel 72 uur van te voren worden ingediend. Binnen de politiezone is een aantal politieofficieren aangewezen om die aanvragen te beoordelen. Men voert zelden ongeplande inzetten uit. Dit om te voorkomen dat een groep daartoe opgeleide politiemensen voor zo'n inzet plotseling uit de lopende dienst moeten worden gehaald. Dat is zeer verstorend voor het dagelijkse politieproces. Maar als er een prioritaire spoedinzet is binnen het eigen werkge-

bied waarbij de veiligheid van het eigen reguliere personeel in het geding is, voert men die wel uit met het personeel dat in dienst is of vrijwillig in dienst wil komen.

Als de beoordelende politieofficier een inzet toekent, laat hij of zij die voorbereiden door een operationeel leidinggevende met enkele ingeplande uitvoerende agenten, inclusief de verkenning. De inzetten worden in beginsel in uniform uitgevoerd, maar doorgaans heeft men wel enkele mensen in burgerkleding mee voor het geval dat vanwege de operatie nodig is. De meeste SAU-inzetten in de bezochte politiezone vallen binnen de categorie "versterkte huiszoeking". De Omzendbrief GPI 81 definieert die als: "de huiszoeking uitgevoerd in mogelijke aanwezigheid (concrete aanwijzingen) van een vuurwapengevaarlijk persoon, van een persoon in het bezit van andere wapens dan vuurwapens of van zeer agressieve en gewelddadige personen of in een risicobuurt, al dan niet gepaard met de arrestatie van deze personen" (artikel 9, 2014). Afhankelijk van de te voorziene risico's doet men deze inzetten doorgaans met de SAU en soms roept men daar de DSU voor op.

Duitsland

In Duitsland is de politiewetgeving voorbehouden aan de 16 deelstaten. De politie is dan ook per deelstaat georganiseerd (Van Sluis e.a. 2013). Wel zijn er veel onderlinge overeenkomsten, zowel in algemene organisatievormen en -termen als in de wijze van werken. Er zijn weinig geschreven bronnen over de Duitse politie-eenheden die vergelijkbaar zijn met de Nederlandse OG's en AOT's, laat staan wetenschappelijk bronnen. Meer dan in Nederland en België is informatie over deze eenheden vertrouwelijk verklaard. De schaarse informatie in enkele artikelen en uit internetbronnen zijn daarom aangevuld met concrete informatie van de eerder genoemde, leidinggevende politieambtenaar. Er is een duidelijke scheidslijn tussen de Duitse OG's en AOT's, maar die staat beschreven in vertrouwelijk dienstreglementen (Scholzen, 2009).

Binnen de voltijdse en gekazerneerde Bereitschaftspolizei (BePo) – de Duitse tegenvoeter van de Nederlandse Mobiele Eenheid (ME) – ontstonden in de in de jaren 1980 net als in Nederland specialismen die het hoofd

moesten bieden aan nieuwe vormen van demonstreren en verharding van onder meer voetbalrellen. In Duitsland lag de nadruk op demonstraties van geradicaliseerde (voornamelijk linkse) demonstranten die geweld niet schuwden. In 1987 raakten er in Frankfurt bij een ernstig uit de hand gelopen demonstratie verscheidene agenten zwaar gewond, van wie er zelfs twee overleden (Scholzen 2014). Maar ook voetbalhooligans bezorgden de Duitse politie toen ernstige kopzorgen. De politie had daardoor behoefte aan betere beschermingsmiddelen, maar ook aan meer effectieve werkwijzen om de openbare orde te herstellen en te handhaven, om zichzelf te verdedigen en om relschoppers en geweldplegers veilig aan te houden. Daarnaast was het ook belangrijk betere technieken en tactieken door te voeren om de bewijsvoering daarna bij de rechter rond te krijgen. Specifiek daarvoor ontwikkelde men de *Beweissicherungs- und Festnahmeeinheit* (BFE), elders ook wel *Unterstützungskommando* geheten (Ellinghaus 1998, Scholzen 2014). Hier is een zekere parallel met de ontwikkeling in de jaren 1980 van de Aanhoudingseenheid binnen de Nederlandse ME. De Nederlandse AE treedt evenwel kleinschaliger op dan de BFE meestal doet. Daarnaast is de AE vaker gekleed in burgerkleding, terwijl de BFE meestal in het inzettenue of in uniform optreedt en dus meer herkenbaar. Evenals de OG's worden ook de BFE's geregeld ingezet om lastig te vergaren of makkelijk weg te maken bewijs veilig te stellen, zoals kleinere hoeveelheden drugs of digitale informatie.

De BFE's zijn voltijdse eenheden en grotere deelstaten hebben er dikwijls meer dan een, zodanig verspreid over het grondgebied van de deelstaat dat er een zo goed mogelijke dekking is. Deze eenheden hebben als belangrijkste taken de handhaving van de openbare orde bij grootschalige evenementen en daarnaast en daarnaast het veilig stellen van bewijsmateriaal en de aanhouding van verdachten, zoals de naam ook al aangeeft. Daarbij ondersteunen zij de reguliere politiedienst in bijzondere situaties. Wanneer er geen werkzaamheden zijn waarbij de inzet als BFE nodig is, voeren deze agenten taken uit in het dagelijkse politiewerk.

Alleen ervaren politiemensen kunnen solliciteren naar een functie bij de BFE. De basisopleiding voor de BFE is ongeveer zes maanden. Evenals de Nederlandse politie werd in de jaren 1990 ook de Duitse politie geconfronteerd met een verharding in de georganiseerde criminaliteit. Dat is onder meer de reden dat de BFE vaker wordt ingezet voor aanhoudingen met een

verhoogd risico, bijvoorbeeld in verband met een of meer gewelddadige verdachten en complexe aanhoudingen. Deze operaties worden uitgevoerd in groepsverband, volgens vaste procedures, altijd met een plan en met een strakke leiding. Na de veranderde modi operandi van terreuraanslagen (2015) heeft de Duitse politie de BFE tijdelijk ingezet voor bewaken en beveiligen. Die tijdelijke oplossing is opgevolgd door de zogeheten BFE+ van de Bundespolizei, die zwaarder is uitgerust en bewapend en meer specifiek opgeleid en getraind voor die taak dan de reguliere BFE (Bundespolizei 2016). Deze eenheid is vergelijkbaar met de Bewakingseenheid (BE) van de Nederlandse politie en het eskadron Hoog Risico Beveiliging (HRB) van de Koninklijke Marechaussee (KMar).

Tijdens een terroristische gijzeling van Israëlische atleten door Palestijnse terroristen tijdens de Olympische Spelen van 1972 kwamen de 11 atleten, één Duitse politieman en acht Palestijnen om het leven. Dat drama maakte in één klap duidelijk dat ook de Duitse politie niet was opgewassen tegen dergelijke acties. De toenmalige *Bundesgrenzschutz* (nu *Bundespolizei*) richtte kort daarna de *Grenzschutzgruppe* 9 (GSG9) op, nog steeds de primaire antiterreureenheid in Duitsland (Scholzen, 2009). Daarnaast kreeg elke deelstaat één of meer *Spezialeinsatzkommandos* (SEK's), afhankelijk van de geografische en bevolkgingsomvang van die deelstaat. Deze SEK's maken in elk Bundesland deel uit van de afdeling *Spezialeinheiten* van het hoofdbureau van de deelstaatpolitie, het *Polizeipräsidium*. Daar vallen ook onder: een observatieteam, een technische afdeling en een afdeling politieonderhandelaars. De inzet van deze speciale politie-eenheden valt onder de verantwoordelijkheid van politiechefs van de deelstaatpolitie. De bewapening, uitrusting, opleiding en training van de Duitse SEK's lijkt in vele opzichten op die van de Nederlandse AOT's. De SEK-ers beschikken over (zware) kogelwerende vesten en helmen, speciale vuurwapens maar ook less-lethal wapens en over volledig bepantserde voertuigen. Er zijn veel contacten tussen de SEK's van de verschillende deelstaten en ook met vergelijkbare eenheden in de omringende landen. De Nederlandse DSI heeft zich voor de organisatie van de training van vooral de AOT's door de werkwijze van de SEK's van een van de Duitse deelstaten laten inspireren. Doel van die trainingsorganisatie is om de in de opleiding aangeleerde procedures en werkstandaarden van alle SEK's in die deelstaat en ook in Nederland

uniform én op het juiste niveau te houden. Zoals ook in Nederland zijn de fysieke, psychische én veiligheidstests voor de toegang tot de SEK-opleiding strikt en de opleiding omvangrijk en veeleisend.

Alle reguliere politiewerkzaamheden worden in Duitsland 24/7 uitgevoerd onder leiding van de *Allgemeine Aufbauorganisation* (AAO). Dat is analoog aan het Nederlandse Operationeel Centrum (de meldkamer) inclusief de sturing, coördinatie en leiding door de Officieren van Dienst Politie (OvD-P) en de Hoofdofficier van Dienst Politie (HOvD) die daar deel van uitmaakt. Voor de inzet van deze speciale eenheden wordt daarnaast altijd een *Besondere Aufbauorganisation* (BAO) ingericht, de Duitse pendant van de Nederlandse Staf Grootschalig en Bijzonder Optreden (SGBO). De toestemming voor inzet van elk van de speciale eenheden is uitsluitend voorbehouden aan het hoogste echelon van de politieleiding van de deelstaat, het *Polizeipräsidium*. Het Duitse Openbaar Ministerie heeft daar geen rol in. Wel geeft het Openbaar Ministerie leiding aan opsporingsonderzoeken. Het is de politieleiding die voor de ene of de andere eenheid kiest voor een inzet en het verschil wordt als volgt getypeerd. De BFE kan worden ingezet als de aan te houden verdachte gewelddadig is maar niet gewapend (feiten) en/of als het voor de basispolitiezorg te complex wordt (omstandigheden). Als de verdachte over een of meer steek- en of vuurwapens beschikt, is de aanhouding voor het SEK. Wel kan de BFE vooruit worden gestuurd om de omgeving van de verdachte in de gaten te houden en indien mogelijk af te schermen.

De minister van Binnenlandse Zaken van elke deelstaat stelt eenheden als de BFE en het SEK in door middel van geclassificeerde regelgeving. De inzetregels stelt de minister van Binnenlandse Zaken vast per "decreet".

Slot

Ook in België en Duitsland heeft de politie onder omstandigheden behoefte aan een voorziening tussen de BPZ enerzijds en de geweldspecialisten van de AOT anderzijds.

In België beslist de korpschef van een lokale politiezone zelf of er zo'n groep komt. Federale wetgeving geeft daar de kaders voor. Van de 182

lokale politiezones hebben er 21 zo'n groep. In de andere politiezones doet de BPZ alle inzetten zelf, tot het niveau van de DSU (AOT), hoewel men soms een SAU leent van een naburige politiezone. Zowel de inzetten van de DSU als van de lokale deeltijds SAU's (OG) zijn geregeld in federale regelgeving en worden aangestuurd door lokale korpschefs dan wel door de betreffende directie van de federale politie.

In Duitsland kan de BFE (OG) worden ingezet als de aan te houden verdachte gewelddadig is maar niet gewapend (feiten) en/of als het voor de basispolitiezorg te complex wordt (omstandigheden). Als de verdachte over een of meer steek- en of vuurwapens beschikt, is de aanhouding voor het SEK (AOT). Een en ander is per Bundesland in geclassificeerde regelgeving vervat en valt onder de verantwoordelijkheid van het hoogste echelon van de politieleiding van de deelstaat wat betreft de SEK en onder de verantwoordelijkheid van het een na hoogste echelon wat betreft de BFE.

In beide buurlanden van Nederland zijn beide categorieën formeel ingekaderd door wet- en regelgeving en door formele besluitvorming waarover via formele registratie verantwoording wordt afgelegd.

Bijlage 3 – Vragenlijst politie

De Vrije Universiteit Amsterdam en het Bureau Beke doen in opdracht van het WODC (het kennisinstituut van het ministerie van Justitie & Veiligheid) een wetenschappelijk onderzoek naar de besluitvorming en afstemming rond de inzetten van de Ondersteuningsgroepen (OG) en de Aanhoudings- en Ondersteuningsteams (AOT) ter aanhouding van verdachten inclusief het onder controle nemen van verwarde personen en dergelijke. De Nationale Politie werkt mee aan dit onderzoek, uiteraard inclusief de OG's en de AOT's. Het doel van dit onderzoek is het verwerven van kennis en inzicht in de aard, de omvang, de werking, de overweging, de sturing, de onderlinge afstemming, de gevolgen en de beoordeling van de aanhoudingen verricht door de OG's en de AOT's.

Vragenlijst

Deze vragenlijst is verzonden naar alle medewerkers van de OG's en AOT's en daarnaast naar alle leidinggevenden binnen de politieorganisatie die met de inzet ter aanhouding van de OG's en AOT's te maken hebben. Het doel van deze vragenlijst is om uw mening te horen over OG's en AOT's wat betreft de toerusting en voorbereiding en daarnaast ook over de besluitvorming rond de inzetten ter aanhouding.

Verzoek

Hoe beter de respons op deze vragenlijst hoe relevanter dit onderzoek ook voor u is. Wij zouden het daarom enorm op prijs stellen als u onderstaande vragenlijst zou willen invullen. Dat kost u maximaal 10 minuten. Uw antwoorden zijn voor ons in het geheel niet te herleiden op uw persoon,. Aan het einde van de vragenlijst hebt u de mogelijkheid om uw mailadres achter te laten als u ook voor dit onderzoek geïnterviewd zou willen worden. Dat zouden wij buitengewoon op prijs stellen.

De vragen

1. Welke rol(len) had u in 2023?

Het geven van meerdere antwoorden is mogelijk, indien u meerdere rollen heeft vervuld in 2023

- ☐ Lid van een eenheidsleiding
- ☐ Districtschef
- ☐ Diensthoofd Regionale Recherche
- ☐ Teamchef basisteam
- ☐ Teamchef recherche
- ☐ Coördinator OG
- ☐ Teamleider AOT
- ☐ Sectiecommandant OG
- ☐ Sectiecommandant AOT
- ☐ Senior OG
- ☐ Senior AOT
- ☐ Uitvoerende OG
- ☐ Uitvoerende AOT
- ☐ Anders, namelijk…

In het geval meerdere antwoorden worden gegeven, wordt vraag 3 gesteld. In het geval één antwoord wordt gegeven, naar vraag 4.

2. Had u bij de uitoefening van uw rol in 2023 vooral te maken met OG's, AOT's of met beiden?
   - ☐ Vooral met OG's
   - ☐ Vooral met AOT's
   - ☐ Zowel met OG's als met AOT's

3. Welke rol heeft u in 2023 het meest gehad?

4. Hoeveel jaar bent u reeds actief als [antwoord op vraag 1 (in het geval er antwoord is gegeven) of het antwoord op vraag 2]?

OG's

De huidige criteria voor de inzet ter aanhouding van een OG bestaan uit situaties waarbij sprake is van wapenbezit/gebruik, verward of gestoord gedrag, en waar sprake is van een verhoogd veiligheidsrisico.

5. Stelling: 'De huidige criteria voor de inzet ter aanhouding van een OG voldoen.'
   - ☐ Geheel mee eens
   - ☐ Mee eens
   - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
   - ☐ Mee oneens
   - ☐ Geheel mee oneens

6. Kunt u een schatting geven van het aantal door u gedraaide OG inzetten tot aanhouding in 2023?

7. Stelling: 'De besluitvorming voor de inzet ter aanhouding van een OG voldoet.'
   - ☐ Geheel mee eens
   - ☐ Mee eens
   - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
   - ☐ Mee oneens
   - ☐ Geheel mee oneens

Hierna volgen enkele vragen over de opleiding en training van een OG.

8. Heeft u de nieuwe OG-opleiding aan de Politieacademie gevolgd of een van de vroegere opleidingen van de Politieacademie of daarbuiten?
   - ☐ De nieuwe OG-opleiding aan de Politieacademie
   - ☐ Een van de vroegere opleidingen

9. Hoeveel keer heeft u in 2023 een OG-training gevolgd?

10. Stelling: 'De wijze waarop de OG's getraind zijn/worden is afdoende om te voldoen aan de gestelde eisen.'
    - ☐ Geheel mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Geheel mee oneens
    - ☐ Weet niet/geen mening

Hierna volgen enkele vragen met betrekking tot de bewapening en uitrusting van de OG's. De onderzoekers beseffen dat de bewapening en uitrusting van een OG vergelijkbaar is met die van de basispolitiezorg.

11. Stelling: 'De bewapening van de OG's volstaat.'
    - ☐ Geheel mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Geheel mee oneens

12. Welke bewapening mist een OG naar uw mening nog om een persoon op een veilige manier aan te kunnen houden?

13. Stelling: 'De uitrusting van de OG's volstaat.'
    - ☐ Geheel mee eens
    - ☐ Mee eens

- ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Geheel mee oneens

14. Welke uitrusting mist een OG naar uw mening nog om personen op een veilige manier aan te kunnen houden?

15. De inzetten ter aanhouding van OG's dragen ertoe bij dat (andere) agenten in de basispolitiezorg "handelingsverlegen" (zich met lastige situaties geen goed raad weten) of "aanhoudingsschuw" (niet durven door te pakken) worden.
    - ☐ Geheel mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Geheel mee oneens

16. Licht uw antwoord toe.

AOT's

De huidige criteria voor de inzet ter aanhouding van een AOT bestaan uit situaties waarbij sprake is van vuurwapengevaarlijke verdachten onder levensbedreigende omstandigheden of interventies bij gijzeling, dreigende suïcide of terreur waarbij redelijkerwijs mag worden aangenomen dat levensbedreigende omstandigheden tegen de politie of andere personen dreigen.

17. Stelling: 'De huidige criteria voor de inzet ter aanhouding van een AOT voldoen.'
    - ☐ Geheel mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Geheel mee oneens

18. Kunt u een schatting geven van het aantal door u gedraaide AOT inzetten tot aanhouding in 2023?

19. Stelling: 'De besluitvorming voor de inzet ter aanhouding van een AOT voldoet.'
    - ☐ Geheel mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Geheel mee oneens

Hierna volgen enkele vragen over de opleiding en training van een AOT.

20. Heeft u de AOT-opleiding aan de Politieacademie gevolgd?
    - ☐ Ja
    - ☐ Nee

21. Heeft u nog andere relevante opleidingen gevolgd voor het uitoefenen van de AOT-taak?
    - ☐ Ja, namelijk…
    - ☐ Nee

22. Hoeveel keer heeft u in 2023 een AOT-training gevolgd?

23. Stelling: 'De wijze waarop de AOT's getraind zijn/worden is afdoende om te voldoen aan de gestelde eisen.'
    - ☐ Geheel mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Geheel mee oneens

Hierna volgen vragen met betrekking tot bewapening en uitrusting van de AOT's.

24. Stelling: 'De uitrusting van de AOT's volstaat.'
    - ☐ Geheel mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Geheel mee oneens

25. Welke uitrusting mist een AOT naar uw mening nog om personen op een veilige manier aan te kunnen houden?

26. Stelling: 'De bewapening van de AOT's volstaat.'
    - ☐ Geheel mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, ook niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Geheel mee oneens

27. Welke bewapening mist een AOT naar uw mening nog om een persoon op een veilige manier aan te kunnen houden?

28. Graag willen wij met een aantal van u in de vorm van (groeps-)interviews doorpraten over de inzet van OG's en AOT's en de besluitvorming daaromtrent. Indien u daaraan wilt meewerken laat hier s.v.p. dan uw (blauwonline) e-mailadres achter.

Hartelijk dank voor uw medewerking aan dit onderzoek!

Met vriendelijke groeten, het onderzoekteam.

Contact

Hebt u vragen, aarzel dan vooral niet om contact met ons op te nemen.
Dr. Jaap Timmer, VU, E j.s.timmer@vu.nl, M +31-6-20921296

Bijlage 4 – Vragenlijst OM

De Vrije Universiteit Amsterdam en Bureau Beke voeren in opdracht van het WODC (het kennisinstituut van het ministerie van Justitie & Veiligheid) wetenschappelijk onderzoek uit. Het doel is om kennis en inzicht te verwerven in de aard, omvang, werking, overweging, sturing, onderlinge afstemming, gevolgen en beoordeling van de aanhoudingen van verdachten door de Aanhoudings- en Ondersteuningsteams (AOT) van de Dienst Speciale Interventies en door de Ondersteuningsgroepen (OG) van de politie. Elke politie-eenheid heeft een OG die is samengesteld door reguliere politiemensen met de OG als neventaak. Alleen Rotterdam heeft een voltijds OG. Onderdeel van dit onderzoek is het uitzetten van een vragenlijst aan alle medewerkers van het Openbaar Ministerie die met de inzet ter aanhouding door OG's en AOT's te maken hebben. Via deze vragenlijst horen wij graag uw mening over OG's en AOT's wat betreft de criteria, bevoegdheidslijn en besluitvorming rond de inzetten ter aanhouding.

Verzoek

Hoe beter de respons op deze vragenlijst hoe relevanter dit onderzoek ook voor u is. Wij zouden het daarom enorm op prijs stellen als u onderstaande vragenlijst zou willen invullen. Dat kost u maximaal 10 minuten. Uw antwoorden zijn voor ons in het geheel niet te herleiden op uw persoon. Aan het einde van de vragenlijst heeft u de mogelijkheid om uw mailadres achter te laten als u voor dit onderzoek geïnterviewd zou willen worden. Dat zouden wij buitengewoon op prijs stellen.

1. In welke parket was u in 2023 werkzaam?
   - ☐ Amsterdam
   - ☐ Den Haag
   - ☐ Limburg
   - ☐ Midden-Nederland
   - ☐ Noord-Holland

- ☐ Noord-Nederland
- ☐ Oost-Brabant
- ☐ Oost-Nederland
- ☐ Rotterdam
- ☐ Zeeland-West-Brabant
- ☐ Landelijk Parket
- ☐ Functioneel Parket
- ☐ Anders, namelijk…
- ☐ Geef ik liever geen antwoord op

2. Welke functie had u in 2023 hoofdzakelijk?
   - ☐ Hoofdofficier van Justitie
   - ☐ Plaatsvervangend Hoofdofficier van Justitie
   - ☐ Rechercheofficier van Justitie
   - ☐ Zaaksofficier
   - ☐ Anders, namelijk… _____

3. Hoe lang bent u in deze rol actief?

4. Bent u bij de uitoefening van deze functie in 2023 betrokken geweest bij de aanvraag van en/of de besluitvorming over inzetten van OG's?
   - ☐ Nee
   - ☐ Ja

5. Bent u bij de uitoefening van deze rol in 2023 betrokken geweest bij de aanvragen van en/of de besluitvorming over inzetten van AOT's?
   - ☐ Nee
   - ☐ Ja

Ondersteuningsgroepen

6. Kunt u een schatting maken van het aantal OG-inzetten tot aanhouding waar u in 2023 mee te maken heeft gehad?

Stelling

7. De huidige criteria voor de inzet ter aanhouding door een OG voldoen in de praktijk.
   - ☐ Helemaal mee eens
   - ☐ Mee eens
   - ☐ Niet mee eens, niet mee oneens
   - ☐ Mee oneens
   - ☐ Helemaal mee oneens
   - ☐ Weet ik niet/geen mening

8. Kunt u uw antwoord toelichten?

Stelling

9. De bevoegdheidslijn voor de besluitvorming over inzet ter aanhouding door een OG is voldoende duidelijk.
   - ☐ Helemaal mee eens
   - ☐ Mee eens
   - ☐ Niet mee eens, niet mee oneens
   - ☐ Mee oneens
   - ☐ Helemaal mee oneens
   - ☐ Weet ik niet/geen mening

10. Kunt u uw antwoord toelichten?

Stelling

11. De besluitvorming voor de inzet ter aanhouding door een OG voldoet.
    - ☐ Helemaal mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Helemaal mee oneens
    - ☐ Weet ik niet/geen mening

12. Kunt u uw antwoord toelichten?

Aanhoudings- en Ondersteuningsteams

13. Kunt u een schatting maken van het aantal AOT-inzetten tot aanhouding waar u in 2023 mee te maken heeft gehad?

Stelling

14. De huidige criteria voor de inzet ter aanhouding door een AOT voldoen in de praktijk.
    - ☐ Helemaal mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Helemaal mee oneens
    - ☐ Weet ik niet/geen mening

15. Kunt u uw antwoord toelichten?

Stelling

16. De bevoegdheidslijn voor de besluitvorming over inzet ter aanhouding door een AOT is voldoende duidelijk.
    - ☐ Helemaal mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Helemaal mee oneens
    - ☐ Weet ik niet/geen mening

17. Kunt u uw antwoord toelichten?

Stelling

18. De besluitvorming voor de inzet ter aanhouding door een AOT voldoet.
    - ☐ Helemaal mee eens
    - ☐ Mee eens
    - ☐ Niet mee eens, niet mee oneens
    - ☐ Mee oneens
    - ☐ Helemaal mee oneens
    - ☐ Weet ik niet/geen mening

19. Kunt u uw antwoord toelichten?

Tot slot

Graag willen wij met een aantal van u in de vorm van (groeps-)interviews doorpraten over de inzet van OG's en AOT's en de besluitvorming daaromtrent. Indien u daaraan wilt meewerken laat hier dan uw e-mailadres achter s.v.p..

Bijlage 5 – Interviewleidraden

Interviews met OG- en AOT-uitvoerenden en -senioren

1. Recente relevante ontwikkelingen en ervaringen
   - In de aard en/of omvang van het werkaanbod
2. Inzetcriteria en -besluitvorming: Meerderheid tevreden, maar deel niet: wat kan er beter?
   - Wat is dat grijze gebied en wat zijn hiervan de voor- en nadelen? Moet het opgelost worden en zo ja, hoe?
   - De aard en mate van risico's die vooraf worden verwacht bij inzetten. Leidt dat tot de juiste besluitvorming en wat zijn de gevolgen van onverwachte risico's? Is de informatiepositie vooraf altijd afdoende?
   - In hoeverre worden de besluiten tot inzet achteraf geëvalueerd? Zo ja, in hoeverre leiden de uitkomsten van deze evaluaties tot veranderingen in besluitvorming of werkwijzen?
3. Wordt OG/AOT ook wel ten onrechte ingezet? Te snel misschien?
4. Wat doe je aan de impact op bewoners (kinderen!) en omgeving?
5. Welke (categorieën van) werkwijzen worden gebruikt? In hoeverre gaan bepaalde werkwijzen gepaard met een inbreuk op de grondrechten van de aan te houden persoon of andere burgers zoals bijvoorbeeld huisgenoten of omstanders? Op welke grondrechten wordt inbreuk gemaakt en in welke mate?
6. In hoeverre worden de grondrechten van de aan te houden persoon en eventuele derden (waaronder soms minderjarigen) meegewogen bij het bepalen van deze werkwijze?
7. In hoeverre hebben rechters geoordeeld dat het optreden bij een geplande aanhouding met een verhoogd risico samen is gegaan met een disproportionele dan wel niet gerechtvaardigde inbreuk op de grondrechten van de aangehouden persoon of eventuele derden?
8. OG: Veel verdachten/klagers denken dat er een AOT binnen kwam. Hoe voorkom je dat?
9. Opleiding: voldoet die en wat kan er beter?

10. Training: Kom je daar voldoende aan toe? Voldoet die training (kwart vindt van niet)? Wat kan er beter?
11. Bewapening
    - OG. Meerderheid vindt dat die niet voldoet. Waarom? Wat kunnen oplossingen zijn?
12. Uitrusting
13. OG. Meerderheid vindt dat die niet voldoet. Waarom? Wat kunnen oplossingen zijn?
14. OG. Balans hoofdtaak en neventaak
15. Meerwaarde OG t.o.v. BPZ/opsporing
16. OG. Handelingsverlegenheid BPZ. Een derde vindt dat een probleem. Wat doe je daarmee?
17. Ben je als OG-er/AOT-er voldoende lokaal bekend? Is dat belangrijk? Wat is daar eventueel aan te doen?
18. AOT. Nieuw beleid van meer aanwezigheid en minder piket. Werkt dat? Bevalt dat? Pro's en cons.
19. AOT. Hoeveel tijd ben je in praktijk kwijt aan RRT? Bevalt RRT? Heeft dat meerwaarde, zo ja hoe, zo nee waarom niet? Is dit nuttige besteding van schaarse AOT-tijd? Wat voor werkzaamheden voor je in de RRT-praktijk feitelijk uit? Of maak je vooral veel kilometers?
20. Zijn er regionale verschillen in werkaanbod, werkwijze et cetera en wat zijn eventuele verklaringen?
21. Nog andere punten/vragen?

Interviews met TL-AOT en BT- en sectorleiding

1. Recente relevante ontwikkelingen en ervaringen
    - In de aard en/of omvang van het werkaanbod
2. Inzetcriteria en -besluitvorming: Meerderheid tevreden, maar deel niet: wat kan er beter?
    - Wat is dat grijze gebied en wat zijn hiervan de voor- en nadelen? Moet het opgelost worden en zo ja, hoe?

- De aard en mate van risico's die vooraf worden verwacht bij inzetten. Leidt dat tot de juiste besluitvorming en wat zijn de gevolgen van onverwachte risico's? Is de informatiepositie vooraf altijd afdoende?
- In hoeverre worden de besluiten tot inzet achteraf geëvalueerd? Zo ja, in hoeverre leiden de uitkomsten van deze evaluaties tot veranderingen in besluitvorming of werkwijzen?

3. Binnen het OM zijn de stemmen 50/50 of OG en AOT beide in OM-toestemmingslijn moeten.

   Citaat:

   "Indien in de zittingzaal verweer wordt gevoerd op de inzet van een OG, is het OM niet in staat te toetsen op grond van welke criteria (die ook nog eens per eenheid verschillen) het OG is ingezet en dit uiteen te zetten aan de rechter. Dat maakt een onprofessionele indruk. Gevolg is ook dat het leidt tot strafvermindering."

   - Hoe kijken jullie hier tegenaan?
   - Sommige OG-groeps/sectiecommandanten denken dat AOT-siecdt/teamleiders zaken bij het OM naar zich toe praten als zij toevallig zelf wat weinig klussen hebben. Hoe kijken jullie hier tegenaan?

4. Wordt OG/AOT ook wel ten onrechte ingezet? Te snel misschien?
5. Wat doe je aan de impact op bewoners (kinderen!) en omgeving?
6. Welke (categorieën van) werkwijzen worden gebruikt? In hoeverre gaan bepaalde werkwijzen gepaard met een inbreuk op de grondrechten van de aan te houden persoon of andere burgers zoals bijvoorbeeld huisgenoten of omstanders? Op welke grondrechten wordt inbreuk gemaakt en in welke mate?
7. In hoeverre worden de grondrechten van de aan te houden persoon en eventuele derden (waaronder soms minderjarigen) meegewogen bij het bepalen van deze werkwijze?
8. In hoeverre hebben rechters geoordeeld dat het optreden bij een geplande aanhouding met een verhoogd risico samen is gegaan met een disproportionele dan wel niet gerechtvaardigde inbreuk op de grondrechten van de aangehouden persoon of eventuele derden?

9. OG: Veel verdachten/klagers denken dat er een AOT binnen kwam. Hoe voorkom je dat?
10. Opleiding: voldoet die en wat kan er beter?
11. Training: Kom je daar voldoende aan toe? Voldoet die training (kwart vindt van niet)? Wat kan er beter?
12. Bewapening
    - OG. Meerderheid vindt dat die niet voldoet. Waarom? Wat kunnen oplossingen zijn?
13. Uitrusting
14. OG. Meerderheid vindt dat die niet voldoet. Waarom? Wat kunnen oplossingen zijn?
15. OG. Balans hoofdtaak en neventaak
16. Meerwaarde OG t.o.v. BPZ/opsporing
17. OG. Handelingsverlegenheid BPZ. Een derde vindt dat een probleem. Wat doe je daarmee?
18. Ben je als OG-er/AOT-er voldoende lokaal bekend? Is dat belangrijk? Wat is daar eventueel aan te doen?
19. AOT. Nieuw beleid van meer aanwezigheid en minder piket. Werkt dat? Bevalt dat? Pro's en cons.
20. AOT. Hoeveel tijd ben je in praktijk kwijt aan RRT? Bevalt RRT? Heeft dat meerwaarde, zo ja hoe, zo nee waarom niet? Is dit nuttige besteding van schaarse AOT-tijd? Wat voor werkzaamheden voor je in de RRT-praktijk feitelijk uit? Of maak je vooral veel kilometers?
21. Zijn er regionale verschillen in werkaanbod, werkwijze et cetera en wat zijn eventuele verklaringen?
22. Nog andere punten/vragen?

Interviews met OM-functionarissen

1. Welk belang hecht u aan de toestemming van het OM voor inzet AOT?
   - OM moet rol bij inzet AOT behouden: 95% eens
2. Inzetcriteria en -besluitvorming: Twee derde tevreden (politie + OM), maar een derde niet: wat kan er beter?
   - "Levensbedreigend", wat verstaan jullie daaronder? Hoe leg je dat uit? Ook bv aan de rechter?
   - Wat is dat veel genoemde grijze gebied tussen AOT en OG en wat zijn hiervan de voor- en nadelen? Moet het opgelost worden en zo ja, hoe?
   - De aard en mate van risico's die vooraf worden verwacht bij inzetten. Leidt dat tot de juiste besluitvorming en wat zijn de gevolgen van onverwachte risico's? Is de informatiepositie OM vooraf altijd afdoende?
   - In hoeverre worden de besluiten tot inzet achteraf geëvalueerd? Zo ja, in hoeverre leiden de uitkomsten van deze evaluaties tot veranderingen in besluitvorming of werkwijzen?
3. Binnen het OM zijn de stemmen 50/50 of OG en AOT beide in OM-toestemmingslijn moeten.

   Citaat:
   "Indien in de zittingzaal verweer wordt gevoerd op de inzet van een OG, is het OM niet in staat te toetsen op grond van welke criteria (die ook nog eens per eenheid verschillen) het OG is ingezet en dit uiteen te zetten aan de rechter. Dat maakt een onprofessionele indruk. Gevolg is ook dat het leidt tot strafvermindering."

   - Hoe kijken jullie hier tegenaan?
   - Sommige OG-groeps/sectiecommandanten denken dat AOT-siecdt/teamleiders zaken bij het OM naar zich toe praten als zij toevallig zelf wat weinig klussen hebben. Herkennen jullie dat vanuit het OM?
4. Zien jullie ook verschillen in interpretatie en omgang met de inzetcriteria AOT tussen de (regionale) parketten?
5. Worden OG en/f AOT ook wel ten onrechte ingezet? Te snel misschien? Wat wordt daarmee daarna gedaan?

6. Wat doe je aan de impact op bewoners (kinderen!) en omgeving (ombudsman)?
7. In hoeverre hebben rechters geoordeeld dat het optreden bij een geplande aanhouding met een verhoogd risico samen is gegaan met een disproportionele dan wel niet gerechtvaardigde inbreuk op de grondrechten van de aangehouden persoon of eventuele derden? Zijn er regionale verschillen in werkaanbod, werkwijze et cetera en wat zijn eventuele verklaringen?
8. Nog andere punten/vragen?

Bijlage 6 – Gespecificeerde reden voor OG-inzetten (n=433)

		n	% binnen categorie	% van totaal
Gewelddelicten	Doodslag/Moord	37	26	9
	Bedreiging	28	19	6
	Mishandeling/Openlijke geweldpleging	22	15	5
	Overval	18	13	4
	Diefstal met geweld	15	10	3
	Ontvoering/Gijzeling	7	5	2
	Brandstichting	6	4	1
	Huiselijk geweld	4	3	1
	Stalking	3	2	1
	Bendegeweld	2	1	0
	Afpersing/Protectie	1	1	0
	Straatroof	1	1	0
Verdovende middelen	N.v.t.	83	100	19
Overige inzetten	Overlast door verward persoon	29	48	7
	Executie onherroepelijk vonnis	7	12	2
	Signalering	7	12	2
	Onbekend	4	7	1
	Gedwongen opname	2	3	0
	Justitiële bijstand	2	3	0
	Ondersteuning AOT	2	3	0
	Onttrekken minderjarige aan het ouderlijk gezag	2	3	0
	Overtreden schorsende voorwaarden	2	3	0
	Assistentie in bewaringstelling	1	2	0
	Onder toezicht stelling	1	2	0
	Ondermijning	1	2	0

Vervolg		n	% binnen categorie	% van totaal
Financieel economische criminaliteit	Fraude	16	44	4
	Witwassen van gelden	9	25	2
	Cybercrime	7	19	2
	Oplichting	4	11	1
Wapens en munitie	Wapens en munitie	12	34	3
	Bezit vuurwapen	11	31	3
	Explosieven en munitie	5	14	1
	Plofkraak	4	11	1
	Bezit overige wapens	2	6	0
	Handel vuurwapens	1	3	0
Onbekend	N.v.t.	31	100	7
Bezitsaantasting	Diefstal	8	50	2
	Inbraken	3	19	1
	Vernieling	3	19	1
	Heling	2	13	0
Overige criminaliteit	Illegaal vuurwerk	9	69	2
	Deelnemen criminele organisatie	2	15	0
	Bijtincident	1	8	0
	Illegaal gokken	1	8	0
Zedendelicten	Overige zedendelicten	4	57	1
	Verkrachting	3	43	1
Mensenhandel	N.v.t.	5	100	1
Migratiecriminaliteit	Mensensmokkel	2	100	0
Extremisme/Terrorisme	N.v.t.	1	100	0
Totaal	N.v.t.	433	100	100

Bijlage 7 – Gespecificeerde reden voor AOT-inzetten (n=462)

		n	% binnen categorie	% van totaal
Gewelddelicten	Overige gewelddelicten	72	32	16
	Bedreigingen	59	27	13
	Doodslag/moord	57	26	12
	Ontvoering/gijzeling	22	10	5
	Afpersing/protectie	18	8	4
	Mishandeling/openlijke geweldpleging	15	7	3
	Brandstichting	9	4	2
	Overval particulier	3	1	1
	Overval detailhandel	2	1	0
	Overval geldinstituten	1	0	0
	Ripdeals	1	0	0
	Straatroof	1	0	0
Verdovende middelen	Overige verdovende middelen	33	36	7
	Harddrugs	27	30	6
	Handel in cocaïne	8	9	2
	Laboratorium synthetische drugs	7	8	2
	Handel in synthetische drugs	6	7	1
	In-/uit- en doorvoer synthetische drugs	6	7	1
	In-/uit- en doorvoer cocaïne	4	4	1
	Handel in softdrugs	3	3	1
	In-/uit- en doorvoer softdrugs	1	1	0
	Medicijnen	1	1	0
Financieel economische criminaliteit	Witwassen van gelden	19	76	4
	In-/uit- en doorvoer strategische goederen	3	12	1
	Overige fraudevormen	2	8	0
	Oplichting	1	4	0

Vervolg		n	% binnen categorie	% van totaal
Wapens en munitie	Overige wapens en munitie	85	58	18
	Pistolen/revolvers/geweren	42	29	9
	Overige vuurwapens	20	14	4
	Handel in wapens en munitie	13	9	3
	Diefstal wapens en explosieven	1	1	0
	Explosieven en munitie	1	1	0
Bezitsaantasting	Overige bezitsaantastingen	9	60	2
	Bedrijfsinbraken	2	13	0
	Ramkraak	2	13	0
	Woninginbraken	2	13	0
Extremisme en terrorisme	Overige extremisme en terrorisme	3	60	1
	Rechts extremisme	2	40	0
	Jihadistisch terrorisme overig	1	20	0
	Jihadistisch terrorisme deelnemen terroristische of extremistische organisatie	1	20	0
Mensenhandel	Mensenhandel	1	100	0
Migratiecriminaliteit	Migratiecriminaliteit	2	100	0
Volksgezondheid en milieu	Vuurwerk	1	100	0
Overige criminaliteit	Overige criminaliteit	18	86	4
	Vluchtgevaarlijke gedetineerden	3	14	1
Onbekend	N.v.t.	2	100	0

Bijlage 8 – Onderzoekteam

Het team voor dit onderzoek stond onder leiding van Jaap Timmer. De Vrije Universiteit Amsterdam (VU) was hoofdaannemer.

Dr. Jaap Timmer (VU) is politiesocioloog en doet sinds 1991 onderzoek naar sturing en toetsing van politiewerk. Hij doceert Bestuurskunde aan de Vrije Universiteit Amsterdam, voornamelijk in de master Besturen van Veiligheid. Jaap deed als eerste empirisch wetenschappelijk onderzoek naar de arrestatieteams, toen nog van de gemeente- en Rijkspolitie (Timmer & Niemeijer, 1994). Hij publiceerde met anderen in 1996 het eerste omvattende onderzoek *Onder schot* naar het vuurwapengebruik van de politie in Nederland met daarin onder meer ook een hoofdstuk over de arrestatieteams (Timmer e.a., 1996). Voor zijn proefschrift *Politiegeweld* (2005) deed Jaap onder meer onderzoek naar de voorgangers van de ondersteuningsgroepen en opnieuw naar de arrestatieteams en de bijzondere bijstandsheden. Nadien heeft hij nog geregeld gepubliceerd over de geweldspecialisten voor de Nederlandse politietaak, laatstelijk nog in het handboek Marechaussee (Timmer & Van Horn, 2022). Jaap Timmer geeft al ruim 20 jaar gastles in de opleiding voor de AOT's en heeft dat incidenteel ook gedaan tijdens trainingsdagen van enkele OG's.

Joey Wolsink MSc. (Bureau Beke) is socioloog en sinds 2018 als onderzoeker werkzaam voor Bureau Beke. Hij heeft onder andere onderzoek verricht naar less lethal wapens en de impact van illegaal vuurwapengebruik. Joey is een allround onderzoeker met een focus op de thema's sport en ondermijning. Zo heeft hij in de afgelopen jaren regelmatig onderzoeken uitgevoerd binnen het domein voetbal en naar ondermijningsvraagstukken op fenomeen- en gemeenteniveau. Onderzoeksactiviteiten waarin Joey bedreven is, zijn bedrijvenanalyses, gebiedsanalyses en netwerkanalyses.

Christa Dinnissen MSc. (Bureau Beke) is in 2022 afgestudeerd als bestuurskundige aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Ze heeft daar de masterspecialisatie Besturen van Veiligheid gevolgd. Tijdens deze mas-

ter heeft ze zich gespecialiseerd in woonoverlast. Ter afronding van haar master heeft Christa kwalitatief onderzoek gedaan naar woonoverlastbeleid bij verschillende gemeenten. Hiervoor volgde Christa een docentenopleiding. Waarna zij als docent heeft gewerkt in het speciaal onderwijs, veelal met jongeren met gedragsproblematiek die deel uitmaakten van het criminele circuit.

Juno van Esseveldt MSc. (Bureau Beke) is afgestudeerd als veiligheidskundige aan Avans Hogeschool te 's-Hertogenbosch. Ter afronding van deze opleiding deed hij onderzoek naar de informatie-uitwisseling tussen Politie Midden- en West Brabant en het RIEC Zuidwest Nederland. Na deze studie behaalde hij zijn masterdiploma voor de beleidsmaster Sociologie aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. Deze beleidsmaster richt zich op het bestuderen en evalueren van beleid met behulp van geavanceerde onderzoeksmethoden. Na het behalen van deze master is Juno werkzaam geweest als onderzoeker bij ResearchNed. Vanaf september 2017 is hij werkzaam als data-analist/onderzoeker bij Bureau Beke.

Verschenen in de Bekereeks

2008

Ambtscriminaliteit aangegeven?

Een onderzoek naar het opvolgen van en kennis over de wettelijke verplichting tot aangifte van artikel 162 Sv misdrijven

Verborgen problemen

Een onderzoek naar (de aanpak van) criminaliteit onder Antillianen in Nederland

Bont en Blauw

Een onderzoek naar de strafrechtelijke behandeling van geweldszaken tegen politieambtenarenen de bejegening van slachtoffers daarvan doorde politie en het openbaar ministerie

Uitstel van behandeling?

Een verkennend onderzoek naar TBS-gestelden met en zonder een combinatievonnis en de mogelijke effecten van detentie

2009

Huwelijksdwang: Een verbintenis voor het leven?

Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland

Inpakken niet nodig

Een profiel van straatroven en straatrovers in Almere

Back on Track?

Een evaluatieonderzoek naar de onthemende projecten van de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen

CoVa volgens plan?

Een vooronderzoek naar de mogelijkheden en reikwijdte van een effectonderzoek van de cognitieve vaardigheidstraining

Achter de schermen

Een verkennend onderzoek naar downloaders van kinderporno

2010

Tot de dood ons scheidt

Een onderzoek naar de omvang en kenmerken van moord en doodslag in huiselijke kring

Kwetsbaar beroep

Een onderzoek naar de prostitutiebranche in Amsterdam

Cameratoezicht in beweging

Ervaringen met nieuwe vormen van cameratoezicht bij de Nederlandse politie

2011

Los van drank

Procesevaluatie Haltafdoening Alcohol

Lastige verhalen

Een exploratief onderzoek naar valse aangiften van zedenmisdrijven door meisjes van 12–18 jaar

Wapenfeiten

Een onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen

Snelle jongens

Een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid

2012

De schade hersteld?

Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen

Onder Controle?

Een procesevaluatie van de gedragsinterventie 'Korte Leefstijltraining voor verslaafde justitiabelen'

Planmatig en flexibel

Procesevaluatie gedragsinterventie CoVa+

Oosterse Teelt

Vietnamezen in de hennepteelt

Dierenwelzijn in het vizier

De aard en omvang van dierenwelzijnszaken en de stand van zaken van de handhaving van de regelgeving op dat gebied in Nederland

2013

Over leven na de moord

De gevolgen van moord en doodslag voor de nabestaanden van de slachtoffers en de ondersteuning door Slachtofferhulp Nederland

Met scherp schieten

Een onderzoek naar een aantal veiligheidsrisico's met betrekking tot de schietsport in Nederland

Georganiseerde voertuigcriminaliteit in Nederland

Een beeld van de omvang, kenmerken, werkwijzen en aanpak anno 2013

Het warme bad en de koude douche

Een onderzoek naar misstanden in nieuwe religieuze bewegingen en de toereikendheid van het instrumentarium voor recht en zorg

2014

Portretten van notoire ordeverstoorders

Kenmerken en achtergronden van notoire ordeverstoorders binnen het voetbal

Gelegenheidsordeverstoorders?

Analyse van rondom grootschalige rellen aangehouden verdachten

Ondergaan of ondernemen

Ontwikkelingen in de aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven

Raak geschoten?

Een onderzoek naar de werking van maatregelen tegen geweld en overlast rondom het betaald voetbal

Doordringen of doordrinken

Effectevaluatie Halt-straf Alcohol

Prostitutie in Nederlandse gemeenten

Een onderzoek naar aard en omvang, beleid, toezicht en handhaving in 2014

2015

Aangifte onder nummer

Implementatie, toepassing en eerste resultaten van de nieuwe regeling ‘Aangifte onder nummer’

Papier en werkelijkheid

Een hypothesevormend onderzoek naar de invloed van registratie-effecten op de omvang van de geregistreerde jeugdcriminaliteit

Grensoverschrijdend slachtofferschap

Een inventarisatie van aard, omvang en aandachtspunten in verband met de effectuering van slachtofferrechten

2016

Dieren Verboden

De toepassing van het houdverbod als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf

Kijk op jeugdcriminaliteit

Handvatten voor het opstellen van een periodieke trendrapportage jeugd- en jongerencriminaliteit en een overzicht van veelbelovende aanpakken

Stijging meldingen verwarde personen in de regio Rotterdam

Een onderzoek naar mogelijke verklaringen en wenselijke oplossingen

Missen we iets?

Een gebiedsanalyse in Rotterdam naar de omvang en aanpak van de jeugdcriminaliteit en eventuele ‘witte vlekken’ in dat beeld

De draad weer oppakken

Een follow-up onderzoek onder nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten

Hoe lopen de hazen?

De stand van zeken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing

Focus op heling

Een onderzoek naar het functioneren van de helingmarkt, het beleid tegen en de gevolgen van heling

Van cijfers naar interpretatie

Een duiding van de kwantitatieve ontwikkelingen van de jeugdcriminaliteit

Wie is het slachtoffer?

Kenmerken van de doelgroep van het Schadefonds Geweldsmisdrijven en strategieën voor een beter doelgroepbereik

Radicalisering in de gemeente Arnhem

Resultaten van onderzoek onder mentoren, welzijnswerkers en jongeren

2017

Duiding van problematisch jeugdgroepengedrag

Een theoretische verkenning en een praktische handreiking voor het veld

Prostitutie in beeld gebracht

Een onderzoek naar aard en omvang van zichtbare en onzichtbare prostitutie in Arnhem

De achterblijvers

Een evaluatie van het maatwerk voor achterblijvers van vermiste personen

2018

Realiteit of registratie-effect?

De invloed van registratie-effecten op de daling van de geregistreerde jeugdcriminaliteit

Links-extremisme in beeld

Een verkennend onderzoek naar links-extremistische groeperingen in Nederland

Na het beslag

Een onderzoek naar door RVO inbeslaggenomen voorwerpen onderdeel Natuur en de afhandeling daarvan

Slachtoffers zoeken en vinden

Een onderzoek naar het werk van de kinderpornorechercheurs

Straatprostitutie in Nijmegen

Een evaluatie van de tippelzone en huiskamer aan de Nieuwe Marktsrtaat in Nijmegen

Opschakelen

Onderzoek naar ongewenste gedragingen in de wielersport

Betonrot

Een kwalitatief onderzoek naar het fenomeen ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland, de effecten van en richtingen voor de overheidsaanpak

2019

Hoog-risico honden, een bijtend probleem?

Een fenomeenonderzoek naar bijtincidenten en hondengevechten

De politieaanpak van etnisch profileren in Amsterdam

Een onderzoek naar effecten, criteria en meetbare indicatoren

Zo ziek als een hond?

Gezondheids- en socialisatieproblemen bij puppy's in Nederland in relatie tot de herkomst

Minderjarige slachtoffers van zedenmisdrijven gehoord

Een kwalitatief onderzoek naar de verhoorpraktijk

Downloaders van kinderporno;

een literatuuronderzoek

Criminelen achter het stuur

Aard en omvang van het gebruik van huurmotorvoertuigen voor criminele activiteiten

Asielzoekers in het gareel?

Plan-, proces en effectevaluatie werking extra begeleiding- en toezichtlocaties

2020

Afspraak is afspraak?

Evaluatie van de eenduidige landelijke afspraken rondom opsporing en vervolging van geweldtegen werknemers met een publieke taak

Panden met een luchtje

Een inventarisatie van aanpakken om verhuur van panden voor criminele doeleinden tegen te gaan

Ondermijning op en rond luchthaven Schiphol

Black Box?

Een onderzoek naar opslagboxen in relatie tot criminaliteit: fenomeen en aanpak

Fietsdiefstal in Nederland

Van fenomeen naar aanpak

Sterk spul

Aard, omvang en ernst van de dopinghandel in Nederland

Voor de verandering

Een exploratief onderzoek naar pogingen tot het veranderen van seksuele gerichtheid en genderidentiteit in Nederland

2021

Werken aan werk

Een evaluatie van penitentiare arbeid

Medische missers

De gevolgen en nasleep van medische incidenten en ervaringen met de ondersteuning van de gedupeerden door het Casemanagement Medische Incidenten

Jeugdproblematiek in Zwolle

Een onderzoek naar de omvang, aard en aanpak

Misdrijven in kinderschoenen

Een onderzoek naar de aanpak van 12- en 13-jarige misdrijfverdachten binnen en buiten het strafrecht

Misdaadcarrières voorkomen en doorbreken

Van analyse van het netwerk naar aanpak

Taxi

Malafide activiteiten en (ondermijnende) criminaliteit in de Amsterdamse taxibranche

Monitor leefbaarheid volkstuinen Rotterdam

Van beeld naar suggesties voor de aanpak

Van inzicht naar aanpak

Een onderzoek naar ondermijning in de amateursport in de regio Rotterdam

2022

Grenzeloos!?

Een verkennend onderzoek naar het instrumentarium in relatie tot (veroordeelde) plegers van transnationaal seksueel kindermisbruik

Fatale politie-incidenten

Patronen bij fatale incidenten binnen de context van politieoptreden

Beelden van burgers over bejegening door de politie

Een herhalingsonderzoek naar meningen en ervaringen van Rotterdamse burgers inzake bejegening door de politie

Beïnvloed geweld

Evaluatie Wet middelenonderzoek bij geweldplegers (WMG)

Do or don't

Kennissynthese ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen van jongeren in de georganiseerde criminaliteit

Jongeren en georganiseerde drugscriminaliteit in de regio Den Haag

Een onderzoek naar aard, omvang, voedingsbodems en preventie

Misdadige invloed

De invloed van criminele netwerken op jongeren in drie Arnhemse wijken

Less than lethal weapons voor de Mobiele Eenheid onderzocht

Een onderzoek naar vraag, (nieuw) aanbod en maatschappelijke acceptatie

Het (boven)lokale netwerk in Poelenburg en Peldersveld ontleed

De invloed van criminele netwerken op jongeren in twee buurten van Zaanstad

2023

Het (boven)lokale netwerk in Paddepoel ontleed

De invloed van criminele netwerken op jongeren in een Groningse wijk

Huurvoertuigen over de grens

Europese lessen met betrekking tot de aanpak van het gebruik van huurmotorvoertuigen voor criminele doeleinden

Van voetbalrellen leren

Een onderzoek naar modern voetbalgeweld en de tekortkomingen van en kansen voor de aanpak

2024

Van kwetsbaar naar crimineel

Een onderzoek naar de omvang en aard van jeugdcriminaliteit in Almelo

Een scherpe blik op steekwapenproblematiek

Literatuuronderzoek naar het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens door jongeren, hun risicofactoren en motieven, (de effecten van) interventies en kansen voor beleid en aanpak

Mensenhandel: het verhaal achter de cijfers

Een onderzoek naar de invloed van externe factoren op de signalering van (vermoedelijke) slachtoffers van mensenhandel en ervaringen met de gemeentelijke aanpak van mensenhandel

Einhoven Airport belicht

Veiligheid, (transit)criminaliteit en de aanpak van ondermijning

2025

GuG - Groeten uit Glanerbrug

Over de aard en omvang van en de omgang met overlast en (jeugd)criminaliteit in een wijk van Enschede-Oost

Aanhoudend dienstbaar

Onderzoek naar sturing en inzet van Ondersteuningsgroepen en Aanhoudings- en Ondersteuningsteams voor de politietaak

Voor politiewerk onder levensbedreigende omstandigheden beschikt de Nederlandse politie over Aanhoudings- en Ondersteuningsteams (AOT's). Voor politietaken met een verhoogd risico zijn er zogeheten Ondersteuningsgroepen (OG's). Afgelopen decennia is er verscheidene keren onduidelijkheid en discussie geweest over de verschillen en overeenkomsten tussen AOT's en OG's.

Hierom wil het Directoraat-Generaal Politie en Veiligheidsregio's (DGPenV) van het ministerie van Justitie en Veiligheid door middel van onderzoek een beeld krijgen van de overeenkomsten en verschillen tussen AOT's en OG's. Dit onderzoek richt zich op de aanvragen, overwegingen, besluitvorming, aantallen, aard en sturing van de inzetten. Ook wordt aandacht besteed aan de taakvelden, werkwijzen, eventuele gevolgen, evaluaties en toetsing van de verrichte inzetten. Tot slot gaat het onderzoek in op de overeenkomsten en verschillen tussen AOT's en OG's ten aanzien van de opleiding, training, bewapening en uitrusting.

Om overeenkomsten en verschillen in kaart te brengen, is een oriënterende focusgroep georganiseerd, is een deskresearch uitgevoerd, zijn data van aanhoudingsinzetten door AOT's en OG's geanalyseerd, hebben politie- en Openbaar Ministerie-medewerkers vragenlijsten ingevuld, zijn tientallen experts geïnterviewd, zijn diverse AOT- en OG-inzetten geobserveerd en is een afrondende focusgroep georganiseerd.

De onderzoeksbevindingen leiden tot een aantal conclusies en constructieve aanbevelingen ter verbetering van de organisatie, sturing en verantwoording van de ongeveer 3.000 aanhoudingen die AOT's en OG's ieder jaar verrichten.

VU VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM

Bureau Beke

ISBN 978-94-92255-69-3

9 789492 255693

bureaubeke.nl